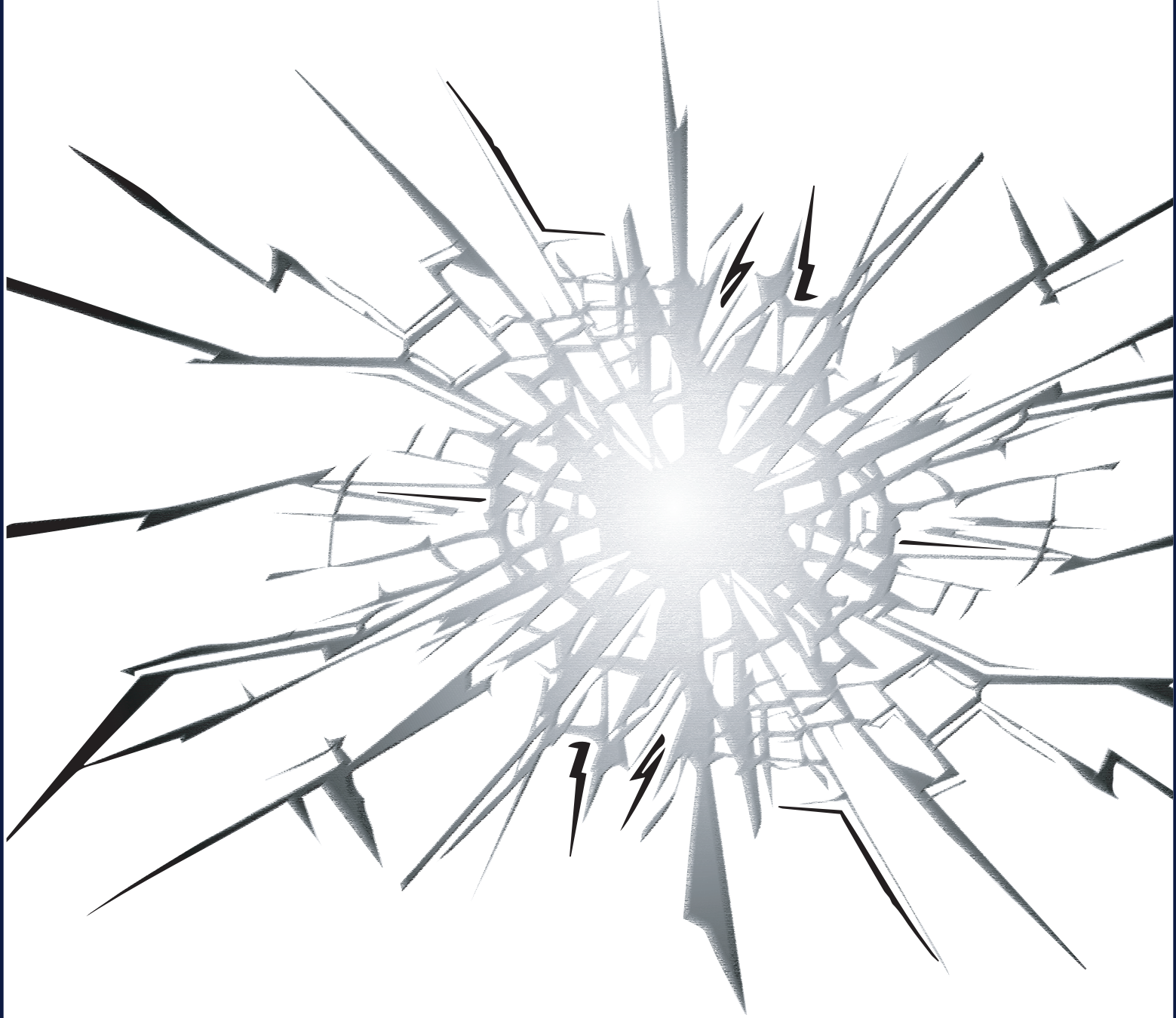

JOURNAL OF AWARENESS

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal
Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

ratingacademy.com.tr/ojs

Volume / Cilt : 4

Year / Yıl : 2019

Issue / Sayı : 1

E-ISSN : 2149-6544

DOI : 10.26809

JOURNAL OF AWARENESS

ABOUT THE JOURNAL / DERGİ HAKKINDA

OWNER / SAHİBİ

Rating Academy Ar-Ge, Yazılım, Danışmanlık, Yayıncılık, Eğitim ve Organizasyon Ltd. Şti.

EDITORS / EDITÖRLER

Assoc. Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN,

Çanakkale Onsekiz Mart University/*TURKEY* (Chief Editor)

Assist. Prof. Dr. Nilay KÖLEOĞLU,

Çanakkale Onsekiz Mart University/*TURKEY* (Co-Editor)

SECTION EDITORS / ALAN EDITÖRLERİ

Assist. Prof. Dr. Halide OKUMUŞ, Çanakkale Onsekiz Mart University/*TURKEY*

Assist. Prof. Dr. Fatih KANA, Çanakkale Onsekiz Mart University/*TURKEY*

WEB EDITOR / WEB EDITÖRÜ

Lecturer **Cumali YAŞAR,** Çanakkale Onsekiz Mart University/*TURKEY*

Contact / İletişim:

Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi No: 276 D-I, Çanakkale / TÜRKİYE

Gsm : +90 555 477 00 66

E-mail : joa@ratingacademy.com.tr ; msahin@ratingacademy.com.tr

Web: <http://ratingacademy.com.tr/journals/index.php/JoA>

ABSTRACTING & INDEXING

	CEEOL (Central And Eastern European Online Library)			OPAC Plus
	Infobase Index			Directory of Research Journals Indexing (DRJI)
	Bielefeld Academic Search Engine(BASE)			World Wide Science
	Google Scholar			German National Library of Science and Technology (TIB)
	ASOS Index			Scilit
	AcademicKeys			Scipio.ro
	I2OR			OAJI
	Scientific World Index			Cite Factor
	Polish Scholarly Bibliography (PBN)			Journal Factor
	Cosmos Impact Factor			ScopeMed: Directory of Medical Articles
	Research Bible			Digital Object Identifier System
	Scholarsteer			CrossRef

	Root_Index			Budapest Open Access Initiative
	PKP Index			DIIF
	Journal Index			OCLC WorldCat
	Scientific Indexing Services (SIS)			German Journal Database (ZDB): Zeitschriftendatenbank
	ISIFI			Turkish Journal Park Academic
	International Society for Research Activity (ISRA)			Electronic Journals Library
	<i>Society of Economics and Development</i>			The Library of Congress
	<i>Harvard Library HOLLIS</i>			Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)

EDITORIAL BOARD / EDİTORYAL KURUL

- [Adrian RUNCEANU](#), Constantin Brancusi University from Targu Jiu, Romania
[Agnieszka SZPLIT](#), The Jan Kochanowski University, Poland
[Andrea QUINTILIANI](#), Pegaso Telematin University, Italy
[Andreas YUMARMA](#), President University, Indonesia
[Ayhan ESI](#), Adiyaman University, Turkey
[Araz ASLANLI](#), Azerbaijan State Economics Üniversitesi, Azerbaijan
[Francisco Fernando Ribeiro RAMOS](#), Coimbra Business School, Portugal
[Goran PERIC](#), Business School of Applied Studies, Serbia
[Hasan KAPLAN](#), Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
[Helena SANTOS-RODRIGUES](#), Instituto Politécnico de Viana do Castelo, Portugal
[Irvan TRANG](#), Sam Ratulangi University, Indonesia
[Lyudmila ZINCHENKO](#), Bauman Moscow State Technical University, Russian Federation
[Mahmaod Ibrahim AL-RAWAD](#), Al Hussein Bin Talal University, Jordan
[Mario J. PINHEIRO](#), Universidade de Lisboa - UL, Portugal
[Michal CHMIELECKI](#), Clark University, United States
[Mumtaz Hussain SHAH](#), University of Peshawar, Pakistan
[Neşet AYDIN](#), Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
[Octavio REYES](#), Universidad Virtual del Estado de Guanajuato (UVEG), Mexico
[Olayinka Idowu KAREEM](#), Philipps University of Marburg, Germany
[Özge UYSAL ŞAHİN](#), Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
[Paola FERRETTI](#), Dipartimento di Economia e Management University of Pisa, Italy
[Sameh AJLOUNI](#), Yarmouk University, Jordan
[Sibel GÜVEN](#), Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
[Slobodan Rajko ČEROVIĆ](#), Singidunum University, Serbia
[Turgay BERKSOY](#), Marmara University, Turkey

THE REVIEWERS IN THIS ISSUE / BU SAYININ HAKEMLERİ

- Aysen ŞİMŞEK KANDEMİR**, Kocaeli University, Turkey
Didem SAYGIN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
Emel ADAMIŞ, Bursa Uludağ University, Turkey
Fatih BALCI, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
Halide OKUMUŞ ŞEN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
İrfan MORINA, University of Prishtina, Kosova
Meltem İRTEŞ GÜLŞEN, Anadolu University, Turkey
Mevlüt CEYLAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
Nurida NOVRUZOVA, Baku Slavic University, Azerbaijan
Özge UYSAL ŞAHİN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
Öznur GÖKKAYA, Kocaeli University, Turkey
Pınar YAZKAÇ, Dumlupınar University, Turkey
Tuba KORKMAZ, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey
Yasemin TANRIVERDİ, Mimar Sinan Güzel Sanatlar University, Turkey

YAYIN İLKELERİ

1. Dergide yayınlanmak üzere gönderilen yazıların daha önce **başka bir yerde yayınlanmamış olması veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması** gerekir. Daha önce **konferanslarda sunulmuş ve özeti yayınlanmış çalışmalar**, bu durum belirtilmek üzere kabul edilebilir. Ayrıca, çalışma **bir kurum tarafından destek görmüşse veya tezden üretilmişse** çalışmanın başlığına verilecek dipnotla bu durumun belirtilmesi gerekir. Yayın için gönderilmiş çalışmalarını herhangi bir nedenle dergiden çekmek isteyenlerin bir yazı ile dergi yönetimine başvurmaları gerekir. Yayın kurulu, gönderilmiş yazılarda makale sahiplerinin bu koşullara uymayı kabul ettiklerini varsayar.
2. *Journal of Awareness*'e sunulan makaleler, başka bir çalışmadan kısmen ya da tamamen kopyalanmamış (plagiarizm) olup olmadıkları "iThenticate" tarama programı ile kontrol edildikten sonra hakemlere yollanır. Plagiarizm tespit edilen makaleler hakeme yollanmadan yazara iade edilir.
3. Yayın kurulu, yayın koşullarına uymayan yazıları yayınlamamak, düzeltmek üzere yazarına geri vermek, biçimce düzenlemek yetkisine sahiptir. Yayınlanmak üzere gönderilen yazılar, yayın kurulunun uygun gördüğü en az **iki hakem** tarafından değerlendirildikten sonra yayınlanması uygun görülürse dergide basılır. Bir hakemin olumlu diğer hakemin olumsuz görüş verdiği makaleler **üçüncü bir hakeme** gönderilir. Hakemlere gönderilecek yazılarda yazarın kimliği saklı tutulur.
4. Yazılar, Makale Takip Sistemi üzerinden elektronik ortamda gönderilmektedir. Bu sisteme Anasayfada yer alan "**Makale Gönder/Takip**" linkinden ulaşılabilir. Söz konusu sisteme kayıt yapıp makale gönderildikten sonra hakem süreciyle ilgili gelişmeler ve hakem değerlendirme raporları yazarlar tarafından kolaylıkla takip edilebilir.
5. Derginin yayın dili **Türkçe ve İngilizce**'dir. Türkçe makalelerin İngilizce başlığı ve özeti bulunmalıdır. Türkçe makalelerin Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'ne ve Yeni Yazım Kılavuzu'na uygun olması gerekir.
6. Makale gönderen yazar; ad ve soyadını, akademik ünvanını, çalıştığı kurumu, telefon numarasını, elektronik posta adresini, varsa çalışmasını destekleyen kurumu belirtmelidir.
7. Yayınlanan her türlü çalışmanın yayın hakkı dergiye aittir.
8. Dergiye gönderilen yazılara **teelif hakkı ödenmez**. Yayınlanan makalelerin teelif hakkı Dergiye aittir.
9. Dergide yayınlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarını bağlar. Yazıların bütün hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.
10. Makale İnceleme ücreti yok
11. Makale yayınlama ücreti yok

PUBLICATION POLICIES

1. All manuscripts proposed to the **JoA** should not be previously published or submitted for publication elsewhere. The studies or their summaries which were presented in a conference or published can be accepted if it is stated in the manuscript before. Besides that if the study is supported by an institution or produced from a thesis, this must be footnoted on the title. If the studies were wanted to be revoked by any reason, it is needed to apply to the admin with a letter. Publication committee considers that the authors will keep the rules as editorial principles and author guidelines.
2. *The manuscripts sent to JoA are controled with "iThenticate" screening program in terms of having plagiarism.* If there is no plagiarism, they are sent to referees. But if there is a plagiarism, these manuscripts are sent back to writers without sending referee.
3. Publication Committee entitled to reject the manuscripts if not conformable with the conditions concerning the ortography and grammar or return back to the authors for correction or reform them. All manuscripts submitted to **JoA** are sent to at least **two referees** after the initial review of the editorial board with respect to formatting and content. After having positive feedbacks from both of the referees, the manuscripts are published. In case of having one positive and one negative feedback from the different referees, the manuscript is sent to a **third referee**. The reviewers are not apprised of the authors' names or institutions in the submitted manuscript; and authors are not told the identity of the referees.
4. Manuscripts are sent to online Manuscript Submission System and Information about the referee process for your manuscripts is given through Online Manuscript Submission System. Reviews can also be seen through this system from the following link " <http://ratingacademy.com.tr/journals/index.php/JoA/user/register> "
5. Manuscripts are wellcomed both in **Turkish** and **English**. Turkish manuscripts are required English title and abstract.
6. The author's name, surname, title, instution, phone number and e-mail adress must be added.
7. Copyright (printed or electronic) of the manuscripts are belong to **JoA**.
8. **No copyright payment.**
9. The responsibility of the idea exists in the published articles belongs to the authors
10. No article processing charges
11. No article submission charges

YAYIN ETİK KURALLARI

Journal of Awareness (JoA), yayın sürecinin her aşamasında etik davranış standartlarını benimsemeyi ve bunları yerine getirmeyi taahhüt etmektedir. Yayın Etik Komitesi (Committee on Publication Ethics - COPE), Açık Erişim Akademik Yayıncılar Derneği (Open Access Scholarly Publishers Association - OASPA) ve Cambridge Journals Etik Standartları ve Prosedürleri tarafından sağlanan genel etik yönergelerine sıkı bir şekilde bağlıdır. Bu yönergelerde belirtilen ilkelere ve genel yayın şartlarına bağlı olarak, mesleki ve etik standartlara göre editörler, hakemler ve yazarlar aşağıdaki sorumlulukları almalıdır. Yayın sürecinin düzgün ve etiğe uygun şekilde işlemesi bu sorumlulukların yerine getirilmesine bağlıdır.

Editörlerin Görevleri

- ❖ Baş editor ve ilgili editörler, dergiye yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların, 10 gün içinde, değerlendirmeye alınıp alınmadığını yazara bildirmelidir. Editör ve yardımcı/alan editörleri gönderilen çalışmaların hangilerinin yayınlanması gerektiğine karar vermekten sorumludur.
- ❖ Editörler dürüst, tarafsız, şeffaf ve bütünlük arz edici bir editorial politika izlemelidir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar Baş editör veya ilgili editörler tarafından öncelikle intihal ihtimaline karşı kontrol edilmelidir. Bu aşamada intihal ihtimali olan çalışmalar, Baş editor ve ilgili editörler tarafından reddedilir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalarda yer alan yayınlanmamış yöntem ve bilgiler, yazarın açık yazılı izni olmaksızın hiçbir kimse tarafından kendi çalışması içinde kullanılmamalıdır.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar; yazarların sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ile dini inançları göz önüne alınmaksızın, sadece entelektüel değerleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar, Baş editor ve ilgili editörler tarafından çalışmanın yazar(lar)ı, hakemleri, yardımcı/alan editörleri ve yayıncı dışında hiç kimseye ifşa edilmemelidir.
- ❖ Baş editor ve ilgili editörlerin dergiye gönderilen çalışmaların başka bir yazar ve/veya kurum ile çıkar çatışmasının olduğunu tespit etmesi halinde, çalışma yayın/değerlendirme sürecinden çekilmelidir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmaların kabulü veya reddi ile ilgili son görüş baş editöre aittir. Editör çalışmanın özgünlüğü ve önemi gibi hususları dikkate alarak kararını vermelidir.
- ❖ Baş editör, dergiye gönderilen çalışmaların kabulü için yazarlara dergideki herhangi bir makaleye veya başka bir çalışmaya atıf yapması konusunda telkinde bulunmamalıdır.

Hakemlerin Görevleri

- ❖ Editör veya yardımcı editörler tarafından kendisine değerlendirme için gönderilen çalışmayı değerlendirme konusunda çalışma ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığını hisseden ya da ivedi bir değerlendirme yapamayacak durumda olan bir hakem, editörü bu durumdan haberdar ederek değerlendirme görevinden ayrılmalıdır.
- ❖ Hakemler, gizlilik ilkesine riayet ederek değerlendirmesini yapmalıdır. Editörler dışındaki kişilere çalışmalar gösterilmemeli ve başkalarıyla çalışma hakkında tartışma yapılmamalıdır.
- ❖ Hakemler, inceleme sürecinde elde etmiş olduğu ayrıcalıklı bilgi ve fikirleri gizli tutmalı ve kişisel çıkarı için kullanmamalıdır. Ayrıca hakemler, değerlendirmesini yaptığı ve henüz yayınlanmamış çalışmanın verilerinin herhangi bir parçasını kullanmamalıdır.

- ❖ Hakem eleştirileri nesnel olarak yapılmalıdır. Yazara karşı hiçbir kişisel eleştiri yöneltilmemelidir. Hakemler, fikirlerini açık biçimde destekleyen argümanlarla ifade etmelidir.
- ❖ Hakemler değerlendirilen çalışmanın daha önce yayınlanmış başka bir çalışma ile arasında esaslı bir benzerlik veya örtüşmeyi tespit etmeleri halinde, durumu editöre iletmelidirler.
- ❖ Hakemler, yazarı ile aralarında rekabet, işbirliği veya başka türlü ilişki veya bağlantılar bulunduğunu tespit ettiği çalışmaları değerlendirmemelidir.
- ❖ Hakemler çalışmaları kendilerine verilen süre içinde, zamanında değerlendirmelidir.

Yazarların Görevleri

- ❖ Yazar(lar), aynı çalışma metnini aynı anda birden fazla dergiye göndermemelidir.
- ❖ Yazarlar çalışmalarına ilişkin verileri etik ilkeler çerçevesinde toplamalıdır. Yayımcı, editör ve hakem, çalışmanın dayanağını oluşturan ham verileri yazar(lar)dan talep edebilir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar, yeterli düzeyde kaynak bilgisi ve ayrıntı içermelidir. Hileli ve bilinçli yanlış ifadeler etik olmayan durumlara yol açacağından kabul edilemez.
- ❖ Yazarlar tarafından dergiye gönderilen çalışmalar özgün olmalı ve çalışmanın özgün olduğu garanti edilmelidir. Eğer gönderilen çalışmalarda başkalarının çalışmalarını ve/veya kelimeleri kullanılıyorsa uygun bir şekilde atıf yapılmalıdır. Ayrıca yapılacak alıntı da bilimsel etik ve dergi yazım kurallarına uygun olmalıdır. Yazarlar gönderdikleri çalışmalarının esasını etkileyen önceki yayınlara atıf yapmak zorundadır.
- ❖ Yazarlar gönderdikleri çalışmaları destekleyen kuruluşları, finansal kaynakları veya çıkar çatışmasını beyan etmekle yükümlüdür.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmanın tasarımına, uygulanmasına veya yorumuna katkı sağlayan her kişi, çalışmada belirtilmelidir. Önemli katkıda bulunan tüm katılımcılar ilk yazarı takiben listelenmelidir. Bunun dışındaki kişiler ise çalışmanın “Teşekkür(Acknowledgement)” kısmına ilave edilmelidir.
- ❖ Yazar, dergide yayınlanmış çalışması içerisinde önemli bir yanlışlık veya kusur tespit ederse, bu durumu acil olarak dergi editörüne veya yayıncıya bildirmek ve mevcut yanlışlığın veya kusurun düzeltilmesi için editörle işbirliği yapmak yükümlülüğündedir.

ETHICAL GUIDELINES

Journal of Awareness (JoA) is committed to meeting and upholding standards of ethical behaviour at all stages of the publication process. It strictly follows the general ethical guidelines provided by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) and Cambridge Journals Ethical Standards and Procedures. Depending on these principles and general publication requirements, editors, peer reviewers, and authors must take the following responsibilities in accordance to professional ethic and norms. The proper and ethical process of publishing is dependent on fulfilling these responsibilities

The Responsibilities of Editor(s)

- ❖ The editor in chief and relevant editor(s) should acknowledge receipt of submitted manuscripts to the authors within ten days. The editor in chief and relevant editor(s) have responsibility in order to determine which of the submitted manuscripts could be published.
- ❖ Editors should adopt editorial policies that encourage maximum transparency, complete, impartial and honest reporting
- ❖ The submitted manuscripts will be controlled by the editor and the associate editor(s) in case of the plagiarism possibility. In this stage, the detected plagiarized manuscripts by the The editor in chief and relevant editor(s) will be rejected by the editor and associate editor(s). No way that the plagiarized manuscripts will be taken in the consideration process.
- ❖ The unpublished data and method in the submitted manuscripts should not be exploited/use by anyone in her/his study without the written permission of the author.
- ❖ The submitted manuscripts should be evaluated in accordance to the framework of solely intellectual norms in regardless of social, religious, cultural, economical background.
- ❖ The submitted manuscripts should not be disclosed no one other than the reviewer, the publisher, the editor assistants and the author(s) of such manuscripts by The editor in chief and relevant editor(s).
- ❖ When obtained interest struggle/conflict among the submitted manuscripts and other author(s) and/or institution, such submitted manuscripts should be recuse himself or herself from the review process.
- ❖ The final decision concerning the acceptance or rejection of the submitted manuscripts belongs to the editor in chief. This situation will be decided with reference to the originality and significance of the submitted manuscripts.
- ❖ The editor in chief should not oblige the authors to cite any articles or papers in the journal as the submitted manuscripts of the authors to be able to accept in the journal.

The Responsibilities of Reviewer(s)

- ❖ The reviewers have responsibility to the editor to inform the editor and the associate editors regarding the review process of the submitted manuscript in case the reviewers do not feel enough qualified in order to review the assigned manuscript of if they cannot complete the review process on time.
- ❖ The reviewers should complete her/his task in the respect to principle of secrecy. Reviewers should not share or discuss any data regarding the submitted study with no one except the editors.

- ❖ The reviewer should not disclose and share any data/content and opinions of the submitted manuscripts and should not use personal interest. Furthermore, the reviewers should not use any data of the unpublished paper.
- ❖ The criticism of the reviewers should be based on objective and scientific perspective and also the reviewers should avoid from personal criticism against the author(s). The reviewers are supposed to support her or his opinions by providing clear and tangible proofs.
- ❖ If the reviewers detect any similarities between the assigned manuscript and another published articles in the journal or in an another journal, they are supposed to notify the editor about this situation.
- ❖ The reviewers should not take any part in evaluation process of the submitted manuscripts with author(s) who have competition, cooperation or other kind of relations or links.
- ❖ Reviewers should conduct the work they agree to evaluate on time.

The Responsibilities of the Author(s)

- ❖ The author(s) should not send the same study manuscript to more than a/one journal simultaneously.
- ❖ The authors should gather the data relating the studies in the framework of principle of ethic. The publisher, the editor and the reviewer could demand the raw data from the author(s) which the study is based on.
- ❖ The studies which are sent to the journal should provide details and references/sources in an adequate level. Dishonesty and incorrect statements are unacceptable due to causing unethical principles.
- ❖ The submitted manuscripts should be original and the originality of the study should be ensured by the author(s). If others' papers and/or words are used in the context of the submitted manuscript, the reference should be provided in accordance to appropriate style. Also excerpts should be in an appropriate style in accordance to the writing rules of the journal and scientific ethics. The authorities are supposed to refer to other publications which effect the essence of their submitted studies.
- ❖ The authors are supposed to notify a conflict of interest, financial sources and foundations if any of them are supported their studies.
- ❖ All the person(s) who contributed to the submitted manuscript in the respect of design, interpretation or implementation should be written on the submitted manuscript. All participations contributed in essence, should be listed respectively. Also apart these persons should be added to the part of "Acknowledgement".
- ❖ If the author detects any flaw or error(s) in the context of the submitted manuscript, the author is responsible to urgently notify this situation to the editor or the publisher in behalf of collaboration in order to correct such error(s) or flaw(s).

JOURNAL OF AWARENESS

JOURNAL OF AWARENESS (JoA)

E-ISSN: 2149-6544

Volume / Cilt: 4

Issue / Sayı: 1

Year / Yıl: 2019

CONTENT / İÇİNDEKİLER

Referred Manuscripts / Hakemli Makaleler

RÖNESANS SANATINDA AT İMGESİ VE TEMSİLİ

HORSE IMAGE AND REPRESENTATION IN THE ART OF RENAISSANCE

Erdal KARA.....1-18

CORNUCOPIA MİTİ VE ÇAĞDAŞ YORUMLARI

THE MYTH OF CORNUCOPIA AND CONTEMPORARY INTERPRETATIONS

Ezgi YEMENİCİOĞLU NEGİR.....19-30

MODERN SANATTA GÖSTERİLEMİYENİN GÖSTERİLMESİ

REPRESENTATION OF UNREPRESENTATIVE IN MODERN ART

Fatih BALCI.....31-44

PSYCHOLOGY AND PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM IN THE EARLY NOVELS OF IRIS MURDOCH

Salima Jabrail GASIMOVA45-52

CAREER DEVELOPMENT EFFECTS ON PERFORMANCE OF YOUNG ENTREPRENEURS IN KECAMATAN PINELENG

Irvan TRANG.....53-64

ÇARLIK RUSYASINDA CEDİTCİLİK/YENİ USUL HAREKETİ

THE NEW METHOD (JADIDISM) MOVEMENT IN TSARIST RUSSIA

Mehmet Erkan KILLIOĞLU.....65-90

FROM TRANSLATION HISTORY OF A. N. NEKRASOV'S WORKS INTO THE AZERBAIJANI LANGUAGE

Sevinj Abbas MUSAYEVA.....91-96

GÜNÜMÜZ GÖRSEL SANATINDA ÇAĞDAŞLIK ANALİZLERİ VE ESTETİK TEORİLER

ANALYSIS OF CONTEMPORANEITY AND THEORIES OF AESTHETICS IN TODAY'S VISUAL ARTS

Serpil KAPAR.....97-110

A DISCUSSION OF THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE ARRIVED SHIP DOCTRINE

Sinan MİSİLİ.....111-122

YUNANİSTAN KÜTÜPHANELERİ İSLAMİ EL YAZMALARI

ISLAMIC MANUSCRIPTS IN GREEK LIBRARIES

Şadi AYDIN & Serdar DORUK.....123-138

KENTTE İMGE ÜRETİMİ BAĞLAMINDA SANATSAL YAKLAŞIMLAR

ARTISTIC APPROACHES WITHIN THE CONTEXT OF IMAGE PRODUCTION IN THE CITY

Yasemin TANRIVERDİ139-146

H. CAVIDIN'İN ŞİİRLER DÜNYASINDA TANRI ARKETİPİ

THE ARCHETYPE OF GOD IN THE H. JAVID'S POETRY WORLD

Xanim Rza SULTANOVA147-152

ÇOCUKLARDA ÖZERKLİK ALGISI İLE ÖĞRETMENLERİN ÖZERKLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE GELİŞTİRMEYE YÖNELİK STRATEJİLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

THE PERCEPTION OF AUTONOMY IN CHILDREN AND TEACHERS' VIEWS ON THE FACTORS AFFECTING THE AUTONOMY AND STRATEGIES FOR DEVELOPMENT

Seviç ÖLÇER & Gözde YILMAZ.....153-176

JOURNAL OF AWARENESS

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 1-18

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.001

Araştırma Makalesi / Research Article

RÖNESANS SANATINDA AT İMGESİ VE TEMSİLİ

HORSE IMAGE AND REPRESENTATION IN THE ART OF RENAISSANCE

Erdal KARA*

* Dr. Öğr. Üyesi., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü,
TÜRKİYE, E-mail: erdal.kara@msgsu.edu.tr,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0375-4321>

Geliş Tarihi: 4 Aralık 2018; Kabul Tarihi: 30 Ocak 2019

Received: 4 December 2018; Accepted: 30 January 2019

ÖZET

At, sanat tarihinde insan figüründen sonra en çok betimlenen imgelerden biridir. Atlar ilk defa Antik Yunan ve Roma sanatında anatomik doğruluk ve sanatsal bir ifade ile betimlenmiştir. Klasik sanatın orta çağ boyunca kaybolan teknik ve biçimsel bilgileri Rönesans'la birlikte yeniden ortaya çıkmış ve at figürleri tekrar yetkin bir biçimde sanatta yer almıştır. Rönesans sanatında at imgesi kullanım alanı ve biçimine göre farklı anlamlar taşımaktadır. Paolo Uccello'nun San Romano Savaşı'nı konu alan büyük kompozisyonlarında orduların askeri gücünü temsil eden atlar, dini resimlerde beyaz at olarak ortaya çıkıp saflığın ve iyiliğin sembolü olmuşlardır. Equestrian portre ve anıt heykellerin bir türe dönüşmesiyle birlikte, at imgesi siyasi ve askeri gücü temsil ederken sanat eserine, yücelik ve soyluluk etkisi katmıştır. Leonardo da Vinci at figürünü hareket ve anatomik olarak doğruluk unsurlarıyla geliştirmiş ve atların ifadeleri aracılığıyla çalışmalarına duygusal bir boyut katmıştır. 16. yüzyılda Tiziano sanat tarihindeki ilk yağlı boya equestrian portreyi yapmıştır. Geç Rönesans sanatçıları at figürlerini büyük kompozisyonlara hareket ve dinamizm etkisi yaratmak amacıyla sıklıkla kullanılmışlar ve sonrasında sanat akımlarında benzer konuların oluşmasına sebep olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: At, Temsiliyet, Rönesans, İmge, Sanat

ABSTRACT

The horse is one of the most depicted images in the history of art after the human figure. Horses were first described in the Greek and Roman art with anatomical accuracy and artistic expression. The technical and formal knowledge of classical art, which was lost during the Middle Ages, reappeared with the Renaissance and the horse figures were competently re-enacted in the art. The image of horse in Renaissance art has different meanings according to its usage area and form. In the great compositions of Paolo Uccello, about the Battle of San Romano, horses representing the military power of the armies emerged as white horses in religious paintings and became the symbol of purity and goodness. With the transformation of equestrian portraits and monumental sculptures into a genre, the

image of the horse represented political and military power and added to the work of art the effect of supremacy and nobility. Leonardo da Vinci developed the figure of the horse with movement and anatomical accuracy, and the expressions of horses through mediation provided an emotional dimension. In the 16th century, Titian made the first oil painting equestrian portrait in the history of art. Late Renaissance artists have often used horse figures to create the effect of movement and dynamism on large compositions and have led to similar subjects in subsequent art movements.

Keywords: Horse, Representation, Renaissance, Image, Art

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin bilinen ilk sanat ürünleri olan mağara resimlerinden itibaren sanat tarihinde betimlenen onlarca farklı figürün içinde atlar insanlardan sonra en çok konu edinilen canlılardan biri olmuştur. Doğada uzun bir zamandan beri yaşayan ve ehlileştirilmesi ile birlikte, insanlara en yakın hayvanlardan biri olan atlar gerek binek, gerekse savaş aracı olarak kullanılması aracılığıyla uygarlığın gelişimine katkı sağlamışlardır. Bu açıdan güçleri, süratleri ve estetik görünüşleri ile insanlar üzerinde hayranlık uyandırıp, efsanelere, mitolojik hikayelere ve sanat eserlerine birbirinden farklı biçimlerde konu olmuşlardır.

Tarihte, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan toplumların sanatlarında at imgesine rastlamak mümkündür. Fakat at figürleri ilk defa Antik Yunan sanatında, anatomik bir doğruluk ve sanatsal bir ifade ile betimlenmişlerdir. Yunan sanatçılar atları, mitolojik veya tarihsel konuların yer aldığı heykelerde ve vazolar resimlerinde sıklıkla kullanmışlardır. Bu eserlerde atlar betimlenen olayın bir parçası olmalarının yanı sıra, biçimsel özellikleri ile plastik yapıya katkı sağlamaktadır.

Resim 1. Parthenon Frizleri, at figürleri.

Kaynak. <http://repository.parthenonfrieze.gr>

Antik Yunan'da oluşan sanatsal üslup, bilgi ve teknik önce Hellenistik sanatı, daha sonra da Roma sanatını doğurmuştur. Çok geniş bir coğrafyayı egemenliği altında bulduran Roma İmparatorluğu'nda atlar gündelik hayatta önemli bir yer tutmaktadır. Roma sanatı atları mozaik ve duvar resimlerinde savaş, av ve ulaşım aracı olarak göstermiştir. Fakat kamusal

alandan at figürleri binicili veya binicisiz olarak betimlenen anıtsal heykeller biçimde görülmektedir. Bu anıtlar Roma devletinin askeri ve politik gücünün simgesi durumundadır ve Rönesans sanatçıları derinden etkilemişlerdir.

Resim 2. Roma İmparatoru Marcus Aruelius'un equestrian heykeli.

Kaynak. www.bluffton.edu

Ortaçağ kültür ve düşünce ortamında sanat, din merkezli bir anlayışa sahip olmuştur. Tarihin bu döneminde kaybolan, Yunan ve Roma kaynaklı klasik bilgiler ve biçimler Rönesans'la birlikte yeniden ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak, 15.yüzyıla birlikte, at imgesi resim ve heykel sanatında tekrar ortaya çıkmış ve pek çok baş yapıtta içerik ve biçimsel açıdan daha önceki dönemlerde görülmedik bir sanatsal gelişim çizgisi içinde betimlenmiştir.

2. AT İMGESİNİN RÖNESANS SANATINDA ORTAYA ÇIKIŞI

2.1. Paolo Uccello ve 15. yüzyıl resminde at imgesi

Antik Yunan ve Roma estetik ve düşünce yapısının yeniden doğduğu bir dönem olan Rönesans'da, resim sanatının gelişimi ile at figürleri içeren konuların ortaya çıkışı paralellik taşımaktadır. 15. yüzyılın başından itibaren perspektif, geometrik kurgu, insan ve hayvan anatomisi ve klasik biçim anlayışı gibi olgular resim sanatına daha önce olmadığı bir yoğunlukta dahil olmuşlardır. Bu gelişimin öncülüğünü yapan İtalyan sanatçıların arasında Paolo Uccello, kompozisyonlarında at figürlerini kullanmasıyla dikkat çekmektedir. Yaklaşık olarak 1435-1455 yılları arasında üç ayrı ahşap panel üzerine yapmış olduğu "San Romano Savaşı" resimleri, erken Rönesans döneminde atların resmedildiği bilinen en büyük kompozisyonlardır. Resimler Floransa ve Siena askeri birlikleri arasında geçen bir meydan muharabesini konu almakta ve savaşın farklı aşamalarını ayrı ayrı göstermektedir. 1432 yılında gerçekleşen savaşın bitiminde her iki tarafın da farklı kazanımları olduğundan, hem Sienalılar hem de Floransalılar sonucu zafer olarak kabul etmişlerdir (Hennessy,1950, 21-23). Paolo Uccello resimlerde konuyu Floransa bakış açısıyla ele almış ve bir propaganda aracı yaratmıştır. Bu üç resimde atlar, dönemin savaş araçları olarak resme dahil olmaktan öte, güçlü fizikleri, gösterişli koşum takımları ve binicileriyle birlikte resmedildikleri pozlarda, savaşın sonunda

zafer kazanan Floransa askeri gücünün de bir simgesi olarak anıtlştırılmışlardır. Böylece Uccello'nun at imgesini daha önce var olan klasik anlatımın bir adım ötesine taşıdığı söylenebilir.

Resim 3. Paolo Uccello, San Romano Savaşı, Ulusal Galerî, Londra.

Kaynak. www.nationalgallery.org.uk

Uccello'nun atlara olan ilgisini başka resimlerinde de görebilmek mümkündür. 1470 yılında tamamladığı, son eserlerinden biri olan "Ormanda av", ressamın at sevgisi ile perspektif sevgisini bir araya getiren resimlerden biridir. Resim atlı ve yaya insan figürlerinin köpeklerin yardımı ile ormanda, gece karanlığında yaptığı bir geyik avını konu almaktadır (Hennessy, 1950, 101). Resimdeki tüm elemanlar tek kaçışlı perspektifin etkisini güçlendirmek için kullanıldığından, atlar binek olarak ava katılmalarının yanı sıra, arkadan görünüşleri ve diğer figürlerin yanındaki boyutları ile hem kompozisyona hem de perspektife katkı sağlayacak şekilde kullanılmışlardır. Ormanda av resminde at figürleri sadece konunun gerçekçiliğini yansıtmak için değil, aynı zamanda resmin plastik yapısına ve kurgusuna katkı sağlayan elemanlar olarak da var olmaktadır.

4

Resim 4. Paolo Uccello, Ormanda Av.

Kaynak. <https://useum.org>

Uccello at imgesini birbirinden farklı tarihlerde yapmış olduğu üç adet "Aziz George ve ejderha" tablolarında da kullanmıştır. Hristiyan sanatının her döneminde klasik bir dinsel konu olan Aziz George ve ejderha, Ortaçağ duvar resimleri, heykelleri ve vitraylarından, Ortodoks mozaik ve ikonalarına kadar, pek çok farklı üslup ve teknikte, sanatçılar tarafından işlenmiştir.

Zırhlar içinde ve beyaz atının üstünde tasvir edilen Aziz George'un ejderhayı mızrağıyla öldürüp prensesi kurtarması sahnesini Uccello'dan başka Vittore Carpaccio, Rogier van der Weyden, Giovanni Bellini, Bernt Notke gibi yüzyılın diğer önemli sanatçıların da betimlediği görülmektedir. Aziz George resimlerinde beyaz atın sadece bir savaş aracı olmadığı, kötülüğe karşı verilen savaşta temizliğin ve iyiliğin gücünün temsili olarak kullanıldığı açıktır. Bu dönemde atların resmedildiği diğer dini konulu eserler arasında, Vittore Carpaccio'nun "San Vitale ve bir at", Jan van Eyck'in "Ghent altarı resmi" ve Benozzo Gozzoli'nin Floransa'da Medici-Riccardi Sarayı için yaptığı "Müneccimlerin geçit töreni" adlı fresk dikkat çekici özelliktedir (Gombrich, 1992,191). Bu resimlerde de beyaz at saflık ve temizlik sembolü olarak kullanılmıştır.

Resim 5. Paolo Uccello, Aziz George ve Ejderha.

Kaynak. www.art.co.uk

2.2 Equestrian (Atlı) anıtlar ve portreler

Paolo Uccello'nun Floransa'da Santa Maria del Fiore Bazilikası'nda 1436 yılında yaptığı fresk sanat tarihinin bilinen ilk equestrian portresidir. Sözlük anlamı "binici" olan equestrian kelimesi zamanla atlı insan betimleyen sanat eserleri için kullanılan bir terim haline gelmiştir (Visualartscork, 30.11.2018), (Artable, 29.11.2018). Uzun bir süre Floransa için savaşmış olan kiralık İngiliz askeri lider Sir John Hawkwood'un anıt mezarı için yapılmış olan portre, aslında bir atlı heykelin resmidir. Ata binmiş insan tasvir eden heykeller tarihsel olarak Antik Yunan sanatına kadar uzanan bir geçmişe sahip olmakla beraber, Rönesans sanatı kendine Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un yaklaşık M.S. 175 yılında Roma forumu için dikilmiş olan heykelini örnek almıştır ve böylece equestrian anıtlar bir askeri lider veya devlet adamının at üstünde tasvir edildiği bir tür durumuna gelmişlerdir (Art Encyclopedia, 29.11.2018). Uccello'nun equestrian anıtları resimselleştirmesinin ardından Andrea del Castagno 1456 yılında Uccello'nun resminin yanında ve onunla aynı usluapta bir başka askeri lider, Niccolò da Tolentino'nun mezarı için atlı anıt resmi yapmıştır. Santa Maria del Fiore'deki her iki duvar resminde, at imgeleri güçlü duruşları ve sakin pozlarıyla üstlerinde taşıdıkları komutanların askeri gücünün temsilidir ve onların bir soyluluk içinde yüceltilmelerini sağlamaktadır

Resim 6. Solda Andrea del Castagno'nun Niccolo da Tolentino, sağda Paolo Uccello'nun Sir John Hawkwood equestrian portreleri.

Kaynak. www.flickr.com

Floransa'lı heykeltıraş Donatello'nun 1453 yılında yaptığı ve Padova'da bulunan "Gattamelata" Rönesans sanatındaki ilk equestrian anıt olmak özeliği taşımaktadır. Venedik Cumhuriyeti için savaşan ve o dönem Venedik'e bağlı Padova şehrini yöneten, Gattamelata takma adıyla bilinen paralı askeri lider Erasmo da Narni'yi at üstünde betimleyen doğal boyutlardaki heykel bronzdan dökülmüştür (Artble, 29.11.2018). Anıt, Padova'nın koruyucu azizi ve tüm hristiyanlarca kutsal kabul edilen Aziz Antonio'nun mezarına ve kutsal emanetlerine ev sahipliği yapan Sant'Antonio da Padova Bazilikası'nın önündeki meydana yer almaktadır. Gattamelata zırlı ve silahlı olarak ciddi bir ifade ile ufka doğru bakmaktadır. Binddiği at ise dikkat çekici bir şekilde Venedik'te San Marco Katedrali'nin ana kapısının üstünde dikili bulunan at heykellerine benzemektedir. Roma dönemine ait ve yaklaşık olarak M.S.2 veya 3. yüzyıl'da yapıldıkları tahmin edilen bu dört at heykeli, Venedik'e 2. Haçlı Seferleri sırasında getirilmiş, zaman içinde San Marco Katedrali'nin ve şehrin sembolleri arasına girmiştir. Donatello bu anıt ile Gattamelata'yı bir yönetici ve komutan olarak yüceltmenin de ötesine geçerek, onun hem Venedik devletinin, hem de Aziz Antonio ve kutsal hazinelerinin koruyucusu olduğu mesajını vermiştir.

Gattamelata, Rönesans ve ardından gelen dönemlerde benzer anıtların yaygınlaşmasına öncülük etmiştir. Bu heykelden etkilenen kişilerden biri dönemin önemli Venedikli komutanlarından Bartholomeo Colleoni'dir (Gombrich, 1992, 220). Kendisi de bir paralı asker olan Colleoni, vasiyet olarak bir equestrian anıtının yapılmasını istemiş, bu isteği yöneticiler tarafından kabul edilmiştir. Proje için açılan yarışmayı Floransa'lı sanatçı Andrea del Verrocchio kazanmış, fakat 1488 yılında tamamlanan heykelin döküm işlemi başlamadan hayattan ayrılmıştır. Alessandro de Leopardi tarafında dökülen heykel Santi Giovanni e Paolo katedralinin önündeki meydana dikilmiştir (Treccani, 29.11.2018). Böylece Rönesans döneminde İtalya'da tamamlanan ikinci atlı anıt olma özelliğini kazanmıştır. Verrocchio, Bartholomeo Colleoni'yi zırlı ve silahlı bir biçimde, sert ve güçlü bir ifadeye sahip olarak betimlemiştir. Atın gergin ve ileri atılmaya hazır vücut hareketi bincisinin gücünün doğal bir yansıması halini almaktadır.

Resim 7. Donatello'nun Gattamelata equestrian anıtı, Padova.

Fotoğraf. Erdal Kara

Resim 8. Verrocchio'nun Bartholomeo Colleoni equestrian anıtı, Venedik.

Kaynak. www.bluffton.edu

2.3. Leonardo da Vinci ve at figürleri

Rönesans'ın büyük ustalarından Leonardo da Vinci at figürleri üzerinde en ayrıntılı çalışmış olan sanatçıların başında gelmektedir. Verrocchio'nun öğrencisi olan Leonardo'nun atları betimlediği pek çok çizim günümüze ulaşabilmiştir. Kariyerinin erken dönemlerinden itibaren yaptığı bu çizimlerin bir kısmı at anatomisi ve hareketlerini inceleyen çalışma niteliği taşısa da, büyük bir kısmı farklı heykel ve resimler için ön çalışma olarak yapılmıştır. 1481-82 yıllarında yaptığı ve günümüzde Floransa Uffizi Galerisi'nde sergilenen "Müneccimlerin tapınması" Leonardo'nun at imgelerini olgunlukla betimlediği ilk resim olarak görülmektedir (Wasserman, 1984, 66). Alt katları boyanmış ama hiç bir zaman tamamlanmamış bu ahşap üstüne yağlı boya resimde desen olarak bırakılan at figürleri dinsel bir konu taşıyan kompozisyona dinamizm katmaktadır.

Resim 9. Leonardo da Vinci, Müneccimlerin tapınması.

Kaynak: www.leonardodavinci.net

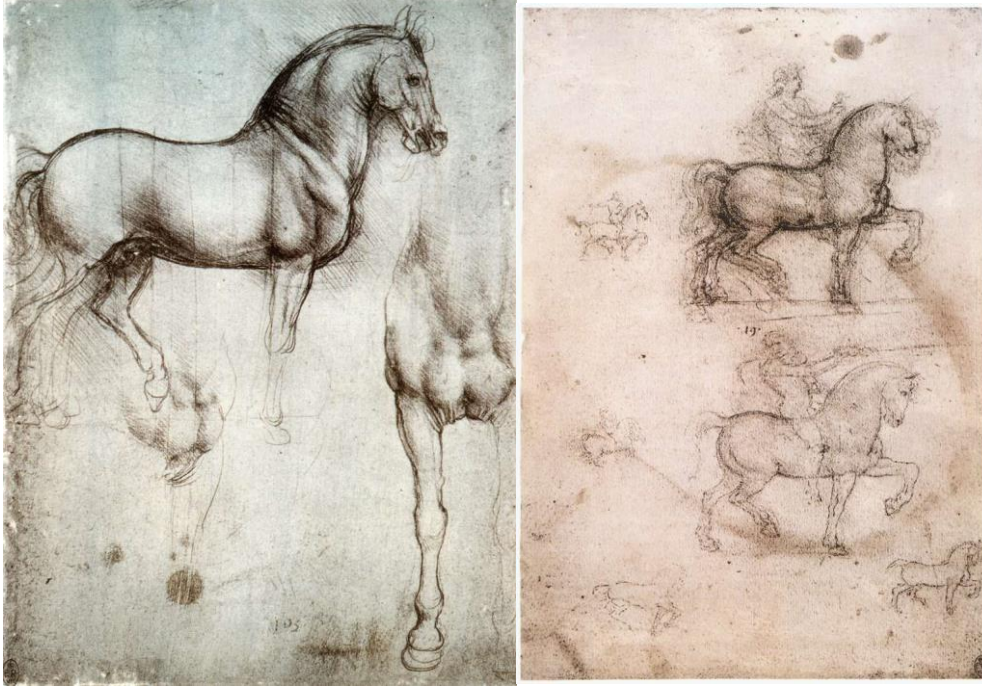
Resim10. Müneccimlerin tapınması, ayrıntı.

Kaynak: www.arttrav.com

Leonardo'nun heykel projeleri içinde en çok bilineni Milano dükü Francesco Sforza'yı at üstünde betimleyecek olan equestrian anıttır. Doğal boyutlardan iki kat büyük olması planlanan heykel Milano'nun salgın hastalıklar ve savaşlar dolayısıyla yaşadığı maddi sorunlar yüzünden gerçekleştirilememiştir. Çamurdan bir modeli yapılmış olan at figürünün 1490-91 yıllarında çizilmiş ayrıntılı desenleri günümüzde Britanya Kraliyet Kütüphanesi koleksiyonundadır.

Resim 11. Leonardo da Vinci'nin Sforza equestrian anıtı ön çalışma çizimleri

Kaynak. www.leonardoda-vinci.org, www.leonardoda-vinci.org

Leonardo'nun gerçekleşmeyen bir diğer heykeli "Trivulzio equestrian anıtı" olarak adlandırılmaktadır. Fransız general Gian Giacomo Trivulzio'nun at üstünde betimleneceği ve doğal boyutlarda olması planlanan bronz heykelden günümüze Britanya Kraliyet Kütüphanesi koleksiyonunda yer alan çizimleri kalmıştır. Trivulzio'nun kendi arazisine dikilmesi düşünülen anıtın neden tamamlanmadığı tam olarak bilinmemektedir. Çizimlerden anlaşıldığına göre Leonardo şaha kalkmış bir at ile düşmanı ezen bir savaşçı figürü tasarlamış ve heykelin denge sorunları ile uzun süre uğraşmıştır. Eğer gerçekleştirilmiş olsaydı bu anıt sanat tarihinde bilinen ilk şaha kalkmış at heykeli olacaktı (Wasserman, 1984, 23).

Resim 12. Leonardo da Vinci, Trivulzio equestrian anıtı için ön çalışma.

Kaynak: www.leonardoda-vinci.org

Leonardo da Vinci'nin atları konu alan desenlerinin en dikkat çekici olanları, bugün hala kayıp resim olarak bilinen "Anghiari Muharebesi"nin ön çalışmalarına aittir. 1505 yılında Floransa'da Palazzo Vecchio'nun Cinquecento Salonu'nun iki duvarından birisi için fresk tekniğinde yapılmış olan resimden günümüze Leonardo'nun çizimleri, Giorgio Vasari'nin notları, Peter Paul Rubens'in Lorenzo Zacchia'nın gravürüne dayanarak 1606 yılında yaptığı kopya desen (Scribner III, 1989,11) ve aynı kompozisyonun 1550'den önce ahşap üstüne yapılmış ama ressamı belli olmayan bir renkli kopyası kalmıştır (Wasserman, 1984,126). Tüm bu çalışmalar Leonardo'nun at imgesini tarihsel bir olayın gerçekçi bir anlatımı için kullanmaktan daha çok konu edinilen çarpışmanın şiddetini hissettirmek için ön plana çıkardığını göstermektedir. Resme güç ve hareket katmak için oluşturulmuş biçimler iç içe geçmiş at imgeleri vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Çizimlerde büyük bir anatomik doğruluk ve yoğun bir duygusallık vardır. Bu duygusallığı yaratan unsur, atların estetik görünüşlerinin yanı sıra, yüz ve vücut hareketlerindeki ifade yoğunluğudur. Desen ve boya kopyalar ise atların savaşçı figürleriyle oluşturduğu bütünlüğü çok iyi yansıtmaktadır. Anghiari Muharebesi resminin ön çalışmaları ve atları betimlediği diğer desenlerinde Leonardo onları resim sanatında daha önce görülmemiş bir anatomik doğruluk, dinamizm, akıcı kompozisyon yapısı ve duygusal yoğunluk içinde resmetmiştir. Leonardo'nun yaptığı tüm bu çalışmalar kendinden sonra gelen sanatçı kuşakları için de bir referans oluşturmuş.

Resim 13. Leonardo da Vinci, Aghiari Muharebesi ön çizimi

Kaynak: www.leonardodavinci.net

Resim 14. Peter Paul Rubens, Aghiari Muhaberesi desen kopya.

Kaynak. www.peterpaulrubens.net

3. 16. YÜZYIL RÖNESANS RESMİNDE AT İMGESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Rönesans sanatı 16.yüzyıl başlarında teknik, estetik ve bilgi birikimi olarak zirve noktasına ulaşmıştır. Sanat tarihinde bu döneme “Yüksek Rönesans” denilmektedir (Britannica, 30.11.2018). Gerek Donatello ve Verrocchio’nun anıtlarının kendilerinden sonra gelecek sanatçılara referans oluşturması, gerekse Leonardo da Vinci’nin yaptığı çalışmalar at figürlerinin gelişimi ve olgunlaşması için bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak 16.yüzyıl sanatçılarının atları anatomik ve plastik açıdan daha yetkin biçimde betimlediği görülmektedir.

3.1. Raffaello’nun atlı resimleri

Bu dönemde at figürleri daha çok dinsel ve mitolojik konulu kompozisyonlar ve equestrian portelerde yer almaktadır. Resmi yapılan dinsel konuların en başında Aziz George ve ejderha hikayesi gelmektedir. Yüksek Rönesansın büyük ustalarından Raffaello Aziz George’un ejderha’ya karşı zaferini konu alan iki resim yapmıştır. Günümüzde Washington’da Ulusal Sanat Galerisi’nde ve Paris Louvre Müzesi’nde yer alan bu resimlerin 1504 yılında yapılmış olanı atı önden, Floransa’da yaptığı 1506 tarihli olanı ise atı sağrısı ve sırtı gözükecek biçimde arkadan göstermektedir. Bu açıdan Raffaello’nun, Leonardo’nun Anghiari Muhaberesi çizimlerinden etkilendiği düşünülebilir.

Resim 15. Raffaello'nun Aziz George ve Ejderha resimleri. Solda Louvre Müzesi'nde, sağda Washington Ulusal Sanat Galerisi'ndeki versiyonları.

Kaynak. <https://ipfs.io>, www.nga.gov

Vatikan Müzesi'nde Stanza di Raffaello diye adlandırılan odalarda Raffaello ve öğrencilerinin fresk tekniği ile yaptığı duvar resimlerinin arasında at imgelerinin kullanıldığı üç büyük boyutlu kompozisyon yer almaktadır. Bu resimlerden “Heliodoros’un kovulması” ve “Papa Leo’nun Attila ile karşılaşması” Raffaello tarafından 1510-1514 yılları arasında yapılmışken, “Constantinus’un Maxentius’a karşı savaşı” ise Raffaello’nun ölümünden sonra, onun tasarımına dayanarak öğrencisi Giulio Romano tarafından 1517-1524 yıllarında yapılmıştır (Museivaticani, 30.11.2018). Selefkos kralı tarafından tapınağın hazineleri almak üzere Kudüs’e gönderilen Heliodoros’un Tanrı’nın gönderdiği bir atlı savaşçı ve iki melek tarafından tapınağın dışına atılmasını betimleyen resimde beyaz at figürü resmin odak noktasıdır (Bramblett, 30.11.2018).

Aynı odanın bir başka duvarında bulunan resim Papa I. Leo’nun İtalya’yı işgal edip Roma’yı ele geçirmek isteyen Attila ile 452 yılında Mantua’da karşılaşması sırasında ortaya çıkan bir mucizeyi anlatmaktadır. Birden bire ellerinde kılıçlarla gökten inen Aziz Pavlus ve Aziz Petrus Attila’nın ordularını geri püskürtürler. Farklı renklerde pek çok at figürü içeren resimde Papa beyaz bir ata, Attila koyu renkte bir ata binmektedir (Thoenes, 2005, 49).

Hristiyan dinini kabul eden ilk Roma imparatoru olan Constantinus’un hikayesinin anlatıldığı odada bulunan resimlerden biri Roma tahtına geçmek için savaş başlatan pagan Maxentius’un 313 yılında Milvian Köprüsü’nde Constantinus tarafından yenilgiye uğratılmasını betimlemektedir. Muharebe esnasında iç içe geçmiş pek çok at figürünü içeren resimde İmparator Constantinus hücumu kalkan beyaz bir atın üzerinde gösterilmektedir (Museivaticani, 30.11.2018). Resimde at imgesinin biçimsel açıdan ele alınış şeklinde Leonardo’nun etkisi açıkça görülmektedir.

Stanza di Raffaello’da bulunan bu üç resmin odak noktalarındaki at figürü tıpkı diğer dinsel resimlerdekiler gibi iyiliği ve saflığı göstermek adına beyaz olarak betimlenmiştir. Böylece beyaz at, binicisinin din yolunda yaptığı mücadelenin yüceliğinin de bir temsili durumundadır.

Resim 16. Raffaello, Helidorus'un kovulması, Stanza di Raffaello, Vatikan Müzesi.

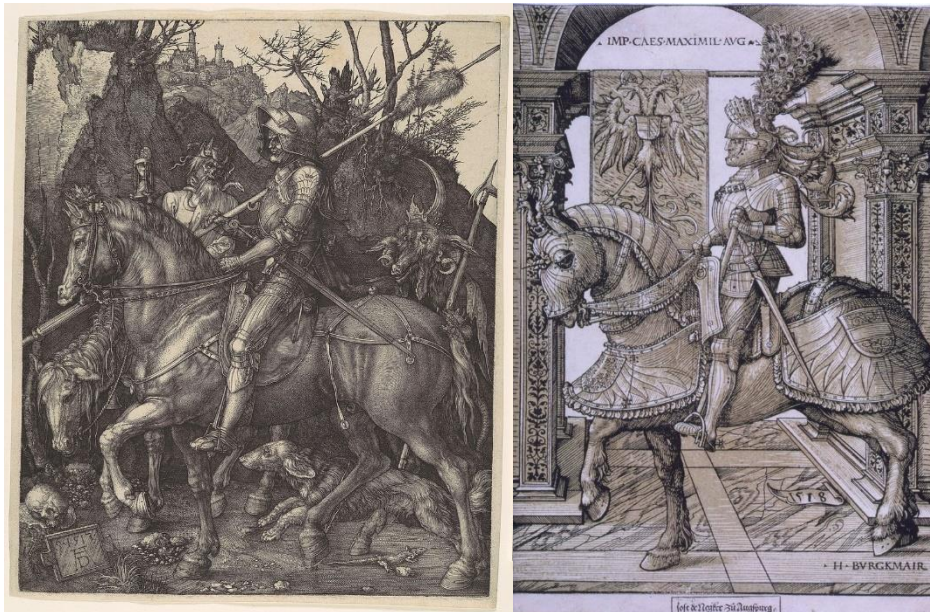
Kaynak. www.museivaticani.va

3.2. 16. yüzyıl baskiresimlerinde at imgesi

Aziz George ve ejderha hikayesini resimleyen sanatçılardan biri de Rönesans'ın Alman ustası Albrecht Dürer'dir. Ahşap oyma ve gravür baskı tekniği ile ürettiği resimlerden bir kısmı atlı kompozisyonları içeren Dürer, 1501 ve 1504 tarihli iki Aziz George resmi basmıştır. Dürer diğer baskılarında şövalyeleri atlarıyla birlikte betimlemiş ve onları soyluluk ifadesi ve bir savaş aracı olarak yüceltmıştır. "At sırtında düello", "şövalye, ölüm ve şeytan", "büyük at", "küçük at", "at sırtında hanımefendi ve piyade", "mahşerin dört atlısı" bilinen başlıca eserlerindedir (Artnet, 29.11.2018). İtalyan Rönesansından etkilenen ilk Alman ressamlardan biri kabul edilen Hns Burgkair, Dürer ile benzer temaları ahşap oyma baskıları ile resmetmektedir. Şövalye ve soyluları betimlediği baskıların en bilineni 1508 yılında yaptığı Roma-Germen İmparatoru I. Maximilian'ın equestrian portresidir (Artic, 29.11.2018).

13

Resim 17. Solda Albrecht Dürer'in Şövalye, Ölüm ve Şeytan, sağda Hans Burgkmair'in İmparator I. Maximilian'ın equestrian portresi baskiresimleri

Kaynak. www.metmuseum.org, www.mfa.org/

3.3. Tiziano'nun İmparator V. Karl equestrian portresi.

Rönesans'ın en önemli equestrian portrelerinden biri Tiziano'nun imzasını taşımaktadır. Günümüzde Madrid'de, Prado Müzesi koleksiyonunda bulunan resim, katolik Roma-Germen İmparatoru V. Karl'ın protestanlara karşı kazandığı Mühlberg Savaşı'nın şerefine 1548 yılında yapılmıştır ve bu anısal türün tuval üzerine yağlı boyayla yapılmış ilk örneğidir (Kaminski, 1998, 91). Tiziano, imparatoru at üstünde, zırh giymiş ve elinde bir mızrak tutarken tasvir etmektedir. Dengeli, sakin ve hafifçe ileri doğru hamle yaparken resmedilen at, anıt heykellerde benzerleri görülen güçlü bir duruşa sahiptir. Bütün bu özellikleriyle birlikte resim Marcus Aurelius'un heykeline atıf yapmaktadır. Ayrıca Hans Burgkmair'in Roma-Germen İmparatoru I. Maximillian'ı tasvir ettiği ahşap baskıyla ve Albrecht Dürer'in 1513 tarihli "Şovalye, Ölüm ve Şeytan" adlı gravür baskısıyla benzerlikler de taşımaktadır. Bu resimde at imgesi savaşın sonucunda kazanılan zaferin ve V. Karl'ın devlet gücünün simgesi durumundadır. Böylesine güçlü ve soylu bir ata hükmeden imparator, dönemin Avrupa'sının en önemli devlet yöneticisi olarak politik ve askeri güce de hükmedebilmektedir mesajının verildiği açıktır. Tiziano'nun resmi kendisinden sonra gelen ressamı oldukça etkilemiştir. 17. yüzyılda Peter Paul Rubens'in, Anthony van Dyke'in ve Diego Velazquez'in at üstünde devlet yöneticilerini benzer şekilde resmettikleri görülmektedir.

Resim 18. Tiziano, Roma-Germen İmparatoru V. Karl'ın equestrian portresi.

Kaynak: www.museodelprado.es

Geç Rönesans olarak da adlandırılan maniyerizm akımı kalabalık ve hareketli kompozisyonları, dinamik biçimsel yapısı ve renkleriyle dikkat çekmektedir. Ardından gelecek olan barok sanatın kapısını açan bu dönemin en önemli ressamlarından biri Venedik resminin

büyük ustlarından Jacobo Tintoretto'dur. Tintoretto da 1555 yılında bir "Aziz George ve ejderha" resmi yapmış, fakat bu resimde, azizin kurtardığı prensesi ön plana çekerek geleneksel kompozisyon yapısını değiştirmiştir (Krischel, 2000, 97). Tintoretto'nun atları büyük ölçekli olarak kullandığı en önemli eseri ise 1565 yılında yaptığı "İsa'nın çarmıha gerilmesi" tablosudur. Halen Venedik'te Scuola Grande di San Rocco'da sergilenen tabloda Tintoretto, kompozisyondaki onlarca figürün arasında atları resmetmiştir. 518x 1224 cm boyutlarındaki bu büyük resimde figürler İsa'nın gerçek hikayesinin dışına çıkılarak, kompozisyondaki hareket ve ritmi arttırmak için farklı ebatlarda ve pozlarda resmedilmiştir (Krischel, 2000, 105). Atlara binmiş Romalı asker figürleri hikayenin özüne sadık kalan bir betimleme olsa da, at figürlerinin resimdeki en önemli görevi hareket ve ritme katkı sağlamak olmuştur. "İsa'nın çarmıha gerilmesi" resminde Tintoretto atları, onların biçimsel özelliklerinden yararlanarak, birer resimsel eleman olarak kullanmıştır.

Resim 19. Tintoretto, İsa'nın çarmıha gerilmesi.

Kaynak: <http://galleryofhistoricalart.weebly.com>

16. yüzyılın ikinci yarısının Venedikli bir diğer ustası olan Paolo Veronese, tarihsel olayları, dini ve mitolojik hikayeleri resmettiği eserlerinde atları sıklıkla betimlemiştir. "Marcus Curtius'un ölümü", "Saul'un dine girişi", "Müneccimlerin tapınması" "Venüs ve Mars ile Cupid ve bir at", "Mars ve Venüs'ün aşk ile birleşmesi" gibi saraylar ve kiliseler için yaptığı resimlerde at figürlerini hem konunun bir parçası olarak, hem de kompozisyona dinamizm katmak amacıyla kullanmıştır. Venedik'teki Palazzo Ducale'nin tavan dekorasyonu için yaptığı ve tarihi olayları resmettiği kompozisyonlarda atlar yine hem savaş aracı, hem de kompozisyon elemanı olarak resme dahil olmaktadır (Priever, 2000,41). Bu resimlerde at imgesi, konuya ve plastik yapıya katkı sağlamaktadır. Veronese'in San Sebastiano Kilisesi tavanı için resmettiği Eski Ahit'ten Esther'in hikayesini anlattığı üç resimden biri olan "Mordehai'nin zaferi" tablosunda iki at betimlenmiştir (Chorusveneiza, 29.11.2018). İyi karakter Mordehai beyaz ata binerken, kötü karakter Aman siyah ata binmekte ve aralarındaki çekişmenin sonunda kötülüğü temsil eden siyah at, binicisiyle birlikte uçuruma yuvarlanmaktadır. Veronese bu resimde, hikayedeki karakterleri izleyicilere diğer dinsel resimlerdeki gibi atların rengi ile anlatmaktadır.

Resim 20. Paolo Veronese, Mordehai'nin zaferi

Kaynak: www.chorusvenezia.org

4. SONUÇ

Rönesans sanatı Antik Yunan ve Roma sanatlarının teknik bilgisini, düşünsel ve biçimsel yapısını yeniden canlandırmıştır. Böylece at imgesi de sanatta tekrar konu edilmeye başlanmış, zaman içinde gelişim göstererek estetik ve plastik açıdan daha yetkin bir biçimde betimlenmiştir. Dinsel, mitolojik veya tarihsel olayların görsel anlatımında kullanılan at imgesi, çeşitli sanatçılar tarafından birbirinden farklı amaçlarla resmedilmiştir. Bunun sonucu olarak da sanat eserlerinde atların temsil ettiği kavramlar çeşitlilik göstermektedir.

Atlar, estetik yapıları, anatomik özellikleri ve hareket kabiliyetleri ile sanat eserine görsel katkı sağlamalarının yanı sıra, anlatım çeşitliliği de yaratmışlardır. San Romano Savaşı resimlerinde görüldüğü üzere bir askeri birliğin gücünün temsili olmuşlar, Aziz George ve ejderha resimleri ile diğer dinsel içerikli eserlerde ise beyaz at, şeytani kötülüğe karşı iyiliği temsil etmiştir. Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un at üstünde betimlendiği anıt heykel Rönesans sanatçılara yol göstermiş, hem resim, hem de heykel sanatında devlet yöneticisi veya askeri önderlerin betimlendiği equestrian portre ve anıtların bir tür olarak doğmasına sebep olmuştur. Donatello ve Verrocchio heykelde, Dürer, Burgkmair ve Tiziano ise baskı ve resimde bu türe öncülük etmişlerdir. Equestrian anıt ve portrelerde atlar siyasi ve askeri gücün bir simgesi olarak kullanılmış, bincisine yüce ve soylu bir ifade kazandırmıştır. Leonardo da Vinci'nin çalışmaları sonucunda ortaya çıkan anlatım biçimiyle at figürü resimlere plastik açıdan katkı sağlamanın ötesinde, duygusal ifadeyi de oluşturan unsur olmuştur. Leonardo'nun at figürleri aracılığıyla oluşturduğu biçimler ve kurgusal hareketler hem çağdaşları, hem de gelecek kuşak sanatçılar tarafından incelenerek kendi çalışmalarında kullanılmıştır.

Rönesansın oluşturduğu bilgi birikimi ve deneyimden, başta Barok olmak üzere daha sonra gelen sanat akımları ve sanatçıları faydalanmıştır. Böylece at imgesi sanat tarihi boyunca anlam çeşitliliği içinde gelişimine devam etmiş, sanat eserlerinde insandan sonra en çok betimlenen figürlerden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- ART INSTITUTE CHICAGO, 2018, Equestrian portrait of the emperor Maximilian I [online], <https://www.artic.edu/artworks/12791/equestrian-portrait-of-the-emperor-maximilian-i> [Erişim Tarihi: 29.11.2018]
- ARTABLE, 2018, Equestrian statue of Gattamelata [online], https://www.artble.com/artists/donatello/sculpture/equestrian_statue_of_gattamelata [Erişim Tarihi: 29.11.2018]
- ARTNET, 2018, Albrecht Dürer [online], <http://www.artnet.com/artists/albrecht-dürer/> [Erişim Tarihi: 29.11.2018]
- BRAMBLETT. Reid, 2014, The Stanza di Elidoro [online], http://www.reidsitaly.com/destinations/lazio/rome/sights/vatican_raphael_eliodoro.html , [Erişim Tarihi: 30.11.2018]
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 2018, Renaissance art [online], <https://www.britannica.com/art/Renaissance-art#ref1057421>, [Erişim Tarihi: 30.11.2018]
- GOMBRICH. E.H, 1992, Sanatın Öyküsü, Remzi Kitapevi, İstanbul ISBN 975-14-0291-3
- HENNESSY. John Pope, 1950, Paolo Uccello, Phaidon Press Limited, London.
- KAMINSKI. Marion, 1998, Titian, Könemann Verlagsgesellschaft mbH, Köln, ISBN 3-8290-0257-2
- KRISCHEL. Roland, 2000, Tintoretto, Könemann Verlagsgesellschaft mbH, Köln, ISBN 3-8290-2876-8
- MUSEIVATICANI, 2018, Raphael's Rooms [online] <http://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/stanze-di-raffaello.html> [Erişim Tarihi: 30.11.2018]
- PRIEVER. Andreas, 2000, Veronese, Könemann Verlagsgesellschaft mbH, Cologne, ISBN 3-8290-2875-X
- SCRIBNER III. Charles, 1989 Rubens, Harry N. Abrams, New York, ISBN 0-8509-1569-3
- THOENES. Christof, 2005, Raphael, Taschen GmbH, Cologne, ISBN 3-8228-2203-5
- TRECCANI, 2018, Leopardi Alessandro de, [online], <http://www.treccani.it/enciclopedia/alessandro-de-leopardi/> [Erişim Tarihi: 29.11.2018]
- WASSERMAN. Jack, 1984, Leonardo da Vinci, Harry N. Abrams, New York, ISBN 0-8109-1285-6
- VISUAL ARTS CORK, 2018, Equeatrian statue [online], <http://www.visual-arts-cork.com/sculpture/equestrian-statue.htm> [Erişim Tarihi: 30.11.2018]

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 19-30

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.002

Araştırma Makalesi / Research Article

CORNUCOPIA MİTİ VE ÇAĞDAŞ YORUMLARI

THE MYTH OF CORNUCOPIA AND CONTEMPORARY INTERPRETATIONS

Ezgi YEMENİCİOĞLU NEGİR*

* Öğr. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, TÜRKİYE, E-mail: ezgiyemenicioğlu@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4027-6218>

Geliş Tarihi: 11 January 2019; Kabul Tarihi: 31 Ocak 2019

Received: 11 January 2019; Accepted: 31 January 2019

ÖZET

Cornucopia; bereket boynuzu anlamına gelen Latin kökenli bir terimdir. Batı sanatı tarihine bakıldığında sanat yapıtlarında; içinden çiçek, meyve kimi zaman da para taşan bir boynuz ya da boynuz biçimli bir kap olarak betimlenmiştir. Sanatta; bolluk, bereket, başarı ve iyi şansın simgesi olarak sembolik ve dekoratif amaçlarla kullanılmıştır. Ortaya çıkışı Antik Yunan kaynaklı mitolojik hikâyelerde anlatılmış olan Cornucopia'nın; daha eski çağlardaki Ana Tanrıça inancında yer alan boynuz-bereket-ay sembollerıyla ilişkili olması mümkündür.

Günümüzde bereket kavramının; üretim biçimlerinin değişimi ve kapitalist sistemin etkisi ile geçmiş dönemlerden farklı bir anlayışla ele alındığı gözlenir. Bu anlayışın sonucu olarak; küresel boyuttaki tüketim kültürü, seri üretim, doğanın bozulmasına göz yuman kar arzusu, doğanın ticarileşmesi gibi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Kimi sanat yapıtlarında Cornucopia simgesinin bu anlayışa yönelik eleştirel bir biçimde kullanıldığı görülür.

Bu çalışmada; günümüzde bile sanatsal tasarım ve yapıtlarda bereket sembolü olarak yer alan Cornucopia'nın yorumları incelenmiştir. Geçmişten ve günümüze Cornucopia ile temsil edilen değerlerin değişimi ele alınmıştır. Böylelikle kültürel dönüşümün ortaya konması amaçlanmıştır. Bir bereket sembolü olan Cornucopia hakkında bir farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Bereket, Doğa, Mitoloji, Sembol, Bitkisel Motif

ABSTRACT

Cornucopia; it is a Latin originated term, meaning horn of plenty. Examining the history of Western art; it is depicted as a horn, or horn shaped pot filled with flowers, fruit and sometimes coins. In art, it has been used for symbolic and decorative purposes as a symbol of abundance, plenty, success and good luck. The emergence of Cornucopia, described in ancient Greek mythological stories; it is

possible to be related to the symbols like “horn-fertility-moon” in the belief of the Mother Goddess in earlier times.

Today, the concept of fertility; it is observed that it is handled with a different approach than the previous periods with the change of production forms and the effect of capitalist system. As a result of this understanding; approaches such as global consumption culture, mass production, the desire for profit that condone to disruption of nature, and the commercialization of nature have emerged. In some works of art, the Cornucopia symbol appears to be used in critically for this understanding.

In this study; even today, the interpretations of Cornucopia as a symbol of abundance in artistic design and works are examined. The change of values represented by Cornucopia from past to present is discussed. In this manner, it is aimed to reveal the cultural transformation. It is aimed to raise awareness about Cornucopia, which is a symbol of fertility.

Keywords: Art, Abundance, Nature, Mythology, Symbol, Herbal Motif

GİRİŞ

Türkçe’ de bereket boynuzu olarak adlandırılan Cornucopia batı sanatı tarihinde bolluk, bereket, başarı ve iyi şans sembolü olarak pek çok eserde karşımıza çıkmaktadır. Boynuz; tarih öncesi çağlardan bu yana, bereket ve güç ile ilişkilendirilmiş eril bir sembol olarak pek çok kültür ürünüde işlenmiştir. Boynuz simgesinin, ana tanrıça inancıyla bağı olduğuna inanılmakta bu da tarım toplumunda kabul gören bir bereket mitini vurgulamaktadır.

Buradan hareketle bereket sembolü Cornucopia’nın eskiden verimlilikle, tanrısal ve doğal olanla özdeşleştirilirken; günümüzde kapitalist sistemin sonucu olan, aşırı tüketim, seri üretim ve kar algısı ile bütünleştiği gözlenir. Bu şekil değişikliğinin göstergeleri sanat yapıtları üzerinden okunabilir.

1. CORNUCOPIA’NIN ETİMOLOJİK GELİŞİMİ

Cornucopia¹, kökeni 16. Yüzyıl başlarında Geç Latin olarak belirtilen “cornu copiae” teriminden gelmekte ve “bereket boynuzu” anlamını taşımaktadır. Latince de boynuz anlamını taşıyan “cornu” (İngilizce’de horn) ve çokluk, varlık anlamındaki “copiae”den (İngilizce’de çoğaltmak anlamına gelen copy) türetilmiştir. Latin kaynaklı bu kavram, Yunan ve Roma mitolojisinde de yer almaktadır. Batı sanatında, içi çeşitli meyveler ve çiçeklerle doldurulmuş bir boynuz ya da boynuz benzeyen bir kap olarak tasvir edilen Cornucopia, bolluk ve bereket anlamı taşıyan hem sembolik hem de dekoratif bir eleman olarak kullanılmıştır.

2. MİTOLOJİDE CORNUCOPIA

Tarihöncesi dönemlerden başlayarak öncelikle kadının doğurganlığı ile şekillenmiş bir bereket kültü gelişmiştir ve Cornucopia imgesi de bu bereket kültürünün bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Cornucopia’nın en basit şekli olan sivri ucu aşağıya bakan üçgen; aynı zamanda kadın cinsel organının ve rahminin de genel şeklidir. Tarih öncesi tanrıça yontularından pek çoğunda bu üçgen biçimin abartılarak betimlendiği görülür. Diğer yandan, gökteki ayın ve kadınlara özgü menstural dönemlerin döngüsel ilişkisinin bilindiğine dair görüşler bulunur; hilal ayın boynuz benzeyen biçiminin bereket kültürünün bir sembolü haline gelmiş olması olasıdır. Boynuz ve bereket ilişkisi tarım toplumunun bir göstergesi olarak da düşünülebilir. Laussel Venüsü olarak bilinen figürin; 1911 yılında Lascaux’ya yakın bir kaya sığınağının duvarında bulunmuştur. Figürin elinde bir bizon boynuzu tutmaktadır. Belinin ve kalçasının şekli ile büyük göğüslerin sarkık oluşu hamile ya da daha önceden doğum yapmış olduğunu akla getirir. “Bizon boynuzu ve üzerinde bulunan 13 çizginin ay veya menstruasyon dönemi ile ilgili olduğu düşünülmüştür.”²

Resim 1. Laussel Venüsü, M.Ö.25.000-23.000. Fransa

Çatalhöyük'te bulunan boğa başları tarım toplumunu işaret eden bir bereket kültürünün simgeleri olmuştur. Cornucopia'nın orijinini de bir boynuz oluşturmaktadır. Ancak Yunan mitolojisini irdelediğimizde karşımıza çıkan Cornucopia imgesinin ataerkil toplum düzeniyle eril bir sembole dönüştüğü gözlenebilir. Ortaya çıkışıyla ilgili mitolojik söylenceler tanrıçalarla değil tanrılarla ilgilidir.

Cornucopia'nın, bir keçi boynuzunu temsil ettiğine inanılmaktadır. Bir bolluk, bereket sembolü olarak gelenekselleşmiş, ziyafet ve şölenlerin ana unsuru haline gelmiştir. Cornucopia'nın ortaya çıkışıyla ilgili bilgilere ilk olarak Yunan mitolojisindeki efsanelerde rastlanır. Bu söylencelerden biri şöyledir:

“Kronos, kutsal bitkisi meşe olan kız kardeşi Rhea ile evlendi. Toprak Ana ve ölmekte olan babası Uranos, oğullarından birinin bir gün Kronos'u devireceği kehanetinde bulundu. Bu nedenle her yıl Rhea'nın kendisi için doğurduğu çocuğu yuttu. İlk olarak Hestia'yi, daha sonra Demeter'i, sonra Hera'yi, daha sonra Hades'i ve en sonunda da Poseidon'u yutarak varlığını tehdit edebilecek tehlikelerden kurtulmayı denedi. Rhea çok öfkeleni. Üçüncü oğlu Zeus'u gece karanlığında ıssız Arkadia'daki Lykaion Dağı'nda dünyaya getirdikten sonra onu Neda Nehri'nde yıkayıp Toprak Ana'ya emanet etti. Toprak Ana'da onu Girit'teki Lyktos'a götürüp İda Dağı'ndaki Diktys Mağarası'nda gizledi. Kendisine bakması için de Melisseus'un kızları dişbudak perisi Adrestia ile onun kız kardeşi İo'yu ve Keçi-peri Amaltheia'yi tayin etti. Zeus burada, üvey kardeşi Keçi-Pan ile birlikte Amaltheia'nın sütünü yanı sıra balla beslendi. Zeus iyi yürekliliklerinden dolayı bu üç periye minnet duyuyordu ve Evrenin Hükümdarı olduğunda Amaltheia'nın resmini oğlak burcunun simgesi olarak yıldızların arasına yerleştirdi. Amaltheia'nın bir ineğinkini andıran boynuzunu alıp Melisseus'un kızlarına verdi; bu boynuz ünlü Cornucopia, yani sahibinin dilediği yiyecek ve içeceklerle dolan bereket boynuzu haline geldi.”³

Resim 2. Nicholas POUSSIN, "Çocuk Jüpiterin Nymph'ler tarafından Beslenmesi", 1650

Bu mitin bir diğer anlatılışında Cornucopia'nın meydana gelişi Zeus'un (Roma mitolojisindeki adı Jüpiter) beslenmesinin zahmetli ve tehlikeli bir iş oluşuna dayandırılmıştır.⁴ Çocuk Zeus, keçiden süt emerken onun boynuzlarından birini kırmıştır. Kırılan bu boynuz daha sonra sihirli özelliklere sahip olmuş ve sahibine dilediği her şeyi sunan bereket boynuzuna dönüşmüştür.

Yunan mitolojisindeki bir başka efsanede Cornucopia'nın ortaya çıkışı; Herakles ve Akheloos'un mücadelesine dayandırılmıştır. Bu söylenceye göre Cornucopia, boğa kılığına giren nehir tanrısı Akheloos'un kırılan boynuzudur. Akheloos; Orta Yunanistan'daki en büyük nehrin tanrısı ve bir şekil değiştirme ustasıdır. Prenses Deianeira ile evlenebilmek için Akheloos ve Herakles birbirlerine meydan okuyarak, üstünlük sağlamak için güreşe tutuşurlar. Mücadele sırasında birçok şekle giren Akheloos bir boğaya dönüştüğünde, Herakles tarafından alt edilir. Herakles Akheloos'un boynuzlarından birini kırar, bu boynuzdan Cornucopia oluşur.⁵

Resim 3. “Nehir Tanrısı Akheloos ve Herakles” Kırmızı Figürlü Atina Krateri, M.Ö.5. YY, Louvre Müzesi

Resim 4. Simon MAZIERE, "Cornucopia Tutan Akheloos", 1688, Versailles Sarayı Bahçeleri

Roma mitolojisinde ise Cornucopia bereket, bolluk, iyi şans ve mutlulukla ilişkilendirilmiş birçok farklı tanrıçanın simgesi olmuştur. Bolluk tanrıçası Copia⁶, “iyi netice” anlamına gelen ismiyle başarı tanrıçası Bonus Eventus⁷ ve mutluluk ile şans tanrıçası Felicitas Roma mitolojisinde sıklıkla elinde bereket boynuzu ile tasvir edilmiş tanrıçalardır.

Pek çok Roma imparatoru kendilerini şans ve refah ile ilişkilendirmek için hükümdarlıkları döneminde bastırdıkları paraların üzerine tanrıça Felicitas'ın resmini koyarak ona saygı göstermişlerdir. Felicitas'ın ilk tapınağı M.Ö.2. yüzyılda kurulmuş, özellikle komutanlara başarı getiren bir tanrıça olduğu düşünüldüğü ve imparatorluk rejiminin nimetlerini sembolize ettiği için saygı duyulan bir tanrıça olmuştur.

Resim 5. Antik Dönem İmparator Vespasian Sikkesi, M:Ö:72-73 (Ön Yüzde İmparatorun Başı, Arka Yüzde Elinde Cornucopia Tutan Tanrıça Felicitas Betimlenmiş)⁸

Resim 6. BOTTICELLİ, "Allegory of Abundance", 1480-85

Botticelli'nin "Bereketin Alegorisi" adlı bu çalışmasında, bir kadın olarak resmedilen "bereket" sembol olarak kolunda bir cornucopia taşır ve ona meyve taşıyan putti⁹ eşlik eder. Cornucopia Rönesans'tan başlayarak batı resim geleneğinde mitolojik konulu resimlerde yer alan bir sembol olarak karşımıza çıkar. Diğer yandan bitkisel motiflerin resmin ana konusu olduğu natürmort türündeki örneklerde de cornucopia imgesine rastlarız.

Resim 7. Jean Baptiste BELİN DE FONTENAY, "Altın Vazoda Çiçekler, 14. Louis'nin Büstü, Bereket Boynuzu ve Zırh", 1687, Louvre, Fransa

Resim 8. Hendrick van BALEN, "Allegory of Abundance", 1615

Bu örnekler ışığında; cornucopianın, içi çiçek, meyve, para gibi nesnelere doldurulmuş boynuz ya da ona benzeyen bir kap biçimiyle, uzun zamandan beri sanatta ve dekorasyonda geleneksel bir sembol olarak bolluk deposu önermesi olduğunu tespit edebiliriz. Sözcük ilk olarak 16. yüzyıl başlarında İngilizce’de kullanılmaya başlamış; yüzyıl sonra, mecazi anlamda aşırı bir arz duygusunun figüratif anlatımı olarak gelişmiştir.

3. SANATTA ÇAĞDAŞ CORNUCOPIA YORUMLARI

Sanat tarihindeki örneklerde bir bereket ve zenginlik sembolü olarak karşılaştığımız cornucopiaya günümüz sanatında da çeşitli örneklerde rastlarız. Bu örneklerde cornucopianın çağın toplumsal, ekonomik ve teknolojik dinamikleri doğrultusunda geleneksel anlamından farklı biçimlerde yorumlandığı göze çarpar.

Lee Lawrie’nin Rockefeller Center’da bulunan, 1937 tarihli “Cornucopia of Plenty” aldı rölyefi bulutlardan süzülerek elindeki cornucopiayı yeryüzüne doğru boşaltan bir elçiyi göstermektedir. Lawrie yapıtının “iyi organize edilmiş uluslararası ticaretten kaynaklanacak bolluğu” sembolize ettiğini ve bunun binanın faaliyetleriyle uyumlu bir temayı temsil ettiğini belirtmiştir.¹⁰

Rockefeller Center’da insanın ruh, bilim, endüstri ve diğer alanlardaki gelişimini göstermek amacıyla sanat eserlerinden yararlanılmıştır. Cornucopia ise bu bağlamda ticari başarı, zenginleşme, endüstrileşme gibi kavram ve vaatlerin bir sembolü olarak kullanılmıştır. Bu örnekte cornucopia, doğadan gelen ve doğal olanla ilişkili bir bereket imgesi olmak yerine kapitalizmin vadettiği zenginleşmeyle ilişkili bir sembol olarak değerlendirilmiştir. 20. Yüzyıl doğayı sömürme üzerine kurulmuş kapitalist ekonominin egemenliğindedir.

Resim 9. Lee LAWRIE, "Cornucopia of Plenty", 1937, Rockefeller Center, New York.

Bu bağlamda Alexis Rockman'ın "Bereket Boynuzu" adlı resminde, üretim ve bereket ilişkisine eleştirel bir açıdan yaklaştığı gözlenir. Sanatçı bir yandan çağımızın tüketim kültürünü, doğanın yeniden üretilmiş biçimleriyle eleştirmekte; diğer yandan da insan ve doğa ilişkisini sorgulamaktadır. Cornucopia biçimli bir sepetten, kusursuz biçimleriyle küp şeklindeki bir karpuz, piramit görünümlü bir mısır koçanı ve alışılmışın dışındaki renkleriyle parlak domatesler dökülmüştür. Arka planda memeleri abartılı derecede sütle dolu olan ve iç organları şeffaf bir pencereden izlenebilen bir inek yer almaktadır. Neredeyse sürrealist bir doğa görünümü sunan çalışma, bereket mitinin günümüzdeki karşılığını doğal olanın uzağında, yapay ve üretilmiş bir doğa içine yerleştirmiştir.

Resim 10. Alexis ROCKMAN, "Horn of Plenty", 2012

Cornucopia sembolünün günümüz sanatındaki yorumlarından biri de Hollanda'da, Rotterdam Markthal olarak inşa edilen kemer biçimindeki yapının iç duvarında yer almaktadır. Hollandalı sanatçılar Arno Coenen ve Iris Roskam'ın tasarımcı ve animatörlerden oluşan bir ekiple birlikte tasarladıkları "Horn of Plenty" (Bereket Boynuzu) adlı bu sanat çalışması 11.000 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır.

Resim 11. Arno COENEN ve Iris Roskam tarafından Rotterdam Markthal iç duvarının tasarımını oluşturan "Horn of Plenty"(Bereket Boynuzu) adlı dijital duvar resmi.

“Yapıt 5 katmandan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk katmanı karnabahar göğüdür, ilk bakışta bulutlu bir gökyüzü gibi görünmekte ancak yakından incelendiğinde bulutların aslında karnabahar olduğu fark edilmektedir. Çalışmanın ikinci katmanı Markthal binasının yapısını göstermektedir. Bir röntgen gibi inşaatın kaburgalarını işaret eder. Üçüncü katman Rotterdam kentinin iletişim ağının görselleştirilmesidir. Bu katman birbirine bağlı olan güneş ve yıldızlar tarafından biçimlendirilmiştir. Bu iletişim ağı ile şehrin uluslararası karakteri ve Markthal’ın ağıdaki konumu sembolize edilmektedir. Yapıt ayrıca Markthal’ın bulunduğu yer ve onu çevreleyen mimariye gönderme yapmakta ve bu mimari referans dördüncü katmanı oluşturmaktadır. Buna Markthal’ın yanında bulunan Laurenskerk de dâhildir. Son katman, Markthal’da satışa sunulacak ürünleri tasvir etmekte, bu da gökyüzünden düşen ürünler olarak gösterilmektedir. Modern 3D animasyon teknikleri kullanan sanatçı Coenen çağdaş bir natürmort imajı yaratmıştır. Bu görünümü yaratmak için Pixar Animasyon Stüdyolarının en son teknik imkânlarından yararlanılmıştır.”¹¹

Arno Coenen’in¹² tasarımının, Hollanda resim geleneği içinde önemli yere sahip natürmort türüne olan bağı kadar; batı resminin mitolojik kaynaklı sembollerinden biri olan bereket boynuzunun güncel bir yorumu olması da dikkat çekicidir. Yaşadığımız çağın, doğa insan, üretim ve tüketim ilişkileri ele alındığında bereket düşüncesinin, kapitalist bir yaklaşımla birleştiği hissedilmektedir. Markthal’ın bereket boynuzu biçimine ve anlamına yaslanan yapısı eninde sonunda ticari bir alandır. Bu açıdan bakıldığında bereket tanrısal bir lütf değil para ile ulaşılan bir değerdir. Boynuzu dolduran tüm ürünler ise kazanca ve paraya dönüştürülmek üzere sunulmuştur. Üretim biçimleri ise doğal olandan uzaklaşmıştır. Böylelikle sembolik anlamı değişmiş bir bereket boynuzu ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle bereket sembolü Alexis Rockman’ın eleştirel bakışını daha çok yansıtmaktadır.

Resim 12. Wela (Elisabeth Wierzbicka) “Bereket Boynuzu”, 2013

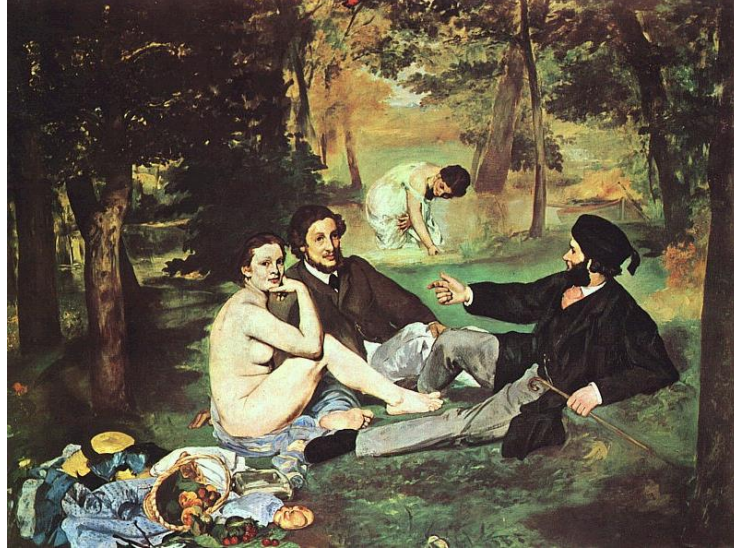

Asıl adı Elisabeth Wierzbicka olan yerleştirme sanatçısı Wela’nın Bereket Boynuzu adlı çalışması tüketim toplumuna yönelik son derece eleştirel bir bakış sunar. Yapıt günümüzün en büyük sorunlarından olan kirlilik ve doğanın uzun süreçlerde dönüştüremediği plastik atıklarla dolu bir cornucopia’yı betimler. İronik bir yaklaşımla günümüzün bolluk ve bereket simgesi olarak ürün ambalajlarını seçmiştir. Doğayı gözetmeksizin aşırı tüketimin sonucunu betimleyen plastik şişelerden oluşan atık ürün ambalajları cornucopianın içine tıkıştırılmıştır. Wela bu çalışmasıyla; tüketim, kirlilik, doğanın insan eliyle bozulması gibi çevresel ve küresel sorunları düşündürür.

SONUÇ

Bitki ve meyvelerin sunuluşuyla ilgili pek çok sanat ürün cornucopia olarak değerlendirilebilir. Örneğin, Manet'nin Kırda Yemek tablosu kompozisyon bakımından, Wela'nın "Bereket Boynuzu" yerleştirmesiyle benzerlik gösterir. 20. YY'ın eşiğinde henüz doğanın çürütüp dönüştüremeyeceği atıkların olmadığı bir dönemi betimleyen Manet, "Kırda Yemek" resminde doğaya çıkmış insanları gösterir. Her ikisinde de mekân ormandır. Ağaçların dikeyliğine karşın figürlerin yatay ve diagonal olarak konumlanması, sepetin yerleştirilmesiyle benzerlik taşır. Adeta bir Cornucopia gibi içindeki meyve ve diğer yiyeceklerin sergilendiği sepet, diagonal kompozisyon özelliği ile yukarıdaki açıdan bakıldığında Wela'nın yerleştirme çalışmasını anımsatmaktadır. Manet'nin bu resmi bir bolluk, bereket ve refah betimlemesi olarak da okunabilir. Bolluk ve bereketin evrensel kavramlar oluşu bu yorumu güçlendirir. Wela'nın yerleştirme çalışması ise günümüz toplumunun tüketim alışkanlıkları ve bunun doğa üzerindeki etkilerinin olumsuz durumunu bereket kavramı üzerinden irdeleyerek gözler önüne serer.

Resim 13. Edouard Manet, 'Kırda Yemek', 1863

Daha çok batı kültürüne ait bir sembol gibi görünse de, cornucopia betimlemesine Osmanlı armasında da rastlamaktayız. Kırım Savaşı'nda Rusya karşısında Britanya ve Fransa ile aynı safta yer alan Osmanlı Devleti'ne, Britanya Kraliçesi tarafından 'Dizbağı Nişanı' verilmesi düşünülmüştür. Buna göre Osmanlı Arması'nın Saint George Kilisesi'ne asılması gerekmiştir. Böyle bir arması bulunmayan Osmanlı Devleti için, İngiliz arma ustası Prens Charles Young tarafından bir arma tasarlanmış, Osmanlı'yı temsil eden sembollere armada yer verilmiştir. Armada üç hilalli bayrağın altında içinden çiçekler fışkıran bir Cornucopia imgesi yer alır. Bu da bize göstermektedir ki; bereket düşüncesinin evrenselliği yoluyla, batı kültürüne ait olduğu düşünülen imgeler doğu kültüründe de kendine yer bulmuştur.

Resim 14. Osmanlı Arması, 1882

Cornucopia bir nesne olarak bakıldığında, içinde bolluğu, bereketi taşıyan bir kaptır. Meyveler ve çiçekler gibi güzel bulunan nesnelere doludur. Günümüzde kullandığımız ürün ambalajları da yiyecek ve içeceklerimizi barındıran çeşitli formlarda kaplardır. Cornucopia'nın ergonomik açıdan kolay taşınabilme ve sivri ucunu saplayarak kullanılabilmesi de işlevsel olduğunu düşündürür. Estetik bir görünümü de olmasıyla, endüstriyel tasarımla ilişkilendirilir. Günümüzün tüm ürün ambalajları da işlevsellik ve albeni açısından tüketimi özendirerek biçimde tasarlanır. Bu bağlamda günümüzde bir çocuğun elindeki ambalajlı külah dondurma, belki de cornucopiaya en yakın imgedir. Özetle kapitalizm kazanca dönüştürebileceği her olguyu kullandığı gibi, cornucopia gibi mitolojik kaynaklı değerleri de, gerçek anlamı dışına çıkararak, tüketime özendirmek için kullanabilir.

RESİMLER LİSTESİ

Resim 12. Laussel Venüsü, M.Ö.25.000-23.000. Fransa

<https://isistanbul.wordpress.com/2013/07/03/ilk-heykel-venusten-saddama-heykeller-uzerinden-savasin-tahribati/> (Erişim Tarihi: 13.10.2018)

Resim 13. Nicholas POUSSIN, "Çocuk Jüpiterin Nymph'ler tarafından Beslenmesi", 1650

<https://www.nga.gov/collection/art-object-page.41604.html>

Resim 14. "Nehir Tanrısı Akheloos ve Herakles" Kırmızı Figürlü Atina Krateri, M.Ö.5. YY, Louvre Müzesi

<https://docplayer.biz.tr/56570220-Arkaik-donem-yunan-seramiklerinin-incelemesi-ve-gunumuz-yorumlamalari-halil-ibrahim-cakir-yuksek-lisans-tezi-danisman-doc-soner-genc-haziran-2011.html> (Erişim Tarihi:30.12.2018)

Resim 15. Simon MAZIERE, "Cornucopia Tutan Akheloos", 1688, Versailles Sarayı Bahçeleri

<https://nl.depositphotos.com/9065585/stockafbeelding-akheloos-ve-bereket.html>

Resim 16. Antik Dönem İmparator Vespasian Sikkesi, M:Ö:72-73 (Ön Yüzde İmparatorun Başı, Arka Yüzde Elinde Cornucopia Tutan Tanrıça Felicitas Betimlenmiş)

<http://ikmk.smb.museum/object?lang=en&id=18228489&view=rs>

Resim 17. BOTTICELLİ, "Allegory of Abundance", 1480-85

<https://www.sandrobotticelli.net/Allegory-Of-Abundance-1480-85.html>

Resim 18. Jean Baptiste BELİN DE FONTENAY, "Altın Vazoda Çiçekler, 14. Louis'nin Büstü, Bereket Boynuzu ve Zırh", 1687, Louvre, Fransa

<https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-b/belin-de-fontenay-jean-baptiste/jean-baptiste-belin-de-fontenay-biyografi/>

Resim 19. Hendrick van BALEN, "Allegory of Abundance", 1615

https://www.wga.hu/html_m/b/balen/allegory.html

Resim 20. Lee LAWRIE, "Cornucopia of Plenty", 1937, Rockefeller Center, New York.

<https://www.rockefellercenter.com/art-and-history/art/cornucopia-of-plenty/>

Resim 21. Alexis ROCKMAN, "Horn of Plenty", 2012

<https://www.alexisrockman.net/wonderful-world/>

Resim 22. Arno COENEN ve Iris Roskam tarafından Rotterdam Markthal iç duvarının tasarımını oluşturan "Horn of Plenty"(Bereket Boynuzu) adlı dijital duvar resmi.

<https://www.designboom.com/art/arno-coenen-rotterdam-markthal-digital-mega-mural-horn-of-plenty-05-29-2014/gallery/image/arno-coenen-completes-horn-of-plenty-at-rotterdams-markthal-9>

Resim 12. Wela (Elisabeth Wierzbicka) "Bereket Boynuzu" Enstelasyon, 2013
<http://www.wela-art.com> (Erişim Tarihi: 21.01.2019)

Resim 13. Edouard Manet, 'Kırda Yemek', 1863
<https://edouardmanet.wordpress.com/tag/kirda-ogle-yemegi/> (Erişim Tarihi: 18.01.2019)

Resim 14. Osmanlı Arması, 1882
<https://www.pinterest.com/pin/241294492510702245/?lp=true> (Erişim Tarihi: 20.12.2018)

KAYNAKÇA

URL-1: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/cornucopia> (22.09.2017)

Aslı ASLAN, Yüksek Lisans Tezi, “STEATOPIJİK ANA TANRIÇA HEYKELCİKLERİ VE 20.YY HEYKEL SANATINA ETKİLERİ”, Dokuz Eylül üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Heykel Anasanat Dalı, 2010, s:18

URL-2:

<http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/9719/280149.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Robert GRAVES, “Yunan Mitleri; Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler” Çev.Uğur Akpur, 44., Say Yayınları, İstanbul

URL-3: <http://www.greeklegendsandmyths.com/amalthea.html> (28.09.2017)

URL-4: <http://www.theoi.com/Potamos/PotamosAkhelios.html> (26.09.2017)

Ceyda KILINÇ, Mitoloji Sözlüğü, 1.Cilt, Atlantis Yayınevi,2016

URL-5: <http://ikmk.smb.museum/object?lang=en&id=18228489&view=rs>

URL-6: <https://www.holland.com/global/press/article/markthal-rotterdam-2.htm> (24.04.2018)

URL-7: <https://www.designboom.com/art/arno-coenen-rotterdam-markthal-digital-mega-mural-horn-of-plenty-05-29-2014/gallery/image/arno-coenen-completes-horn-of-plenty-at-rotterdams-markthal-6>

URL-8: <https://www.rockefellercenter.com/art-and-history/art/cornucopia-of-plenty/>

URL-9: <http://ikmk.smb.museum/object?lang=en&id=18228489&view=rs>

NOTLAR

¹ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/cornucopia> (22.09.2017)

² Aslı ASLAN, Yüksek Lisans Tezi, “STEATOPIJİK ANA TANRIÇA HEYKELCİKLERİ VE 20.YY HEYKEL SANATINA ETKİLERİ”, Dokuz Eylül üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Heykel Anasanat Dalı, 2010, s:18

(<http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/9719/280149.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)

³ Robert GRAVES, “Yunan Mitleri; Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler” Çev.Uğur Akpur, 44., Say Yayınları, İstanbul

⁴ <http://www.greeklegendsandmyths.com/amalthea.html> (28.09.2017)

⁵ <http://www.theoi.com/Potamos/PotamosAkhelios.html> (26.09.2017)

⁶ Ceyda KILINÇ, Mitoloji Sözlüğü, 1. Cilt, 170)

⁷ Ceyda KILINÇ, Mitoloji Sözlüğü, 1. Cilt, 146)

⁸ <http://ikmk.smb.museum/object?lang=en&id=18228489&view=rs>

⁹ **Putti**: Putto (tekil), Putti (çoğul). Özellikle Rönesans ve Barok evrelerde, dini ve mitolojik konulu eserlerde yer alan, genellikle çıplak, tombul ve kanatlı olarak betimlenen erkek çocuk figürlerine verilen addır. Yunan ve Roma sanatındaki Eros ve Cupid figürlerinden türetilmiştir.

¹⁰ <https://www.rockefellercenter.com/art-and-history/art/cornucopia-of-plenty/>

¹¹ <https://www.holland.com/global/press/article/markthal-rotterdam-2.htm> (24.04.2018)

¹² <https://www.designboom.com/art/arno-coenen-rotterdam-markthal-digital-mega-mural-horn-of-plenty-05-29-2014/gallery/image/arno-coenen-completes-horn-of-plenty-at-rotterdams-markthal-6>

¹² <http://ikmk.smb.museum/object?lang=en&id=18228489&view=rs>

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 31-44

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.003

Araştırma Makalesi / Research Article

MODERN SANATTA GÖSTERİLEMİYENİN GÖSTERİLMESİ

REPRESENTATION OF UNREPRESENTATIVE IN MODERN ART

Fatih BALCI*

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, TÜRKİYE, E-mail: balciawake@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4025-6647>

Geliş Tarihi: 21 Aralık 2018; Kabul Tarihi: 29 Ocak 2019

Received: 21 December 2018; Accepted: 29 January 2019

ÖZET

Batı düşün dünyasının, dünyayı tam olarak temsil edecek mükemmel ussallıkta bir dil yaratma isteği, gerçekliği bir kavram ya da sanat yapıtında yeniden üretme yönünde temsil sürecine sokmuştur. Ayrıca 1900'lerde başlayan bir dizi değişim sonucunda gerçeklik algısında köklü dönüşümler yaşanmıştır. Artık gerçek dediğimiz şey dolaysız bir kendiliğindenlik içinde kavranılmıyordu. Empresyonist resimle beraber gerçekliği algılayış biçimimiz resmin konusuna dahil olmuş, yani algılayan ve algılanan arasındaki ilişki soruşturmaya muhtaç hale gelmiştir. Kübizm ile bu ilişki içinde şeyleri algılayışımızın kesinlik içermediği, algılayanın da algılananın da kuşkulu olduğu sonucuna varılmıştır. Modern sanatın daha doğru bir algılayış için giriştiği tüm denemeler, sanatsal önermeler sonunda başarısızlık hissinden kurtulamadı.

Tüm bu sürecin sonunda bu temsilin mümkün olmadığına ilişkin bir inanç, fikir ortaya çıkmıştır. Batı sanatı bu noktadan itibaren yeni bir olguyu gündemine almıştır. Eğer böyle bir temsil mümkün değilse, belki de yapılacak yegâne şey temsil edemediğimizi göstermektir. Bu gösterimin negatif kutbuydu. Böylece sanat tarihinde negatif bu gösterimin soyut, sembolik biçimleri görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, sanat, temsil, sembolik, soyut

ABSTRACT

The desire of the world of Western thought to create a language with perfect rationality to represent the world precisely has brought the reality into a process of reproduction in a concept or artwork. In addition, a series of changes that began in the 1900s led to radical transformations in the perception of reality. Now what we call reality is not conceived in an immediate spontaneity. The way we perceive reality together with the impressionist picture is involved in the subject of the picture, that is, the relationship between the perceived and the perceived has become inevitable. It is concluded that our perception of things within this relationship with cubism does not contain certainty, and the

perception and perception is suspicious. All the attempts of modern art for a more accurate perception, artistic experiment could not escape the feeling of failure.

At the end of this process, there is a belief that this representation is not possible. From this point on, western art has taken a new phenomenon into its agenda. If such a representation is not possible, perhaps the only thing to do is to show that we cannot represent. This was the negative pole of the show. In this way, the abstract, symbolic forms of this negative representation will be seen.

Keywords: Modernism, art, representation, symbolic, abstract

1. BATI DÜŞÜN DÜNYASINDA MÜKEMMEL DİL ARAYIŞI VE ESTETİK YARGI

Batı düşün dünyasının köklerinde var olan ve zamanla şekil değiştirdiği halde kaybolmayan bir düş bulunur. Bu düş, dünyayı tam olarak temsil edecek mükemmel ussallıkta bir dil yaratma isteğidir. Böyle bir akıl dili, dünyadan, gerçeklikten tam olarak söz edebilecektir. Söz merkezlik dünyayı tam olarak yansıtabilecek ya da temsil edebilecek bir dil ister. Aklın kesinlik arayışında temellenen bu dil arayışı kesin olmayanın, yerine oturmamanın farklı olanın, bastırılması, ya da dışlanması zorunlu kılmıştır (Appignanesive diğ: 54,55). Batı düşün dünyası böyle bir dilin olamayacağını fark etmesiyle beraber krize girer.

Batı düşün dünyasındaki bu krizin sanattaki yansıması ise temsiliyet krizi olarak kendini göstermiştir. Batı Sanatı mükemmel bir dil anlayışının uzantısı olarak uzun süre gerçekçilik öğretisine, bilginin ayna teorisine bağlı kalmıştır. Yani gerçeklik bir kavram ya da sanat yapıtı tarafından yeniden üretilebilirdi. Ama 1900'lerde başlayan bir dizi değişim sonucunda gerçeklik algısında köklü dönüşümler yaşanmıştı. Artık gerçek dediğimiz şey dolaysız bir kendiliğindenlik içinde kavranmıyordu. Empresyonist resimle beraber gerçekliği algılayışımız resmin konusuna dahil olmuştu. Cezanne gerçeği reddetmemekle birlikte, şeyleri algılayışımızın kesinsizlik içerdiğini söylemişti (Appignanesive diğ: 11-14). Modern Sanatın daha doğru bir algılayış için giriştiği tüm denemeler, sanatsal önermeler sonunda başarısızlık hissinden kurtulamadı.

Tüm bunlar yaşanırken Batı Sanatı'nda yeni bir olgu gündeme gelmeye başladı: sanatsal imgeler kusurlu, eksik iseler; gerçekliği karşılayacak bir imge bulmak mümkün değilse belki resim düzleminde gerçeklik simgesel olarak gösterilebilirdi. Belki de **gösteremediğimizi göstermek** sanatsal tüm bu arayışlara bir yanıt olabilirdi.

Bu sanatsal yönelimin düşünsel köklerini İ. Kant'ta bulmamız mümkündür. Epistemolojik bir problem olarak sanat eserini konumlandırmaya çalışan Kant'ın düşünceleri bu tür çalışmaları anlamak bakımından bize faydalı olacaktır. Kant, öncelikle, bir nesneyi düşünmekle, bir nesneyi bilmenin hiç de aynı şeyler olmadığını belirtir. Bilgi iki etmen tarafından biçimlendirir: birincisi nesnenin kendisi aracılığıyla düşünüldüğü kavram ve ikincisi, nesnenin kendisi aracılığıyla verildiği görü. Bu durumda kavrama karşı gelebilecek hiçbir görü verilemiyorsa, bu kavram, biçimi (formu) bakımından yine de bir düşünce olabilmekte; fakat onun hiçbir nesnesi olmadığından, böyle bir kavramla hiçbir şeyin bilgisi mümkün olmamaktadır. Bu yüzden, anlığın salt bir kavramı aracılığıyla bir nesnenin düşüncesi, ancak kavram duyu nesnesiyle bağıntılı ise bilgi haline gelebilir. (Altuğ, 1989:25,26)

Metafizikçilerin bu tarzda bilgi elde etme girişimleri aklın ürettiği kuramsal yanılsamalarla sonuçlanır. Ama metafizik bir yanılsamalar toplamı değildir. Bu sonuçların kaynağı olan akılda zorunlu bir kaynak vardır. Metafiziksel sorunları kaçınılmaz kılan aklın bu doğal yanılsaması şöyle belirlenebilir. Ortak-duyu düşüncesinde ve bilimde sürekli belli koşul

dizileriyle karşılaşırız. Bize öyle gelir ki bu koşul dizileri düşüncemizde sonsuza dek uzatılabilir. Gündelik yaşamda bu diziler sorun çıkarmaz. Biz bu dizileri ihtiyacımız olan kadarıyla kullanırız. Ama insan akılı bu dizilerin tamamlanmış olması gerektiği düşüncesinden kendini alamaz. Akıl bu dizileri yeterli bulmaz. Kant'a göre metafiziğe yol açan bu düşünme biçimidir. (Altuğ, 1989:26,27)

Kant düşünme yetisi içinde iki yeti ayırt eder. Bunlardan biri anlık, diğeri akıldır. Anlık görünüşlerin birliğini sağlarken, akıl ise anlığın kurallarını ilkeler altında birleştirir. Bu bakımdan akıl doğrudan deneyime bağlı değildir, herhangi bir nesneye uygulanamaz. Ancak anlığın çeşitliliğini kavramlar aracılığıyla birlik vermede kullanılır. Buna aklın birliği denir. (Altuğ, 1989: 27)

Ama bu durumda da halledilmesi gereken, netleştirilmesi ve açıklığa kavuşturulması gereken alanlar mevcuttur. Ahlak ve estetik yargıların kaynağı ve geçerliliği nedir?

Salt aklın işlemlerinde, biz, bir tikeli bir tümel yasa altına sokarız, böylelikle de tikelin özgüllüğünü genelin altına kaydırırız; pratik aklın işlemlerinde ise, tikeli tümel bir maxim'e bağımlı kılırız. Bununla birlikte estetik yargılamada, şeyin dolaylımsız biçimine ilişkin sezgimizden koparılamayacak bir yasalı bütünlüğe yönelik tuhaf bir duygu buluruz. Doğa, anlama yetisini bozguna uğratan içte-yerleşik bir ereksellik tarafından canlandırılmış görünür ve bu ereksellik, hoşla giden bir belirsizlik içerisinde, hem nesnenin uyduğu bir yasa hem de tam anlamıyla nesnenin kendisinin indirgenemez yapısı olarak görülmektedir. (Eagleton, 1994:135)

Estetik yargı gücü herhangi bir belirlenimli kavrama bağlı olmadığı için biz, söz konusu nesnenin mevcut olup olmadığını bilemeyiz. Fakat bu nesne bu anlamda bilgimizi gerektirmese de, genelde bilgi yeterliliğimiz diyebileceğimiz şeye hitap eder. Dünyanın ilke bakımından kavranabilecek bir yer olduğunu ima eder.

Estetik yargılama o halde, yetelerimizin hoşlanma uyandıran bir özgür başıboşluğu, kavramsal anlamının bir tür parodisidir; nesneyi kimliği açık bir şey halinde çivilemeyen ve böylelikle belli bir maddi zorlamadan hoş bir şekilde özgür kalan, gönderimli-olmayan bir sahte bilgidir. Estetik yargı gücü, anlama yetisinin tek biçimli yasaları ile büsbütün kaotik bir belirlenimsizlik arasında kararsız bir ıslah evidir... Demek ki, bizim estetik ve teolojik bakış açılarında bulduğumuz şey, belki her şeye rağmen bize kayıtsız olmayan, bilgi yeterliklerimizde aldırın bir maddi dünyanın avutucu hayalidir. (Eagleton, 1994:136)

2. SANAT TARİHİNDE GÖSTERİMİN NEGATİF KUTBU

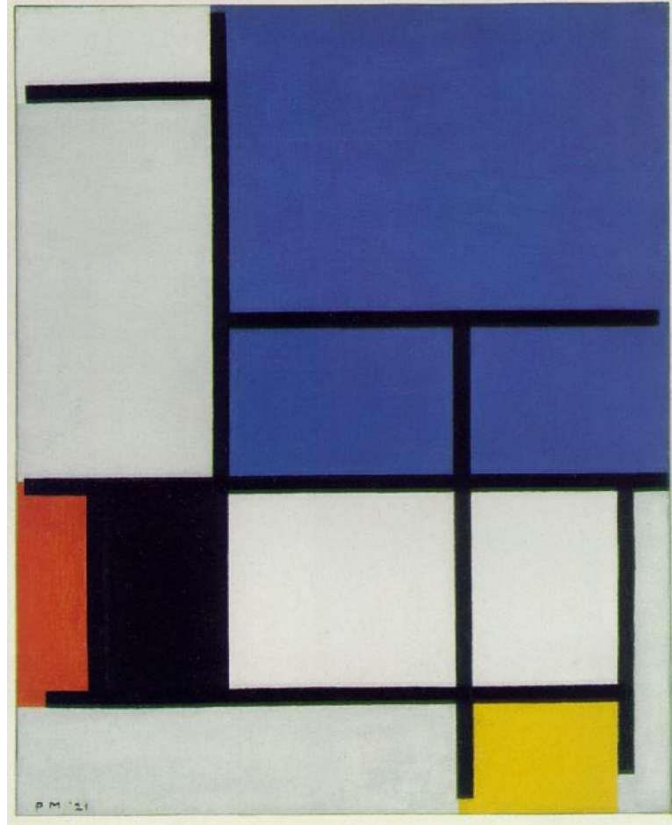
Bu avutucu hayal Modern Sanatın içinde de gezinmeye başlamıştır. Resim sanatı içinde bu hayal kendini soyutlamalar ve gizemcilik olarak gösterir. Modern Sanat'da soyutlamaların kaynağı Kübizim'de başlatılır. Ama Kübizmin yaratıcıları olan Picasso ve Braque asla soyuttan yana değillerdir. Onlar her zaman doğadan yola çıkmışlar doğaya ilişkin yasaları ortaya çıkarabilmek için soyutlamalara zorunlu olarak başvurmuşlardır. Picasso ve Braque'ın sonuçlarından yararlanmak isteyen genç sanatçılar bu soyutlamaları kendi istekleri doğrultusunda kullanmışlardır. Bu ardılların soyutlamaları ise, söylenebilirse şeylerle ilgilerini kesmişlerdir.

Kübizmden yola çıkarak onu farklı bir yere taşıyan ilk sanatçılardan biri de Robert Delaunay'dır. Delaunay'nin çalışmaları Empresyonist resimlere benzemektedir. 1912-13 yıllarında yaptığı bir dizi resimde kompozisyonlarını, içerikleri belli olmayan renk ve eğri biçimlerle sağlar. Bu resimler renk ve biçimlerin çağrışımlarından başka bir şey taşımayan soyut resimlerdir. Sezgisel bir anlatıma yakın olan bu resimlere Delaunay Ay, Güneş gibi isimler koymuştur. Benzer bir soyutlamayla Paul Klee'nin çalışmalarında karşılaşırız. Klee'nin *Picasso'ya Saygı* adlı resmi yumurtayı andıran yapısıyla, Picasso ile Braque'ın çalışmalarını

hatırlatmakla birlikte, renk lekelerini yamaya benzer bir şekilde kurgulaması, renk lekelerini rastgele kullanması ile Picasso ile Braque'dan ayrılmasına neden olur. Picasso ile Braque'ın analitik yaklaşımın yerine burada sezgisel bir yaklaşımın aldığı söylenebilir.

Piet Mondrian gibi bazı sanatçılar için Kübizm, açıkça tam soyutlamaya giden bir yoldu. Mondrian, üyesi bulunduğu Teosofi Derneğindeki çalışmaların etkisiyle çalışmalarına gizemli bir anlam kattı. 1910 –11'de Hollanda'da Kübist ressamı inceleme fırsatı buldu. Renk çeşitlerini azaltarak, resimlerini daha çok çizgisel olarak düzenlemeye başladı. Bunlara örnek olarak *Gri Çizgili Elmas* (1918) adlı tablosudur. Bu resim gri çizgilerden oluşan bir kafes görünümündedir. Bu çizgilerden bazıları kalınlaştırılarak belirginleştirilmiştir. Resmi asıldığı duvarla bir arada düşündüğümüz bu ızgaranın düzenliliği ve dengesi, resmin temel özelliği ve görsel etkisini sağlar. Mondrian 1920-1' de '*Neo-Plasticisme*' adını verdiği anlayışla yaptığı ve son derece sınırlı olan resim dilini değiştirmeden, 1940'lara kadar sürdürdüğü yapıtlarının iki değişik ögesinden bir birleşim elde etti. Mondrian 1925'e kadar Doesburg ile birlikte 1917' de De Stijl (üslup) ressam ve tasarımcılar birliğinin önde gelen üyelerinden biri oldu (Lynton,1982: 76-77).

Resim1: Piet Mondrian, Büyük Mavi Düzlem, Kırmızı, Siyah, Sarı ve Gri ile Kompozisyon 1921, tuval üz. yağlı boya, 60x50 cm.

Yine Kasimir Malevich'in '*Suprematizm*' adını verdiği çalışmaları soyut anlayışın bir diğer örneğidir. Bu çalışmaların ilk olgun örneği beyaz bir kare içine yerleştirdiği ve onun yarı alanı kadar siyah bir kareyi gösteren resmiydi. “ ...Bir imgeden çok bir işareti andıran bu kare, kesinlikle görünebilir herhangi bir nesnenin soyutlaması değildi (Lynton,1982:80). Malevich'in daha sonraki resimlerinde bu resmin statik yapısından farklılaştı. Bir birine karşıt, zıt renklerin, farklı boyutların olduğu parçalar beyaz bir zemin üzerinde akıyormuş duygusuyla yer aldılar. Sanatçının tüm resimlerinde metafizik bir duygu kendini hissettiriyordu. 1920'lerde yaptığı *Beyaz Üzerine Büyük Haç* adlı resmi bunu daha net gösterir.

Resim 2: Kasimir Malevich, 1916, *Süprematist Resim-Kompozisyon*, tuval üz. Yağlı boya, 88.5x71 cm.

Delaunay, Mondrian ve Malevich böylece betimleme dışı bir sanata doğru yönelirken Kübizmden yararlanmışlardır. Bu sanatçıların çalışmalarında Kübizmin kaygılarını göremeyiz. Kübizm doğayı anlamak için bir yöntem geliştirmeye çalışırken kaynaklarını pozitivizmden alıyordu. Soyutlamaları metafizik değil, fizik soyutlamalardı. Kübizmde sanatçıdan çok doğaya uygulanan yasanın sesi egemendi. Oysa Delaunay, Mondrian ve Malevich’de betimleme sorununu arkada bırakmak isteyen, resim düzleminde gerçekliğin nasıl betimleneceğine ilişkin soruya yanıt aramak istemeyen resimlerdir. Belki bunun imkânsız olduğu düşüncesi bu sanatçıları resim düzleminde gerçekliğin ancak bir işaret, simge olarak yer alabilmesinin mümkün olduğu sonucuna götürmüştü.

Bu olguları Soyut Ekspresyonizmin önde gelen temsilcisi ve Kuramcısı Vassily Kandinsky’nin çalışmalarında da görebiliriz. Kandinsky resim sanatı ile müzik arasında bir ilişki buluyordu: “Kandinsky bir yazısında ‘resim de müzik gibi insanın içindeki gücü harekete geçirir,’ diyordu. Resme bakan kişide bir titreşim yaratmayı amaçlayan sanatçı, içimlerle renklerin o kişinin içine işlenmesini, müziğin dinleyiciyi sarsıp heyecanlandığı gibi, resme bakan kişide heyecan yaratmasını istiyordu (Lynton,1982: 84).

Resim 3: Vassily Kandinsky, 1912, *Doğaçlama 26*, tuval üz. yağlı boya, 97x107.5 cm.

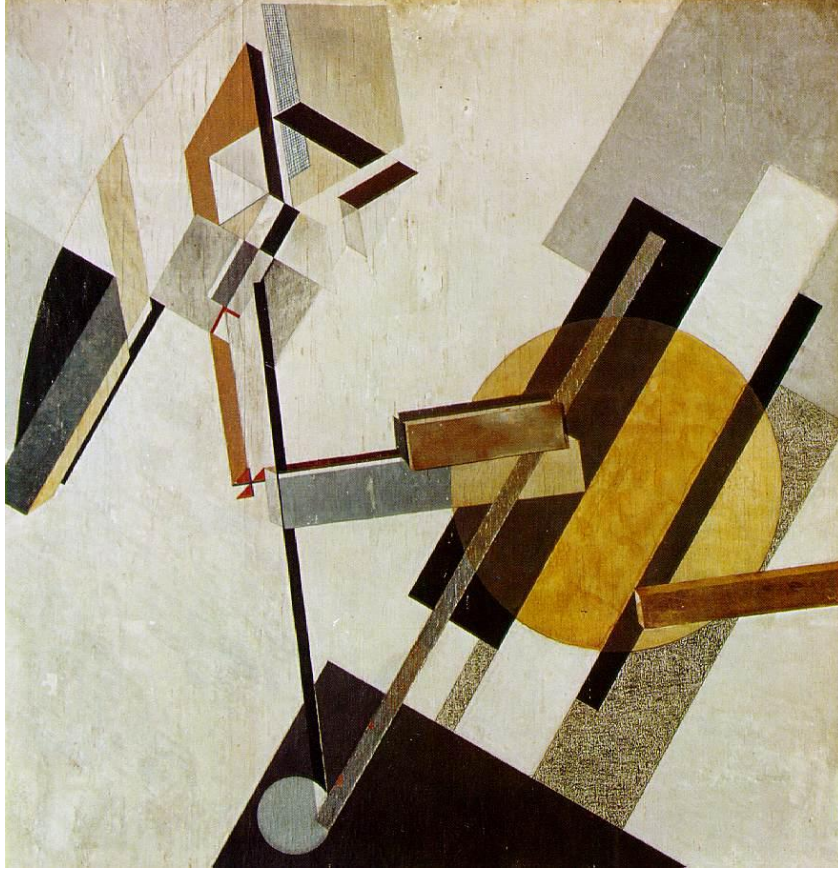

Tüm bu sanatçıların çalışmalarına baktığımızda şunu görürüz: çalışmalar gerçekliğin betimlemeleri olmak istememekte ama gizemsel, sezgisel yolla da olsa gerçekliğin bütününe ilişkin bir kavrayış isteğini gösteriyorlardı. Bu bize İ. Kant idelerinin tarifini hatırlatır. Daha öncede anlatmaya çalıştığımız ideler herhangi bir nesneye karşılık gelmezler, aklın zorunlu bir sonucu olarak anlığın çeşitliliğini ilkeler altında bir araya getirmek için üretilirler. İşte bu resimlerde nesnelere söz etmemekle birlikte nesnelere ilişkin bir kavrayışı veriyor gibidirler.

Yine bu olgunun izini Konstrüktivist çalışmaların içinde de sürebiliriz. *De Stijl* ile Konstrüktivizm arasındaki birleşmeyi, Theo van Doesburg ile Rus, El Lissitzky hazırlamışlardı. Theo van Doesburg'un Mondrian ile beraberliği sırasında ortaya koyduğu çalışmalar Malevich'in dinsel özellikler taşıyan ikonalarının din dışı benzerleri gibidirler. Lissitzky bu çalışmalarını mimari ile resmin bir ara durağı olarak tarif etmiştir. Bu çalışmalar temel olarak dikey-yatay formülü ile oluşuyordu.

Theo van Doesburg ile El Lissitzky için önemli olan çalışmaların kendilerinden çok amaçladıkları idi. "Her yapıtım gözleri üzerine çekmeye değil, duygularımızı sınıfsız bir toplum yaratma gibi çok daha büyük bir amaç uğrunda bizi harekete geçirmeye çağırıyordu (Lynton,1982:114). Bunun için van Doesburg ile Lissitzky yine teknoloji kullanıyorlardı ama bu teknoloji çevremizde gördüğümüz makineler değildi. Theo van Doesburg ile El Lissitzky Teknolojinin görünmeyen güçlerinin peşindeydiler. "Lissitzky'nin görüşü ve sanatı karışık, gücünü maddi dünyadan almakla birlikte, manevi değerleri de hesaba katan modern görüşlerin metafizik özelliklerinden de esinlenen bir fizik dünyasının haberciliğini yapıyordu (Lynton,1982:114-115).

Resim 4: El Lissitzky, 1920 veya 1921, *Proun* 19D, kontrplak üzerine alçı taşı, yağ, vernik, pastel boya, renkli kâğıtlar, zımpara kâğıdı, grafik kâğıdı, karton, metalik boya ve metal folyo, 97,5x97.2 cm.

Lissitzky'nin *Proun* olarak adlandırdığı resimleri onun anlayışını iyi yansıtır. Mimari öğeler taşıyan bu biçimler Malevich'in dikdörtgenleri gibi boşlukta sallanmaktadır. “Bu biçimlerin üç boyutlulukları hem gösterilmekte, hem de biçimler aksonometrik olarak düzleme yerleştirildiği için, perspektif özelliklerle bir yanılısama önlenmiş olmaktadır (Lynton,1982:115).

Van Doesburg Mondrian'ın etkisindeki ilk döneminden farklı olarak dikey-yatay formülü dışına çıkmış Lissitzky'nin etkisiyle daha dinamik kompozisyonlar tasarlamıştır. Bu dönem yapıtları köşegen ızgara biçimlerinden oluşan kompozisyonlardı. Bu resimler soyut mimarlık denemeleri gibidir.

Theo van Doesburg ile El Lissitzky yayımladıkları bir bildiri de şunları söylüyorlar: “Biz bugün-makinenin içerdiği güçleri esin kaynağı olarak benimseyen ve yücelten, duyarlığımızı yeni plastik yapıtlar üzerinde odaklayan kişiler- yeni bir makine estetiğinin çizgilerinin, aydınlanan ufukta mekanik bir kozmogoninin ilk armağanı olarak plastik bir ifadeyle belirlediğini görüyoruz”. (Lynton 1991, s. 117)

Van Doesburg ve Lissitzky her ne kadar makine estetiğinden yola çıksalar ve çalışmalarının somut bir karşılığı varmış gibi gözükse de; iki sanatçı da resimlerini gizemci bir soyutlama üzerine kurgulamışlardır.

Gösterilemeyenın gösterilmesi olgusu Amerikan Soyut Dışavurumcularında (ASD) başka bir boyutta ortaya çıkar. Avrupa resminde metafizik veya simgesel boyutta da olsa yer alan gerçeklik burada tamamen yok olacaktır. Resim kendi gerçekliği dışında hiç bir şeyle

ilgilenmez. Resim artık kendi ontolojisiyle baş başa kaldıkça, kendi içine daldıkça daha anlamlıdır. Resim artık kendini konuşmalıdır.

ASD iki döneme ayrılabilir: Birinci dönem: Jackson Pollock, Willem de Kooning, Robert Motherwell, Yves Kline'ın yer aldığı Jet-Aksiyon dönemi. İkinci dönem: Mark Rothko, Barnett Newman ve Clyfford Still'in yer aldığı renk alanı resmidir.

Pollock 1950'lerden başlayarak yeni resmini ilkin kalın fırçalarla boyayarak, daha sonra bir köşesinden kaldırıp akıtarak yaptı, daha sonra tuvali yere koyup fırçayı üzerinde gezdirerek damlatma ve akıtma tekniğini kullandı. Pollock'un resimlerinde herhangi bir imge ya da figür göremeyiz, resim bunlara gereksinmez. Resim hem nesne, hem içeriktir. Bu resimlerin çeşitli bölgelerinde farklılıklar oluşturmayı bırakıp bütünsel bir yüzey oluşturur. Öncelikli olarak resim yapılma aşamasındaki rastlantısallığı soru konusu olur. Bu resmin algılanması ile de ilgili problemler ortaya çıkmıştır. Daha önce tek bakış noktasından kavranabilen resimler soru konusu olmaktadır.

Resim 5: Jackson Pollock, 1950, *Bir Numara*, tuval üzerine yağlı boya, 221x299.7 cm

Pollock gibi Kooning de desenle resim arasındaki ilişkiyi sorgulamaktadır. Kooning'in resimleri figüre çok daha yakındır. Bazı biçimlerin bazı imgeleri çağrıştırmaları ise kübizm ile ilgisini göstermektedir. Kooning'e göre sorun, konunun tuvale, düzlem üzerinde yer alan resmetme olgularından vazgeçmeden nasıl yerleştirilebileceğidir. Yani tüm çabalar resmin kendi iç sorunlarından ibarettir. Resim kendi olanaklarını sınamaktadır. Resmin yüzeyinde bir şeyi gösteremiyoruz. Neyi vurgulamak istiyorsak onu resmediyor ve öne çıkarıyoruz. Bu bir soyutlama ama daha çok da bir eksiltme. Çünkü gerçek dünya da bizim resmettiğimiz nesne salt kendisiyle var değil. Bir çevreyle bütünleşmiş olarak mevcut. O çevreyi oluşturan nesnelere, boşlukların ve alanların bir bölümünün de elle tutulur bir somutluğu, gözle görülür bir kesinliği yok. Varlıklarını bize binoküler görsellikleri ve lokomotor etkinlikleriyle duyumsatıyorlar. Sorun da işte bu: bu olmayan, ama olan ve üstelik başka nesnelere de var eden olguları, özdekleri (materyalleri) resimsel düzlemde nasıl var edeceğiz? (Kahraman, 1991:124)

Resim 6: Willem de Kooning, 1955, Gotham'dan Haber, tuval üzerine petrol, emaye, kömür ve gazete transferi, 181.61 x 208.28 cm.

Böylece temsilin kaynağı resimdeki boşluklar olmaya başlar. Varlıklar yokluklarında temsil edileceklerdir. Bu resimlerde gösterilemeyen olgular, gösterilemedikleri gösterilerek var olurlar. Çünkü gösteremediğimiz şeylerin zihnimizdeki genişliği negatif gösterime yansır.

Motherwell 1953 – 54 yıllarında resimlerine *İspanya Cumhuriyetine Ağıt* adını vermiştir. Bu dizi yaklaşık yüz adet resmi içerir ve neredeyse hepsi birbirinin aynı resimlerdir bunlar beyaz zemin üzerine düşürülmüş dikdörtgen oval siyah lekelerdir.

39

Bu gösterimdeki gösterilemezliğe iyi bir örnek olabilir. Hemen fark edilebileceği gibi bu resimler biçimin kendi olanaklarının bir sınanması olduğu gibi, ele alınan konuların, tartışılan sorunların, aslında kavramsal olarak tartışıldığını fark edebiliriz.

Resim 7: Robert Motherwell, No.70,1961, *İspanya Cumhuriyetine Ağıt*, tuval üz. yağlı boya, 175.3 x 289.6 cm.

1965'e gelindiğinde Jules Olitski, kılcal izler bile başka bir form, giderek bir figür yaratır, bu da e kendisinin denetimi dışında bir öge ekler diye fırçayı bırakıp resmi tabancayla boyuyordu. Çünkü resimde bir alan yaratmak işarete, benzer bir şey yaratmak demektir. Bu ise dünyanın temsil edilmesine giden yoldur. Ama Olitski resim tuvale koyduklarımızla değil çıkardıklarımızla anlam ve önem taşır diyordu. Çünkü saf resim kendine döndükçe bulunabilirdi. Bundan öte her şey resimsel değil, resim dışı öğelerdir.

Resim 8: Jules Olitski, Kapsamlı Rüya, 1965, tuval üzerine akrilik, 135" x 93."

ASD'nin oluşmasında etkili olmuş olan eleştirmenlerden Clement Greenberg bu konuda özetle şunları söylüyordu: Greenberg'e göre resimsel sanat iki vazgeçilmez geleneksel öğeden oluşur: Yüzeysellik ve yüzeyselliğin sınırlarının genişletilmesi.

Greenberg Modern Sanat ve İ. Kant'ın estetik görüşleri arasında bağ bulmaktadır bunu şöyle anlatır:

“Ben Modernizm'i Kant'la başlayan bir özeleştirici eğiliminin şiddetlenmesi, hatta azgınlaşması olarak görüyorum. Eleştirinin yürütüldüğü aracın kendisini ilk sorgulayan Kant olduğu için, onun ilk gerçek Modernist olduğunu düşünüyorum. (...) Benim anlayışıma göre Modernizm'in özü, bir disiplinin karakteristik yöntemlerini o disiplinin kendisini eleştirmek için kullanmasında yatar. –yıkma amacıyla değil, kendi yetki alanına daha sağlam yerleştirmek amacıyla. Kant, mantığın sınırlarını saptamak için gene mantığı kullandı, işini bitirdiğinde ise mantık kendisine kalanın mülkiyetini daha da emin bir biçimde elinde tutuyordu. (...) Eski ustaların tablolarından birine bakan, onu bir resim olarak görmeden önce onda ne olduğunu görmeye yönelir. Modernist bir tablo ise önce resim olarak görülür. (...) Özeleştirinin görevi, herhangi bir sanattan bilinçli olarak ödünç alınmış etkileri veya araçları elimine etmektir. Böylece her sanat saf bir hale gelecektir ve onun saflığı, özgürlüğü kadar kalitesinin de garantisi olacaktır. (Greenberg,1997:57-63)

Belki bu gelişmeyi kavramsal sanat öncesi son durak olarak görülen Minimalist sanata genel bir bakış ile tamamlayabiliriz.

Minimalizm, temel belirleyicisi bir kültür sorgulamasından daha çok, yapısalcı teorilerden etkilendiği çok açık olan sanat üzerine düşünme eğilimidir.

Frank Stella'nın "Fez (fes)" adlı çalışmasına baktığımızda, resmin geometrik olarak bölünmelerden oluştuğu görülür. Kare bir tuval dört eşit parçaya bölünmüştür. Her parça kendi içinde diogonal şeritlerin tuval köşelerine kaçacak şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Stella bununla ne yapmak istiyordu? Bu soyutlamalarla varmak istediği yer neresidir. Minimalistler şunu arıyorlardı: her şey çıktıktan sonra elde ne kalırsa, üretilen şey sanat eseri olarak tanımlanır. Jules Oltski, Frank Stella, Robert Ryman, Kenneth Noland, Charles Biederman'ın çalışmaları resim sanatını bu çerçevede geliştirdiler.

Frank Stella çalışmalarını bu çerçeveden hareketle başka bir yere doğru ilerletti. "mademki, diyordu Stella, resim bir ilişkililik temeli üzerine kurulmuştur ve resmin öyküsünü onu oluşturan öğelerin kendi içlerindeki ilişkiler oluşturur, öyleyse modern resim bütün bunlardan arınmış bir resim olmalıdır. Bu düşünceyle Stella sadece tuvalin bakışımı (simetrik) çizgilerden oluşan bir yüzeye dönüştürmekle kalmadı. Gerçekliği damıtılabilmek için renk konusunda tasarrufa gitti. Tuval belli yoğunluk taşıyan ve tüm yüzeyde aynı kalan renklerden oluşuyordu.

Bir süre sonra bununla da yetinmedi. Alan etkisini azaltmak ya da başkalaştırmak için ve bu alanın salt bir renkten oluşsa da renk lekesinin, konturlarıyla meydana getirdiği biçim nedeniyle yarattığı figür izlenimini yok etmek için, tuvallerini biçimlendirmeye başladı. Tuval artık geometrik ve iki boyutlu bir yüzey değildi. Üç boyutlu bir yüzey, hacimdi. (Kahraman,1991:59)

Resim 9: Frank Stella, Lanckorona I, 19711, karton üzerine karışık teknik, 274.3 X 228.6 CM

Minimalizm'in geliştirdiği resme ait olmayan her şeyi dışarıda bırakma eğilimi, görsellikten çok düşünümsellik taşır.

"...Bu anlamda Minimal sanat Wittgenstein'in Tractacus'ta çözmeye çalıştığı sorulara benzer yanıtların peşindedir. Tractacus'ta sorduğu soru şudur: dilin var oluşunu sağlayan şey, dilin olanağı nedir? Dili, onun en önemli amacı saydığı amaç için, yani dünyayı betimleme, olguları dile getirme, doğruları – ya da başarısız kalındığında yanlışları anlama amacıyla kullanmak nasıl mümkün olabilir. Wittgenstein'in amacı düşüncenin yapısını ve sınırlarını

anlamak, yöntemi ise dilin yapısını ve sınırlarını irdelemektir. Minimalistler de bu kusursuz dil arayışının içindedirler. ASD'nun çoşumcu çizgisine karşılık, boş, yansız, bireysellikten uzak, tündengelimci ve birimci yapısı, manidarlıktan uzak olması minimalist yapıtların ortak paydasını oluşturur. Her şey dışlayan ve sanatı tümüyle yalın bir dil olgusu olarak tanımlayan bu yaklaşım Wittgenstein'in felsefesi ile yakın bir bağ içindedir. Bu sonuca uslaşmak için yürünmesi gereken yolun başında, her şeyi yadsımayı esas tutan öz eleştiri vardır. Minimalizm önce kendisinin de bir parçası olduğu resim gerçeğine karşı çıkar. Başlangıçta kendi dışında ama kendisinin de varlıkbilimsel olarak içinde yer aldığı kavramlara yönelttiği eleştiri, mantığın doğal bir zorlamasıyla kendisine yönelir. Kendi yaptığı her şeyi sorgulamaktadır. Minimalizm her şeyi yadsıyacak ama yerine seçenek diye ürettiği şeyleri de yadsıyarak yürümeye çalışacaktır yolunu ki, bu, olanaksız aramaktan başka bir şey değildir. Çünkü söz konusu edilen eğer sanatsa, bu koşullar altında sanat, üretken bir etkinlik olmaktan çıkarılacaktır demektir. Çünkü sorulan sorulara verilen yanıtlar gene sanat yapıtı aracılığıyla olmayacaktır. Bu yapıtlar sanat yapıtını aşacak ve açılan bir felsefi tartışmanın içinde aranacaktır. Yapıtlar olsa olsa söylenenleri 'imleyen' içeriğinden boşaltılmış ve dışlanmış nesnelere haline gelecektir. Sanat yapıtının bünyesinde barındırması doğal olan sanatsal ağırlık hiçe sayılacaktır, sanat nesnesi yokumsanacak, sanatsal üretim aynı zamanda bir biçim ve güzellik olgusu diye tanımlanmaktan, nitelendirilmekten çıkarılacaktır. Hepsinin yerine sanatçının bilinci konulacaktır. (Kahraman,1991:87)

Minimalizmde sanata olan güvensizlik, kendini de kapsayacak bir değillemeye dönüşmüştür. Tüm bir Modern Sanat yeni bir yüzey peşindeyken Minimalizm yüzeyi sanat olarak görmek ister. Wittgenstein'in dili felsefenin kendisi olarak görmesi gibi.

Batı Düşüncesinin rüyası olan mükemmel dil arayışı burada gerçekleşmiş gibi gözükür. Ancak bu ironik bir şekilde gerçeklik üzerine konuşmaktan vazgeçip dilin kendine dönmesiyle, kendi kendini konuşmasıyla gerçekleşebilmiştir.

3. SONUÇ

Batı düşün dünyasında kökleri çok eskiye dayanan gerçeklikten söz edebilecek mükemmel bir dil arayışı bulunmaktadır. Modern dünyada yine modern özne böyle bir temsili bulabileceğini, yani bir kavram ya da sanat yapıtı üzerinde bunu üretebileceğine inanmıştır.

Fakat modern sanatı doğru bir temsil için ortaya koyduğu tüm akım, üslupların sonucunda başarısızlık duygusundan kendini kurtaramamış, her temsilin eksik ve kusurluğu olduğunu müşahade etmiştir. Modern dönemin ilk akımı olarak kabul edilebilecek Empresyonizm ile beraber, gören ve görülen ilişkisi resmin konusu olmuş, görülenin aslında daha önceki sanatsal dönemlerdeki yansıtıldığı gibi olmadığı, bu algıların tamamen kurgu olduğu, aslıdan görme denilen şeyin ışık ile ortaya çıktığını ortaya koymuştur. Bu noktadan itibaren temsile soyunan sanatçının görme denilen bu ilişkiyi soruşturmaya muhtaç olduğu gerçeğinden yola çıkması zorunlu olmuştur. Hemen ardından gelen Kübizm ise gören açısından olayı sorgulamış ve bu açıdan da görme işleminin koşullara ve konuma bağlı olarak değişken olduğu ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda sanatsal temsilin sürekli bir soruşturmaya muhtaç olduğu ortaya çıkmış ve tüm temsillerin kuşkulu olduğu kabul edilmiş, nihayetinde böyle bir temsilin mümkün olmadığı düşüncesine varılmıştır.

Sanatsal alan bu noktadan itibaren yeni bir olguyu gündemine almıştır. Eğer böyle bir temsil mümkün değilse, belki de yapılacak yegâne şey temsil edemediğimizi göstermektir. Böylece sanat tarihinde gösterimin negatif, soyut, sembolik biçimleri ortaya çıkmıştır.

Öncelikli olarak Mondrian örneğinde görülebileceği resim sanatı temsil adına soyut biçimleri ortaya koyacak ve bunlara sembolik anlamlar yükleyecektir. Bu soyut biçimlerin bir kavramı ya da olguyu temsil ettiği söylenmektedir ama bu temsil sembolik olarak

yapılabilmektedir. Sonsuzu bir nesnede göstermek mümkün değildir ama bir sembol ile ifade etmek mümkündür.

İkinci olarak Amerikan Soyut Sanatında, Pollock ya da Olitski örneklerinde daha net görüldüğü gibi sanat bir şeyi temsil etme görevinden kendini geri çekmiş bunun yerine sanatın kendi iç sorunlarıyla uğraşmayı tercih etmiştir. Gerçeklik üzerine susmayı tercih eden sanat sadece yüzey, boya, figür ilişkilerini, sorunlarını gündeme almıştır. Sanat böylece ancak kendi iç işleyişini, resim olma, sanat olma durumunu ele aldığı sürece anlamlı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- ALTUĞ, TAYLAN; (1989), Modern Felsefede Metafiziğin Elenmesi ve Yol Açtığı Bilgi Kuramsal Sorunlar, Ege Üniversitesi Yay, İzmir
- GREENBERG, CLEMENT;(1997), Modernist Resim, Modernizmin Serüveni , ed. Enis Batur, YKY, İstanbul
- KAHRAMAN, HASAN BÜLENT;(1991), *Sanatta Konvansiyonel-Tradisyonel İlişkinde Bakışlar*, Hürriyet Gösteri, S:124, İstanbul
- LYNTON, NORBERT; (1982), Modern Sanatın Öyküsü, çevirenler: Prof. Dr. Cevat Çapan, Prof. Sadi Öziş, Remzi Kitabevi, İstanbul
- APPIGNANESI, RICHARD, GARRATT, CHRİS; Herkes İçin Postmodernizm
- EAGLETON, TERRY; (1994), Kant'ta imgesel olan, Edebiyat Eleştiri 6/7 Yaz, İzmir

Resim Kaynakları

- Resim 1: http://www.artchive.com/artchive/M/mondrian/mondrian_blue_plane.jpg.html
- Resim 2: https://en.wikipedia.org/wiki/Suprematist_Composition
- Resim 3: <https://www.wassilykandinsky.net/work-29.php>
- Resim 4: <https://www.moma.org/collection/works/79040>
- Resim 5: <https://artmoderneblog.wordpress.com/2016/04/10/jackson-pollock/>
- Resim 6: <https://www.albrightknox.org/artworks/k19556-gotham-news>
- Resim 7: <https://www.artsy.net/artwork/robert-motherwell-elegy-to-the-spanish-republic-no-70>
- Resim 8: <http://paulcorio.blogspot.com/2007/02/jules-olitski-comprehensive-dream.html>
- Resim 9: http://www.spruethmagers.com/artists/frank_stella@@viewq3

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 45-52

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.004

Araştırma Makalesi / Research Article

PSYCHOLOGY AND PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM IN THE EARLY NOVELS OF IRIS MURDOCH

Salima Jabrail GASIMOVA*

*Baku Slavic University, AZERBAIJAN

E-mail: sali13@list.ru

Geliş Tarihi: 15 Aralık 2018; Kabul Tarihi: 21 Ocak 2019

Received: 15 December 2018; Accepted: 21 January 2019

ABSTRACT

It is generally accepted in science that existential theory, naturally, largely transformed and became the basis of Murdoch's novels of the 50s – 60s. According to a number of scientists, the writer's passion for existentialism went through several phases and was replaced by the construction of her own ethical and aesthetic system based on Platonism.

The attitude of Iris Murdoch, philosopher and writer, to existentialism has always been dual. Already from the first works analyzing this problem, it is clear that Murdoch, enthusiastically exploring existentialism, paying due tribute to it, but at the same time criticized it.

Murdoch's novels are not psychological in the classical sense of the concept. The writer was so immersed in the inner world of man that the reality in her novels sometimes eluded the field of view of the author, did not exist outside the consciousness of the hero, dissolved in his experiences. In such statement of a question the crisis tendency was concealed. Even at the very beginning of creativity in search of some special inner, spiritual, psychological, and therefore universal truth Murdoch was fascinated by the study of dark, destructive principles and forces in the human psyche, focused on the analysis of painful aspirations and feelings.

Keywords: *existentialism, creativity, Iris Murdoch, novel.*

It is generally accepted in science that the existential theory, which is largely transformed, became the basis of the novels of Murdoch of the 1950s and 1960s. According to a number of scientists, the existential passion for the writer went through several phases and was replaced by the construction of her own ethical and aesthetic system based on Platonism. With the general validity of this statement, it requires some explanation.

Murdoch published her first novel in 1954. It is difficult to separate the literary creativity of Murdoch from the philosophical essays of the previous few years. The essay “Sartre.

Romantic rationalist”, written in 1953 became the definite stage in her works. This work can be considered as the starting point in the gradual development of Murdoch who was an outstanding English author and thinker. The work on Sartre remains a program for Murdoch, and till now is key to understanding her creativity. It deals with modern literature, reflecting the various paths of development of philosophical thought in the 20th century. The author analyzed primarily works of Sartre, but she covered, in fact, the whole artistic culture of our time. Murdoch writes not only what a modern prose writer and a modern novel are, but also what she thinks should be, and in the subtext - what her own prose is supposed to be.

Murdoch demonstrates in her book a deep understanding of Sartre’s creativity and a brilliant analysis of his ideas, and also characterizes the ideological essence of existentialism. And here, in the prologue to her work, we are faced with an interesting and very intractable task. It is a question of how much the ideas of Murdoch, embodied in her novels, are genetically related to existentialism, how "existential" are the novels of Murdoch, how the philosophical postulates of this movement were transformed on English literary soil.

The attitude of Iris Murdoch, philosopher and writer, to existentialism has always been ambivalent. It is clear that Murdoch studied existentialism enthusiastically, from the first works analyzing this problem, on the one hand, paying it proper tribute, but from the other hand, criticized it.

The novels of Murdoch of the 50s are both philosophical and psychological works. The critics define them philosophical because the problems of the meaning of life initially predetermined the essence of the central conflict, and the construction of the plot. In 1961, Murdoch wrote that literature took on some of the tasks that philosophy had previously performed, defining the direction of her own creativity. This type of prose can be attributed to the tradition of fiction that formulates the search for truth in one of its tasks. The novel presents itself as a kind of testing ground for speculative ideas, an intellectual discussion. And the hero is always faced with the need to resolve a complex moral dilemma. In addition, he necessarily is the carrier of a certain life philosophy. It is a life philosophy that sometimes does not allow him to make the right decision, make the right and reasonable choice.

The author does not neglect the function of "entertaining", she uses it, and very vigorously. But at the same time, terrible phenomena for her, as well as for the great writers, were the object of psychological analysis, the experience of studying human nature and at the same time the condition and material of artistry (5, p. 121).

But the Murdoch novels are not psychological in the classical sense of the concept. The writer was so immersed in the inner world of man that the reality in her novels at times eluded the author’s vision, did not exist outside the hero’s consciousness, and was dissolved in his experiences. In this formulation of the question was hidden crisis trend. Even at the very beginning of the creativity in the search for some special inner, spiritual, psychological, and therefore universal truth, Murdoch was fascinated by the study of dark, destructive beginnings and forces in the human psyche, and focused attention on the analysis of painful aspirations and feelings. She did not accept conditionally the principles of Sigmund Freud's psychoanalysis, but under their influence she became interested in the neuroses and their causes, and plunged the heroes of some of the novels into a neurotic state. The complex of moral problems defined in the second novel, the collision of good and evil, the magic of evil, the decline of morality and the imperative need for it, the uniqueness of the personality, that can degenerate into pathology in its extreme manifestation can degenerate into pathology, was further developed in a number of works of the following years - “The Bell” (1958), “The Severed Head” (1961), “The Unicorn” (1963), “The Time of the Angels” (1966). They logically ended the line on the exclusion of a person from social reality.

In the work of Murdoch of these years, another tendency was born, pointing to the intention to avoid the total solipsism characterizing the modern novel, about the search for a

positive ethical platform and a more optimistic view of the world. This tendency is reflected in the novels "An Unofficial Rose" (1962), "The Red and The Green" (1965), "The Nice and Good" (1968). This trend ultimately proved to be leading. And it has become a leading trend in the creativity of writer.

In the first novels, Murdoch raised questions that are still the most important in her work. The problem of choice and responsibility, and sometimes guilt for the committed actions are always in the center. It is associated with another important issue - freedom and lack of freedom. The main conflict of the novels can be defined as follows: whether the choice is free, or it is a freedom of action at all, or it is only a fatal delusion of the human mind, a fantastic illusion. And if it exists - what is its essence.

Situations in which the heroes of Murdoch find themselves seem to be chaotic, intricate romance of being repeatedly forced to think that the author in general deprives her heroes of the right to choose, and the incomprehensible supreme power commands the complicated ups and downs of their destinies. It can be called differently - fate, a kind of logic or model of behavior, dictated by some philosophical or religious beliefs of the hero. Even the latest Murdoch's novels show that the problem of determinism in her work has not been completely resolved.

Gradually, the problems of interest to Murdoch acquired many additional aspects and nuances. The writer, prone to thinking about the meaning of life, has a ripe desire to raise the philosophical question in its pure form, making the situation and the heroes only bearers of ideas. It was necessary to leave the minimum amount of time in the novel, any random, non-existent attributes of modern life. Thus a complex, darkened for understanding work "The Unicorn" was appeared.

The reader can hardly answer the question of when strange events occurred in the house of Hannah Krin-Smith and where this house is located. It is surrounded by an artificially-symbolic landscape. On the one hand, there is an ominous cold sea, on the other - a desert plain without any trees, behind it are impassable swamps, emitting a green glow at night. There are few people in the vicinity, but they resemble heroes of romantic, even gothic prose. The text shows allusions to various classic works of the XIX century. There is a significant influence of Jane Austen (especially of *Northanger Abbey*), and Thomas Hardy, but most of all Emily Bronte, the author of the "Wuthering Heights".

"Unicorn" belongs to those Murdoch novels where demonic passions are raging, and imagery is defined by dark symbolism. Marian Taylor arrives at the home of Hannah Crin-Smith to teach her French and Italian. She is struck by the strange atmosphere of the house, the mystery of its few inhabitants. Gradually, she begins to perceive its secrets. It turns out that seven years ago, Hannah cheated on her husband and tried to kill him. He left, confining her to the house. But this is only the first discovery of Marian, which turned out to be false. Later, she learns that none of the "jailers" - namely, they surround the hostess of the house - in fact, do not condemn her. Everyone knows that Hannah's husband is a rude, perverted man, a monster who tormented Hannah, a woman of high culture and spirituality. But this is also a lie. Later, Marian will discover that Hannah is not afraid of her husband. Reveling in her own guilt and suffering, she imprisoned herself in the house, turned her life into voluntary torture. But the latest discovery shocks Marian - Hannah does not suffer at all, her life and imprisonment is a kind of game in which only guilt and torments of conscience are imitated, this is the theater of one actress for an uninformed audience. Hannah cultivates suffering, being a semblance of a false deity. The action culminates when Hannah kills her "guard" Gerald, who replaced her husband, to start the countdown of real suffering from that moment on. Who is this Hannah - a lonely woman with a lofty soul who abandoned the world, or a depraved being, absorbed in the dark, manic passion of annihilation? Everything is ambivalent and unclear in this novel, each idea is paradoxical, the course of action is unpredictable. The central motive is the sad thought

of the impossibility of freedom, and the mysteriously programmed being. "In the field of morality, we are all prisoners," says Max Lezhur, the philosopher who studies Plato, "but freedom cannot cure us ..." All attempts to save Hannah, to return to reality, to normal life, are unsuccessful. When the game is over, and the secret of Hannah is revealed, it remains only one thing - to die. She refuses to enter the normal, real world.

"... The selfish consciousness of most people is blind to the perception of the true nature of the world, the rights and demands of other people, even the very existence of the Other," in the letter V.V. Ivasheva Murdoch explained her concept of illusion, which formed the basis of "Bruno's Dreams" (2, p. 159). Later it became the concept that determined the idea of the book "La Mer, La Mer" a little later. Director Charles Arrowby, the protagonist of the novel "La Mer, La Mer" is blinded of purity and innocence, appearing from a distant youth, the loss of which supposedly ruined his life. In the power of an obsessive image, he acts like a madman and does not notice, the obvious inconsistency of the illusion and the striking truth. Murdoch comes up with such an incredible story of the life of a blinded and seeing consciousness, trying to open man's eyes, make him see the real world, free him from egocentrism, and his soul from arrogant of purity and innocence

The novel "Dreams of Bruno" was more artistic and intellectual experiment. But in the books written after it, despite the differences, constitute a certain integrity, a new trend has emerged. It is an explicit desire of the author to expand the content of her work, reflected in the deepening of interest in reality, in asserting the primary role of reality in human life.

A. Murdoch (born in 1919) made her debut with the novel "Under the Net" (1954), immediately showing herself as a talented master of the word, able to give narration both lyricism and elegant humorous coloring. The future distinctive features of the novelist were already reflected in this work - an interest in the subject of art, in depicting a creative personality and respect for moral and philosophical problems, interpretation of characters' behavior in the light of modern theories, in this case linguistic philosophy and existentialism. The originality of the artistic quest for Murdoch is directly related to her profession. For many years, the writer reads a course of philosophy, primarily of existentialism, at Oxford University. Teaching does not interfere with creativity: Murdoch is the author of more than thirty novels. She sets moral and philosophical problems on the stuff of private life, avoiding in the depiction of the characters' fate and their inner appearance of socio-historical concreteness. Sometimes only several details (heroes drive cars and fly planes) can determine that the action takes place in the 20th century. Socio-political reality is present in the Murdoch novels only in individual echoes, without being reflected in the central conflict of the novel. At the same time, the private life of the characters is inscribed in the general picture of philosophically interpreted being, the idea of which is based on the idea of human loneliness, dependence on fatal accidents, passions, on the idea of incomprehensibility of truth, people's lack of understanding, on the Freudian interpretation of the human psyche .

Till now "Under the Net" is perhaps Murdoch's clearest novel. It is permeated with a feeling of incompleteness of life, only emerging opportunities. It was written before the era of the "underground" and counterculture, the leftist convulsions of the youth riot, the "sexual revolution" and international terrorism. It feels the tradition of life on the British Isles and the charm of the old Europe, not yet affected by the newfangled obfuscations of thought and morality. And such a cute "antihero", like Jake, combining the features of a charming rogue from a roguish novel and a simpleton from a novel of the "high road", in Murdoch's prose will not happen again. Therefore, apparently, the comedy of life prevails here over its tragic beginnings and simple miracles still come with the characters, and those are able to distinguish them in the rotation of existence. For all that, the problem of Murdoch's creativity is already laid out and defined here, and here she stands equal to herself — unique.

Researchers R.P.Mikhalskaya and P.A.Anikin noted: “Murdoch’s worldview was determined by her mental turmoil, but at the same time it had the irony. Many circumstances and situations were just a game of fantasy, whimsical fantasy, revealing the magic of a writer's life. The irony in the context of real events is eccentric, and it was a way of introducing unusual elements. The genre originality of Murdoch’s novels was determined by the combination of the features of philosophical and roguish novels, comedy of intrigue and lyrical story” (1, p. 63).

Murdoch books are a bunch of keys, and everyone is able to unlock one small hiding place, but not the secret of the world, because it is unknowable. All of her novels are written about this knowableness and the tragicomedy of life. The name of the first one is ambiguous. You can decipher it so that Jake confused in himself - his feelings, aspirations, actions. But is it just one thing? “Bad people think time is discontinuous. They purposely dull their perception of natural causality. The virtuous perceive life as a comprehensive dense network of the smallest interweaving, ”it is said in the novel“ *The Black Prince* ” (4, p. 52). Jake is hard to regard as virtuous, although you can’t call him bad, and he, like the overwhelming majority of the writer's heroes, flounders under this network. In the understanding of Murdoch, the “network” itself is neither good nor bad, but there is an objective embodiment of the chaos of being in human life.

The irony of Murdoch is the fusion of the sublime, the beautiful, the sad, the terrible and the ridiculous, that takes many-sided and varied forms and is common to all spheres of human experience and existence. Such irony really does not allow comedy or tragedy in a “pure” form, but it turns the picture of existence arising from the writer's pen into a tragicomedy. According to Murdoch, sometimes the unnatural unity of the incompatible has, has not so much imperfections of human nature or social devices as its source, all ascending to the same chaos as the absolute, supreme paradox of being - the indivisibility of life and death. For Murdoch, the existence of death, and not simply existence, but inevitability and immutability, gives a qualitatively new dimension to existence, changes the very perception of life.

The presence of death in the artistic world created by Iris Murdoch is all-pervasive: “... the loneliness of the sea and that special feeling, now realized as a feeling of death, which it always seemed to inspire in me” (3, p. 76). To say that the taste of death gives the sharpness of life in the books of Murdoch would not be completely accurate, and this is not the case: it impacts particular tension and purity to the very experience of life with all its injustices and even abominations, tames chaos and somehow fills being. It is dual and dialectical, it is an experience, and it is impossible to understand whether the obsession with “dumb horror of mortal flesh, dull, soulless, irreversible” (4, p. 304) translates into a piercing feeling of “fragility of the human body, its fragility, or frailness, its complete dependence from extraneous causes” (“*La Mer, La Mer*”), or, on the contrary, awareness of the fragility and frailty of the flesh generates the fear of death.

For the writer and her characters it is not important a direct glimpse of death in life, but a careful piercing highlight that death casts on everything, and, primarily on love: “I looked at this face, once so familiar, and understood for the first time that its beauty is mortal, and felt that I had never loved it so much” (4, p. 42). Therefore, Murdoch's love, Eros, love craving and sex life are inexplicably directly connected with death, which is what her characters feel, such as the young lieutenant cavalryman from “*The Red and the Green*”: “Two ideas are strangely intertwined in his mind in connection with Francis - about the first acquaintance with sex and death. Both of these two events seemed to be rushing to him through the darkness like big red arrows...” (3, p. 127).

Eros, therefore, acts as a kind of link between life and death, and here Murdoch obviously follows Plato with his two-faced Eros - the love of body beauty and the love of spiritual beauty, the desire for beauty and the desire for good. This antinomicity penetrates even the name of the novels - “*The Nice and The Good*”, “*The Sacred and Profane Love machine*”

(1974). Therefore, in her lower incarnation, love is interpreted by the writer as a “network” - and in the Old Testament sense (“But she loved David ... Saul's daughter, Michal ... Saul thought: I will give her for him, and she will be his net ...” , 1 Kings, 18:19 - 20), and in the modern philosophical “key”, that is, as non-freedom, captivity: “... such is the manifestation of his love, inexhaustible, ruthless love, that kept her captive” (“The Bell”).

This love is doomed to death, connected with the flesh, although it is a piercing flesh-spiritual sacrament. Many of her looks, ups, downs, seductions, hopes and hopelessness, her festivals, sad triumph and extinction are depicted by the writer in each novel. Murdoch, by all appearances, owes Freud a lot of insight into its subtle mechanics, despite the fact that she does not accept the extremes of Freudianism, but she simply scoffs at the frantic psychoanalysis, as the interpretation of what is happening, in the novel “The Black Prince” by the half-trainer psychoanalyst Francis Marlowe. And there is another curious detail. Even puritan could reproach Murdoch in naturalism, critics often blamed her for the ideas, on the one hand excessive, commitment to romantic writing, too relaxed imagination, the improbability of some of the provisions and even characters. Meanwhile, the drawing of Murdoch is saturated with eroticism - her descriptions create a plastic feeling of love possibilities inherent in a person's abilities for full-fledged intensive sex life. Characteristics of one or another actor as a potential sexual partner arise in novels not in risky passages, which Murdoch does not have at all, but as if by itself, from some special selection and combination of appearance, portrait and gesture. For example, Julian (“Black Prince”), Lady Kitty (“A Word Child”), or young Toby Gash in “The Bell” are written out so tightly, “physically”.

The writer does not undertake to judge which love is “better” — terrestrial or heavenly; it only states that each has its own way. And if the love of bodily beauty is associated with the destructive beginning of death; because such beauty is finite, the love of spiritual beauty is aimed at achieving perfection and for this reason, for Murdoch, mates with the creative beginning of death, which, being the last and highest act of love and self-denial, releases perfection: “... with the death of a person, the world automatically turns into the object of perfect love” (“Unicorn”).

Probably, in this condensed-dark, according to the “Gothic” props, the novel first of all speaks about the meaning of the death-liberator - in the revelation of one of the heroes, which is given to him when he is drawn in by the swamp, and from considering himself dead, suddenly comprehends all the knowledge about death: “Why did Effingham never understand that this knowledge is the only matter of fact, and perhaps the only fact in general? I would have understood it in due time — I could have lived my whole life in the radiance of light” (24, p. 290). The final clarification brings the dialogue between the characters of another novel, “Henry Und Cato”: “Those who are able to live with death, are able to live by the truth, but man is almost not capable...” (3, p. 510).

The novels of Iris Murdoch, in essence, are exploring how it is unbearable and how few people - very few people - can bear this. At the height of the last truths, the air is discharged, it is impossible to breathe, and in most cases the author does not require such heights from her heroes. But as the path to the heights leads from the valleys, spiritual love grows out of carnal love, and the ambiguity of Death is made up of a multitude of very definite separate deaths. With great sympathy, understanding, compassion and forgiveness, the writer refers to the base, simplistic, everyday forms of existence of the great and the sublime, to the perishable, which is capable of absorbing eternity for a short moment, and penetrating it. Not earthly vanity is the subject of its irony, but an appetite for deceit, visibility (the oldest vice of the human race), a conscious or unconscious substitution by man of phenomena of a higher order by phenomena of a lower one. This is where the tragicomedy in her books begins and ends with a false dignity, unable to cope with the chaos of life, and capable only of bringing more confusion into it, often disastrous. Her characters willingly fall into self-deception, much less deceived so easily. It is

easy to accept lust for an unearthly love, curiosity for a sincere concern, and outward charm for genuine kindness. Here lies the source of tragicomedy. It all depends on the choice.

BIBLIOGRAPHY

- ANIKIN P.V., MICHALSKI N.P. English novel of the XX century. M.: High school, 1982, 192 p.
- KRASAVCHENKO T.N. Reality, tradition, fiction in the modern English novel // Modern novel. Research experience. M., 1990. P. 127-155
- MURDOCH A. Works in 2 vols. M., 2000. Vol. 1-624 p., Vol. 2 - 496 p.
- MURDOCH A. The Black Prince. M.: Alfabet-Atticus, 2015, 512 p.
- URNOV M.V. Milestones of tradition in English literature. M., 1986, 380 p.

About the author:

Gasimova Salima Jabrail, Doctor of philosophy in philological Sciences (candidate of philology), docent (associate Professor) Department of Theory and World Literature Baku Slavic University.

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 53-64

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.005

Araştırma Makalesi / Research Article

CAREER DEVELOPMENT EFFECTS ON PERFORMANCE OF YOUNG ENTREPRENEURS IN KECAMATAN PINELENG

Irvan TRANG*

* Faculty of Economic and Business, Sam Ratulangi University Manado, INDONESIA

E-mail: trang_irvan@yahoo.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0772-2308>

Geliş Tarihi: 25 Temmuz 2018; Kabul Tarihi: 14 Ocak 2019

Received: 25 July 2018; Accepted: 14 January 2019

ABSTRACT

Entrepreneurs were the city who directly involved in running their business activities. Therefore the entrepreneurs must pay attention to the full in diligently efforts that have them. To create entrepreneurs need to do that then the career development them, so they can improve their performance they are and expand their businesses. It is certainly in line with growing competition the efforts of young entrepreneurs appeared not with the exception of Kecamatan Pineleng, where there are issues involving ± 250 young entrepreneurs who dabbles in a whole variety of different business. But, in the time that passes and the young entrepreneurs emerging there are some phenomena arising in the entrepreneurial competitive this, where the young entrepreneurial was not aware of competition, they are not aware that their business only diligently course, not undergo development. The purpose of this research is to analyze and access to developed a variable and instrument to identify the influence of career development of the performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng.

Included in this study were 250 respondents of young entrepreneurial in Kecamatan Pineleng, using linear regression multiple analysis. These findings gathered in this research and development career have an positive and significant on performance young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng.

Keywords: Career development, performance, young entrepreneurs, Kecamatan Pineleng.

1. INTRODUCTION

The development of technology and information more advanced from time to time, make competition in the business increased, this because the globalization and modernization. If a no effort can to comment on this, so the survival of business activities in the business the be stunted. For it, there needs to be a good system that should be owned by any effort. A venture must be supported human resource capable for its human resources play an important role in of doing business or activities in the business world, then it should be realized that that to

compensate changes and progress in various aspects that affects workload prosecuted the availability of workers at any time able to meet a need.

For that, entrepreneurs must be able to be managing the source of human resources effectively and efficiently especially in the management of human resources (Mangkunegara, 2004). In such a condition, entrepreneurs also are required to be always have a new strategy to be able to develop and business maintenance that is so the purpose of an effort founded (Sunyoto, 2012)

Good quality human resource is the source of human resources who has knowledge, the ability, skill and good manners in working. Hence, the entrepreneurs needs to take policy in order to develop and improve the quality of their businesses each must be entrepreneurs is a source of human resources who were directly involved in carrying out their business activities. Because of this the must be entrepreneurs needs to pay attention to maximum efficiency on business which they field of cognitive neuroscience (Nugroho, 2013). In order to create that is then the princes or career development by entrepreneurs saying it is necessary to conduct them so they can improve the performance they are in a state of maintaining and development of their economic activities (Tjahjono, 2008).

It is certainly in line with the proliferation of order by the business competition to weed out frivolous candidacies in which the young entrepreneurs are appeared not with the exception of Kecamatan Pineleng, where there are issues involving ± 250 must be entrepreneurs in which the young are already active in this field in a whole variety of the business to which different from what is mentioned. But, in the time that passes and the heavy load of young entrepreneur that appears the index points to some the phenomena of arising in competitive by entrepreneurs saying this to weed out frivolous candidacies, where most of the must be entrepreneurs young become oblivious of the competition among car leasing companies of which there are, they are not aware that of the business to which all their only a matter of time, not subjected to the development of them to be unable having creativity and innovation in defending the but through out the event we develop their businesses.

They not think deeply in the long term , but only all about this present moment only a matter of time, so that in the fact the last couple of years there are a lot of the decrease of working performance from young entrepreneurs, this can be been proved by these must be entrepreneurs in which the young are inconsistency in the field of with their business operations even going out of business so that the middle east trying to open other kind of economic undertaking, while they perceive not almost every day together to execute my decrees both newcomers and new competitors clear to be a threat and make them their own. It is certainly needs to be also be by of this business operators expel them from their houses a way of doing a strategy of this approach in this respect the the career of so that they can creative and innovative.

It is important to note that the management of human resources are the science and the art regulate the management human resources which are needed in an unerring manner and efficient in accomplish its intended purpose process through, the organizing, did a briefing, control of meet the goal of providing, the development, compensation, the integration and maintenance (Handoko, 2012). In the long term, one of the factors that influences the performance must be entrepreneurs loan as soul could develop the career. A program to develop of a career which was intensive must be implemented so that it will have human resources which are needed that has the performance of optimal. Through such an activity career development then the princes or must be entrepreneurs have the opportunity to absorb a new knowledge or new value, so by means of a new knowledge they believe must be entrepreneurs be an increase in the and by profession he concern regarding the implementation of the main tasks and their function as the must be entrepreneurs.

The development of human resources which is done through career development is a effort to improve the quality of human resources. Career development is the process of systematically change entrepreneurial behavior to the end. Career development pertaining to expertise and the ability entrepreneurial to able to compete now. Career development having orientation now and help the entrepreneurial to reach certain expertise and the ability to successfully in carrying out his job (Rivai, 2008)

The career development affecting the commitment and the performance of the entrepreneurial, where is the career development formal approach taken to ensure the qualifications and somebody just came up with skill and experience that suitable when needed. The career development is the process of increased capacity individual workspace reached in order to achieve a career which was discharge (Rivai, 2008 : 291). Hence the need to manage a career and entrepreneurial developed them as well so that the performance of remain maintained and able to push the entrepreneurs to always do the best and avoid work is frustrating for that result in a decrease in their performance.

Performance in a unit of business is the answer to success or failure the purpose of a efforts have been set. Performance is the quality and quantity of a the results of both individuals and groups in a particular activity caused by natural abilities or ability obtained of learning process and desire to excel (Robbins, 2006). Career development very important for the entrepreneurial in terms of improve its performance (Mondy, 2008). Performance a entrepreneurial can be determined by their ability viewed from career development, every entrepreneurial will always tried to improve their performance, with what hope be the goal they will be achieved, in this case is the quality of the performance entrepreneurial therefore the importance of developing career (Robbins, 2006).

With respect to the importance of the performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng program needs to be the support from various parties (stakeholders) who were as the triple helix: Academician, Businessman, The Government and the existence of the research which reviews and analyzed the hour by hour about the development of the career of these pay rises on performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng, for this very purpose that this problem is raised and we will uploaded as well as to be able to give will act as positive contribution for every between stakeholders including there is.

2. THEORIES

2.1.1. Human Resources Management (Human Capital)

Malayu S.P Hasibuan, (2007: 6) see that the management of human resources are the science and art of which set the relationships and the role of labor to be effective and efficient way to help maintaining the purpose company and the community. According to Dessler (2011:5) human resources management is the policy and practices determine aspects man or human resources in management positions, including recruit, filter, train, give incentive and assessment. Company or organization of course seek to make all the time having good quality human resource in the sense meet the requirements competence to be utilized in an effort to realization vision and toward the goals medium term and short term.

According to Arifin and Fauzi (2007 : 8 - 9) resources management system for the human being in should regulate and stipulate the program the cost of salaries is having a green program and among the companies were :

1. Set the amount of the quality of and placement of labor who was the effective ruler in accordance with their needs the company

2. Conducting recruitment tens of thousands of workers, selection and the deployment of civil servants that they employ in accordance qualification the charge for those who need the company
3. Reach an agreement on fixing a welfare program, the development of promotion and discontinuance of employment relation
4. Make estimates of what we the needs of the staff who worked in the future would
5. Estimated in a press statement the condition of the economy in general as well as the development of a company at come the area especially
6. Will not cease to monitoring the development rules of the employment impact is from time to time come the area especially that is concerned with as far as salary is / and glorious compensation of reward or competence against civil servants that they employ
7. Could provide the opportunity tens of thousands of workers in terms of education, exercises and the assessment of work performance tens of thousands of workers.
8. Arrange a mutation tens of thousands of workers
9. Set pension, the termination of employment and calculation severance be rights of the employees

2.1.2. Human Resources Management Functions

In the organizations humans resources management have functions of their duties each. According to Sunyoto (2012: 4-6)

Managerial function

- a. Planning, covering the determination of program human resources that will help the achievement of a goal a company that has set
- b. Organizing, is form organization to design the arrangement of the various relations between office, personnel and the factors physical
- c. c. Briefing, is have something of the observation of the implementation and compare with the plan and correctly if there is any digression or if necessary recalibrated plan which has been made

Operational Function

- a. Procurement, involving human resources planning, the recruitment, selection, placement and orientation employees, planning quality and the number of employees
- b. Development, aims to improve skills, knowledge and attitude civil servants so to work well
- c. Compensation, can be defined as the award fair and worth to employees as it services organization.
- d. Integration, employees integration are business to harmonize the interest of employees, organization and society. These efforts have we need to understand attitudes and feeling employees for consideration in decision making
- e. Maintenance, not just about business to prevent loss of the servants but referred to the maintain attitude cooperation and the ability work the employee

- f. Working termination, is decided a working relationship the main thing is that pension and the sacking of the dismissal

2.1.3. Human Resource Management Principal

Human resources and organization is a thing interlocking build on good cooperation need a strong principles. The following is elaborated the principles of human resources management, Sunyoto (2012 : 6 - 7) there are several key principles in human resources :

1. The orientation of service to meet the needs and desires of human resources fears are also trying to meet the needs and the wish of consumers
2. Build a chance against human resources to play an active role in companies with the aim of creating spirit of working and motivate human resources to be able to finish the job well
3. Find soul entrepreneur human resources company, which includes:
 1. Want the access to all human resources company
 2. Goal Oriented the purpose company
 3. Work high motivation
 4. Responsive to award from company
 5. Farsighted fore
 6. Work in a planned manner, structured and systematic
 7. Ready to work hard
 8. Able to solve work
 9. Confidence is high
 10. Dared to take the risk
 11. Able to sell the idea in or out company
 12. Have instinct business high
 13. Sensitive about the situation and the condition, good in and out company
 14. Capable of connect cooperation with all interested parties
 15. Fast, patient, compromise

From the direction of the sphere of the human resources management system for the people who come into close shown above it can be concluded that, important matters that do not can take off from the state plantation firm or organization is among the more conservative human resources which are needed. Human being is the most important things because the key is of a company success or organization not only have there been situated upon the supremacy to be developed as technology the funds should be used as well as capital or a big investment but based on the kind factors other than a fuel human resources which are needed that had already been decided concern an organization of the company who wrote it.

2.2. Career Development

Career development was reflected in its very the idea that people are always going on move more advanced and shipping companies had increased by in employment that was chosen because it. Move forward means a sense of ownership a separate pay raise larger by bigger responsibility will let your dew fall. According to Handoko (2012: 121) a career is all the work or the tenure by which this act comes into effect during the life of work of someone. In the planning of the career of someone civil servants that they employee because they did not actually assure the success of the career of because even though has designed in such a way

however the attitude of the local department of education office, factors other than a fuel those experiences within those years, education and also the fate of a person very support in the success of the career of a person.

According to Mangkunegara (2004 : 77) the development of carrier is the activity of the cost of salaries who assists employees contrive or dig up or the career of their future in the company of so as to be firm and workers home it to relevant national authorities can develop an extended sense them selves in a up to a maximum. According to Rivai (2008 : 290) career development is the process of increased capacity individual workspace reached in order to achieve desired career

2.2.1. Factors The Influences Of Career Development

According to Hasto Joko Nur Utomo and Meilan Sugiarto (2007 : 98) a good example the 9 factors that influence on the development of individual career in an organization, namely:

1. Civil servants and relations organization in an ideal situation , organization employees be in a relationship that is profitable. In a state of this ideal, good of staff organization can be reached work productivity high
2. Employees are sometimes personnel, management career employees disturbed because of the number of civil servants have personalities who are veering away to get too emotional, apathetic, might be a bit ambitious, cheat, too self-confident fool and others
3. The external factor a staff of mine who promote to higher office, for example will be forced to maybe was canceled because there were others who drop from outside the organization
4. Politicking within an organization in other words, if the level of “politicking” in the structure of have been so severe, so management career almost curtained will be dead by it self, career planning will be or courtesy.
5. The system awards organization has not system award clear (besides salary and incentives) likely to treat employees in subjective. Employees who performed better considered equal to employees lazy.
6. The number of employees the many employees and more stringent competition for occupying an office and the less chance (possible) for a clerk to win the purpose of certain career
7. The size of the organization size organization in this context associated with appointive in these organizations, including the number of employment and the number of personnel employees required to fill various office and the job
8. The culture of the organization as a community system, the organization also have the culture
9. Type in normatif theory management, all the same management course in this world. But in implementation, management of an organization may be very different from of management of other organizations

2.2.2. Career Development Indicator

According to Mangkunegara (2004 : 77) career development is human resources activity that helps the servants plan career their future in the company so as to be firm and employees concerned can develop them selves in a maximum. Indicators career development according to Mangkunegara (2004:78):

1. Providing certainty in the direction of a career an employee concern its scope organization
2. Increase the appeal of the organization or the institution for employees who quality
3. Facilitate management to carry out development programs human resources
4. Facilitate personnel administration

2.3. Entrepreneurship

Entrepreneurial term have many words are often interpreted similar entrepreneurs, businessmen, entrepreneur, technopreneur, social technopreneur, entrepreneurs, traders, merchants and entrepreneurs referring to words from the language Britain that is meaningful entrepreneur to operate independently, especially in reference to someone who tried to / open a new business. In theory is a process that entrepreneurship where someone could creating something new, different and could be added value and benefit the and the analysis by applying strategy, copy and modification (McClelland in Trang, 2016)

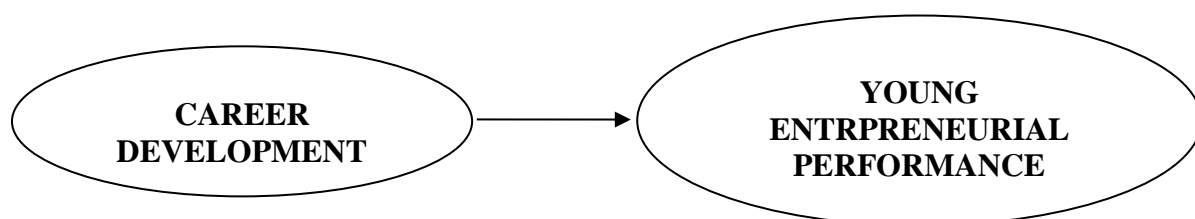
2.3.1. Entrepreneurial Performance

The term performance derived from a job performance or actual performance, work performance or achievement indeed reached someone. Understanding the performance of is the result of a work as the quality and quantity reached an employee in carried out in accordance with the responsibility of to Anwar Prabu Mangkunegara (2004 : 67). The performance of performance is a result of working that can be attained a person or a group of people in an organization, in accordance with their respective authorities and responsibilities of each party, in order to achieve concerned legally organizational goals, not unlawful and in accordance with moral and ethics (Heidjrachman, 2002)

3. HYPOTHESIS

Based on the existing problems so hypothesis of the research is the career development expected have influence a significant impact on the performance of young entrepreneurs existing in Kecamatan Pineleng, by describing a model research as follows:

Figure 1. Research Models

4. RESEARCH METHODOLOGY

4.1. Approach Research

Research by this kind of explanatory research describing a causal relation between variables one other variables with hypothesis (Sugiyono, 2013). Based on it, this study provides an explanation influence career development to the performance of young entrepreneurs on Kecamatan Pineleng

4.2. Location And Timing Of Research

This research are located in Kecamatan Pineleng Kabupaten Minahasa parent the Province of North Sulawesi. The choice of research location based in the multitude of young

entrepreneurial is still running at the age of productive, fresh graduate, have motivation and high spirits.

4.3. The Population And Sample

Constitute a whole population of the subject of study. In this research a population that is being the subject of the young entrepreneurs existing in Kecamatan Pineleng. In the sample is part of the size of the population and characteristic of possessed by the population. Samples to be taken of the population have to actually (represent) representative, so that the result obtained in conclusion will research can be implemented for a population of (Sugiyono, 2013). Population in this research it is estimated that all young entrepreneurs of reproductive age existing in Kecamatan Pineleng. Next, the sample collection technique that is used is saturated where the whole population of sample included sample criteria used to was all the respondents from young entrepreneurs existing in Kecamatan Pineleng. Set respondents came from an entire village in the existing in Kecamatan Pineleng, with the total respondents it is estimated that as many as 250 respondents.

4.4. Data Collection Method

Data Collection Method in this research the kind of data that will be used seen from the source was primary and secondary data. Primary data is the data on obtained of a method of interviews and the questionnaire / chief. Secondary data obtained from media intermediaries (obtained and recorded the other hand in generally took the form of evidence, notes or report histories who has are arranged in archive data documentary will all published and not published (Ghozali, 2009). While technique data collection in this research uses the method the spread of the questionnaire / chief, observation and interview.

4.5. Data Analysis

Linear regression analysis and the worship of idols is right at the time when the method of analysis that research involving one variable bound who is expected to associated with one or more variables free. The object is to predicts changes to response on the variables of bound against several variables free (Sugiyono, 2013)

5. RESULTS AND DISCUSSIONS

5.1. Research Result

Pineleng is a sub district in Kabupaten Minahasa, North Sulawesi, Indonesia the north sea bordering cities Manado and Sulawesi. The eastern part borders tombulu sub district and the city Tomohon and western borders tombariri sub district. The Village of Kecamatan Pineleng, namely:

1. Pineleng Satu
2. Pineleng Dua
3. Pineleng Satu Timur
4. Sendangan
5. Kali
6. Warembungan
7. Winangun Atas
8. Sea
9. Sea Saturday Sea Dua
10. Kalasey satu
11. Kalasey Dua

12. Tateli
13. Tateli Weru
14. Koha
15. Agotey

In pineleng are high school philosophy seminary (Catholic diocese Manado). There is a mosque Imam Bonjol Pineleng located on the road Manado - Tomohon, then mosque Al - Mustaqim Pineleng 2. There is a monument the national hero Imam Bonjol located in the times and Lotta Pineleng the bathhouse waterfall tapahan telu. Then polysyllabic Minahasa by a majority of the christian catholic religion, protestants and Muslim minority.

5.2. Regression Analysis Linear Multiple

Based on the results of using SPSS Program as in the tables below it can be seen that obtained was that regression models :

Table 1. Linear Regression Multiple Table

Model	Unstandardized Coefficients		
	B	Std. Error	
1	(Constant)	18,223	7,554
	X	,210	,262

Source: Processed Data, 2018

From the result of the linear regression multiple : $Y = 18,223 + 0,210 X$

From Regression is close they can explained above that :

1. The constant value of 18,233 difference does it make if career development constant, so the performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng as much as 18,233.
2. The value of the regression coefficient career development 0,210 this means that, every 1 of the movement to increase corporate secretary career development to increase the size of the performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng as much as 0,210 a unit.

Table 2. Linear Regression Multiple Table

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,609 ^a	,371	,310	3,77758	1,894

a. Predictors: (Constant) X

b. Dependent Variable: Y

Source : Processed Data, 2018

Based on the result analysis of determination (R^2) in table of the coefficient of determination and the correlation obtained value (R^2) of 0,371 are defined as much as 37,1 %. The performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng influenced by the fact of that career development. While based on the results of from analysis at least a high school (r) as

much as 0,609 or amounting to 60,9 % are defined that the relationship between career development with the performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng quite a high level.

5.3. The Influence of Career Development to the Performance of young Entrepreneurs in Kecamatan Pineleng

The results of the study show significant the career development have had a positive impact. It means an increase in the development of a career which was done be increase the performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng. This research was not in line with previous studies who researched by Burlian (2005) showed that the career development have had a positive impact and significant to performance, so there is the influence of which is significant at on the performance of the career development.

To direct development optimal career would be needed programs aimed to benefit the young entrepreneurs in improve their performance. Career development activities executed depended on needs and the personal entrepreneurial policy. The development of a career basically oriented entrepreneurial development in the challenge of business in the future. Every entrepreneurs have to accept, that its existence in the future depends on the quality of human resources (human capital) they run through knowledge, skill and attitude. Without having human resources competitive entrepreneurial the youth will have setbacks and will eventually been marginalized because of incompetence face competitors. This problem must be conducted in a planning and ongoing basis and it is go to be a benchmarks to by young entrepreneurs saying to weed out frivolous candidacies which were conducted in Kecamatan Pineleng to achieve the goal of the improving performance of the from young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng in improving the national economic growth organization can help to create.

6. CONCLUSION

The results of research and discussion at over, so a conclusion can be drawn as the career development had a positive impact and significant impact on to the performance of young entrepreneurs in Kecamatan Pineleng.

Several limitations experienced researchers in to do this research besides limited time and money among other: (1) the availability of the supporting data from related institution incomplete and not everyone is the latest data, (2) there are many things that can affect respondents of them a psychological state not might be expected so that can influence respondents in fill the questionnaires / chief, (3) of respondents a busy in filling out of the questionnaires / chief tended to be so see items each asked, (4) difficulty to obtain information from respondents to do an interview directly because the majority of respondents preoccupied with bustle each so that the majority of information obtained from the filling out of the questionnaires / chief.

7. CONTRIBUTIONS

Advice this research, for (1) the research can be used to science development resources management human especially to the development of a career and the performance of young entrepreneurial, (2) in this research the treatment is limited just to the influence of career development of the performance of the young entrepreneurial. While other factors which has also led to the performance of young entrepreneurial not revealed how contributed greatly, may in the next research can discuss other factors which not subjects in this study, (3) based on the result of sports data in this research there are items development programs of a career which get the lowest value to increase the performance of young entrepreneurial so that it is to be interest of the young entrepreneurial to anticipated and be used as reference in improvement fore.

REFERENCES

- Arifin, Johar dan A. Fauzi. 2007. *Aplikasi Excel Application in Quantitatif aspec of Human Resources Management*, Jakarta: PT Elex Media Komputindo.
- Burlian. 2005. *The Influence Career Development to employee performance in PT. Pos Indonesia (Persero) Kabupaten Jembrana*. Vol 4:1. Hal 65-75.
- Dessler, Gary, 2011. *Human Resources Management*. Indeks Publisher, Jakarta.
- Fajar Saranani. 2015. *Effect of education and training to performance mediated career development inspectorate city employees kendari*. The International Journal Of Engineering And Science (IJES). Vol 4:3. Page 28-36.
- Ghozali, Imam. 2009. *Multivariate Application Analysis with SPSS Program*, Semarang : UNDIP.
- Gomes, Faustino Cardosa. 2003. *Human Resources Management*, Yogyakarta. Andi Offset.
- Handoko, Hani 2012. *Human Resources Management*. Yogyakarta: BPFE.
- Hasibuan, S.P Malayu (2007). *Human Resources Management*, Correction Edition. Jakarta : Bumi Aksara
- Hasto Joko Nur Utomo & Meilan Sugiarto. 2007. *Human Resources Management*, Yogyakarta: Ardana Media
- Heidjrachman dan Suad Husnan, 2002. *Personnel Management*, Fourth Edition, BPFE, Yogyakarta.
- Malayu S.P Hasibuan, 2007. *Human Resources Management*. Jakarta : Nine Edition, PT. Bumi Aksara.
- Mangkunegara. 2004. *Human Resources Management*. First Publisher Company, Publisher PT. Remaja Rodakarya. Bandung.
- Mathis R.L, Jackson J.H. 2006. *Human Resources Management*, Salemba Empat, Ten edition, Jakarta.
- Mondy R Wayne. 2008. *Human Resources Management*. Jakarta: Erlangga.
- M, Harlie. 2012. *The Influence Work Dicipline, Motivation and Career Development to Employee Performance On Kabupaten Tabalog Tanjung East Kalimantan*, Application Management Journal, Vol.10 No.4.
- Nugroho, R. 2013. *Understanding Mindset and Thought Patterns of Entrpreneurship* Ciputra, Jakarta, Elex Media Komputindo.
- Rivai, 2008, *Human Resources Management of Company, Theory and Practic*, PT. RajaGrafindo Persada, Jakarta.
- Robbins, Stephen, 2006, “*Organizational Behaviour*”, Prentice Hall, Ten Edition.
- Simamora, Henry. 2006. *Human Resources Management*, Second Edition, STIE YKPN.Yogyakarta.
- Sugiyono. 2013. *Quantitatif, Qualitative Researh Method and R&D*. Bandung : Alfabeta.
- Sunyoto, D. 2012. *Human Resources Management*, Yogyakarta : CAPS
- Tjahjono, H. K., & Ardi, H. 2008. *Intention to be entrepreneur In University Muhammadiyah Yogyakarta*.

Trang, 2016. *Competitive strength and its impact toward achieving company's performance based on balanced scorecard aproach in the furniture industry in central minahasa regency*, Journal of Life Economics, Turkey. 3 (2) : 87-100

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 65-90

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.006

Araştırma Makalesi / Research Article

ÇARLIK RUSYASINDA CEDİTCİLİK/YENİ USUL HAREKETİ

THE NEW METHOD (JADIDISM) MOVEMENT IN TSARIST RUSSIA

Mehmet Erkan KILLIOĞLU*

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKİYE, E-mail: mehmeterkan@comu.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3146-2609>

Geliş Tarihi: 2 Ocak 2019; Kabul Tarihi: 22 Ocak 2019

Received: 2 January 2019; Accepted: 22 January 2019

ÖZET

Ceditcilik veya Usul-u Cedit (Yeni Usul) akımı Orta Asya'da, İslam Dünyasının diğer kısımlarında olduğu gibi, 19. Yüzyılın sonu ile 20. Yüzyılın başı arasındaki dönemde ortaya çıkan kültürel ve siyasi bir fenomendir. Temelde Batı Dünyasının ve Modernizmin değiştirici gücüne karşı verilen tepkidir. Askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik alanlardaki üstünlüğün kaybedilmesinin sebeplerini öncelikle teşhis etmek daha sonra da bu soruna uygun çözümler üretmek amacını bünyesinde barındıran bir yaklaşımdır. Hareketin en bilinen isimlerinden birisi olan İsmail Gaspıralı'nın uygulamalarında da görüldüğü üzere bu duruma öncelikli ve uygun çözüm olarak yeni bir eğitim sisteminin geliştirilmesi ve toplumun eğitilmesi bulunmuştur. Bu amaçla Usul-u Cedit adı verilen yeni bir eğitim sistemi geliştirilmiş ve yeni bir anlayış ortaya konmuştur. Ancak bu yaklaşım toplum içindeki bazı kesimlerin tepkisini çekmiş, muhalefetlerine sahne olmuştur. Bu yüzden de bu önemli fırsat kaçırılmış, iç ve dış dinamiklerin etkisi ile kendisinden beklenen sonucu verememiştir.

Anahtar Kelimeler: Usul-u Cedit, Ceditcilik, Çarlık Rusyası

ABSTRACT

Jadidism or New Method (in especially in the field of education) Movement was a cultural movement that spreads in Central Asia between last decade of 19 th century and the first quarter of 20 th century. That cultural movement assign itself a special mission; helping society in its struggle with illiteracy and backwardness. In order to continue this mission European modernisation practice choosen as a model. But it has also a reaction to Modernism and Western Civilizations coherive power. Because of loosing superiority in the military, political, cultural and economic fields a huge skock shakes the Muslim state and society. In order to elaborate that unwanted situation intellectuals and the state bureaucracy focus on alternative solutions. New Method was one of that possible solution options. A prominent figure of New Method School, İsmail Gaspıralı, expresses that reform in the education

system was the best option. As a result of his efforts Mew Method was born and spread to all of the Muslim regions of Central Asia. But the movements attempts failed because of the internal and external dynamics of the region.

Keywords: Jadidism, New Method, Tsarist Russia

1. GİRİŞ

18. ve 19. Yüzyılda Orta Asya ve İslam Dünyasının genelinde Batu'ya karşı askeri, bilimsel ve kültürel alanlardaki üstünlüğün kaybedildiği istemeyerek de olsa kabul edilmiş, artan Sanayileşme ve Modernleşme süreci yüzünden etkisini her alanda daha fazla hissettiren Batı Dünyası karşısında nasıl bir yol izlenmesi gerektiği, bu yeni güçten gelen tehdit ve meydan okumalara nasıl ve ne şekilde karşılık verileceği Aydın kesimin ve devlet yönetiminin zihnini meşgul eden en önemli ve öncelikli sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebeple çözüm olarak ortaya farklı görüşler atılmıştır. Bunları temelde iki ana başlık altında toplayabiliriz. Birincisi inancın ve kültürün bozulmamış ilk haline dönüş, diğeri ise Batı'nın izlediği bilimsel ve teknolojik seyri, İslam Dünyasının kendine has yerel ve kültürel dinamiklerin süzgecinden geçirerek yorumlamak ve kendine mal ettikten sonra takip etmek. Bu süreci o sırada İslam Dünyasının en önemlisi temsilcisi olan Osmanlı Devleti öncelikle tecrübe etmiş olsa da, benzer yenileşme talep ve düşünceleri İslam Dünyasının diğeri bölgelerinde hatta hâkimiyetin kaybedildiği Çarlık Rusya'sının Müslüman nüfusunun yoğun olduğu topraklarda da ortaya çıkmıştır. Bu amaçla hareketin önemli isimlerinden birisi olan İsmail Gaspiralı'nın Çarlık Rusya'sı idaresi altında yaşamak zorunda kalan Müslüman nüfusun bu idarenin son bulacağı zamana kadar varlığını ve kültürünü devam ettirebilmesi adına eğitim merkezli bir proje geliştirmiştir. Bu yaklaşımla Çarlık Rusya'sının Müslüman nüfusunun şuurlandırılmayı ve varlığını korumasını sağlamayı amaçlamıştır. İşte bu çalışmada, aslında çok önemli bir fırsat olan, iç ve dış etkenler sekteye uğramamış olsa Orta Asya ve Dünya siyasetinde çok farklı bir tablonun ortaya çıkmasına sebep olabilecek bu hareket tarihi perspektiften yaklaşılarak incelenmeye çalışılacaktır. Birincil ve ikincil kaynakların bir arada kullanıldığı çalışmada tanımlayıcı bir yaklaşım uygulanmıştır.

2. USUL-U CEDİT AKIMI VE CEDİTÇİLİK

Ceditçilik¹ veya Usul-u Cedit (Yeni Usul/Yöntem) akımı genel olarak 19. Yüzyılın sonlarında Rusya'daki Müslüman Türkler arasında eğitim ve kültür alanında ortaya çıkan yenileşme hareketine verilen addır. Ceditçilik kelimesinin kökünü oluşturan Cedit kelimesini etimolojik olarak inceleyecek olursak, Cedit: "Eskinin zıddı, Yeni" anlamına gelmektedir. Cedit kelimesinin türevi olan Tecdit ise; "Yenilemek, Bir şeyi eski hâline kavuşturmak", aynı kökten gelen Müceddit veya Ceditçi kelimeleri ise, "Yenileyen, Bir şeyi eski hâline kavuşturan kişi" anlamına gelir. Cedit kavramı, eskinin zamanı geçmiş, bozulmuş yönlerinin yerine yeni bir şey getirme, eskinin belirli özelliklerini tekrar yerine koyma veya eskiyi canlandırma gibi anlamlar taşır. Bu bakımdan kelimenin hem geriye hem de ileriye dönük iki yönünün bulunduğu söylemek yanlış olmaz. Ceditçilik döneminde oldukça sık karşılaştığımız İslah kavramının açıklamasında da aynı durum söz konusudur. Çünkü Cedit gibi İslah da iki yönlü bir anlama sahiptir. İslahın kelime anlamı, "Fesadın zıddı, düzeltmek, kusur ve noksanını gidermek, fenalığı gidermek, bozuk yerleri kemâle kavuşturmak, onarmak ve hastayı sıhhate kavuşturmak" anlamındadır. Ayrıca İslah; "Bir şeyi daha önceki iyi hâline çevirme ve bozulan hususların yerine, eskiden bulunmayan, yenilerini koyma" anlamına da gelir. (Maraş, 2002: 31-32).² Usul-u Cedit akımına yön veren, fikri ve kültürel altyapısını oluşturan bu iki tabir sıklıkla

birbirinin yerine veya eş anlamlısı olarak kullanılmış, birine değinildiğinde ötekini de zikretmek, bir anlamda mecburiyet haline gelmiştir.

Cedit kelimesi, 1884 yılında İsmail Gaspıralı'nın Kırım'da açtığı Usûl-i Cedit Mektepleri ile Siyaset ve Tarih literatürüne girmiştir. Ama aslında Ceditçiliğe giden yol Osmanlı Devleti'nin II. Viyana Kuşatmasında yenilmesi sonucunda yaşadığı şokla başlamış gibi görünmektedir. O zamana kadar yenilgi yüzü görmeyen, dolayısıyla beka sorunu hissetmeyen, hepsinden önemli fikri ve manevi açıdan buhrana düşmemiş olan İslam Dünyası hakir gördüğü, kendilerine inen kutsal kitabı tahrif etmeleri sebebiyle Yaratıcı'nın kendilerini cezalandırdığını ve son Hak din olan İslam dinine mensup olmaları nedeniyle kendilerinden üstün olduklarını düşündükleri Hıristiyan âlemi karşısında yenilgiler almaları çok ciddi bir fikri buhrana yol açmıştır. Viyana Bozgununa geri dönecek olursak, bu olayı takip eden 300 yıl boyunca Müslüman Dünyasının en önemli temsilcisi olan Osmanlı Devleti'nin temel meselesi temelde gayrimüslümlere özelde ise uzunca bir süre bendesi olan Batılı Hıristiyana yenildikleri, neden geri kaldıkları, arada her geçen gün daha fazla açılan teknolojik ve bilimsel farkın nasıl kapatılacağı olmuştur.³ Bu düşüncenin elbette ki İslam coğrafyasının diğer kısımlarında ve bölgelerinde de yansımaları olmuştur. İşte bunun İstanbul'da, Kahire'de ve diğer bölgelerde⁴ konuşulmaya başlandığı sırada Rus işgali ve kolonileştirme sürecini yaşayan Orta Asya'da yansımaları olmuş bu da kendini Usul-u Cedit ile dışa vurmuştur.⁵

Türkistan'da 19. Yüzyılın sonunda başlatılarak uzun zamandan beri devam ettirilen siyasî ve kültürel konulardaki sıkıntı ve tartışmaların sonucunda Ceditçilik Hareketi kendisini göstermeye başlamıştır. Bu yıllarda Türkistan'da ideal sahibi olanlar, yani düşünen gençler, aydınlar, bilimle kendilerini geliştirmek için bütün güç ve kuvvetlerini kullanmaya çalışmışlardır. Tarihi açıdan bu hareket Ceditçilik olarak adlandırılmaktadır. Orta Asya ve Çarlık Rusya'sındaki hemen her yenilik taraftarı Müslüman bu hareketin mensubu olarak kabul edilmektedir. Bilindiği üzere gibi bu hareket Türkiye'de başlayarak, İran, Afganistan ve Türkistan'daki gençleri, aydınları farklı şekil ve derecelerde etkilemiştir. Dönemin Çarlık Rusya'sında da İsmail Gaspıralı öncülüğünde parlamış eş zamanlı olarak bütün İslam dünyasında etkili olmuştur. Türkistan'daki Ceditçilik akımının esas amacı, en azından bu hareketin başlarında, Ziya Gökalp'in "Muasırlaşmak, Avrupalılar gibi zırhlar, uçaklar v.s. yapıp bunları kullanabilmektir. Şekilce ve yaşayışça Avrupalılara benzemek değildir." (Gökalp, 1974: 12.)⁶ şeklinde ifade ettiği görüşü ile uyumlu olmuş ama daha sonra bazı eksen kaymaları ister istemez meydana gelmiştir.

Ceditçilik Hareketi'nin 20. Yüzyılın başındaki mensupları bağımsız yaşamak için önce genç nesilleri zamanın fen-doğa bilimleri eğitimi esasına göre eğitime amacında olduklarını ileri sürerler.⁷ Bu dönemde yoğun şekilde Aydınlanma düşüncesi ve Pozitivizm etkisi hissedildiğinden Usul-i Cedit okulları ister istemez ve başlarda farkında olmadan bu fikirlerin de yayılmasına hizmet etmiştir.

Türkistan'da ilk Cedit okulları 1890'da Fergana'da⁸, 1893'te Semerkant'ta açılmıştır.⁹ Buhara'daki ve genel olarak Orta Asya'daki Usul-u Cedit okullarının açılmasında yerli taleplerin yanında, İsmail Gaspıralı'nın da büyük katkısı olmuştur. Gaspıralı, Buhara başta olmak üzere Türkistan'a ulaşmak ve eğitim yoluyla bölge halkını uyandırmak istiyordu çünkü bu bölgede meydana gelebilecek bir uyanışın İslam dünyasının sömürgelekten kurtulma mücadelesine önemli katkı sağlayacağını düşünüyordu.¹⁰ Ancak yine de Orta Asya Ceditçiliğinin serüveni ve başlangıcı ile ilgili farklı yorumlar mevcut olduğundan kesin bir tarih verme konusu sıkıntılı olabilmekte, bu konuda görüşler çelişebilmektedir.¹¹

İslam Dünyasının diğer kısımlarında olduğu gibi Orta Asya'da da 19. Yüzyılın sonuna doğru Rus Okulları-Gimmaziia Orta Asya'nın değişim istekleri ve Orta Asya toplumunun mevcut durumu hakkındaki hoşnutsuzluğu ile ilgili işaretler veriyordu.¹² Rusya

Müslümanlarının cehalet ve taassup yüzünden Rus sömürüsüne maruz kaldıkları kanaatine varan bazı aydınlar, bu sorunları aşmak için çeşitli yöntem arayışları içine girmişlerdir. XIX. Yüzyıldan itibaren Tatar-Kazan bölgesinde görülmeye başlayan Ceditçilik hareketinin mensupları İslam'ı ve mevcut geleneği içinde buldukları zaman diliminde, yaşadıkları coğrafya ve şartlarda yeniden değerlendirilmesi gerektiğini savunuyorlardı.¹³

Öncelikle sosyal düzeni değiştirmenin yanı sıra toplumun manevi yaşamını ıslah etmeye, yenilemeye, bunun yolunu da geleneksel din anlayışının yenilenmesinde bulan Ceditçiler¹⁴, yeni usule göre eğitim veren okulları açıp, gazete, dergi ve doğa ve fen bilimlere ait ders kitaplarını yayınlamaya başladılar. Gelişen ülkelerin bilim ve teknolojisini öğrenerek uygulamanın zarureti fark edip, eğitim yoluyla manevi hayatı yenileyerek ve zenginleştirerek milli kimlik anlayışının halk arasında doğmasına zemin hazırladılar. Ceditçilik hareketinin mensupları amaçlarına ulaşabilmek için dini derslerin yanı sıra dünyevi ilimlerin de okutulmasında ısrarcı idiler.¹⁵

Orta Asya'da varlığını hissettirmeye başlayan Reform taleplerinin çok geniş bir çerçevesi vardı ve istekler öncelikli olarak temel eğitim noktasında odaklanıyordu¹⁶ ve bu yeni eleştirel ve sorgulayıcı yaklaşım Rusya İmparatorluğunun diğer bölgelerinde yaşayan Müslüman toplulukların kültürel elitleri tarafından da paylaşılıyordu.¹⁷ Bu noktada İsmail Gaspıralı'nın eğitimdeki yenileşme yoluyla İslam Dünyasının geri kalmasına neden olan sorunlara çözüm olarak öne sürdüğü fikirleri ve çalışmaları ve bunun yansıması olarak ortaya çıkan Usûl-u Cedit okulları, Orta Asya'da büyük yankı uyandırmış, bu dönemde bütün Türk reformculara isim babalığı yapmış, kendilerini "Ceditçi" olarak tanımlarını sağlamıştır. Ancak bu değişim isteği şiddetli tartışmaları beraberinde de getirmiştir çünkü onun reformcu düşüncesi ve bunun gündelik hayatta, özellikle de eğitim alanındaki yansımaları daha statik düşünen çevreler tarafından dine ve inanca aykırılık, Batı kültürüne tabiiyet, asimilasyon isteği olarak algılanmıştır. Bu tarihten itibaren Usûl-u Cedit taraftarları ya da kısaca Ceditçiler olarak adlandırılan Orta Asyalı aydın grubu, modernleşme arayışına girmiş ve bu arayış zamanla aydınlanma, uyanış düşüncesine dönüşmüş ve Ceditçilik hareketi, daha önce de ifade edildiği üzere Rusya Türkleri ve Müslümanları arasında millî, kültürel, siyasî hak ve taleplerinin elde edilmesi yolundaki ilk adımların atılması için bir vesile olmuştur.

Cedit sözcüğü Yeni Metod demek olan Usul-u Cedit'in kısaltılmış haliydi. Usul-u Cedit en basit açılımıyla; Arap alfabesinin yeni ve daha kolay anlaşılabilir metodlarla öğretimini öngörüyordu.¹⁸ Bu yaklaşımın öncülüğünü ilk kez Kırım'da İsmail Gaspıralı yapmıştı.¹⁹ Gaspıralı mesajını yaymak için Avrupa Rusya'sında yaşayan Müslüman grupların arasında uzun bir süre bulunmuş, Orta Asya'ya da iki kere gelmişti.²⁰ Reform isteğinin temelini Mekteplerin reforma tabi tutulmasını oluşturuyordu²¹ fakat buna ek olarak, modern bilginin alınması, yeni sivil toplum kurumlarının kurulması ve Müslüman toplumlarda kadının statüsünün ve durumunun iyileştirilmesini de savunuyordu. Aslında Usûl-u Cedit eğitim ve kültür akımının öncüsü İsmail Gaspıralı'nın amacı, Rusya Müslüman-Türk toplumunda Rus tahakkümünden kurtulabilmek için Modernleşmeyi-Batılılaşmayı gerçekleştirmektir. Gaspıralı, her şeyden önce Müslüman toplumların geri kalma sebebinin cehalet olduğunu tespit ettiğinden, düşündüğünden öncelikli işin, Rusya Müslüman-Türk toplumunda Modernleşmenin gerçekleşebilmesi için, eğitim konusuna eğilmek olduğunu düşünüyordu.²² Bu yüzden 1880'li yılların başından itibaren kendi süreli yayınlarında ve özellikle 1883'ten itibaren düşüncelerini yaymak için çıkarmaya başladığı "Tercüman"²³ gazetesinde hemen her fırsatta eğitim konusu değinmişti. İsmail Bey Gaspıralı'nın fikirlerinin özellikle Tercüman vasıtasıyla Kazaklar ve Türkistan aydınlarına ulaşmış ve onların üzerinde tesiri büyük olmuştur. Tercüman, Kazak bozkırına da gittiği ve Kazak aydınları tarafından okunduğu için Gaspıralı'nın eğitimle ilgili ve diğer görüşleri Kazaklar tarafından da takip edilmiş ve desteklenmiştir. Kazakistan'daki aydın zümre bu gazeteyi çıkışından itibaren okumuş ve Gaspıralı'nın fikirlerinden etkilenerek

faaliyetlerde bulunmuştur. Bu açıdan Gaspıralı'nın özellikle de eğitimle ilgili görüşlerinin Kazaklara ve Türkistan geneline tesiri son derece önemlidir.²⁴

2.1. Ceditcilik Hareketinin Niteliği

Vasat bir başlangıçlı müteakip Usul-u Cedit Kırım ve Volga-Ural bölgesindeki Tatarlar arasında hızla yayıldı ve geniş kabul gördü.²⁵ Bu başarının sebebi ihtiyaç ve tehlikeye bağlanmaktadır. Çünkü 19. Yüzyıl ortalarından itibaren Volga Tatarlarının ticaretle uğraşan ve Rus İmparatorluğunun merkezinde yaşayan tüccar orta sınıfı, Avrupa Rusya'sındaki ekonomik değişim ve gelişmenin yol açtığı değişimden olumsuz etkilenmeye başlamıştı. Çarlık İdaresinin son 50 yıllık döneminde Volga Tatarlarının yayınlarında bir patlamaya sahne oldu; modern okullar ve eğitim yaygınlaştı ve edebiyat yazının yeni türleri ortaya çıktı. Benzer gelişmeler Müslüman Kafkasya'da ve daha temkinli de olsa Orta Asya'da da görülüyordu.

Rus istilası, Ceditciliğin Orta Asya'daki gruplar arasında yükselmesine imkân sağladı ve mevcut tartışmaları da daha uç noktalara taşıdı. 1885'te Tercüman'ın Orta Asya'da bir okuyucu kitlesi vardı ve bu durum kendini tüm tanınmış Ceditcilerin entelektüel biyografilerinde kendini gösterir. Orta Asya'lı Ceditcilerin hemen tamamı Gaspıralı'ya karşı saygı duyuyorlardı ve pek çoğunun da kendisiyle şahsi tanışıklığı vardı. Benzer şekilde Cedit okulları yerel baskıları yapılanaya kadar Tatar okullarında okutulan kitapları kullandılar. (Bunlardan bazıları daha sonra da kullanılmaya devam edildi.) 1905 yılından sonra da Tatar basını, diğerleri için örnek olmaya devam etti.²⁶ Buna ek olarak Rusya'nın diğer bölgelerindeki Müslümanların bazıları Orta Asya'ya Usul-u Cedit'e göre eğitim veren okullarda ders vermek için geldiler. Bununla birlikte Orta Asya'da Ceditciliğin gelişmesini sadece Tatar etkisinin bir sonucu veya Avrupa Rusya'sında ortaya çıkan daha iyi organize olmuş bir hareketin yansıması olarak görmek yanlıştır. Orta Asya'nın yerleşik halkının da bu düşünceye sahip çıkması da oldukça etkili olmuştur.

Ceditçilik Hareketi, İsmail Gaspıralı'nın bireysel çabaları ayrı bir kategoride incelenecek olursa; 19. Yüzyılın son çeyreğinde, 15. Yüzyıldan itibaren Rus idaresinde kalan İdil-Ural bölgesinde ortaya çıkmış, bünyesinde dinî düşüncede yenileşme, daha doğrusu içinde bulunulan yozlaşmadan dini düşünceye sonradan giren ladini uygulamaları (bid'at) sorumlu tutan²⁷ ve kurtuluş reçetesi olarak dinin özüne dönüşü savunan öğeleri de barındıran ve İslâm dünyasının farklı bölgelerindeki ortaya çıkan yenileşme hareketleri ile benzerlikler gösteren ama kendine has yönleri de hayli fazla olan bir modernleşme hareketidir. Bu hareketin savunucuları ve katılımcıları olan kişileri, yani Ceditçileri ise Orta Asyalı tarihçi Gafarov, Türkistan halklarının geri kalmışlığı, durgunluğu, eğitimsizliği vs. toplumsal sorunlara karşı dini yenilenme yoluyla çabalar arayan aydınlar olarak nitelemektedir.²⁸

Ceditcilik, Kazan Tatarları arasında ortaya çıktıktan sonra önce Kazak Bozkırınave Orta Asya'ya oradan da İslam dünyasının diğer kısımlarına yayılmış, etkilendiği Türkiye'deki Modernleşme çabasına Milliyetçilik anlayışına getirdiği yorum ile dolaylı yoldan tesir etmiştir.

Türk milliyetçiliği düşüncesinin Tatarlar arasında yayılmasının sebepleri arasında özellikle Kazan ve Astrahan'ın alınmasından sonra Tatarların zorla Hıristiyanlaştırılmaya çalışılmasının yarattığı travmanın etkisi büyüktür.²⁹ Çarlık Rusya'sı dönemselsel olarak çevresel şartlarda ve devletlerarası konjonktürdeki dalgalanmalara bağlı olarak İslam ve Müslüman nüfusa yönelik politikasında kısmen esnemelere ve yumuşaya gitse de bu travma ve onun etkileri ortadan kalkmamış, güvensizlik devam etmiştir. Bu güvensizlikte haklı oldukları da Rus Çar'ının Rusya Müslümanları hareketini baskı altına alması ile ortaya çıkmış, bunun üzerine Tatar, Kırım ve Azerbaycanlı aydınlardan oluşan bir grup aydın Türkiye'ye gelmiş ve bu aydınlardan faaliyetleriyle birlikte Cedit hareketi oldukça hız kazanmıştır. 1908'de II.

Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'da Yusuf Akçura, Ayaz İshaki³⁰, Hüseyinzade Ali, Abdürreşid İbrahimov³¹, Ahmet Ağaoğlu³² ve Halim Sabit gibi aydınlar tarafından göçmen Türk örgütleri kurulmuştur. Bu aydınlar tarafından gazete ve dergiler çıkarılmış, böylelikle de yenileşme ve milliyetçilik düşüncesi daha geniş bir kitleye yayılma ve hareketi etkileyen önemli merkezlerden birisi olan Osmanlı Devletine geri bildirim yapma ve oradaki gelişme ve yorumlara kendi rengini verme fırsatını da yakalamıştır.³³ Başka bir ifade ile açıklamak gerekirse kendi anavatanında Rus yönetimin kendisine yaşama hakkı vermeyeceğini gören Orta Asya modernleşme hareketi Ceditcilik aklındakileri Türkiye'de hayata geçirmeyi denemiş ve buradaki Türkçülük ve Milliyetçilik akımına kendi yorumunu katarak kısmen de olsa varlığını devam ettirmiş, Sovyet Rusya'da olduğu gibi bir süre sonra Sovyet düşüncesine angaje olarak mecrasından sapmak zorunda kalmamıştır.

Ceditçilik Hareketi ortaya çıktığı ve yayıldığı coğrafyaya göre ana düşünce aynı olsa da nüans farkları göstermiştir.³⁴ Fakat kemiyet olarak küçük bir grup olmasına karşın seçkin kişilerden oluşan Ceditçiler çoğunlukla Ulemadan ve Tüccarlardan oluşuyordu. Aralarında işçi veya köylüye rastlamak oldukça zordu. Ceditçiler çoğu çifte eğitime sahiptiler; hem Medresede hem de Rus, Türk (Osmanlı) veya Avrupa okullarından birinde eğitim görmüşlerdi. Modernist ve sekülerdiler, fakat dine karşı temelde bir düşmanlıkları yoktu, en azından ilk kuşaklarda. Onlara göre bağımsızlık, refah ve gelişmeye giden en iyi yol Batı modelinden geçmekteydi. Batı'yı taklit veya örnek alma yenilik fikirlerinin temelini teşkil ediyordu.³⁵

İlk başlarda İdil-Ural bölgesinden ortaya çıkan ama daha sonra Orta Asya'da da kendini göstermeye başlayan Ceditçilik hareketi önceleri edebiyatta kendini gösterse de asıl gücünü eğitim alanında kazandı. 1893 yılında İsmail Gaspırah'nın teşebbüsüyle Taşkent, Semerkand, Buhara ve daha sonra Fergana Vadisi'nde Usul-u Cedit okulları açıldı.³⁶ Yeni usulde eğitim veren okulların açılmasıyla birlikte fikri sahada zaten mevcut olan değişim büyük hız kazandı. Ceditçilerin amacı düşüncelerini halka yaymak, mümkün olduğu kadar destek sağlamaktı.

Bu hareketin öncüleri, Tatar ve Azerbaycan Türkleridir. Kazan Tatar Türkleri, batıya olan yakınlıkları ile birlikte İstanbul, Hindistan ve Mısır'da ortaya çıkan dinî reformcu, modernist hareketlerden de çabucak etkilenmişler³⁷, bu sebepten ötürü Ceditçilik Hareketi, bu Türkler arasında dinî konular da ıslahatçı bir çizgide ilerlemiştir. Tatarları başlarda Kazak ve Kırgız bozkırlarına girişte ve göçebeleri İslam dini yoluyla ehlileşirmede bir vasıta olarak gören Çarlık Rusya'sı idaresi daha sonra işin mecrasının değişmeye başlaması ve yayılmayı ve kolonize etmeyi planladığı Orta Asya bölgesinde kendi aleyhine bir muhalefet ortaya çıkarma ve bu muhalefetin yine aynı Tatarlarca Rusya'nın Heartland'ı haline gelmiş olan Kazan ve Astrahan'a taşınma ihtimali sebebiyle dikkatle izlemeye ve hareketlerini kısıtlamaya başlamıştır. Çarlık Rusya'sının yürüttüğü kültür politikası Orta Asya'daki Türk boyları arasında müşterek dil ve kültüre dayanan birlik fikrinin ve milli şuurun oluşmasını öngörmediği ve istemediği için, bu durumu ortaya çıkaracak eğitim faaliyetleri mümkün mertebe engellenmeye ve farklı bir yöne kanalize edilmeye çalışılmış,³⁸ zaman içinde de bunda başarılı olunmuş, hareket tavsatılmıştır. Çünkü askeri yönden olmasa da bu yayılmanın olabileceği yerler Rusya'nın stratejik yumuşak karnı olan ve ülkenin kalbi sayılan Moskova bölgesine Avrupa'ya göre daha kolay erişim imkânı veren Orta Asya, Kazak bozkırı, Kazan bölgesi ve Kafkaslar Ural Dağları eksenine olduğundan Çarlık Rusya'sı bu bölgede kendi stratejisini zayıflatacak muhalif bir unsur istememiştir. Bu sebepten dolayı yenilikçi eğitim hareketi sürekli yakından takip edilmiş, mecrasından saptırılarak ve müdahale edilerek milli-dini benliği muhafaza eden bir yapıdan gerekli düzenlemeler yapılarak zaman içinde uzaklaştırılmıştır. Çünkü Rusya Avrupa Rusya'sına göre bu bölümde daha savunmasızdır, daha önce Hunlar ve Moğollar ve Altınordu örneğinde olduğu gibi, önünde Pripyat Bataklığı, ilkbahar ve sonbaharda ortaya çıkan çamur denizi vb. coğrafi engeller olmadığından bu bölgeden gelecek saldırılara açıktır. Keza bu bölge Rusya'nın stratejik omurgasını oluşturan ve doğal savunma hattı görevini gören

Kafkas-Ural dağ sırasının savunmasız olan yan kısmında erişime de imkân vermektedir. Bu bölgeyi tutan güç Rusya'nın omurgasını ele geçirdiği için onu Asya bölgesinden izole edip Avrupa Rusya'sına hapsedebilecektir, bu da Rusya'nın Moskova Knezliği dönemine geri dönmesi, hammadde kaynağından yoksun kalması demektir.

Bu strateji-jeopolitik temelli değerlendirme Çarlık Rusya'sının Ceditçiliği neden yakından takip ettiğinin ve Azerbaycan ve Kazak Türkleri arasında yayılan Ceditçilik hareketinin niteliğini, Ceditçiliğin bu kollarında, coğrafi yakınlığında etkisi ile Rus tesirinin daha fazla hissedildiği modernist bir yapıya hızla dönüşmesini etkileyen sebeplerden birine ışık tutacaktır. Bu kapsamda özellikle Azerbaycan'da, Çarlık yönetimi biraz daha ılımlı bir tutum takınmış, Ceditçilere ve benzer gruplara bir takım ayrıcalıklar tanımış ve bu şekilde kendine bağladığı yerli aristokrat kesimin ve tâcir sınıfının çocuklarına gerek müfredatını yönlendirdiği ve daha sonra bizzat belirlediği Cedit okullarında ve Rus mekteplerinde okumalarını teşvik etmiş³⁹ ve Batı medeniyetini daha yakından tanıma fırsatını bulmalarını ve bu sayede de kültürel olarak asimile olmalarını sağlamaya çalışmıştır.⁴⁰ Bu çocuklar, Rus dili ve edebiyatını bilen, Batı ile temasa geçmiş, yeni bir dünya görüşüne sahip aydın bir tabakanın oluşmasını sağlamışlardır.⁴¹ Tabii tüm bunlar olurken ilk kuşak Ceditçilerin ideallerinden de kopmuş ve hızla uzaklaşmışlar, kendilerini Batı ve Rus kültür ve tekniğinin büyümesine kaptırmışlardır.

Kafkaslar ve Kazak-Kırgız Bozkırında durum bu yönde gelişirken Orta Asya'nın güneyi, Buhara ve Semerkant gibi önemli merkezlere bakıldığında, Rus işgalinin ve gerek kötü hatıraları gerekse de travmalarının oldukça yeni olması, coğrafi ve kültürel açıdan Avrupa Rusya'sı ve Kafkaslara uzak olması sebebiyle buradaki Ceditçilik hareketinin değişmesi ve heyecanını kaybetmesi sürecinin daha yavaş geliştiği, hatta bir sonraki bölümde değinilecek olan İstiklalcilik-Basmacı İsyanı'nın önce kontrol altına alınması ve sonra bastırılmasından sonra ancak mümkün olabildiğini görmekteyiz.

Bu bölgedeki yenileşme talebi, Ceditçilik akımının, ne kadar uzakta kalsa ve ekonomik açıdan bir çöküş yaşasa da, Çarlık Rusya'sının diğer bölgeleri ile hemen hemen eş zamanlı olarak 19. Yüzyılın başında ortaya çıktığı; kültürel ve coğrafi yakınlık sebebiyle Tatar toprakları, Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan'daki reformist akımlardan etkilendiği görülmektedir. Bölgede Ceditçilik hareketinin ilk tohumlarını atan Abdünnasîr Kursavî ve Şehâbeddin Mercanî gibi Tatar reformcuların bu sahadan etkilendiklerini de eklemek yerinde olacaktır.

Kazan'da Türkistan bölgesinde, Osmanlı Devletinde, Kırım'da, Azerbaycan'da, Hicaz'da ve Hindistan'da yenilikçi fikirlerin aydınlar aracılığıyla geniş bir coğrafyaya yayılması ve toplumu etkilemesi, başlangıçta İslâmî reform şeklinde ortaya çıkan Ceditçilik hareketinin zamanla kültür ve eğitimle ilgili bir harekete dönüşmesini sağlamış, 20. Yüzyılın başlarında da bu hareket, siyasi bir nitelik kazanmıştır.⁴²

Rus İstilasası ve sonrasında yaşanan maddi ve manevi şoktan sonra Orta Asya'da 1900'lü yılların başında Ceditçiler ve onların yaptıklarını en basit tabiri ile "Batı Hayranlığı" veya "Dinden çıkma" olarak niteleyen Kadimciler⁴³ diye adlandırılan iki ana fikir akımı mevcuttu⁴⁴ ve iki akım kıyasıya rekabet halinde idi. Bu noktada da bölgede Rus istilasasının kolaylaşmasına imkân veren iç mücadele alışkanlığı yeniden kendini belli etmiş oluyordu. Öyle ki ana hedef Rus yayılmacılığı olması gerekirken "onların hayranı" olan Ceditçilerle uğraşmanın sonucun değişmesinde pek bir faydası olmayacağı salim kafayla düşünüldüğünde elde edilebilecek bir sonuçtu.

Orta Asya genelinde birbiri ile kıyasıya rekabet eden bu iki akımdan birisi olan Ceditçilik ve özellikle eğitim alanında Batı Dünyasını yakalayabilmek ve kültürel ve manevi varlığını koruyabilmek için onların bilim ve eğitim alanlarındaki uygulamalarını benimsemek gerektiğini, bu yeni uygulamaları almak ve kullanmak gerektiğini savunduğu için Yeni Usul-

Yöntem, olarak da adlandırılan Usul-u Cedit akımı, gerek mevcut durumu savunan Kadimcilere⁴⁵ alternatif olarak tüm İslam aleminde görülen yenileşme hareketinin Türkistan versiyonu olması, gerekse Türkistan-Orta Asya topraklarında meydana gelen sosyo-kültürel dönüşümü⁴⁶ ifade etmesi açısından daha dikkat çekici olmuş ve mesajı ve uygulamalarının (Hece-Avaz sistemi ile öğretim, hijyenik ortamlarda okuma-yazma öğretilmesi vb.) daha sonra en radikal kesimlerce dahi kabul edilmesi ve kullanılması sebebiyle Kadimcilere nazaran daha fazla ilgi çekmiştir.⁴⁷

3. SONUÇ

Orta Asya bölgesinde fikri manada Rönesans ve Reform benzeri bir hareket olarak ifade edilebilecek Ceditçilik kavramının bir fikir akımı olarak ortaya çıkışındaki temel sebep, Orta Asya bölgesi ve toplumlarının her alandaki geri kalmışlığına çareler aranması ve çare olarak da sebep olan yapıların değiştirilme ihtiyacının aydınlar tarafından dile getirilmesidir.⁴⁸ Çünkü İslam dini eğitime, halk arasındaki tabiri ile okumaya büyük önem veren bir inanç sistemidir ve bunu hakkıyla yerine getirdiğini düşünen ama neden rakiplerine üstün gelemediğini açıklamakta kendi içinde çelişkiye düşen 19. Yüzyıl İslam dünyası içine düştüğü onur kırıcı durumdan kurtulmak için kendisine çıkış yolları aramaktadır; işte Orta Asya’da da değişim ve gelişim isteyen tüm bu düşünce akımlarının hepsine “yeni” anlamında olan “Cedit”, bu fikirleri savunanlara da “Ceditçi” denilmiştir.

19. Yüzyılın son çeyreğinde Orta Asya topraklarında yaşayan ama Rus idaresini farklı şekil ve düzeylerde tecrübe eden toplumlar ve onların fikir adamları, içinde buldukları durumu sorgulamaya başlamış, içine düşülen bu durumdan kurtulabilmek siyaset, iktisat, strateji, bilim ve eğitim alanlarında çıkış yolları aramaya başlamışlardır. İşte 19. Yüzyılın ikinci yarısında bölgeye de etki eden Modernleşme hareketi bu çözümlerden en önemlisidir.⁴⁹

Reformcu grup mevcut duruma düşülmesine sebep olarak gördükleri uygulamalar yerine Batı Dünyasının uyguladığı yöntem ve uygulamaları benimsemeyi ve içselleştirmeyi tartışmaya başlamışlar, bu tartışmalar sonunda yeni fikirler ortaya çıkmış, değişimi simgeleyen bu düşünce tarzlarına genel manada Ceditçilik denilmiştir.⁵⁰ Mevcut durumlarından kurtulmak için yenilik yapılmasını isteyenler için öncelikle eğitimden kaynaklandığını düşündükleri için hemen her fırsatta medreselerin ıslahının gerekliliğini savunmuşlardır. Çünkü tüm bu sayılanların yapılabilmesi için öncelikle kendini iyi yetiştirmiş, bilgili bir nesle ihtiyaç olduğunu fark etmiş ve bu duruma dikkat çekmeyi kendilerine bir borç, hatta vazife bilmişlerdir. Dönemin Ceditçi yayınlar yapan bir gazetesinde bu durum şu ifadeler ile dile getirilmiştir: “Bu gazeteyi yayınlamayı başardığımız günden beri asıl amacımız ilmi geliştirmek olmuştur. Bunun için de medreselerin ıslahı gereğini savunduk.”⁵¹

Yenilik taleplerinin ilk önce eğitim sahasında çıkmasının en büyük sebebi Türkistan medreselerinin gündelik ihtiyaçları karşılamaktan uzak kalması ve sadece dini eğitim vermeleridir.⁵² Orta Asya’da ortaya çıkan bu reformcu grubun dünyanın diğer bölgelerinde meydana gelen gelişmeler ile temas kurmaya başlamasıyla, kendilerini diğer bölgelerdeki insanlar ile kıyaslama imkânı bulmuş, bu kıyaslama eğitim alanında yenilikler yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır.

Ceditçilik hareketi Türkistan’daki değişim sürecini ifade etmektedir. Değişimi hedefleyen fikirlerin yayılmaya başlamasının hemen ardından, eski güçlerini kaybedeceklerini düşünen kesimler muhalefet göstermeye başlamışlar ve bu reaksiyon eski usul ve geleneklerin terk edilmemesini savunan “Kadimciler” denilen karşıt grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gerçi Kadimciler eskiden beri var olan bir kesimi ifade etmekte ise de, siyaseten bir alternatif olarak ortaya çıkmaları Ceditçilik akımının yayılmasından sonra olmuştur.

Topluma bir kere nüfuz ettikten sonra Ceditcilik merkezden çevreye doğru dalgalar halinde yayıldı ve ayrımcı ve dışlayıcı bir entelektüel hareket olarak gözükmedi. Fakat Ceditcilik'te başlangıç döneminde her ikisi de içtihadı dayandığı için ayırt edilmesi zor olan iki ayrı form bir arada bulunuyordu: İslam'ın katı ve tavizsiz yorumunu kabul eden yaklaşım ve laik Panislamizm, Ceditçiliğin özündeki bu çift başlılık 1918'den sonra Ruslarla uzlaşmayı seçenlerle, Basmacıları destekleyenlerin ortaya çıkmasıyla kati surette günyüzüne çıktı.⁵³ Zaten sayılan bu iki ana mecraya ek olarak Rus İmparatorluğu genelinde her biri kendi yerel sosyal problemlerinden neşvü nema bulan pek çok farklı Ceditcilik türleri vardı. Bu da tüm Rusya genelinde girişilen birçok çabanın başarısız olmasıyla ve ayrıca ortak bir edebiyat dili veya tüm grupları temsil eden bir siyasi hareket yaratma çabalarının akim kalmasıyla sonuçlandı.

Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere Orta Asya Ceditcilik şahsında kişileştiren Behbudi'nin deneyimi oldukça istisnai bir durumdu çünkü kendisi 20. Yüzyılda Orta Asya'da ortaya çıkan Ceditcilik hareketinin en önemli şahsiyetlerinden biriydi. Yaşadığı devrin önemli bir şahsiyetydi, çünkü kendinden bir kuşak önce yaşamış olan hemşerilerinin anlayabilmesinin imkânsız olduğu bir dünyayı tecrübe etmekte ve daha önce varolmayan iletişim ve organizasyon türleri ile karşılaşmakta ve onları kullanmaktaydı. Behbudi'nin bilimsel kariyeri Orta Asya'da yaşanan Müslüman kültürel reformunun karşılaştığı ve ortaya çıkardığı tüm zıtlık ve paradoksları bünyesinde barındırıyor gözükmektedir. Her ne kadar yeni kültürel yapı ve formların alınması ve uyarlanmasını savunsa da geleneksel sözlü kültüre bir yakınlığı vardır çünkü bu sistemden gelmekteydi. İdealize ettiği Ceditcilik genellikle Rus hâkimiyetine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır, Rus idaresine karşı bir tepki çıkışıdır ama bununla birlikte Müslüman toplumu ve onun eksikliklerini, hatalarını, aksayan yönlerini de acımasızca eleştirmekten de geri kalmaz. Bununla birlikte Ceditçiliği sadece Rus sömürgeciliğine karşı bir tepki veya Batının üstün tekniği ile meydan okumasına karşı bir milliyetçi refleks olarak kabul edersek ki bu tepki doğrudan sömürgecileri hedef alan bir tepkidir, bu vurgulanan noktaları paradoks olarak kabul edebiliriz. Fakat bu meydan okuma hepsine atfedilemez. Bundan ziyade Ceditcilik Rusya'nın bölgede izlediği kültürel politikalara ve Rus istilasının bölge genelinde ortaya çıkardığı sosyal ve iktisadi gelişmelerin eski kültür üretim yöntemlerini baskılaması ve yeni sistemlerin de ortaya çıkmasına engel olduğu bir ortamda meydana gelen gelişmelerin odak noktasında ortaya çıkan, oluşan bir harekettir. Bu açıdan Ceditcilik gerek sosyal gerekse de kültürel bir fenomendir.⁵⁴

Sonuç olarak; Ceditcilik, 19. Yüzyılda Batının, Aydınlanma ve onu takip eden sanayi devrimi sonucunda iyiden iyiye ortaya çıkan ezici gücünün Müslüman toplumlarında yol açtığı şokun (aynen Haçlı Seferleri ve Moğol İstilasının yaptığı gibi) sonucunda ortaya çıkan toparlanma ve düşkün halden kurtulma gayretlerinden biridir. Bu tür hareketler öncelikle Avrupa'yla ilk temas eden ve bu şoku 18. Yüzyıldan beri yaşayan Osmanlı Devletinde belirgin olarak ortaya çıkmış, Orta Asya ve Çarlık Rusya'sının Tatarlar vb. Müslüman gruplarında da ortaya çıkan benzer nitelikli hareketlere de emsal teşkil etmiştir. Bu hareketlerin (Jön Türkler⁵⁵ vb.) yoğunlaştığı İstanbul bir odak noktası olmuş ve daha sonra Orta Asya'da benzer yenileşme hareketlerini başlatacak kişiler ama uzun, ama kısa belirli bir süre burada bulunmuşlardır.

Ceditcilik açıkça ifade etmek gerekirse eskiyen ve köhneyen kültürel yapıyı reforme etmek için ortaya çıkan temelde iyi niyetli ve ilkeli bir harekettir ama bu hareketin başarıya ulaşması için yeterli olamaz, olmamıştır da. Her ne kadar köhne de olsa, yenileşme talep eden bireyleri yetiştiren kadim kültürden uzak yetişen kuşaklar hiç farkında olmadan bölgeye yerleşip sömürge idaresi kuran gücün istediği yönde evrilmeye başlamış, bir kültür melezi olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁶ Değişim döneminde yaygınca ifade edilen düşünce muasır medeniyete sahip milletin dilini öğrenmek, bu sayede de onların bilim, kültür, medeniyet alanındaki gelişmelerinden ve düşüncelerinden haberdar olmak ve azami faydayı sağlamaktır.

Fakat bunu yaparken o dille birlikte o kültürün unsurlarının da alınacağı idrak edilememiştir. Bunun sonucu da hızla ortaya çıkan bir farklılaşmadır.

Ceditcilik biraz acımasız bir tenkit olmakla birlikte başarısız bir harekettir.⁵⁷ Ortaya çıkan hareketi kontrol edecek bir kültürel merkezin olmaması ve bunun tesis edilememesi⁵⁸, bu hareketi herkesin kendini anlamak ve görmek istediği gibi tarif etmesi, kaybedilmiş olan özgürlük gibi hakları karşı tarafın itirazsız vermeyeceğinin ısrarla anlanmak istenmemesi, bunun farkına varılınca da hâkim güçle işbirliği yapılarak onun ikna edilebileceğinin umulması hareketin temel handikapları olmuştur. Birlik ve bütünleştiricilik iddiasında bulunurken, Basmacı/İstiklalcilik Hareketi gibi girişimleri dışlamak hareketi başarısızlığa mahkûm etmiştir. Hareket içindeki kişilerin şahsi çıkar, makam ve mevkiî mücadelesine girmesi de hareketi iyice baltalamıştır. Zaten Sovyet İdaresi yerini sağlamlaştırınca kendisine Orta Asya'daki hâkimiyetinin tesisinde en büyük yardımda olmasına pek aldırmadan bu grubu tasfiye etmeyi ihmal etmemiştir.⁵⁹

KAYNAKÇA

- “Abdürreşit İbrahim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <http://www.diyantislamansiklopedisi.com/abdurreşid-ibrahim/>, Erişim Tarihi: 23.08.2017.
- Akiner, Shirin (1995), *Sovyet Müslümanları*, Tufan Buzpınar-Ahmet Mutu (çev.), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Akyol, Taha (1980), “Esir Milletler ve Bağımsızlık Çağı”, *Milli Eğitim ve Kültür (Esir Türkler Özel Sayısı)*, Sayı: 7, Yıl: 2, s. 25-53.
- Andican, Ahat (2003), *Ceditizm’den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, 1. Baskı, İstanbul: Emre Yayınları.
- Arat, Reşid Rahmeti (1957), *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İstanbul: Matbuat, s. 380-393.
- Ayan, Ekrem (2015), *Modern Kazak Edebiyatının Öncüsü Ibray Altınсарın*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Ayna Dergisi (1913), “İlm-i Terekki”, Sayı: 10, s. 246.
- Baldauf, İngeborg (2001), “Jadidism in Central Asia Within Reformism and Modernism in the Muslim World”, *Die Welt des İslam*, New Series, Cilt: 41, Sayı: 1, s. 72-88.
- Bennigsen, Alexandre (1986), *Soviet Muslim Intelligentsia in Central Asia, Ideologies and Political Attitudes*, Ankara: Middle East Technical University Asian-African Research Group, No: 28.
- “Ceditcilik”, *Ana Britannica*, Cilt: 5, s. 434-435.
- Celal (1912), “İslah-ı Medaris”, *Buhara-i Şerif Gazetesi*, Sayı: 97.
- Çağatay, Tahir Vd. (1979), *Muhammed Ayaz İshaki: Hayatı ve Faaliyet*, 100. Doğum Yılı Dolayısıyla, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Çakmak, Cihan (2014), “Gaspıralı İsmail’in Ceditçi Aydın Fatih Kerimî Üzerindeki Etkisi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 4, s. 284-293.
- D’Encausse, Helene Carrere (2009), *Islam and Russian Empire, Reform and Revolution in Central Asia*, Londra: I.B. Tauris.
- D’Encausse, Helene Carrere (1992), *Sovyetlerde Müslümanlar*, Adnan Tekşen (çev.), İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Devlet, Nadir (1999), *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Devlet, Nadir (1988), *İsmail Bey (Gaspıralı)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ergün, Mustafa ve Barış Çiftçi (2016), “Türk Dünyasının İlk Ortak Eğitim Reformu: Usul-ü Cedit Hareketi”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, s. 1-15.
- Erşahin, Seyfettin (1999), “Buhara’da Ceditcilik-Eğitim Tartışmaları ve Abdurrauf Fıtrat (XX. Yüzyıl Başları)”, *Dini Araştırmalar*, Cilt: 1, Sayı: 3, Nisan 1999, s. 213-255.
- Gökalp, Ziya (1974), *Türkleşmek İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, İstanbul: Türk Kültür Yayıncılığı.
- Gökğöz, Saime Selenga (2007), *Yevmifiy Aleksandroviç Malov İdil-Ural’da İslâm Karşısı Rus Misyon Siyaseti*, Ankara: Köksav.

- Göktürk, İsmail (2014), “Gaspıralı İsmail Bey’in (1851-1914) Kazanlı Âlimlerle Münasebetleri”, Ali Arslan, İbrahim Maraş, Recep Çelik ve Mehmet Kamil Berse (Ed.), Şehabeddin Mercani ve Kazan Kültürü, Kazanlı Yenilikçi Âlimler, Cilt: 1, İstanbul: Türk Dünyası Kültür Başkenti Eskişehir 2013 Ajansı, s. 326-355.
- Guilfanov, Rim. “Jadidism, The Tatar Approach to Reforming Islam”, *Radio Free Europe/Radio Liberty* , <http://www.rferl.org/specials/50radioliberty/guilfanov-speech.asp/> , Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2018.
- Güngör, Ebubekir (2008), “Orta Asya’da Fikri Akımlar”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kırgız-Türk Manas Üniversitesi.
- Güngör, Şule (1994), “Yanga Milli Yol (Yeni Milli Yol) Dergisi ve Tatar Aydınlarından M. Ayaz İshaki (İdilli)’nin Siyasi Görüşleri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü.
- Hamşioğlu, Oğuz (2006), “Afgan Modernleşmesi ve Türkiye (1880-1933)”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Hannan, Şah Abdul (2017), “İslam in Russia and Central Asia”, Chapter 3- Muslim Revival Movement in Central Asia (1850-1920), http://www.2muslims.com/books/Islam_central_asia.pdf, Erişim Tarihi: 17 Haziran 2017
- Hatunoğlu, Nurettin (2010), “Buhara Hanlığının Son Emiri Alimhan ve Dönemi (1911-1920)”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayit, Baymirza (1981), *Türkistan’da Ceditçilik ve Sonu*, Ankara: Milli Eğitim ve Kültür.
- Hıdıraliyev, Darhan (1997), “Türkistan’da Cedit Hareketinin Fikri Kaynakları ve Abay”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Sayı: 2, s. 79-89.
- Hocayev, Feyzullah (1997), *Buhara İnkılabınının Tarihiğe Materyaller: Feyzullah Hocayev Hayatı ve Faaliyeti Hakkında Yengi Mulahazalar*, D. A. Alimova, (hızl.) Taşkent: Fen Neşriyatı.
- Holdsworth, Mary (1959), *Turkistan in the Nineteenth Century: A Brief History of the Khanates of Bukhara, Khokand and Khiva*, Oxford: Central Asian Research Center.
- Kalkan, İbrahim (2000), “Sovyet Dönemi Öncesi Orta Asya Aydınları ve Değişim”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 14, s. 285-296.
- Kadyrov, Mederbek (2014), “Kırgızistan’da Ceditçilerin Eğitim Alanındaki Faaliyetleri”, *Dini Araştırmalar*, Cilt: 17, Sayı: 45, s. 159-172.
- Kanlıdere, Ahmet (1997), *Reform Within Islam, The Tajdid and Jadid Movement Among The Kazan Tatars (1809-1917), Conciliation or Conflict*, İstanbul: Eren Yayıncılık, Middle Eastern and Balkan Studies 1.
- Kanlıdere, Ahmet (2005), *Kadimle Cedit Arasında Musa Carullah, Hayatı, Eserleri, Fikirleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları 298, Tarih Dizisi: 23.
- Kanlıdere, Ahmet (1995), “The Revitalizing Aspect of the Tatar Reform Movement”, *University Seminar for Studies in the History and Culture of the Turks*, New York: Columbia University.

- Kanlıdere, Ahmet (2013), “Sırât-ı Müstakîm Dergisi ve Buhara’da Uyanış (1909-1911),” *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, İstanbul: s. 551-565.
- Kanlıdere, Ahmet (2004), “Sovyet ve Türk Tarih Yazıcılığında Rusya Müslümanlarının Düşünce Tarihi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, s. 149-181.
- Kanlıdere, Ahmet (2002), ”XIX. ve XX. Yüzyıllarda Kazan Tatarları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:18, s. 415-426.
- Kanlıdere, Ahmet (2010), “The Trends of Thought Among The Tatars and Bashkirs: Religious Reformism and Secular Jadidism vs. Qadimism”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)/Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları (OAKA)*, Cilt: 5, Sayı: 9, s. 48-63.
- Kanlıdere, Ahmet (1997), “Kazan Tatarları Arasında Tecdid ve Cedit Hareketi”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 46, s. 89-96.
- Kanlıdere, Ahmet (2004),“İslahatçı ve Ceditçi Tanımlamaları Üzerine Bazı Düşünceler”, Hakan Kırımlı vd. (Ed.), İsmail Bey Gaspıralı İçin, Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, s. 255-262.
- Kanlıdere, Ahmet (2005), “Dini Ceditçilikten Seküler Reformculuğa: İslahçı ve Ceditçilerin Zihni Serüvenleri”, *XIV. Türk Tarih Kongresi*, II. Cilt, II. Kısım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 1339-1344.
- Kanlıdere, Ahmet (2003), “Ceditcilik ve Dini İslahçılık”, *İsmail Bey Gaspıralı ve Ziya Gökalp Sempozyumu: Bildiriler*, Ankara: s. 92-96.
- Kanlıdere, Ahmet (1999), “Rusya Türkleri Arasında Yenileşme Hareketleri Hakkındaki Araştırmalara Genel Bir Bakış”, *Müteferrika*, Sayı: 19, s. 123-131.
- Kanlıdere, Ahmet (2003), “Tatar Ceditçiliğinin Kökenleri”, *Tatarlar ve Tataristan: Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 1-6.
- Kasimov, Begali (1995), “XX. Yüzyıl Başlarında Türkistan'daki Ceditcilik Akımının Başlıca Özellikleri,” *Avrasya Etüdleri*, Cilt: 2, Sayı: 3, s. 88-97.
- Kazımoğlu, Samir (1996), “Ahmet Ağaoğlu'nun Dünya Görüşü”, *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu*, Kayseri: s. 355-361.
- Khalid, Adeeb (1998), *The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia*, Berkeley: University of California Press.
- Khalid, Adeeb (1994), “Printing, Publishing and Reform in Tsarist Central Asia”, *Journal of Middle East Studies*, Cilt: 26, Sayı: 2, s. 187-200.
- Khalid, Adeeb (1992), “Muslim Printers in Tsarist Central Asia: A Research Note,” *Central Asian Survey*, Cilt: 11, Sayı: 3, s. 113-18.
- Khalid, Adeeb (2001), “Osman Khoja and the Beginning of Jadidism in Bukhara”, Timur Kocaoğlu (ed.), *Türkistanda Yenilik Hareketleri ve İhtilaller: 1900-1924/Reform Movements and Revolutions in Turkistan: 1900-1924 içinde* Ankara: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını, Şafak Matbaası, s. 287-297.
- Kıllıoğlu, Mehmet Erkan (1999), “Özbekistan’ın Siyasi ve İktisadi Yapısı (Tarihi Bir Yaklaşım)”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü.

- Kınacı, Cemile (2016), “Kazak Aydını Mirjakıp Duvlatulı’nın (1885-1935) Balkıya (1922) Tiyatro Eserinde Ceditçi Düşünce ve Dönemin Sosyal Meseleleri”, *Gazi Türkiyat, Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 18, s. 171-194.
- Konçak, İbrahim (2013), “Ceditcilik Hareketi ve Türkistan-Osmanlı Devleti İlişkileri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 105-114.
- Kuran, Ercüment (1996), “Milli Mücadele Yıllarında ve Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Ahmet Ağaoğlu”, *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu*, Kayseri: s. 431-434.
- Kurat, Akdes Nimet (1966), “Kazan Türklerinin “Medenî Uyanış” Devri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3-4, s. 95-194.
- Landau, Jacop M. (1995), *Pan Turkism: From Irredentism to Cooperation*, Londra: Hurst Company.
- Lazzerini, Edward J. (1973), “Ismail Bey Gasprinskii and Muslim Modernism in Russia, 1879-1914”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, University of Washington.
- Maraş, İbrahim (2002), *Türk Dünyasında Dini Yenileşme (1850-1917)*, İstanbul: Ötüken Yayınları No:535, Kültür Serisi: 231.
- Mektepov, Amankos (2004), “İsmail Bey Gaspıralı ve Kazaklar”, Hakan Kırımlı (ed.), **İsmail Bey Gaspıralı İçin** içinde Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları No: 9, s. 643-654.
- “Muhammed Ayaz İshaki İdilli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (2000), Cilt: 21, s. 474-476.
- Polnoe Sobranie Zakonov Rossiskoi Imperii**, 3. Seri, Cilt 25/1, No. 26803.
- Rashid, Ahmed (1994), *The Resurgence of Central Asia Islam or Nationalism?*, Londra: Oxford University Press.
- Roy, Oliver (2000), *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*, Mehmet Moralı (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, Yaşadığımız Dünya Dizisi: 25.
- Rowe, Timothy Jack (2015), “Ishans, Dervishes and Vast Army of Murids: Towards a Holistic View of Nineteenth Century Central Asia”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, University of Wisconsin.
- Schamiloglu, Uli (2001), “Reform Movements and Revolutions in Turkistan: 1900-1924” Timur Kocaoglu (ed.) *Studies in Honour of Osman Khoja/Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller: 1900-1924 içinde*, Haarlem: SOTA, s. 347-368.
- Tanör, Bülent (1999), *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*, 4. Baskı, İstanbul: YKY Yayınları, Cogito No: 69.
- Taymas, Abdullah Battal (1966), *Kazan Türkleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 15.
- Temizkan, Abdullah (2002), “Usul-u Cedid ve Tatar Burjuvazisi”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 69, s. 73-77.
- Togan, Ahmet Zeki Velîdi (1981), *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, İstanbul.

- Tutar, Hüseyin (2005), “Kırgızistan’daki Son Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 3, s. 169-181.
- User, Hatice Şirin (2006), *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, s.319.
- Uzun, Turgay (2001), “Türkiye Dışındaki Aydınların Türk Milliyetçiliği İdeolojisine Katkıları”, *Türk Yurdu*, Cilt: 21, Sayı: 161, s. 13-24.
- Vurgun, Seda Yılmaz (2014), Türkistan’da “Ceditçilik Hareketinin Etkisinde Tiyatro”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, s. 219-232.
- Yarkın, İbrahim (1964), “Türkistan Eğitim ve Kültür İşlerine Bir Bakış”, *Türk Kültürü*, Yıl: 2, Sayı: 18, s. 137-145.
- Yelok, Veli Savaş (2014), “Feyzullah Hocayev ve Cedit Hareketi”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*, Eskişehir: 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, s. 423-428.
- Yılmaz, Yalçın (2014), “İşgal Döneminde Türkistan’da Rus Dil Planlaması ve Cedit Hareketi”, *The Journal of Academic Social Sciences*, Sayı: 29, s. 339-349.
- Zenkovski, Serge A. (2000), *Rusya’da Türkçülük ve İslam*, Ali Nejat Ongun (çev.), Ankara: Günce Yayınları.
- Zenkovski, Serge A. (1967), *Pan Turkism and Islam in Russia*, Cambridge. MA: Russian Research Center Studies, Harvard University Press.

NOTLAR

¹ Ceditcilikle ilgili daha fazla bilgi için bkz.

Begali Kasimov (1995), “20. Yüzyıl Başlarında Türkistan’daki Ceditcilik Akımının Başlıca Özellikleri” *Avrasya Etütleri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, s. 88-97.

İbrahim Maraş (2002), “Türk Dünyasında Dini Yenileşme (1850-1917)”, Ötüken Yayınları No:535, Kültür Serisi: 231, İstanbul.

Serge A. Zenkovski (2000), *Rusya’da Türkçülük ve İslam*, Ali Nejat Ongun (çev.), Ankara: Günce Yayınları, s. 76-86.

Serge A. Zenkovski (1967), *Pan Turkism and Islam in Russia*, Russian Research Center Studies, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Adeeb Khalid (1998), *The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia*, Berkeley, CA: University of California Press.

Adeeb Khalid (1994), “Printing, Publishing and Reform in Tsarist Central Asia”, *Journal of Middle East Studies*, Cilt: 26, Sayı: 2, s. 187-200.

Adeeb Khalid (1992), “Muslim Printers in Tsarist Central Asia: A Research Note,” *Central Asian Survey*, Cilt: 11, Sayı: 3, s. 113–18.

Adeeb Khalid (2001), “Osman Khoja and the Beginning of Jadidism in Bukhara”, Timur Kocaoğlu (ed.), *Türkistanda Yenilik Hareketleri ve İhtilaller: 1900-1924/Reform Movements and Revolutions in Turkistan: 1900-1924 içinde (287-297)*, Ankara: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını, Şafak Matbaası.

Ahat Andican (2003), *Ceditizm’den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, 1.Baskı, İstanbul: Emre Yayınları.

Ahmet Kanlıdere (1997), *Reform Within Islam, The Tajdid and Jadid Movement Among The Kazan Tatars (1809-1917), Conciliation or Conflict*, İstanbul: Eren Yayıncılık, Middle Eastern and Balkan Studies 1.

Ahmet Kanlıdere (2005), *Kadimle Cedit Arasında Musa Carullah, Hayatı, Eserleri, Fikirleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları 298, Tarih Dizisi: 23.

Ahmet Kanlıdere (1995), “The Revitalizing Aspect of the Tatar Reform Movement”, *University Seminar for Studies in the History and Culture of the Turks*, New York: Columbia University.

Ahmet Kanlıdere (2013), “Sırât-ı Müstakîm Dergisi ve Buhara’da Uyanış (1909-1911)”, *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, İstanbul: s. 551-565.

Ahmet Kanlıdere (2004), “Sovyet ve Türk Tarih Yazıcılığında Rusya Müslümanlarının Düşünce Tarihi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, s. 149-181.

Ahmet Kanlıdere (2002), “XIX. ve XX. Yüzyıllarda Kazan Tatarları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:18, s. 415-426.

Ahmet Kanlıdere (2010), “The Trends of Thought Among The Tatars and Bashkirs: Religious Reformism and Secular Jadidism vs. Qadimism”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)/Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları (OAKA)*, Cilt: 5, Sayı: 9, s. 48-63.

Ahmet Kanlıdere (1997), “Kazan Tatarları Arasında Tecdid ve Cedit Hareketi”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 46, s. 89-96.

Ahmet Kanlıdere (2004), “İslahatçı ve Ceditçi Tanımlamaları Üzerine Bazı Düşünceler”, Hakan Kırımlı vd. (Ed.), *İsmail Bey Gaspıralı İçin*, Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, s. 255-262.

Ahmet Kanlıdere (2005), “Dini Ceditçilikten Seküler Reformculuğa: İslahçı ve Ceditçilerin Zihni Serüvenleri”, Ankara: *XIV. Türk Tarih Kongresi*, II. Cilt, II. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 1339-1344.

Ahmet Kanlıdere (2003), “Ceditcilik ve Dini İslahçılık”, *İsmail Bey Gaspıralı ve Ziya Gökalp Sempozyumu: Bildiriler*, Ankara: Türksoy Yayınları, s. 92-96.

Ahmet Kanlıdere (1999), “Rusya Türkleri Arasında Yenileşme Hareketleri Hakkındaki Araştırmalara Genel Bir Bakış”, *Müteferrika*, Sayı: 19, s. 123-131.

Ahmet Kanlıdere (2003), “Tatar Ceditçiliğinin Kökenleri”, *Tatarlar ve Tataristan: Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 1-6.

Helene Carrere D’Encausse, *Islam and Russian Empire, Reform and Revolution in Central Asia*, Londra: I.B. Tauris, 2009.

Helene Carrere D’Encausse (1992), *Sovyetlerde Müslümanlar*, Adnan Tekşen (çev.), İstanbul: Ağaç Yayınları.

Mehmet Erkan Kılıoğlu (1999), “Özbekistan’ın Siyasi ve İktisadi Yapısı (Tarihi Bir Yaklaşım)”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, s. 43-50.

Abdullah Temizkan (2002), “Usul-u Cedit ve Tatar Burjuvazisi”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 69, s. 73-77.

² Maraş, s. 31-32.

³ “Her alanda Batıdan daha üstün olduklarına inanan Osmanlılar, Lale Devri ile birlikte Batıyı izlemeye başlayarak askerî alandaki yenilikleri yakalamaya çalışmışsa da ancak III. Selim devrinde Osmanlı sistemi Batı’nın üstünlüğünü kabul ederek askerî alanda cidden Batı’yı örnek almayı kabul etmiştir.” Oğuz Hamşioğlu (2006), “Afgan Modernleşmesi ve Türkiye (1880-1933)”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, s. 64.

⁴ “19. Yüzyılda Batı Avrupa Sanayi Devrimini gerçekleştirmiş ve modernleşerek dünyanın “öteki” kısmı üzerinde baskı kurmaya başlamıştı. Avrupa modernleşmesi kendi dışındaki dünyaya hâkim olan başlıca güçler olan Osmanlı, Rusya, İran ve Japon imparatorluklarında çeşitli ad ve biçimlerde siyasal reformlar ve sosyal hareketler şeklinde kendini göstermiştir.” Yalçın Yılmaz (2014), “İşgal Döneminde Türkistan’da Rus Dil Planlaması ve Cedit Hareketi”, *The Journal of Academic Social Sciences*, Sayı: 29, s. 345.(339-349)

⁵ “...Avrupaî toplumsal ve siyasî gelişmeyi öne çıkaran düşünce tarzına meylettirici Cedit hareketi bütün Türk dünyasında birbirine benzeyen yenileşme akımlarını tetiklemiştir. Türk dünyasının tüm ülkelerinde Ceditçi düşüncenin varyant deneyimlerini yaşamıştır: Kırım, Azerbaycan, İdil-Urallar ve Türkistan. Önceleri, modern eğitim-öğretim metotlarının halka benimsetilmesi ekinde başlayan Cedit Hareketi ve Avrupa kaynağından hareketle modernleşme cereyanı, bir süre sonra eğitim-öğretim, matbuat-neşriyat, sanat-edebiyat-tiyatro, sosyal hayatı betimlemeye ve eleştirmeye imkân veren hayatın her katmanında kendisini göstermiştir.” Cihan Çakmak (2014), “Gaspıralı İsmail’in Ceditçi Aydın Fatih Kerimî Üzerindeki Etkisi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 4, s. 288-289. (284-293)

“Batı’nın Müslümanlar üzerindeki hâkimiyetini kırma ve kalkınma düşüncesi dönemin Müslüman aydınları tarafından tartışılmalı bir olgudur. İstanbul’da Islahat, Tanzimat ve Asrileşme kavramları tartışılırken esas üzerinde durulan nokta eğitim meselesiydi. İşte bu coğrafyada da Gaspıralı İsmail Bey Türkistan halkının kurtuluş reçetesini eğitimde yeni bir usule geçmek olarak görüyordu.” Yılmaz, s. 345.

⁶ Ziya Gökalp (1974), *Türkleşmek İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, İstanbul: Türk Kültür Yayını, s. 12.

⁷ Baymirza Hayit (1981), *Türkistan’da Ceditçilik ve Sonu*, Ankara: Milli Eğitim ve Kültür, s.4.

⁸ “Fergana Vadisi Orta Asya’nın incisidir. Fergana tarihi anlaşılmalıdır. Orta Asya Tarihi eksik kalır. Tien Şan (Tanrı) Dağlarının yükseltilerinin bitmesiyle yavaş yavaş Fergana Vadisine giriş yapılır... Celalabad, Üzgen ya da Özgen (Bir zamanlar Karahanlı Devleti’nin başkenti) ve 2003’te 3.000 yılı kutlanan tarihi Oş kenti bu bölgenin en önemli üç şehridir. Buradaki halkın yaşam tarzı kuzeydekilerden önemli ölçüde farklılık gösterir. Fergana Vadisine inildiğinde farklı bir kültürel ortamla karşılaşılır. İslam, geleneksel yaşam tarzına sahip olan bu bölge ahalisinin gündelik hayatına derinden tesir etmiştir. Yetmiş yıllık Sovyet politikası ve uygulamalarına rağmen, güneydeki halk ile kuzeydekilerin yaşam tarzı arasındaki farklılık hemen anlaşılır. Bunun temel nedenlerinden biri ve belki de en önemlisi, sınırların olmadığı dönemde Buhara, Semerkant gibi tarihi İslam kentlerinin çekim alanları ile bütünleşmiş olmasıdır.” Hüseyin Tutar (2005), “Kırgızistan’daki Son Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 3, s. 174. (169-181)

⁹ Hayit, s.4.

“1893’te Gaspıralı Orta Asya’ya bir gezi yaparak eğitim reformu konusundaki düşüncelerini açıkladı. Böylece Kazak steplerinde ve Kuzey Orta Asya’nın bazı kentlerinde Tatarlar tarafından birkaç yeni reform okulu açıldı. 1897’de Andican’da, 1898’de Semerkant ve Tokmak’ta, 1901’de Taşkent’te ilk Usul-u Cedit okulları açıldı.” Farklı görüş için bkz. Mustafa Ergün ve Barış Çiftçi (2016), “Türk Dünyasının İlk Ortak Eğitim Reformu: Usul-ü Cedit Hareketi”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, s. 7. (1-17)

¹⁰ Seyfettin Erşahin (1999), “Buhara’da Ceditcilik-Eğitim Tartışmaları ve Abdurrauf Fıtrat (XX. Yüzyıl Başları)”, *Dini Araştırmalar*, Cilt: 1, Sayı: 3, s. 223. (213-255.)

¹¹ “Ceditciliğin kökleri Rusların bölgeyi işgale başladığı 1860 yılına kadar gider. Hareket bu tarihlerde bölgenin İslami kimliğini Rus etkisinden ve müdahalesinden korumak isteyen bilim ve fikir adamları arasında doğmuştur.” Killioğlu, s. 40.

“Gaspıralı İsmail Bey’in yeni usulde okullar açması ve modern tarzda eğitimin inkişafa etkisine dikkat çekmesi, Şehabettin Mercani, Abdulnasır Kusravi, Kayyum Nasiri, Hüseyin Feizkhanov, Abay Kunanbayev gibi Türkistanlı yenilikçi aydınlarının gayelerinin İsmail Bek Gaspıralı’nın şahsında somutlaşmasına ve bu hareketi şekillendiren, zenginleştiren ve hayata geçiren İsmail Bey’in, düşüncelerinin Tercüman gazetesi vasıtasıyla bütün Rusya Müslümanları, Çin, Hindistan ve Osmanlı başta olmak üzere bütün Müslümanlar arasında yayılmasına olanak vermiştir. Bu sebeplerden dolayı Gaspıralı İsmail Bey’in Tercüman gazetesinin yayın tarihi olan 1883 tarihini Türkistan yenileşme hareketlerinin miladı olarak kabul etmek uygun olacaktır.” Darhan Hıdıraliyev (1997), “Türkistan’da Cedit Hareketinin Fikri Kaynakları ve Abay”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 2, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Sayı: 2, s. 83. (79-89)

Edward J. Lazzerini (1973), "Ismail Bey Gasprinskii and Muslim Modernism in Russia, 1879-1914," *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, University of Washington, s. 295-298.

Ceditcilik Ana Britannica’nın ilgili maddesinde şu şekilde tarif edilmektedir: “Rusya Müslümanları ve Türkleri arasında 19. Yüzyılın sonlarında başlayan eğitim ve kültür alanındaki yenileşme hareketi. Temelde modern eğitim kurum ve yöntemlerini yerleştirip, ulusal dili ve kültürü kurmayı amaçlamıştır. 1905 Devrimi izleyen yıllarda daha da yaygınlaşmış ve Rusya Müslümanlarının ulusal kimlik edinme çabalarında önemli rol oynamıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Rusya Müslümanları arasında okuryazarlık oranı oldukça düşüktü. Bu yüzden Usul-u Cedidin amacı temelde modern eğitim yöntemleriyle okuma-yazma öğretmek ve başıboş mahalle okulları yerine düzenli bir programa bağlı ilkokullar açılmasını sağlamaktı. Bu sayede öğrenciler sadece dini bilimleri değil fen bilimlerini de öğrenebileceklerdi. Ceditcilik başlarda sadece eğitimde reform hareketiydi. Ama asıl gelişmeyi yukarıda da değindiğimiz gibi 1905 Devriminden sonra gösterdi ve toplumsal ve siyasal bir harekete dönüştü. Ceditcilik Hareketi ilk olarak Kırım’da ortaya çıktı... Ceditciler 1905 Devrimi desteklediler ve devrimden sonra kurulan Duma’ya temsilci göndermeyi başardılar... Fakat bu gidiş 1. Dünya Savaşı öncesinde bozulmaya başladı. 1912 yılında çok sayıda Ceditçi öğretmen tutuklandı, çünkü gerek bu öğretmenlerin gerekse de Usul-u Cedidi okullarının savunduğu fikirleri Çarlık Rusyası kendi bütünlüğüne ve egemenliğine yönelmiş bir tehdit olarak görüyordu ve yarayı iyice büyümeden kapatmayı istiyordu... Bunun üzerine faaliyetleri sıkı kontrol altına alınan Ceditciler düşüncelerini yaymak için Orta Asya’nın Umğuzarlığı, Terakki, Yurt gibi yeni dergi ve gazeteler çıkarma yoluna gittiler. Yine bu sıralarda Cedit hareketi içinde Türkçülük, İslamcılık, Tatarcılık gibi akımlar özellikle de Türkiye’nin etkisiyle gelişmeye başladı. Yine Genç Türklerden (Jön Türkler) etkilenerek Genç Buharalılar, Genç Hiveliler, Genç Tatarlar Genç Sartlar gibi oluşumlara gidildi. Ceditcilerin bir bölümü 1917 Ekim Devriminde Bolşevikleri desteklediler ve devrimden sonra da bu desteğin karşılığı olarak Sovyet İdaresinin yönetim organlarında yer aldılar. Fakat Rusya Müslümanları ile ilgili konulara ulusal haklar açısından yaklaştıkları için parti ve yönetim kademelerinden uzaklaştırıldılar, 1938 yılında Stalin tarafından tasfiye edildiler.” Bkz. “Ceditcilik”, *Ana Britannica*, Cilt: 5, s. 434-435.

Ceditçilik Hareketi: Rusya Türklerinde XIX. yüzyılın ortalarında başlayan ve 1905’ten 1917 Bolşevik devrimine kadar devam eden dinde, eğitimde, içtimâî ve kültürel, nihayet siyasallaşarak modernleşme projesidir. İdil-Ural’da bu hareket, başlangıçta din bilgini Abdunnasir Kursavi’nin (1765-1813) önderliğinde dinde reform hareketleriyle etkili olmaya başlamıştır. Kursavi’nin açtığı yenilik yolunu tarih ve din bilgini Şehabeddin Mercani (1818-1889) devam ettirmiştir. Mercani, Türk-Tatar millî bilincinin oluşmasında çok sayıda önemli eser yazmıştır. Onun bilhassa Tatar tarihini anlatan Müstefadü’l-Ahbâr fi Ahvâli Kazan ve Bulgar adlı eseri son derece önemlidir. Ceditçilik hareketi, dilci ve edebiyatçı Kayyum Nasiri (1894-1902), müftü Alimcan Barudî (1857-1921) ve tarihçi Rızaeddin Fahreddin gibi yenilik ve reform yanlısı kişilerin yaptıkları faaliyetler ve eserleriyle gelişme göstermiştir. Hatice Şirin User (2006), *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, s.319.

“Orta Asya’daki Modernleşme hareketi Ceditcilik olarak bilinir. Volga-Ural ve Kırım Tatarları arasında reform hareketlerinden etkilenen (hepsinden önemlisi de Osmanlı imparatorluğundaki yenileşme hareketlerinden etkilenen) Ceditcilik İslam çerçevesinde geniş kapsamlı bir reform hareketini savunuyorlardı. Özellikle eğitim konusuna odaklanmışlardı. Gelenekleri ve adetleri de eleştiri süzgecinden geçiriyorlardı, bazen çok insafsızca da yapsalar da ama eleştirilerinin çıkış noktası İslam’dı. Onlara göre sadece saf ve gerçek İslam Müslümanları içinde buldukları kötü durumdan kurtarabilirdi.” Daha fazla bilgi için bkz. Khalid, “The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia.”

Ceditcilik; Tatarlar arasında ortaya çıkmış dini ve kültürel bir fenomendir. Daha sonra Orta Asya’ya ve diğer bölgelere yayılmıştır. Ceditcilik, Ceditizm, Usul-u Cedit (Yeni Usul/Method) tabirinden gelmektedir. Bu

metodun yeniliğinden kastedilen ise eğitim ve okullarda uygulanan yeni eğitim yöntemleridir. Ceditcilik eğitim vasıtasıyla toplumu aydınlatmayı öngörmekteydi, din konusunda fazlaca önerisi olmamıştır. Bununla birlikte Tatar akademik çevrelerinde Ceditizm’le ilgili en yaygın görüş; Ceditçiliğin İslam’ı modernize etmek isteyen reformist bir hareket ve İslam’ı sanayi toplumunu yakalamasında bir fırsat olarak görüyorlardı. Fakat bunu yaparken İslam kendi kültürel ve toplumsal yapısını da koruyacaktı. Ceditizm Tatarlar ve Orta Asya Müslümanlarının rasyonel olmayı ve rasyonaliteyi keşfetme süreci olarak tarif edilebilir. Ceditcilik: İslamiyet ve Batı kültürünü entegre etme çabasıydı. Rim Guilfanov(2004), “Jadidism, The Tatar Approach to Reforming Islam”, *Radio Free Europe/Radio Liberty* , <http://www.rferl.org/specials/50radioliberty/guilfanov-speech.asp/>, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2018.

¹² Ceditcilik 19. Yüzyılın sonuna doğru Rusya Müslümanları arasında eğitim ve kültür alanında başlamış ve 1930'lara kadar sürmüştü. Seda Yılmaz Vurgun (2014), Türkistan’da “Ceditçilik Hareketinin Etkisinde Tiyatro”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 2, s.220. (219-232)

¹³ Maraş, s. 36.

“...Ceditçiliği ilk başlarda dini konulardan başlayıp eğitim alanına taşınan, daha sonra siyasi yönü öne çıkan millî ve dini değerlere dayalı hayatın bütün alanlarını kapsayan bir toplumsal hareket olarak değerlendirmek hiç de yanlış olmayacaktır.” Mederbek Kadyrov (2014), “Kırgızistan’da Ceditçilerin Eğitim Alanındaki Faaliyetleri”, *Dini Araştırmalar*, Cilt: 17, Sayı: 45, s. 161. (159-172)

¹⁴ “Sayılarının az olmasına rağmen geniş bir etkinliğe sahip Türk aydınları tarafından başlatılan Ceditcilik Hareketi çoğunlukla Ulema ve tüccarlardan oluşmuştu. Ceditçilerin genel özellikleri çift eğitilmiş olmalarıydı. Medresenin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu, Rusya veya Avrupa’daki okullardan birinde eğitim almışlardı.” Vurgun, s.220.

¹⁵ Kadyrov, s. 161-162.

¹⁶ “...dönemin modernleşme hareketlerinin hepsindeki ortak özellikleri kalın çizgilerle; “sanayileşme, eğitim ve siyasal katılımın tabana yayılması” diye ifade edebiliriz. Osmanlı İmparatorluğu’nun dışında kalan Türk ağırlıklı Müslümanlar ise (özellikle Rusya’nın terkinde olanlar) hem Osmanlı’dan hem de Rusya’daki gelişmelerden etkilenerek “muasır medeniyete” erişmek için yoğun çabalar göstermişlerdir. Bu yıllarda Türk Dünyası diyebileceğimiz coğrafyanın başlıca medeniyet merkezleri Kazan, Bakü ve İstanbul’dur. Buralardaki gelişmeleri yakından izleyen diğer etkili merkezler ise Buhara, Kahire, Saraybosna ve Bahçesaray olmuştur.” Yılmaz, s. 345.

¹⁷ “19.Yüzyıldaki Müslüman reform ve Rönesans hareketleri Rusya, Türkiye ve İran’dan gelen değişik düşünce ve doktrinlerden etkilendi. 18.Yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başındaki dönemde Rusya’nın kendisi de devrim sonrası Fransız edebiyatının etkisinde kaldı. Rusya’nın idaresindeki Müslüman topraklarında demokratik düşünce modern Rus edebiyatının etkisiyle hızla yayıldı. Bu dönemde Pantürkist ve Panislamist görüşler de bölgede yayılmaya başladı. Bu sıralarda Orta Asya Müslümanları gençlerini Orta Asya ve Rusya’da Müslümanların gidebileceği yükseköğrenim kurumları olmaması sebebiyle İstanbul, Beyrut ve Kahire’ye gönderiyorlardı.” Şah Abdul Hannan, “Chapter 3-Muslim Revival Movement in Central Asia (1850-1920)”, *İslam in Russia and Central Asia*, http://www.2muslims.com/books/İslam_central_asia.pdf, Erişim Tarihi: 17 Haziran 2017, s. 11-14.

Dönemin teknolojik imkânları ve konjonktürel çalkantıları göz önüne alındığında bu dönemin aydınları aralarında bugün hala cesametini yeterince anlayamadığımız ölçüde muazzam bir iletişim ve işbirliği içindeydiler. Yılmaz, s. 345.

“Ceditçiliğin ana amaçlarından biri İslam dünyasının ama özellikle de Orta Asya bölgesini geri kalmış durumundan kurtarmak için akli egemen kılmak, bunun içinde Sünnî âleminde 10. yüzyıldan bu yana kapalı olan içtihad kapısını açarak, taklit çemberini kırmak, kalkınmanın ve ilerlemenin aracı olan eğitimi desteklemek için modern bilim ve dilleri incelemek, teknikle ilgilenmek ve genç Müslümanların bunların ışığında kurulacak yeni eğitim sistemiyle yetişmesini sağlamaktı.” Oliver Roy (2000), *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*, Mehmet Morali (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, Yaşadığımız Dünya Dizisi: 25, s. 69.

“Kırım ve Kazan Tatarları Cedit hareketinin öncüleridir. Tatarların öncülüğünü yaptığı bu hareket her şeyden önce Rusya Müslümanlarının hepsini eğitmeyi, Rus İmparatorluğu dâhilinde statü edinebilmek kendi kimliklerinin ve güçlerinin farkına varmalarını sağlamayı amaçlayan kültürel bir hareketti. Ekseni basın ve okuldu.” Roy, s. 70.

¹⁸ “Rusya’daki Müslüman Rönesans’ı Pantürkist ve Panislamist düşünceyi savunan bilim adamları tarafından başlatıldı. (Yusuf Akçura, Şehabettin Mercani, Abdulkayyum Nasiri, İsmail Gaspiralı, Abdürreşit İbrahim, Mehmet Emin Resulzade bunlar arasında sayılabilir.) Bu öncüler kültürel, dini ve siyasi sahalarda reform yapılmadan savundukları düşüncelerde bir ilerleme kaydedemeyeceklerinin farkına vardılar. Eğitim sistemi, dil ve kültürü modernleştirmek için verdikleri bu mücadele Usul-u Cedit Hareketi olarak bilinir... Cedit hareketi ayrıca

İslami batıl inanç, hurafe ve önyargılardan kurtararak onu Kur'an ve Sünnet ışığında yeniden yorumlamayı da amaçlıyordu." Hannan, a.g.e.

"Kazalı âlimlerden Şehabeddin Mercani, Usul-u Cedidi kendisi başlatmamış olmakla beraber her türlü meşru yeniliğin destekçisi olmuştur." İsmail Göktürk (2014), "Gaspıralı İsmail Bey'in (1851-1914) Kazanlı Âlimlerle Münasebetleri", Ali Arslan, İbrahim Maraş, Recep Çelik ve Mehmet Kamil Berse (ed.), Şehabeddin Mercani ve Kazan Kültürü, Kazanlı Yenilikçi Âlimler, Cilt: 1, içinde (326-355), İstanbul: Türk Dünyası Kültür Başkenti Eskişehir 2013 Ajansı, s. 343.

"Rus Müslümanları arasında ortaya çıkan reform düşüncesi ve hareketi 19. Yüzyılda tüm İslam âlemini saran ve en ünlü ismi Cemalettin Afgani olan büyük reformcu dalganın (Selefiye) bir parçasıdır." Roy, s. 69.

Usul-u Cedit Hareketinin önde gelen isimleri şunlardır; Abdurrahman Otuzimeni, Abdünnasır Kursavi, Ahmedcan bin Emirhan, Şehabettin Mercani, Şemseddin Muhammed Kültesi, Muhammed Necip Tünteri, Ziyaeddin Kemali, Alimcan Barudi, Musa Carullah Bigi, Rızaeddin Fahreddin, Abdullah Bubi, Hüseyin Feyizhani, Kayyum Nasri, Zeynullah Rasuli, Fatih Kerimi, Zahir Bigi, Abdürreşit İbrahim, Keşşaf Tercumani, Zakir Kadiri, Cemaeddin Velidi, Ahmed Hadi Maksudi, Ayaz İshaki (İdilli), Zeki Velidi (Togan), İsmail Gaspıralı, Yusuf Akçura, Mehmet Emin Resulzade, Abdurrauf Fitrat, Mahmud Hoca ibni Behbudi, Abdülgağaffaroğlu Settar Han, Muhiddin Hoca, Zakircan Furkat, İsmail Abidi (Gabitov), Nuşirvan Yavuşev, Muhammed Said, Abdulkadir Şakuri, Seyyid Ahmer Siddiki (Aczi), Hacı Müin (ibni Şükrullah), Abdürreşithanoğlu Münevver Kâri, Abdullah Evlani, Tora Cüneydulloğlu İshak Han, Aşurali Zahiri, Hamza Hakimzade Niyazi, Seyyid Ahmet Vasli, Abdullah Kadiri, Tavalla, Kâmi, Kışlat, Sadiki, Vasli, Abdülkadir Seyyah, Abdülhamid Süleymanoğlu (Çolpan), Mir Muhsin Şermuhammedov, Nezir Torakul, Taşpolat Narbutbekov, Ubeydullah Hocayev, Çokan Velikhanov, Mustafa Çokay, İslam Şahiahmedov, Mir Said Sultangaliyev. Yazarın Notu. Ayrıca bkz. Ergün ve Çiftçi, s. 5.

¹⁹ "Gaspıralı İsmail, 19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın ilk yarısında Kırım'dan Tataristan, Azerbaycan ve Özbekistan'a kadar etkileri olmuş, Usul-u Cedit denilen öncelikle eğitim alanında bir yenilik hareketi olarak başlayan daha sonra ise kültürel ve siyasi alanda etkileri görülmüş bir hareketin öncüsü olarak tarihe geçmiştir." Yılmaz, s. 346.

²⁰ "Gaspıralı Orta Asya'da yaşayan Türk boylarıyla da sıkı bir irtibat halinde idi." Vurgun, s. 222.

²¹ "...Gaspıralı eğitim sisteminin reformu için özel bir çaba harcadı. Rusya'da Buhara Medresesinin sistemi temel alınarak kurulmuş eğitim sistemi zamanın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktı. Modern bilgi ve teknoloji yoktu. Araştırma yapma fırsatı da yoktu. Bu yüzden Gaspıralı tüm eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasını savunuyordu. O İslami bilgiyi modern bilim ve teknolojiyle desteklemek istiyordu. Gaspıralı ve onun takipçilerinin gayretleriyle Orta Asya genelinde 5.000 kadar Usul-u Cedit okulu açıldı." Benzer görüş için bkz. Hannan, a.g.e.

"Gaspıralı, özellikle Tatarlar arasında yayılan, yer yer Kazakistan'da ve Maveraynnehir'de de görülen bir reformcu okullar ağı kurmuştu. 1916'de imparatorlukta 5.000 Cedit okulu vardı. 1897 nüfus sayımı sonuçları da başarılı olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu nüfus sayımına göre Tatarların okuma yazma oranı %20.4, Ruslarınki ise %18.3 idi." Benzer görüş için bkz. Roy, s. 70.

²² Cemile Kınacı (2016), "Kazak Aydını Mirjakıp Duvlatulı'nın (1885-1935) Balkıya (1922) Tiyatro Eserinde Ceditçi Düşünce ve Dönemin Sosyal Meseleleri", *Gazi Türkiyat, Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 18, s. 172. (171-194)

²³ "Dini düşüncenin yenilenmesi için önce eğitim kurumlarının yenilenmesi gerekiyordu. Bu bağlamda İsmail Gaspıralı'nın (1851-1914) 1884'te açtığı ilk Cedit okuluyla İdil bölgesi ve Türkistan'da 19. Yüzyılın ortalarında başlayan Ceditçilik hareketi hız kazanmıştır. Ceditçilik fikri ve bu hareketin bir parçası olan Usul-i Cedit okullarının yayılmasında Gaspıralı'nın çıkarttığı Tercüman gazetesi de çok etkili olmuştur. Kısa bir süre sonra da bu hareket, Münevver Kâri (1878-1931), Mahmud Hoca Behbudi (1875-1919) gibi Türkistanlı Ceditçilerin yeni usuldeki okulları açmasıyla Türkistan'da yayılmaya başladı." Bkz. Maraş, s. 38. ; Benzer görüş için bkz. Nadir Devlet (1999), *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 44. ; Kınacı, s. 173.

²⁴ Ahmet Zeki Velidi Togan (1981), "Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi", İstanbul: s. 555-557.

²⁵ "Gaspıralı'nın tanımlamasına göre Usul-u Cedit'in temel unsurları şunlardır;

- Eski harf usulünden, ses (avaz) usulüne geçme,
- İmtihan sisteminin kullanılmaya başlanması,
- Öğretim yılının sınırlarının belirlenip bunun da iki döneme ayrılması,

- Öğrencilere kendi anadillerinde okuma-yazmanın öğretilmesi,
- Ders programlarında din bilimlerine ek olarak fen bilimlerinin de okutulması,
- Sınıflara bölünme esasının getirilmesi,
- Okullarının fiziki şartlarının iyileştirilmesi ilk akla gelenlerdir.”

Bkz. Maraş, s. 40-41.

²⁶ 1905 Devrimi ile Rus kamuoyuna bazı haklar tanınmış, kısmen bir özgürlük ve idari reformlar ortamı oluşmuştur. Aynen Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat Fermanından sonra olduğu gibi. Bu konuda ve Çarlık hükümeti tarafından hazırlanan Manifesto için (Tam adı Devlet Düzeninin Geliştirilmesi, İyileştirilmesi Üzerine 17 Ekim 1905 Tarihli Manifesto) bkz. Polnoe Sobranie Zakonov Rossiskoi Imperii, 3. Seri, Cilt 25/1, No. 26803.

²⁷ “Türkistan Müslümanları...16. Yüzyıldan itibaren içinde buldukları taassup ve yozlaşmadan çıkamamışlar, bağımsızlıklarını kaybetmiş ve Rusya’nın uyruğu haline gelmişlerdi. Müslümanların içinde bulunduğu bu atalet ve cahillik Rusya’nın işine gelmişti. Rusya, Müslümanları asimile etmek, eğitimsiz bırakmak, siyasi amacı olmayan Müslümanlar haline getirmek ve bir aydınlanmanın oluşmasını engellemek için her türlü tedbiri almıştı. Ceditcilik hareketi böyle bir ortamda ortaya çıkmıştı.” Vurgun, s. 220.

²⁸ Kadyrov, s. 160-161.

²⁹ Hıristiyan Tatarlara “Kreşin” denilmektedir.

“Kuzeyde, Hıristiyanlaşmış Türklere “Kireşin” denilmektedir. Bu zümre için, “Rus misyonerlerinin dinî propagandasını destekleyen”, Türkçe ve Rus alfabesinde yayınlar yapılmıştır. Sugış Haberleri (Vyatka, 1915), Dus (Ufa, 1916), Kireşin (1918), Haberler (1918), Kızıl Saldat (1919), Alga Taba, Kızıl Alem ve Kingeş (1922) bunlardan bazılarıdır (Arat, 1957, 7/384). 16-18. Yüzyıllar arasında az sayıda Tatar, Hıristiyan olmuştur. Fakat bunların çoğu, 19 ve 20. Yüzyıl başlarında tekrar Müslüman olmuşlardır.” Reşid Rahmeti Arat (1957), *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İstanbul: Matbuat, s. 380-393.

Shirin Akiner (1995), *Sovyet Müslümanları*, Tufan Buzpınar-Ahmet Mutu (çev.), İstanbul: İnsan Yayınları, s. 62.

³⁰ Bkz. “Muhammed Ayaz İshaki İdilli”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (2000), Cilt: 21, s. 474-476.

Tahir Çağatay Vd. (1979), *Muhammed Ayaz İshaki: Hayatı ve Faaliyet*, 100. Doğum Yılı Dolayısıyla, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Şule Güngör (1994), “Yanga Milli Yol (Yeni Milli Yol) Dergisi ve Tatar Aydınlarından M. Ayaz İshaki (İdilli)’nin Siyasi Görüşleri”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, İstanbul.

³¹ “Abdürreşit İbrahim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <http://www.diyaretislamansiklopedisi.com/abdurreşid-ibrahim/>, Erişim Tarihi: 23.08.2017.

³² Ahmet Ağaoğlu hakkında bkz.

Ercüment Kuran (1996), “Milli Mücadele Yıllarında ve Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Ahmet Ağaoğlu”, *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu*, Kayseri, s. 431-434.

Samir Kazımoğlu, (1996), “Ahmet Ağaoğlu’nun Dünya Görüşü”, *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu*, Kayseri, s. 355-361.

³³ Nadir Devlet (1988), İsmail Bey (Gaspıralı), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 9; Jacop M. Landau (1995), *Pan Turkism: From Irredentism to Cooperation*, Londra: Hurst Company, s. 1; Turgay Uzun (2001), “Türkiye Dışındaki Aydınların Türk Milliyetçiliği İdeolojisine Katkıları”, *Türk Yurdu*, Cilt: 21, Sayı: 161, s. 13-24.

³⁴ Vurgun, s. 220.

³⁵ Alexandre Bennigsen (1986), *Soviet Muslim Intelligentsia in Central Asia, Ideologies and Political Attitudes*, Ankara: Middle East Technical University Asian-African Research Group, No: 28, s. 2.

“Türkistan tarihinin 20. Yüzyıl başındaki en mühim hadiselerinden biri sayılan Ceditcilik Hareketi yeni veya yenilik taraftarı olmak değil, bilakis “yeni tefekkür”, “yeni insan”, “yeni nesil” gibi geniş manaları ifade

etmektedir.” Farklı görüş için bkz. Veli Savaş Yelok (2014), “Feyzullah Hocayev ve Cedit Hareketi”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*, Eskişehir, 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı, s. 423. (423-428)

³⁶ Kasimov s. 88.

³⁷ “Ceditcilerin İstanbul, Paris ve Mısır’daki reform hareketlerinden etkilenmişlerdi. İsmail Gaspıralı, Çobanzade, Fıtrat, Mahmud Hoca Behbudi ve Musa Cârullah gibi önemli Ceditcilerin İstanbul’a gitmeleri ve buradaki kültürel reform taraftarı kişilerle görüşmeleri bakış açılarını değiştirmişti.” İbrahim Konçak (2013), “Ceditcilik Hareketi ve Türkistan-Osmanlı Devleti İlişkileri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 110-111. (105-114)

“XIX. Yüzyıl sonları ve XX. Yüzyıl başlarında İslam dünyasında meydana gelen olaylar, özellikle, Türkiye, Mısır, İran, Afganistan ve Hindistan gibi ülkelerden gelen fikirler Türkistan Ceditciliğini etkilemiştir. XX. Yüzyıl başlarında İstanbul’da basılan çok sayıda kitap bölgeye ulaştığı bilinmektedir. Aynı şekilde, Hindistan’dan gelen kitaplar da Buhara’da satılıyordu.” Mary Holdsworth (1959), *Turkistan in the Nineteenth Century: A Brief History of the Khanates of Bukhara, Khokand and Khiva*, Oxford: Central Asian Research Center, s. 37.

Ahmed Rashid (1994), *The Resurgence of Central Asia Islam or Nationalism?*, Londra: Oxford University Press, s. 88.

³⁸ Rus İçişleri Bakanlığı’nın 1910 yılında vilayetlere gizlice gönderdiği talimatnamede şunlar yazılmakta idi: “Rusya’da yaşayan gayrı Rus unsurlar arasında cemiyet ve birlikler kurulmasına dair 4 Mart 1906 tarihli Muvakkat Çar Fermanı’nın neşrinden bu yana milletlerin maarif ve medeniyet yolunda gelişme hareketleri müşahede edilmektedir. Bu hareketler milli siyasi şuurun uyanmasına çalışıyor ve bu maksatla çeşitli adlar altında birçok cemiyetler kuruluyor. Bu cemiyetlerin gayesi gayrı Rus milletleri kendi milli menfaatleri etrafında birleştirmektir. Bu nedenle artık bu cemiyetlerin kurulmasına müsaade edilmemelidir.” Akyol, s. 40.

³⁹ “Ruslar, Kazak kültürel hayatındaki İdil-Ural ve Kırım merkezli Ceditçi fikirlerin etkisini kendileri için bir tehlike olarak fark edip 1860’lardan itibaren Orenburg ve Kazak bozkırlarında bir bakıma Tatar Türklerinin etkisi de denilebilecek bu etkinin yerine, Rus etkisini kuvvetlendirmeye yönelik değişiklikler de başlatmışlardır. Özellikle Gaspıralı öncülüğünde gelişen Ceditçi eğitim metodunun destek bulması ve geniş bir alanda yaygınlaşmasına Ruslaştırma siyasetinin savunucusu misyonerler şiddetle karşı çıkmışlardır.” Ekrem Ayan (2015), *Modern Kazak Edebiyatının Öncüsü İbray Altın Sarın*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, s. 68.

“Çarlık idaresi, Kazak topraklarının istilasıyla birlikte Ortodoks-Hiristiyanlaştırma siyasetini de yürütmüştür. Çarlığın 19. Yüzyılda yürütmeye başladığı İslâm karşıtı misyonerlik siyasetinin en önemli isimleri, Kazan misyonunu temsil eden Nikolay İvanoviç İlminskiy, Gordiy Semenoviç Sablukov ve Yevmifiy Aleksandroviç Malov üçlüsüdür. Tatar-Kazak kültürel ilişkileri Rus Çarlığı’nın bu siyasetine engel oluşturduğu için, Çarlık idaresi Kazak kültürel hayatı üzerindeki Tatar etkisinden rahatsızlık duymuştur.” Saime Selenga Gökgöz (2007), *Yevmifiy Aleksandroviç Malov İdil-Ural’da İslâm Karşıtı Rus Misyon Siyaseti*, Ankara: Köksav, s.VII.

⁴⁰ “O dönemde gerek Tataristan gerekse Orta Asya’da (özellikle Kazaklar arasında) Türk seçkin aristokratları çocuklarını Rus gimnazyumlarına gönderiyorlar, kendileri Rus tipi evlerde, Rus kültürüne yakın yaşıyorlardı.” Ergün ve Çiftçi, s. 6.

⁴¹ “Yeni oluşan elit gruba karşılık bir de Orta Asya’nın geleneksel bir Seçkinler zümresi vardır. Bunları bazı araştırmacılar dört gruba ayırmaktadır. Bu gruplar sırasıyla: Yönetici siyasilerin oluşturduğu Birinci Grup; Hükümet çalışanları, kâtipler, şairler ve sanatçıları içeren İkinci Grup; Din adamları, ulema ve şeyhlerin olduğu üçüncü grup ve zengin tüccarların oluşturduğu dördüncü gruptur. Bunlar arasında, toplum kimliğini etkileme açısından İkinci ve Üçüncü gruplar önemlidir. Bu gruplar aynı zamanda aydın olarak vasıflandırılabilir kişilerdir. Yani Orta Asya’nın geleneksel aydınları denince akla en başta Ulema, din adamları, sonra şairler, edipler, sanatçılar ve bazı devlet memurları geliyordu.” İbrahim Kalkan (2000), “Sovyet Dönemi Öncesi Orta Asya Aydınları ve Değişim”, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 14, s. 286. (285-296)

⁴² Ahat Andican (2003), *Ceditizm’den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, 1. Baskı, İstanbul: Emre Yayınları, s. 24-33;

“Bu yüzden 1910 yayınlanan bir ferman ile de Rus Hükümeti Ceditçileri Osmanlı Ajansı olarak ilan etmiştir.” Taha Akyol (1980), “Esir Milletler ve Bağımsızlık Çağı”, *Milli Eğitim ve Kültür (Esir Türkler Özel Sayısı)*, Sayı: 7, Yıl: 2, s. 40. (25-53)

“Ortaya çıktıktan kısa bir süre sonra Ceditizm, Çarlık Rusya’sı içerisinde yaşayan Müslüman Türk gruplarda, toplumsal reform ve değişim taleplerini yansıtan bir deyim olarak kullanılmaya başlanmış, İsmail Bey

Gaspıralı'nın "Dilde, Fikirde, İş'te Birlik" sloganı ile bu terim, Panslavizm karşıtı ve Türk Dünyasını asgari müştereklerde birleştirmeyi amaçlayan siyasi bir akım haline dönüşmüştür." Yelok, s. 423.

"Usul-ü Cedit hareketi, geleneksel İslâmî eğitim sisteminde bir reform çalışması olarak başladı ve daha sonra Panislamist ve Pantürkist bir karakter de taşımaya başladı. Çünkü bu hareket Müslüman Türklerin Rusya siyasetinde daha aktif rol oynamasını istiyordu." Ergün ve Çiftçi, s. 4.

⁴³ Kadimcilerin Usul-u Cedit'e olan muhalefetlerinde özellikle şu siyasi endişeleri ileri sürmüştür: "İstanbul'da Halife-i İslam'ı hal edenler hep bu gibi mekteplerden yetişen gençlerden ibarettir... Geçen imtihanda da görüldüğü gibi beş yaşındaki bir çocuk utanmadan, sıkılmadan beş bin ulunun huzurunda bizim bile layıkıyla anlamadığımız meselelerden bahsettiler. Binaenaleyh, atimiz, dolayısıyla Emir hazretlerinin mevkii tehlikededir." Erşahin, s. 230.

Ek olarak Usul-u Cedit okullarının varlığından duyulan memnuniyetsizlik konusunda da şu gerekçeler sıralanmaktadır:

1. Bu mekteplerde verilen eğitim İslami usulde olmayıp, çocukların sırada oturması, aynı zamanda yazma ve okuma ile meşgul olmak gibi Rusya veya Avrupalılarınkine yakın şekilde verilmektedir.

2. Yeni mektepler mahiyeti itibarıyla İslam'ın ilkelerine cevap vermemektedir. Zira bu mekteplerde din okutulmakla beraber, bozularak ve yanlış okutulmaktadır. Bunun dışında, yeni mekteplerde İslam'a tamamen zıt olan bir takım fenler, özellikle Aritmetik, Coğrafya ve Tabiat Bilgisi dersleri okutulmaktadır.

Bkz. Erşahin, s. 231.

"Kadimci" mollalardan oluşan dergi yazarları ceditçilere atıf yaparken onları "gençler", "diyanetsiz muallimler", "terakkîciler", "terakkî bahanesiyle fesat çıkaranlar", şeklinde tanımlamaktadır." Kanlıdere, "Sovyet ve Türk Tarih Yazıcılığında Rusya Müslümanlarının Düşünce Tarihi", s. 152.

Kadimcilerin Usul-u Cedit'e karşı çıkma nedenleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Erşahin, s. 233-236.

⁴⁴ "Muhalifler okulların dine ve hükümete karşı olduklarını, Ceditler ise tam tersini savunmuşlardır. Sonuçta "Ceditçiler" ve "Kadimciler" diye birbirine düşman iki grup ortaya çıkmıştır." Nurettin Hatunoğlu (2010), "Buhara Hanlığının Son Emiri Alimhan ve Dönemi (1911-1920)", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 11.

⁴⁵ "Ceditçi aydınlar, Misyoner Ruslarla beraber aynı zamanda tutucu mollaların, zaten kendilerine verdikleri isimlerden biri de din tutucuları idi, tepkisiyle de karşılaşmışlardır. Bu mollalar, halk üstündeki nüfuzlarını kullanarak Cedit metodunun haram olduğunu söyleyerek halkı korkutmuşlardır. Mollalar, halka Cedit Okullarına çocukların verilmemesi gerektiği konusunda propaganda yapmışlardır. Usûl-i Cedit'e karşı çıkan ve eski sistemi savunan bu ve tutucu mollalar, İnanlar (tarikât şeyhleri) ve halktan kimselerden oluşan zümreye Kadimciler adı verilmiştir. Bu Kadimci zümre, Usûl-u Cedit okullarında fen dersleri ve dünyevî ilimlerin okutulmasını tehlikeli görmüş ve ellerindeki bütün imkânları kullanarak buna karşı koymaya çalışmıştır. Usûl-i Cedit taraftarları ile Kadimciler arasındaki mücadelenin en şiddetli dönemi, 1890-1900 yılları arasındaki dönem olmuştur." Bkz. Amankos Mektepov (2004), "İsmail Bey Gaspıralı ve Kazaklar", Hakan Kırımlı (ed.), İsmail Bey Gaspıralı İçin, içinde (643-654), Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları No: 9, s. 646.

Akdes Nimet Kurat (1966), "Kazan Türklerinin "Medenî Uyanış" Devri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3-4, s. 113. (95-194.)

Abdullah Battal Taymas (1966), *Kazan Türkleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 15, s. 164.

19. Yüzyıl Orta Asya'sının dini ve sosyolojik hiyerarşisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Timothy Jack Rowe (2015), "Ishans, Dervishes and Vast Army of Murids: Towrds a Holistic View of Nineteenth Century Central Asia", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, University of Wisconsin.

⁴⁶ "...Türkistan aydınlarının çoğunluğunun desteklediği Ceditçilik, ilk önce kültürel bir yenileşme hareketi olarak ortaya çıkmış ve daha sonra içine Türkistan halkının ortak değerlerini oluşturan İslam-Türk temalarını alması sonucu siyasi yönü, kültürel yönünden daha ağır basan bir yenilik hareketi halini almıştır." Ebubekir Güngör (2008), "Orta Asya'da Fikri Akımlar", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kırgız-Türk Manas Üniversitesi, s. 129.

⁴⁷ Bu konu için bkz. Uli Schamiloglu (2001), "Reform Movements and Revolutions in Turkistan: 1900-1924" Timur Kocaoglu (ed.) *Studies in Honour of Osman Khoja / Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller:*

1900-1924 içinde, Haarlem: SOTA, s. 347-368. İngeborg Baldauf (2001), “Jadidism in Central Asia Within Reformism and Modernism in the Muslim World”, *Die Welt des Islam*, New Series, Cilt: 41, Sayı: 1, s. 72-88.

⁴⁸ “İç ve dış olumsuz etmenlere ve eğitim kadrosunun en basit tabiri ile içine düştüğü ataletle tepki olarak, 19. Yüzyılın sonlarına doğru, Kırım, Kafkasya ve İdil–Ural bölgelerinde başlayan, Türkistan’ın geri kalmışlığından ve Rus esaretinden kurtulmasının yegâne yolunun halkın yeni metotlarla bilgi sahibi yapılarak taassup ve cehaletin yok edilmesi gerektiğini savunan fikri uyanış meydana gelmiş ve Ceditcilik adı verilen bu fikri uyanış buradan Türkistan’ın diğer bölgelerine yayılmaya başlamıştır. Ceditcilik akımı Türkistan’ın daha önce işgal edilen kuzey kesimlerinde başlamış, oradan güney kesimlerine daha sonra ulaşmıştır.” İbrahim Yarkın (1964), “Türkistan Eğitim ve Kültür İşlerine Bir Bakış”, *Türk Kültürü*, Sayı: 18, Yıl: 2, s. 139. (137-145)

“Gaspıralı; Ermenilerle, Yunanlılarla, Bulgarlarla, Yahudilerle ve Hindularla beraber yaşayan (ve bir ara bunların hepsine hükmeden) Müslümanların bu halkların hepsinden geri kaldığını, bunu değiştirmenin yolunun da eğitimde ve kültürde yapılacak bir reform ile mümkün olduğunu söylüyordu.” Ergün ve Çiftçi, s. 6.

⁴⁹ “19. Yüzyılın ikinci yarısında Orta Asya’nın toplumsal ve siyasal yapısını kökünden etkileyen iki büyük gelişme cereyan etmiştir. Bunlar, Rus ilerlemesinin nihayete ererek bir Rus hâkimiyetinin tesisine başlanması ve Orta Asya halkları arasında baş gösteren modernleşme hareketleridir.” Kalkan, s. 285.

⁵⁰ Buhara’daki Çeditçilerin ileri gelenlerinden biri olan Feyzullah Hocayev bu hareketin gelişimini şu şekilde tarif etmiştir: “Rusya’nın içtimai ve siyasî gelişimi Orta Asya halklarını da etkiledi. Etkilenen bu gruplar öncelikle mevcut okulların ıslahı için uğraştılar. Ondan sonra dünyevi eğitim almayı ve fazlaca önemli olmayan sahalarda ıslahatlar talep etmeye başladılar. Bu hareket zamanla güçlenerek eğitim ve kültürel bir harekete dönüştü. Daha sonra da yerel yönetimlerde ıslahat talep etmeye başlamıştır. Süreç 1917 yılında Hokand Muhtar Cumhuriyeti’nin kurulması ile sonuçlanmıştır.” Feyzullah Hocayev(1997), *Buhara İnkılabının Tarihi* Materyaller: Feyzullah Hocayev Hayatı ve Faaliyeti Hakkında Yengı Mulahazalar, D. A. Alimova, (hızl.) Taşkent: Fen Neşriyatı, s. 62.

⁵¹ Dönemin Ceditçi gazetelerinden olan Buhara-i Şerif’te bu durum şu şekilde ifade edilmektedir: “Bu gazeteyi yayınlamayı başardığımız günden beri asıl amacımız ilmi geliştirmek olmuştur. Bunun için de medreselerin ıslahı gereğini savunduk.” Celal, “İslah-ı Medaris”, *Buhara-i Şerif Gazetesi*, Sayı: 97, 5 Temmuz 1912.

⁵² Ayna Dergisinde bu duruma şu şekilde dikkat çekilmeye çalışılmaktadır: “Tüm toplumların gelişmesi ilim tahsiline bağlıdır. İlk önce temel eğitimde okuma yazma öğrenilmelidir. Daha sonra Arapça, matematik ve diğerlerini öğrenmelidir. Ticaretimizin gelişmesi ve gündelik hayatımızın ilerlemesi için Rusça öğrenmek zorundayız. Daha sonra Fransızca gibi dilleri öğrenelim ve dış ülkeler ile ilişki kuralım ki niye geri kaldığımızı anlayalım. Başka dilleri öğrenmek neden günah olsun. “İlm-i Terekki”, *Ayna Dergisi*, Sayı: 10, 1913, s. 246.

⁵³ Roy, s. 69-70.

⁵⁴ Khalid, s. 80-93.

⁵⁵ Bu hareketlerin kökeni ve tarihsel gelişimi için bkz. Bülent Tanör (1999), *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*, 4. Baskı, İstanbul: YKY Yayınları, Cogito No: 69.

⁵⁶ Eskimiş ve işlevini yerine getiremez hale gelmiş de olsa eski kültürden ani kopuş ve onu gerektiği gibi dönüştürememenin kuşaklar arasında yıkıcı bir etkisi oldu ve toplum içindeki yatay iletişim zarar gördü. Bunu aşağıdaki şu örnek en iyi şekilde açıklayabilir ;”Kuzey Kafkasya’da yüzyıllardan beri farklı gruplar ve topluluklar yaşamaktadır. Bu gruplar bölgeye İslamiyet’in geldiği 10. Yüzyıldan bu yana aralarında ortak iletişim dili olarak Arapça’yı (daha sonraları belki de Osmanlıca’yı.) kullanıyorlardı. SSCB’nin kuruluşu esnasında Kafkasya Arapçanın devlet ve yazışma dili olarak kullanıldığı tek bir cumhuriyet idaresi altında toplanabilirdi. (Ama bu da Çarlık döneminden bu yana bu bölgenin kaynaklarından ve jeopolitik konumundan azami faydayı sağlamak için mümkün olduğunca atomize etmeye çalışan bu bölgeyi Türkiye, İran gibi potansiyel düşman ve rakiplerin erişiminden uzak tutmak isteyen Rus jeopolitik düşüncesiyle uyuşmazdı.) Ama bu durumda cumhuriyetin İslam dünyası ile olan kültürel irtibatı kesilemezdi. Bu yüzden de Sovyetler bölgede yerel diller temelinde cumhuriyetler kurmayı düşünüyordu. Fakat pek çok Kafkas dilinin alfabesi yoktu, İnguşça 1923’te, Kabardin/Balkarca 1924’te, Çeçence 1925’te yazılı hale geçti. Bu durum sonucu olarak da Rusça, Arapça’nın yerine ortak dil olarak ikame edildi ve aynen Orta Asya’da olduğu gibi kültürel asimilasyonun ana aracı olarak hizmet vermeye başladı.” Bkz. Hannan, a.g.e.

⁵⁷ Başarısızlığın faturasını sadece Ceditçilere kesmek doğru değildir, Rusların da bunda payı vardır. Ama onların da bir açmaz içinde oldukları kesindir; hareket kendi haline bırakılsa bölgenin Rus idaresinden bir süre sonra kopması ihtimali vardır. Tasfiye edildiğinde ise bölgeyi ataletle düşüren irrasyonel düşünce yapısı ve onun gündelik ve siyasal hayata yansımaları varlığını fazla zarar görmeden sürdürmüşlerdir. Ceditçilerin değiştirmeye çalıştığı yapı yeraltına çekilmiş, gerek Sovyet döneminde gerekse de Bağımsızlık sonrası dönemde yeniden

canlanmış, kontrolsüz bir şekilde Özbekistan İslami Hareketi ve bölgede yaşanan iç karışıklıklarla varlığını ortaya koymuştur. Daha çok Kadimci gelenekten geldiği görülen bu kontrolsüz yapılanmaların en az Kadimciler kadar pragmatik davrandıkları bölge yakın tarihi incelendiğinde anlaşılmaktadır ve bu konulara çalışmanın ilerleyen kısımlarında değinilecektir. Yazarın Notu.

⁵⁸ “Türkistan’ın geniş bir coğrafyaya sahip olması ve Timur sonrası siyasî yapının çeşitliliği, Ceditçilik hareketinin tek bir noktadan ortaya çıkarak tek elden örgütlenmesine engel teşkil etmiştir.” Hatunoğlu, s. 3.

⁵⁹ “Ortak mefkûre, Rus işgali ve uygulamalarından eğitim-kültür alanındaki terakki ile kurtularak toplumda yaşanan mevcut geriliğe son vermek olsa da, bu düşüncenin hayata geçirilmesi için ortak bir örgütlenme geliştirilememiştir. Bu hareket, nihai amacına ulaşamadığı için Sovyetlerin işgal döneminde temsilcilerinin idam edilmesi, hapse atılarak yıldırılması, basın ve yayın yoluyla karşı propagandaya maruz bırakılması, casusluk ve işbirlikçi suçlamaları ile itibarsızlaştırılması, Pantürkçü ve Panislamcı suçlamaları ile karşı devrimci olarak suçlanması gibi yöntemler kullanılarak ortadan kaldırılmıştır.” Benzer görüş için bkz. Hatunoğlu, s. 3.

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 91-96

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.007

Araştırma Makalesi / Research Article

FROM TRANSLATION HISTORY OF A. N. NEKRASOV'S WORKS INTO THE AZERBAIJANI LANGUAGE

Sevinj Abbas MUSAYEVA*

* Baku Slavic University, The Chamber of Russian Literature, AZERBAIJAN

E-mail: sevinc333@rambler.ru

Geliş Tarihi: 21 Aralık 2018; Kabul Tarihi: 20 Ocak 2019

Received: 21 December 2018; Accepted: 20 January 2019

ABSTRACT

In the article the popularization and spreading of N. Nekrasov's poetry in Azerbaijan is spoken about. Besides, translation of Nekrasov's works into Azerbaijani is studied also. It's pointed out, that that these works were translated by most famous Azerbaijani poets and are of great interest from different -poetic, lexical, artistic - aspects.

Keywords: translation, democratic school, original, artistic and lexical compatibility.

1. INTRODUCTION

The name A. N. Nekrasov holds a special place in Russian literature of the second half of the XIX century. The work of this poet had a great influence not only on the literary process, but also on the social life of the era. A.N. Nekrasov was one of the central figures of democratic literature and journalism of the 40s and 70s of the 19th century. In the works of A.N.Nekrasov the whole period of Russian life was reflected in a truthful and versatile way. Nekrasov left a deep imprint on Russian poetry, became the founder of a whole poetic school, having had a noticeable influence on the development of poetry in the upcoming decades. He "belonged to those poets whose fervent word won recognition of the democratic forces of Azerbaijan in a short time, his poetry was filled with protest and indignation against the existing system, the struggle for the establishment of good and justice, was understandable and close to the progressive Azerbaijani intelligentsia" (Garabagly, 2000; 6).

1.1. Role of V.G. Belinsky and the writers of his surround in the formation of A.N.Nekrasov's democratic beliefs

Acquaintance with V.G. Belinsky and the writers of his surround (I.S.Turgenev, F.M. Dostoevsky, D.V.Grigorevich) and subsequently, collaboration in the journal "Sovremennik" ("The Contemporary") was crucial for the formation of the poet's democratic beliefs. A.N.Nekrasov became one of the leaders of the "natural school" that was emerging in Russian literature. With the arrival of A.N.Dobrolyubov and N.G.Chernyshevsky, this publication becomes the exponent of the views of the most advanced, radical-minded, multi-ethnic democratic intelligentsia, which also reflected on the creative position of A. N.Nekrasov. "The whole life of the poet went through a cruel struggle, then for his existence, then with censorship, then for the right to see his works printed, for publishing the democratic journals "Sovremennik" and "Otechestvennye Zapiski" (Krasnov,1981).

1.2. The main themes of N.Nekrasov's creativity

Throughout his work, A.N.Nekrasov appealed to a wide variety of themes. The poet tells of the disastrous share of the laboring ploughman ("Unmowed Line", 1854), stigmatizes the parasitism of landowners, denounces the liberal noble intelligentsia. By the beginning of the 60s of the XIX century Nekrasov was already the recognized leader of a whole trend in Russian poetry. The appealing to folk poetry has become an urgent issue in the poetry of the mid-nineteenth century. (especially in the 1960s). This appeal had a variety of forms, goals and gradations: here there is close attention to the life and customs of the Russian people, warm sympathy for the sufferings of ordinary people, as well as pleas of the propagandist and revolutionist. The mentioned problems concentrated around the name of A.N.Nekrasov and fit into the concept of "Nekrasov's school".

In the early 70s, i.e. in the era of the new rise of the revolutionary movement- "going to the people", Nekrasov created his famous historical and revolutionary poems - "Grandfather" (1870), "Russian Women" (1871-1872). The exclusiveness of Nekrasov's position is that the poet came to a wide and complete awareness of the people's life and the people's system of thinking, without sacrificing the peculiarity of the lyrical personality. Moreover, in Russian literature of the XIX century, it is difficult to name another poet, whose "sharp personality" would be reflected in the work so strongly, fully and many-sidedly. The lyrical character embodied in Nekrasov's poetry is complex, controversial and rich. Perhaps it was the combination of extreme, contrasting features that determined the originality of this character and the poetic system as a whole. The revolutionary events that took place in Russia in the second half of the XIX century, had a strong resonance in the farthest corners of a huge country. The liberation movement that happened at that time in Russia did not get away from the national outskirts of the Russian empire, including Azerbaijan.

In the 70s-90s of the 19th century, Azerbaijan experienced the intense impact of Russian-European socio-economic process. This was especially noticeable in the example of Baku, which grew into the largest industrial center, which had a beneficial effect on the cultural life of the city - the number of cultural and educational institutions, schools, and libraries being steadily increased. The idea of replacing the Arabic alphabet with the Latin alphabet which was put forward by M.F Akhundov, obtained its active propagandist in the person of M.S Shakhtakhtinsky, who spoke with a series of lectures in St. Petersburg, Moscow, Paris, Leipzig, Istanbul. The brilliant orientalist Mirza Kazimbey continued his activity in Petersburg. An increasing number of young Azerbaijanis received education in St. Petersburg, Moscow, and Western European countries.

As for Russian literature, it became more accessible to the reader, owing to the active translation activities of Azerbaijani poets. Works by A.S. Pushkin, M.Y.Lermontov,

I.A.Krylov, V.A.Zhukovsky, L.N.Tolstoy, and, of course, A.N.Nekrasov are published in Azerbaijan.

Interest in the work of Nekrasov was not random. Lyrics of Nekrasov, as noted above was extremely rich in thematics. The poet wrote about the hard fate of Russian people ("Unmowed Line", "The Forgotten Village"), about the share of the Russian woman ("On the Road", "Troika", "Rural Village In Full Parade"), about "odd" and "new" person ("Sasha", "The Memories of Dobrolyubov", "For Turgenev"). In addition, in his works Nekrasov touched upon the theme of Russia ("Motherland", "The Sowers", "The Prophet"), the theme of the poet and the purpose of poetry ("The Poet and the Citizen", "Muse"), the urban theme ("On the Street", "About the Weather"), the theme of love ("The Panayevsky cycle").

The ideals expressed by Nekrasov in his creativity were close to Azerbaijani artists, since Azerbaijan, being a national outskirt, was under double pressure, mainly from the autocracy and from the local authorities. Echoes of Nekrasov's poetry, his creative and civic position was clearly manifested in some examples of Azerbaijani poetry in the second half of the XIX century. We come across the orientation on Nekrasov, especially in a social and aesthetic environment, expressing sadness and grief about people's misfortunes, among many Azerbaijani poets: M. A. Sabir, A. Sahhat.

The poem by A.Sahhat on the death of M.A.Sabir is full of sadness. As S.Lukyanova writes, it "miraculously echoes Nekrasov's poem" "In the Memory of Dobrolyubov" (Lukyanova, 1972; 125). In the poem by A.Sahhat "The Poet, the Muse and the Cityman", the problem of "nekrasovskaya", serving the poet to the society is also actualized. The poem depicts the tragic fate of a poet who is tired of fighting injustice. Lyrics of Nekrasov, which reflected sorrow, grief, motives of doubt and repentance, had a great influence on the poetry of the peoples of Czarist Russia in the nineteenth and twentieth centuries.

One of the sources of the influence of Nekrasov's sadness motives on Azerbaijani poetry is that in Nekrasov's poetry, personal grief is merged with national grief and even confessional personal works are created in the context of social problems.

In connection with the factors mentioned above, it should be noted that in the second half of the XIX century, Azerbaijani poetry also underwent very serious qualitative changes. During this period, the progressive representatives of the world of culture and literature could not confine themselves to descriptions of the heartfelt sufferings of lovers or the motives of "nightingale and roses", which was traditional for all oriental poetry.

Life itself demanded a lively response to the pressing problems dictated by the most complex historical transformations that took place in Russia. The Azerbaijani poetry of the second half of the XIX century was faced with very complex and at the same time completely clear, specific tasks. The literature was supposed to reflect the most pressing problems and answer questions posed by life itself. From this point of view, the influence of Nekrasov's motives on Azerbaijani civil poetry is indisputable. In general, the role of literary translation in the popularization of foreign-language works, in the convergence of literary styles, in figurative representations of different peoples is difficult to overestimate. A well-translated work of another people becomes a fact of translation literature to a certain extent, thus, merging into the mainstream of the national literary process. Of course, each national culture contributes something new, its own, original to the world cultural treasury. And the translation of the outstanding creations of the national culture, does not contradict originality, but, on the contrary, strengthens it. Highly professional literary translation has a comprehensive impact on the development of various genres in national literature, but national identity manifests itself in them in no way less, and even more clearly. Translation of poetry is one of the most difficult areas of translation. The translator, turning to the translation of poetic works, needs to show

great skill, a sense of style and intonation, the ability to convey the meaning, beauty and spirit of the original within a certain poetic size already set by the author.

2.1. On the issue of translation of Azerbaijani literature into Russian and propagation of works of Russian writers in Azerbaijan

Issues of translation of Azerbaijani literature into Russian and propagation of works of Russian writers (in the original and in translation) in Azerbaijan, interest of Azerbaijani writers to literature, public thought of Russia, their participation in all-Russian events, reflection of these events in the works of Azerbaijani writers and many other phenomena, facts, events, processes are widely reflected in hundreds of speeches, articles, dozens of monographs of our literary critics. Among them, there are the works of such scholars as M.Dadashzade, M.Rafili, M.Jafarov, M.Ibrahimov, A.Agaev, S.Kurbanov, K.Talibzade, A.Mirahmedov, M.Sadikhov, G.Babayev, A.Almamedov, A. Bagirov, S.Turabov, V.Devitt and others. In the studies of these scientists, the mutual influence of Russian and Azerbaijani poetry, as well as the role and influence of Nekrasov's motives on civil lyrics in Azerbaijan, is considered in various aspects and from various points. And, of course, the study of the translation history of Nekrasov's works is also represented as one of the interesting pages in this field. Nekrasov's poetry attracted the attention of many poets and translators in Azerbaijan. The literary community of Azerbaijan was properly able to value the social meaning of Nekrasov's creativity – as a poet and as a citizen.

In 1906, the journal "Molla Nasraddin" began to be published in Azerbaijan, which became the mouthpiece of revolutionary, democratic ideas and welding the foremost intelligentsia of Azerbaijan around itself. Articles published in the journal, satires and satirical poems by M.Sabir, works by A.Shaig, as well as publications by other enlighteners, echoed Nekrasov's civil lyrics, which told about the heavy share of the working Russian people. In pre-revolutionary Azerbaijan, interest in Nekrasov's creativity consistently increased and reached its apogee at the beginning of the twentieth century. The ideological and artistic influence of Nekrasov on Azerbaijani literature can be traced by the example of the works of outstanding poet-translator A.Sahhat. In his original works, A. Sahhat was a poet of reality, responding to the most actual social problems of public life. Researchers of the theme "Nekrasov and Azerbaijan", as a rule, limit themselves to the analysis of A.Sahhat's poem "The Poet, Muse and the Citizen", which is often called "Nekrasovsky". At the same time, the influence of the creative work of the Russian poet-democrat is clearly evident in other poems by A.Sahhat, such as, for example, "Flaming proclamations" (1906), "Amazing Cry or Appeal to the Nation" (1907), "Sabir" (1911), "Poetry Message" (1912), "To Self-Lovers" (1912), "The Dead City" (1912), "Ahmed's Courage" (1912), "To the Readers" (1914), "Iskra" (1916).

Subsequently, interest in translating Nekrasov's works in Azerbaijan did not fade. This layer of translation literature has come a long way of evolution. Having followed this evolution, it is possible to compare the artistic level of translations made at different times. Thus, the first work of Nekrasov, translated into Azerbaijani, was the poem "The Moral Man", published in the journal "Keshkul" (No. 29, 1885, Gulmammadbey Kangarly). Later A. Mirakhmedov noted that the translation made by Kangarly is below the level of the literary language of that time (Mirakhmedov, 1978; 91). At the same time, the "belittled" vocabulary, the elements of free verse used by the author, noticeably bring the translation closer to the original. In general, an analysis of the pre-revolutionary translations of Nekrasov allows us to conclude that the typologies of historical translations are similar in both Russian and Azerbaijani literature.

At the beginning of the twentieth century, in Azerbaijan there was a strong "surge" of interest in A.N.Nekrasov's works. The increased interest, of course, was associated with the first Russian revolution and its echoes in Azerbaijan. In those years, A.N. Nekrasov's creativity

seemed particularly relevant and topical, so translators often turned to the creative heritage of the great Russian poet. Among them, the activities of Einali Bey Sultanov and Abdulla Farrukh should be particularly noted. They translated such poems as "On the Road", "Motherland", "Poet and Citizen", "Musings By the Front Door", "Railway", "Bayushki-Baiu" (Lullaby), "Black Day", which were distinguished by strong emotional glow and clarity of the civil position of the author. As for the artistic merits of the translation of the above-mentioned poems, there is a certain development of the level of professionalism of translators.

2.2. Translation of Nekrasov's works into the Azerbaijani language

In connection with the translations of Nekrasov into Azerbaijani, the following interesting fact should be noted. In 1948, A. Shaig translated into Azerbaijani the Nekrasov's poem "Grandfather Frost the Red Nose". Translation of this poem was associated with great difficulties, because it required, on the one hand, a fine knowledge of folklore, on the other hand, the ability to most adequately convey the characteristics of folklore stylistics and vocabulary. A. Shaig brilliantly coped with this difficult task and managed to convey the song basis of Nekrasov's verse. In general, speaking about the peculiarities of A. Shaig's translations, it is necessary to note the following rules, to which the translator adhered rigorously - these are the stringency and clarity of the vocabulary, the economy of expressive means, the resilience and concision of the verse.

In the early 40s O. Saryvelli appealed to the works of Nekrasov, whose translations became a brilliant example of translation literature and were included in the collections of "Selected Works" by N. A. Nekrasov, published in 1951 and 1971 of XX th century. Later, translator B. Kasumzade appealed to the creative work of Nekrasov. B. Kasumzade's translations differed from the translations of his predecessors by the accuracy of style and intonation, which was successfully chosen by the vocabulary. Tracing the chronology of the translation of Nekrasov's works into Azeri, one can notice that interest in Nekrasov's poetry among Azerbaijani poets and translators was manifested in a wide variety of plans. Azerbaijani translators turned not only to samples of civil lyrics, but also to other works of Nekrasov. The translations of Nekrasov's lyric poetry not only contributed to the popularization of the Russian classics, but also enriched Azerbaijani poetry, becoming a fact of national poetic culture.

After Osman Saryvelli, such prominent poets of Azerbaijan as Mir-Mehdi Seidzade, Bakhtiyar Vahabzade, Talat Eyyubov, Alekper Ziyatai turned their attention to the works of Nekrasov. Each of these poets approached the original from their own positions, and in each of the translations the translator showed his own creative features and priorities.

3. CONCLUSION

Unfortunately, the scope of the article does not allow to consider all the translations of N.A. Nekrasov's poetry into Azerbaijani, as this issue is the subject of a separate, very deep and extensive scientific research. In general, the creative heritage of A.N. Nekrasov is very large and diverse and, without any doubt, will always attract the attention of Azerbaijani translators.

LIST OF USED LITERATURE

Garabagly Z. "The poems are my living witnesses". Baku: Elm, 2000, 130p.

Krasnov G.V. "Latest songs". M.: Book, 1981, 110c.

Lukyanova S. "Nekrasov and Azerbaijani Literature" // Nekrasov and Literature of the Peoples of the USSR, Yerevan, 1972, p. 120-140.

Mirahmadov A. "From the history of Nekrasov's heritage spread in Azerbaijan". "Writers, destinies, works". Baku: Azerneshr, 1978, 174 p.

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 97-110

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.008

Araştırma Makalesi / Research Article

GÜNÜMÜZ GÖRSEL SANATINDA ÇAĞDAŞLIK ANALİZLERİ VE ESTETİK TEORİLER

ANALYSIS OF CONTEMPORANEITY AND THEORIES OF AESTHETICS IN TODAY'S VISUAL ARTS

Serpil KAPAR*

*Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi
Bölümü, TÜRKİYE, E-mail: serpilkapar@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2818-5604>

Geliş Tarihi: 1 Ocak 2019; Kabul Tarihi: 26 Ocak 2019

Received: 1 January 2019; Accepted: 26 January 2019

ÖZET

Tarih boyunca neyin sanat olarak adlandırılacağına dair fikirler sürekli değişmiştir. “Estetik” konusundaki anlam arayışları, disiplinlerarası geçişlerden dolayı sürekli yeniden tanımlanması gereken içeriklere ihtiyaç duymuştur. Günümüzde “çağdaş sanat” terimi çok net algılanan bir tanımlama gibi duyulsa da hangi sınırlara kadar ne şekilde varolabileceği, hatta tanımlanıp olup olmadığı hararetili tartışmaların konusu haline gelmiştir.

Sanatta çağdaşlığa geçişi netleştiren eylem tartışmasız Duchamp'ın “Pisuar”ı ters çevirip duvara asmasıyla başlamıştır. Hazır nesnenin sanatçı tarafından seçilip, sahiplenilebileceği fikri “estetik” kavramını ve içeriğini çok yönlü olarak tartışmaya açmıştır. Bu zeminden hareketle günümüzde, felsefe, psikoloji ve sosyoloji içerikli birçok disiplin, sanat temelli çalışmalara eklenmiştir.

Son yıllarda, birçok sanatçı, temel konularının ürettikleri sanat eserleri değil, sanatsal sürecin kendisi olduğunu dile getirmektedir. Çağdaş sanat adı altında üretilen kimi işler, zamanın kültürel ve siyasi havasını yansıtmaya eğilimli olsa da estetik irdelemeler açısından şüphe ve ironi barındırmaktadır.

Araştırmanın amacı; sanat çalışmalarındaki çağdaşlık analizlerini, estetik değer varlığı üzerinden yorumlamaya açmaktır. Bu konuda çeşitli görüşlerin olabileceği üzerinden hareketle, sanattaki değişim ve dönüşümün getirdiği- kapital ve duygu arasındaki iki uçlu- yorumlamaların olması kaçınılmazdır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş, Estetik, Feminizm, Politik sanat, Postmodernizm

ABSTRACT

The ongoing debate on what should be called art has been consistent throughout history.

The searches for the meaning in 'Aesthetics' have been in need of contents which are to be constantly redefined due to the interdisciplinary transition.

Although today the term 'Contemporary Art' sounds as if a description clearly comprehended, it has become the subject of the fervent debates about its boundaries, existential questions and even if it being definable.

Unquestionably, the movement that determined the transition to contemporariness in Arts started with Duchamp's hanging the 'Urinal Stock' upside down on the wall. The idea that the object already available can be selected and possessed by the artist, led to the multifaceted debate of the concept and content of the 'aesthetics' Considering that fact, many disciplines including philosophy and psychology in their content are jointed to art based works.

Recently, many artists declare that their main issues are not the final art works but in fact the artistic processes. Some of the works that have been produced under the term Contemporary Art, although tend to reflect the current cultural and political atmosphere, includes suspicion and irony in terms of its a esthetically studied content.

Purpose of the research; The aim of this course is to explain the modernity analysis in art studies through the existence of aesthetic value. It is inevitable that there will be two different interpretations between capital and emotion brought about by the change and transformation in art.

Keywords: *Contemporary, Aesthetics, Feminism, Political art, Postmodernism.*

1. GİRİŞ

Her dönemde olduğu gibi, sanat kolay anlaşılabilir olmamış, izleyicinin zamansal ve kavramsal sorgulamalar yapmasına neden olmuştur. Sanatçı için yaratıcı hayal gücü günümüzde de kabul gören bir olgudur. Çağdaş sanat yapıtları, kışkırtma, düşündürme, şaşırtma, hayrete düşürme duygularını tetikleyen; yüksek hayal gücü ile birlikte algı oyunları ve ironi barındıran çalışmalar olmuşlardır. Kavramsal alt yapısı itibariyle, sorgulayan ve entelektüel birikim sahibi izleyiciye daha yakın durmaktadır. Estetik deneyimi tetikleyen işler estetik haz duymak ve anlamak isteyen, daha geniş bir izleyici kitlesine muhtemelen daha fazla dokunabilmektedir. Kant'ın hocası, modern estetiğin kurucusu olan Alman filozof Alexander Gottlieb Baumgarten, estetik beğeniye "güzel" ve "çirkin"i ayırt edebilme yeteneği olarak tanımlamıştır (Timuroğlu, 2013:398). Kant'a göre ise (2007);"Sanat, insanın yönlemsel ve niyetli bir etkinliği olarak tanımlanır ve belli objelerin meydana getirilmesini amaçlayan, uzmanlaşmış beceri gerektiren bir eylemdir"

1917'de Marcel Duchamp'ın "Çeşme"sine kadar güzel bir sanat eseri yaratmanın sınırları daha iyi anlaşılabilirken, Duchamp'ın hazır nesneyi, yaratımın bir parçası haline getirip duvara asması, sanatçının herhangi bir emeği olmadan da sanat eserinin var olabileceği fikrini tartışmaya açmıştır. Estetik beğeni içsel bir zorunluluk olarak görülürken, sanat olabilme koşulları bu sanatsal olay sonrası değişmiştir. "XX.yy'da, estetik araştırma ve argümanları felsefi bir sisteme entegre edilmeye henüz başlamış ve sanatın en üretken alanlarından biri haline gelmiştir" (Hammermeister, 06.01.2019).

"Çağdaş" kelimesi, bazen, içinde bulunduğumuz zamanın sorularına ve ne zaman başladığına dair sorulara karşı, cevap verilmekten kaçınılan bir terim olarak kullanılmaktadır. Ortaya çıkan ve sunulan işin sanat olduğuna dair açık ve anlaşılabilir bir fikir beyan etmek izleyici açısından zorlaşmıştır. Ancak çağdaş sanat yapıtının uyumu destekleyen yapısı,hem

yapıcı hem de yıkıcı mesajları barındırması ve fikirsel anlamda yol açıcı olması, siyasette ve ahlaki değerlerde aynalama görevi yapmış, izleyicide farklı algılama ve düşünme biçimlerini tetiklemiştir.

“Çağdaş estetiğin en geniş ve çok yönlü sunumlarından biri, Michael Kelly'nin hazırladığı “Estetik Ansiklopedisi”dir. 2014 yılında ikinci basımı altı cilt olarak yayımlanmış ve içinde 800 makale bulunmaktadır. Sanattaki çok boyutlu alanları yakalamak için, “Estetik Ansiklopedisi”, estetiğin birçok tanımını kullanarak sanat, kültür ve doğa üzerine eleştirel düşünme biçimlerini göstermek üzere hazırlanmıştır. Bu perspektiften bakıldığında, estetik sadece felsefenin bir alt alanı değil, pek çok farklı disiplini içeren, yerel ve küresel boyutları kapsayan bir yapıya sahiptir” (Pisciotta, 15.11.2018).

Günümüz estetiği, klasik akademik disiplinin dışında, özgür bir alanda varlığını ve gelişimini devam ettirmektedir. Çağdaş estetik hakkında konuşurken ne tür bir varlık anlamaya çalışıyoruz? ve günümüz sanatında estetik var mı? ya da bilinen güzellik ve estetik değerler içeriksel olarak dönüşüme uğrayarak güncellendi mi? Günümüz çağdaş sanat üretimleri bu anlamda estetik bir yaklaşımı içinde barındıramaz mı? Bunun gibi soruların her birinin cevabını günümüz sanatında varlık gösteren farklı bakış açıları ve algılama biçimleri ile ele almak mümkündür. Çağdaş estetikle ilgili fenomenler, sorular ve düşünme biçimleri hep olmuştur. Kısa da olsa daha sonra ortaya çıkmış birçok yeni ve önemli dönemleri (onlarca yıl: kavramsal sanat, analitik estetik) kapsayan uzun ya da (yıllar veya aylar) 2014 sonrası estetik yayınlar, bunların hepsi çağdaş estetiğin bütününde önemli rollere sahip olmuştur (Naukkarinen, 10.11.2018).

Çağdaş sanat; tek bir tanım içermediği gibi tek bir açıdan algılanan ve beslenen bir disiplin alanı da değildir. Çoğul disiplinleri bünyesinde toplayan, çok boyutlu düzlemlere taşınabilen ve izleyicinin algı dinamiğini çok noktadan harekete geçiren bir yapıya sahiptir.

2.POSTMODERN ESTETİK

Postmodernizm, yetmişlerde sanatta teorik ve pratik bir yenilik olarak ortaya çıkmıştır. Çağdaş perspektiften Postmodernizm'in geçici bir fenomen olduğu düşünülürken, aynı zamanda derin tarihsel ve kültürel bir değişimin de işareti olmuştur. Bu dönem, endüstriyel toplum, ulusal kültürler ve ekonomilerden, sanayi sonrası bilgi toplumuna kadar, çok uluslu küresel sermayeye hizmet etmiştir.

Anti-estetik bir yaklaşıma sahip olan Postmodernizm teorisi, yıkıcı, radikal bir tutum içinde olmuştur. Eleştiri dozu yüksek postmodern sanat üretimlerinin, izleyici tarafından anlaşılabilirliği ve yorumlanabilirliği konusu tartışmalıdır ve bu teori ışığında üretilen sanatsal pratikler, estetikle birlikte yürüdükleri yolu terk etmişlerdir. Politik ve ahlaki yargılar estetik yargının boşluğunu doldurmaya başlamış, güncel sanat siyasetin baskın olduğu, ahlak ve etiğin sorgulandığı, sosyal, etnik konulara odaklanmıştır.

Çağdaş sanat tanımı geçmişten günümüze defalarca içerik, algılama, sunum açısından değişimler göstermiş, estetik teorilere dair farklı tanımlamalara sürekli ihtiyaç duymuştur. Clement Greenberg, sanatın estetik ve etik yargılarını reddetmiştir. Onun için estetik olmayan bayağı ve sıradan objeler de sanata dahil olabilmektedir. Bu nedenle “*Kitsch*” postmodernizmin temel diyalektiği olmuştur (Artun, 2011:24).

1980'ler hem sanatta hem de onun felsefesinde hızlı dönüşümlerin yaşandığı, tarihsel bir eşiği temsil etmiştir. O tarihten bu yana, farklı kültürleri birbirine bağlayan *dünya sanatı* niteliği taşıyan yeni sanat teorileri ve pratikleri ortaya çıkmıştır. Küreselleşme, telekomünikasyon ve dijital çağ vasıtasıyla, uzak kültürel argümanlar bir araya gelmiş, yeni sanat biçimleri ortaya çıkmıştır.

3. İLİŞKİSEL/DENEYİMSEL ESTETİK TEORİ

Günümüz sanatının amacı, deneyim yoluyla davetliyi izleyici konumundan çıkarmak ve sanatçı ile dolaylı olarak iletişim kurmaktır. Bu deneyimin içeriği, kültürel bağlamda yapıtın popüler mi yoksa gülünç mü, anlamlı ya da önemsiz mi olduğunu belirleyebilmektedir. Ancak yapıt her iki şekilde de sanattır. Deneyimlenen yapıttan yansıyan estetik cevaplar genellikle sanatçının niyetleri tarafından çoğu zaman üç aşağı beş yukarı belirlenmiştir. Deneyimlenebilen sanatta ne olduğu ile ilgili kesin bir tanımın olması, eser ile ilgili tartışmayı sona erdirmektedir. Oysa sanatı özel kılan tartışmaya değer özelliği ile çalışmanın yaşamaya devam ediyor oluşudur. Zamandan bağımsız tartışılmaya devam edilebilen sanat yapıtını deneyimleyen izleyici açısından bakıldığında; katkısının olduğunu bilen gözlemci işin bir parçası olduğunda *-yapıtı uzaktan bakmaktan farklı olarak-* tam da içinde olmanın katılımsal, sanatsal hazzını yaşayacaktır.

Sanatsal algılama biçimleri günümüzde içine uyumsuzluğu ve düzensizliği dahi kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Sanatı geleneksel yollarla tanımlayan ve yapıtta klasik anlamda ahenk arayan izleyici grubunun tutum ve düşünceleri ile çağdaş işler arasında genişleyen bir boşluk oluşmuştur. Çağdaş sanat eserleri, bir hayret, umut ya da umutsuzluk, hayranlık ya da tikslenme hissi uyandırabilmektedir. Sanat eseri doğrudan veya karmaşık, kapalı veya açık, anlaşılabilir veya belirsiz de olabilmektedir. Sanatın yaratılmasına yönelik konular ve yaklaşımlar artık sadece sanatçının hayal gücü ile sınırlı değildir.

Günümde sanatçı çalışmasını izleyicinin de katkısının olacağı yönleri ile hesaplamaktadır. Sanatçı, sanat yapıtına ulaşılması ve deneyimlenmesi için olanaklar yaratmakta, mahrem alanının ulaşılır olmasından rahatsızlık duymamaktadır. Ne sanatçı ne de gözlemci sonunda başarılı bir iletişim kurulduğundan net olarak emin değildir. Dewey için sanat insan katkısı olmadan gerçekleşmemektedir. Bu nedenle Dewey estetik süje üzerinde önemle durmaktadır. Estetik süjeyi sanatçı, estetik teorisyen, eleştirmen ve izleyici şeklinde birkaç başlıkta değerlendirmiştir. Dewey, estetik süjenin sanatla ve dünyayla ilgili bilgi birikimine sahip olan kişiler olması gerektiğini düşünmüştür. Çünkü onun için sanat, alt yapısı olmayanın gözüyle değerlendirildiğinde, sanatın seviyesi düşecektir (Eroğlu, 2017:409).

Bourriaud, *ilişkisel estetik* üzerinde düşüncelerinde, çağdaş sanatın paylaşılan birtakım deneyimlerde saklı olduğunu keşfeder. Çağdaş sanatın, somut ve sonlu bir ifade yerine, belirli bir zamanla ve mekânla sınırlı olmayan sonsuz bir tartışmaya giriyormuş gibi deneyimlenmesi gerektiğini savunmuştur (Artun, 2011:187). Beden sanatı ve performans sanatı postmodernizmi oluşturan öğeler olarak tanımlanmaktadır; çünkü bu öğeler modernizmin, değişmez anlamların yalnızca eserin biçimsel yapısı aracılığıyla belirlenebileceği varsayımını alt üst etmektedir (Antmen, 2016:299).

Marina Abramoviç'in 2010'da New York MOMA Müzesi'nde, retrospektif sergisi eşliğinde gerçekleştirdiği "*Sanatçı Aramızda*" performansı, sanatçının katılımcı ile bire bir iletişim içinde olduğu, sanatçı ve katılımcı açısından ayrıcalıklı bir deneyim olmuştur. Üç ay süren performans halka açık şekilde gerçekleştirilmiştir (Görsel 1). Dökümlü bir elbise giyen Abramoviç, serginin düzenlendiği binanın avlusunun ortasına yerleştirilen küçük, ahşap bir masanın arkasına oturmuştur ve yüzünde kararlı bir kayıtsızlık, duygularını açığa vurmeyen bir ifade vardır. Sergi ziyaretçilerinden arzu edenlerin sanatçının karşısındaki sandalyede diledikleri kadar oturmaları, başbaşa sessizce vakit geçirmeleri; daha sonra da yüzyüze bakışmanın anlamını, bu sırada gelişen şaşırtıcı çeşitlilikteki duyguları, içine girdikleri ruh hallerini kelimelere dökmeleri istenmiştir. Bazı katılımcılar sanatçının sessizliğini boş bakışlarla veya kahkahalarla yanıt verebilecek bir meydan okuma, kışkırtıcı bir tavır olarak algılamıştır. Bazıları performansın aşikâr sükûnetiyle kendilerinden geçerken, bazıları da

asında bu performansın altında derin bir keder olduğunu hissederek gözyaşlarına boğulmuşlardır (Wilson, 2015:14).

Görsel 1. Marina Abramoviç, Sanatçı Aramızda Performansı, MOMA, 2010.

<https://tr.pinterest.com/pin/523613894163361324/?lp=true>

İlişkisel estetiğe göre; izleyici pasif konumundan çıkmış, katılımcı olarak sanat atmosferine dahil olmuştur. 1990'dan 2000'li yıllara doğru ilişkisel estetik olarak adlandırılan sanatsal deneyim alanı, güncel sanatın yeni bir arayışı olarak öne çıkmıştır. Çağdaş üretimlerde sanatın ihtiyaç duyduğu asıl buluşma noktası yapay ve yaratılmış sanat mekânlarından çok, yaşayan, canlı, devinen, birlikte dönüşen mekânlar olmuştur.

Enstalasyonlar duygu ve düşüncüyü ifade etmenin, farklı bir dünya yaratmabilmenin arayışlarını karşılayan önemli sanat dinamiklerinden biridir. Ann Hamilton'ın, Manhattan, Park Avenue Armory'de 2012'de gerçekleştirdiği "The Event of a Thread" enstalasyonunda (Görsel 2); her iki tarafa dağılmış 42 büyük tahta salıncak, salonun özenle döşenmiş tavan kirişlerinden perdeyi tutan halat ve makara sistemine bağlanan, ağır zincirlerle asılmıştır. Salıncaklar hareket halindeyken, hafif ipek perdeler salıncak halatlarına bağlı olduklarından, yükselir ve alçalırlar. Bu dalgalanma kumaşların zaman zaman şişmesine neden olur. Salıncaklar, iki ya da üç yetişkin veya ergen taşıyacak kadar geniştir. "The Event of a Thread" ile Hamilton, çok yönlü, kombinasyonu etkileyici, heyecan verici kurgusu ile kişiyi rüyada hissettirecek bir gösteri niteliği taşımaktadır. Enstalasyon katılımcı bir tiyatro mu? yetişkinlerin çocukça deneyimler yaşayabilmesi için hazırlanmış sosyolojik bir deney mi? (Smith, 08.01.2019). Bezlerin dans etmesi, kadın, erkek ve çocukların salıncaklara yönlendirilmesi, görünmeyen bir elin etkisi varmış hissini vermektedir. Bu yönlendirme ile "The Event of a Thread" sürükleyici bir iş olmuştur (ThisWeek in New York, 08.01.2019).

Seyircinin görmesi gereken yönetmenin ona gösterdiği şeydir. Hissetmesi gereken şey, yönetmenin ilettiği enerjidir. Aptallaştıran mantığın merkezinde duran bu neden ve sonuç özdeşliğinin karşısına özgürleşme, neden ile sonucun çözülüşünü, birbirinden ayrılmasını koymaktadır (Ranciere, 2015:19).

Görsel 2. Ann Hamilton, “The Event of a Thread”, Park Avane Armony, 2012, Manhattan.

<https://www.artmarketmonitor.com/2013/01/03/elena-sobolevas-top-10-of-2012/ann-hamilton-in-the-event-of-a-thread-park-avenue-armory-top-view/>

4. DUYGU ESTETİĞİ

Sanata olan ilginin altında yatan ne ise, benzersiz ve etkileyicidir. Sanatsal bakış, sayısız duygular yaratmaktadır ki bu duygular yaşamları değiştirip önemli noktalardan işaretleyebilmektedir. Duygu estetiği psikolojik bir teorinin ötesine geçerek, sanatsal fikirler ışığında görsel bir forma dönüşmektedir. Yani sanat; paylaşılabilir duygusal etkilere sahip, paylaşılabilir fikirlerden oluşmaktadır.

Günümüz sanatı güzel nesnelere ya da olaylar üretmek zorunda değildir. Nitelikli bir çalışma, izleyicide endişe ya da gülünç fikirler ya da duygular uyandırabilmektedir. Çağdaş sanat işleri kasıtlı olarak incitici ya da hoşnutsuzluk yaratıyor da olabilmekte; düşündürmeyi ya da kaçırdığımız duyguları da harekete geçirebilmektedir. Sanat duygu uyandırdığında, düşünmeyi sağladığında izleyiciye daha yakın durmaktadır. Danto'ya göre; Sanatsal ifadenin onu algılayan duygu geçirmesi de gerekmez. Algılayan kişinin işi, bir duyguyu ortaya çıktığı yerde anlamasıdır. Yalnızca bu duyguya sahip olmak yeterli değildir (Murray, 2009: 112).

4.1. Çağdaş Yapıtta Korku Duygusu

Korkutucu deneyimler, kişinin dünya ile olan ilişkisini detaylı olarak sorgulamasıyla başlamaktadır ve bireysel iç dengeleri tehdit etmeye başladığı anda travmalara dönüşmektedir. Hem bireysel hem de toplumsal yaşanan travma deneyimleri *-doğal afetler, teknolojik gelişim, sosyo/politik durum, kültürel ve geleneksel yaptırımlar, toplumsal cinsiyet, etnik ve dini çelişkiler-* kişinin kendi varlığı ile bağlantılı olarak ortaya çıkarken, karşı karşıya kaldığı deneyimlerle de su yüzüne çıkabilmektedir.

Çağdaş, sanatçılar günümüz kültürlerini içine alan tekinsizle meşgul olmaktadır. Diğer söylemler boyunca hareket eden bir meta-söylem olarak, esrarengiz gerçekliğin sorgulanması ve yerinden edilerek araştırılması için hem bir araç hem de biçimdir. Farklı perspektiflerden incelenen sanat eserleri çağdaş yaşamın çatlaklarını açığa çıkarmaktadır (Albano, 12.11.2018).

Lübnan'ın Beyrut kentinde doğan Filistinli sanatçı Mona Hatoum, çocukluğunda yaşadığı travma ve korkularını kaynak alarak, sadece kendisinin değil tüm

insanlığın yaşadığı ve yaşayabileceği duygular üzerinden, estetik odaklı çalışmalar yapmıştır. Sanatçının “*wheelchair*” isimli çalışması, paslanmaz çelik ve kauçuktan yapılmıştır (Görsel 3). Tekerlekli sandalyenin kulpları bıçak şeklindedir, keskin kenarları ışıkta tehdit edici şekilde parlamaktadır. Bu, bakıcıların engellilere yardım etmek için üstlendikleri acının ve fedakârlığın etkili, keskin bir görsel benzetmesidir. Hareket ve hız görünüşte forma dahil olarak, itme kuvveti ile heykele bir ivme kazandırmaktadır (32 Days Remaining, 26.12.2018).

Görsel 3. Mona Hatoum,Untitled (wheelchair), paslanmaz çelik ve kauçuk, 970 x 500 x 850 mm, Heykel, 1998.

<https://sleuth.wordpress.com/2007/12/03/disability-rights-and-wrongs-mona-hatoum/>

Hatoum'un çalışması ilgisizliğe ve haksızlığa uğramış olan engellinin yaşadığı acı duygusuna karşılık gördüğü mesafeli duruşu ve soğuk ilgisizliği anlatmaktadır. Çağdaş Sanat, gerçeği tehdit eden, gerçeklik duygusunu uyandırıp temsil eden sanat eserleriyle karşılaşıldığında, izleyici açısından yapılan sorgulamaları konumlandırmaktadır. Sara Ahmed'e göre; bu sanat yapıtları, rahatsız edici mevcudiyetleri ve eleştirel bakış açıları ile “bireysel” ve güncel toplumsal ve siyasal deneyimler arasındaki ilişkiyi sunarak, gerçeğin yorumlanması ve sanatın rolünün bir aracı olarak ortaya atılmasıyla ilgili soruları gündeme getirmektedir (Albano, 12.11.2018). Çağdaş korku biçimlerinin temsilleri olan bu çalışmalar, sınırların istikrarsızlığına, çağdaş kaygıları şekillendiren tarihlere ve söylemlere dair içgörü sunmaktadır. Gerçeğin yorumlanması ve çağdaş korkunun içerik yorumu bir aracı olarak sanatın rolünü küresel anlamda genişletmektedir.

103

5. FEMİNİST ESTETİK TEORİ

Postmodernist eleştirmenler ve kavramsal sanatçılar, feminist sanat teorisi eleştirilerinden etkilenmişlerdir. Feminist sanat teorisinde sanatın estetik olmak gibi bir mücadelesi olmamıştır. Avangard sanat fikri “güzelliği” reddetmiştir. 1960’lı yıllar sanatta geleneksel ve klişeler ile olan mücadelenin başlangıcıdır. Feminizmin ilk on yıllık dönemi boyunca çoğu yazar ve sanatçının tavır göstermesi gereken en hararetli tartışma konularından biri, çağdaş sanatta anlatımını bulacak bir kadın duyarlılığının ve estetiğinin mümkün olup olmadığıdır. Gloria Orenstein, kadın duyarlılığının doğası konusunda açık görüş belirtmez; ancak *duyarlılık* kavramının, pek çok kadın için sanatta özgürleştirici yeni bir eğilim yarattığını belirtmektedir (Antmen, 2017:33).

Feminist sanat görüşüne göre; güzel bir objeye ya da kişiye bakıldığında, kendini üstün hisseden insan, “güzel”i bir nesneye dönüştürerek zarar vermektedir. Feminist yapıtlarda, modernist geleneğin erkek egemenliğine yönelik kadın sanatçıların başkaldırısı, erkek

sanatçıların yapıtlarının parodik bir biçimde, alaysı yöntemlerle yeniden üretimi şeklinde sergilenmiştir (Antmen, 2008:244).

Feminist teori, sanatın evrensel bir değeri olan “estetik deneyim”in köklü varsayımlarını reddetmiştir. Danto’ya göre; güzellik, rahatsız edici sosyal gerçeklikleri yansıtan konulara verilen uygunsuz bir cevaptır (Hammermeister, 05.11.2018).

Feminist sanat yapıtı, “kadın”ı yeniden tanımlayan onu yapılandıran devrimci bir yaklaşım içindedir. Amaç cinsiyete özgü kişisel bir kimliğe daha hümanist bir bakış açısı getirmektir.

Fotoğraftaki performans çalışmasında (Görsel 4), Renate Eisenegger, yüzünü beyaz bir boyayla boyayıp, yüksek bir binanın katlarında, koridor zeminini ütölemiştir. Ütüleme, birçok kadının aşına olduğu, bir düzleştirme aletidir. Bu sembolik obje arzu, muhalefet ve bireysellik düzleşmesini temsil etmektedir. Sanatçı yüzünü önce saf beyaz bir pigment tabakasıyla kaplamış, geometrik bir ızgara şekli oluşturmak için siyah çizgiler eklemiştir. Böylelikle sabit kimliğinden kendini özgürleştirmiştir. Sanatçı “belli bir şekilde, daha önceki bir varlıktan kurtuluyormuşum gibi kendim bana yabancı görünüyordu” demiştir. Eisenegger, “kadın sanatçıların hırslarını ve başarılarını küçümseme eğiliminde olduğunu” fark etmiş, kimliğe dair performans çalışmalarını, fotoğraf çekimlerini, çizim ve yazılarını kadınlardan özür dilemek üzere ürettiğini belirtmiştir (Frank, 12.12.2018).

Görsel 4. Renate Eisenegger, Performans, “Hochhaus”, 1974.

https://www.huffingtonpost.com/entry/feminist-artists-1970s_us_5800dfc1e4b06e0475943918

6. POLİTİK ESTETİK TEORİ

Sanatın izole edilmiş mekânlardan kurtulup, kamusal alanlara çıkması, ulaşılabilir ve paylaşılabilir mekânlara doğru yol almasına neden olmuştur. Kamusal alan kavramı olarak kamu hukuku ile sınırlanan halkın özgürce dolaştığı fiziksel bir mekân olmanın ötesinde ideal olarak çoğulcu ve demokratik fikir, söylem ve eylemlerin gerçekleştiği ortak katılım fikirlerinin üretildiği toplumsal alanlardır. Bu bakımdan güncel sanat pratikleri; kamusal alanı özgürleştirmiş, paylaşımına açmış yeni estetik ilişkilerle yapılanılmasına olanaklar sağlamıştır. Yani kamusal alan, sosyal mekânlar, kolektif sanat uygulamaları, insiyatifler ve proje temelli sanat uygulamalarını kapsamaktadır.

Hannah Arendt 1968’de yazdığı “Kültür Krizi” adlı makalesinde, hakiki sanatın bir amacı ve yararı olmadığını, dolayısıyla politik eylemin de bir parçası olamayacağını ileri sürmektedir (Artun, 2013: 177). Çağdaş sanat pratiğinde, sosyal adalet kaygısı, estetik kaygıdan tamamen farklı bir alana yerleşmek eğilimindedir. Politik bir mesaj söz konusu ise; güzellik mesajın güçlülüğünü ve ivmesini engellemektedir. Beckley, Shapiro (1998), Arthur Danto; “Eylemcinin güzelliği bertaraf etmek istemesini anlayabiliyorum; çünkü güzellik, aktivistin ne yapması gerektiğine dair yanlış bir perspektifi ortaya çıkarmaktadır” demiştir.

Hegel’e atıfta bulunularak, sanatsal güzellik çalışmalarının, sanatçının (siyasi bir anlam da dahil olmak üzere) amaçladığı anlamıyla bir *duyumsal veri* kaynağını sergilediğini söyleyen ilk filozoflardan biri olmuştur. Beckley, Shapiro (1998)’de Hegel’e göre; güzellik, sanatçının zihnindeki kendi kavramı ile eşleşir ve güzellik iş ile yürürlüğe girdiğinde -önce fikir sonra eylem olarak- düşünce yapılanmış olmaktadır. Bu şekilde, çalışmanın dışsal güzelliğinden değil, anlam, içerik, düşünce ya da kavramı hakkında konuşulabilmektedir.

Politik sanat çalışmasını *estetik* olarak yargılamak için, kavramsal içeriğinin göz önünde bulundurulması kaçınılmazdır. Değerlendirme, somutlaştırdığı fikirler ve içerik açısından yapılmalıdır. Birçok çağdaş sanatçı, “çok estetik” veya “çok güzel” olmanın politik sanat adına zararlı olduğunu savunmuştur. İranlı sanatçı Shirin Neshat hem form hem de içerik açısından çalışmalarında politik-feminist eleştirel duruşunu dile getirmiştir.

Christy MacLear ile gerçekleştirdiği röportajında Neshat (2014), “Evet, bunu bir iletişim yolu olarak ortaya çıkarmak için sanatsal bir araç olmalıydı. Dürüst olmak gerekirse, bütün çalışmalarım, politik, ahlaki, varoluşsal olsa da duygusal bir boyuta sahip olması gereken bir çalışma yapma niyeti vardır. Bu benim kültürel geçmişim ama beni harekete geçiren şeyleri gerçekten çok seviyorum ve diğer insanları yansıtmayı da seviyorum” (McLear, 09.01.2019). Sanatçının 1996’da gerçekleştirdiği “God’swomen” serisinden biri olan “Speechless”, hem feminist hem de politik mesajları güçlü bir çalışmadır (Görsel 5).

Görsel 5. Shirin Neshat, “Speechless”, 1996, jelatin gümüş baskı ve mürekkep, Gladstone Gallery, New York ve Brüksel.

<http://artradarjournal.com/2014/03/01/iranian-artist-shirin-neshat-on-art-can-change-the-world-interview/>

7. DİJİTAL ESTETİK

Bauhaus Enstitüsü'ne adını veren Gropius'un “faydalı” ve “güzel”i bütünleştirmeye yönelik çağdaş yaklaşımı, klasik estetik kuralları sarsmış, bunların yerine yeni fonksiyonel bir estetik getirmiştir. Endüstriyel tasarım, güzellik ve faydalıyı kendi içinde eritir ve bize insansallaştırılmış bir makine verir. Endüstriyel teknolojik estetik, tasarım (dizayn) teorilerinde kaynağını bulmaya böyle başlamıştır (Tunalı 2011:256).

Teknolojik gelişimin iletişim olanakları ile bugün, dünyanın birçok yeri ile bağlantı içinde bulunulabilmektedir. Yeni medya biçimleri ve estetik ilişkiler, kültürlerarası değişimler ve ulusal sınırların kolay geçişlerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sanat, içeriği ile ilgili ve medyanın kullanım olanakları ile geniş ifade alanları bulmaktadır. Son zamanlarda gerçekleştirilen sanat uygulamalarının çok yönlü oluşu, dijital platformda da çok anlamlı çok biçimli anlatımlara imkân sağlamıştır. Çağdaş teknolojinin hızlı dijital bağlantıları ve günlük deneyimlerin içinde varoluşu, çağdaş sanat için benzersiz yeni bir boyut oluşturmuştur.

Yeni teknoloji, teknik ve medya olarak daha önce görülmemiş imkanlar sağlamaya devam etmektedir fakat; görüntü düşünceli olmaktan o kadar çabuk vazgeçmeyecektir (Ranciere.2015:119). Teknolojinin, görsel sanatın teknik ve malzeme olanaklarını hadsizce aştığı düşünülürken, bugün bir yaratım alanı fırsatı ve sanatsal materyal olarak da değer bulduğu düşünülmektedir.

Groys (2014)'e göre; dijital bir görüntüyü, sadece izlenmesi amacıyla sergilemek gerekmez, sahnelemek, canlandırmak da gerekir. Walter Benjamin'in “*Teknik Olarak Yeniden Üretilirlik Çağında Sanat Yapıtı*” tezi, teknoloji ve medyanın çağdaş estetiğinde oldukça etkili olmuştur. Sosyolog Jean Baudrillard, günümüz dünyasında, geleneksel estetik nesnenin yerine simülasyon estetiğinin geçtiğini öngörmektedir. Baudrillard'a göre (2010); Gerçeklik ortadan kalkmış ve onun yerini simülasyon almıştır. Buna göre, artık “gerçek ya da hakikatle bir ilişkimiz kalmamıştır” (Baudrillard, 2010:15). Yaşamdaki sürekli değişim ve modernleşme süreci ile gerçeklik algısı değişmiş, insanlar kurgulanmış bir yaşamın içinde varlık göstermeye başlamışlardır.

8. SONUÇ

Çağdaş sanat estetik içerik açısından kaygan bir zemin üzerinde durmaktadır. Günümüz sanatı 1960'lardan günümüze gelen tüm estetik teorileri içinde barındırmaktadır. Bir ekole, akıma ya da topluluğa dahil olunmayan, tüm disiplinlerin harmanlandığı, içerisinde estetik ya da anti estetik unsurları barındıran, ustalık ya da fikrinsel yaratıcılığın olduğu bir yapıtta, bu değerlerin niceliği hesaplanamaz duruma gelmiştir. Çalışmanın niteliğini etkileyen birçok faktör vardır. Çalışmanın nerede sergilendiğinden, teknolojik olanaklardan, maddi sponsorluklardan, küratöryel seçimlerden, hatta sanatçının nerede yaşıyor olduğunun da önemli olduğu çok noktadan etkenli ve değişkenli bir sanat sistemi oluşmuştur.

Günümüz çağdaş sanat üretimlerinin, medya ve tanıtım yoluyla izleyiciyi çekmek üzere duyuru yapması, sanatçının bir projenin parçası olarak kabul edildiğini işaret etmektedir. Bireysel ya da ekip çalışmaları için sponsorlara ihtiyaç duyan günümüz sanatı, ticari değer ön plana çıktığı bir zemine oturmaktadır. Baudrillard'e göre (2014); günümüzde sanatsal değer ticari değerle belirsizleştiğinden, sanat kendini hükümsüzleştirmiştir. Yani ticari değer, sanatsal değeri para ilişkisine indirgeyerek estetik değeri hükümsüzleştirmekte, böylece estetik değer piyasanın güdümüne giren ticari değerlerle bir olmaktadır.

Bugün bir sanat eserinin değeri, izleyici ya da onun yaratıcısı üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. Bu anlamda sanat birçok noktadan ileti sağlayan bir araca dönüşmüştür. Bunun yanında; ticari menfaatlerini ön planda tutan sanat üretimleri, reklam kaynakları üzerinden öne çıkarak, kamu alanlarında olmalarına rağmen insanlara ulaşmakta zorluk çekmektedir. Kimi

sanatsal çalışma maddi gelir ve gider kaygılarının gölgesinde kalmış, estetik, kültürel, sosyal ve felsefi olarak çalışmanın gerisinde bırakılmıştır.

İnsan bir sanat yapıtına, belli psiko-sosyal beklentilerle yaklaşmaktadır. Bu beklentilere alacağı karşılığa göre yapıtı estetik olarak değerlendirir. Bu beklentiler sürekli değiştiğine göre, yapıtın vereceği cevaplar da sürekli değişecektir. Buna göre, sanat yapıtının varlığı ve estetik değeri, değişmezlik boyutundan çıkarak sürekli bir değişim, boyut içine girecektir (Tunalı, 2011:271).

Sanatta “Çağdaş” kelimesi çok kapsamlı -ne zaman başladığı ve ne zaman biteceğine dair kesin hükümlerin oluşmadığı- bir yaratım alanını temsil etmektedir. Bu üretimler birçok disiplini içinde eritirken, duygu, düşünce, mekân ve materyal açısından özgür bir ortam sunmakta ve “estetik” içeriği değiştirmektedir. Çok farklı odakların işaret edildiği ve çokça farklı yöntemin kullanıldığı bu üretimler, bulunduğu ortam, zaman ve karşılaştığı insanlar açısından tekrar tekrar okunabilir durumdadır. Çalışmanın kapital/estetik haz üzerinden kazanımları birbirleri ile çelişmektedir. Bu nedenle günümüzde sanat eserine başarı normları kazandıran değerler değişkenlik göstermektedir. Günümüz yaşamının gerçeği olan hız ve tüketim doğal olarak sanatta da kendine bir alan yaratmıştır ve çok defa estetik hazı gölgede bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- ALTUĞ, T., 2007, *Kant Estetiği*, Payel Yayınları, İstanbul, ISBN: 9753880065.
- ARTUN, A., 2011, *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, ISBN: 9789750509476.
- ARTUN A., 2013, *Çağdaş Sanat ve Kültüralizm Kimlik ve Estetik*, İletişim Yayınları, İstanbul, ISBN: 13:978-975-05-1165-3.
- ANTMEN A., 2016, *Sanat Cinsiyet*, İletişim Yayınları, İstanbul, ISBN:-13:978-975-05-0590-4.
- ANTMEN A., 2008, *20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, Sel Yayıncılık, İstanbul, ISBN: 978-975-570-384-8.
- BAUDRİLLARD, J., 2010, *Simülakrlar ve Simülasyon* (Çev: Oğuz Adanır), Doğu-Batı Yayınları, Ankara, ISBN: 9789758717019.
- EROĞLU A., 2017, *John Dewey'de Deneyim ve Sanat*, Hiperlink Yayıncılık, İstanbul ISBN: 6052015780.
- GROYS B., 2014, *Sanatın Gücü*, Hayalperest Yayınları, İstanbul, ISBN: 978-605-86077-8-1.
- MURRAY C., 2009, *Yirminci Yüzyılda Sanat Okuyanlar*, Çev: Suğra Öncü, Sel Yayıncılık, İstanbul, ISBN: 978-975-570-408-1.
- RANCIERE, J., 2015, *Özgürleşen Seyirci*, Metis Yayınları, İstanbul, ISBN: 13:978-975-342-776-0.
- TİMUROĞLU, V., 2013, *Estetik*, Berfin Yayınları, İstanbul, ISBN: 9786054399239.
- TUNALI İ., 2011, *Estetik Beğeni*, Remzi Kitabevi, İstanbul, ISBN: 978-975-14-1404-5.
- WİLSON, M., 2015, *Çağdaş Sanat Nasıl Okunur*, Çev: Firdevs Candil Erdoğan, Hayalperests Yayıncılık, İstanbul, ISBN: 978-605-85025-7-4.

Dergi Kaynakları

- BECKLEY, B. And SHAPİRO, D., 1998, *Uncontrollable Beauty in Arthur Danto, Beauty and Morality te: Towards a New Aesthetics*, New York: Allworth Press, 25-38.

İnternet Kaynakları

- ALBANO, C., Uncanny: A Dimension in Contemporary Art (online), esse, <http://esse.ca/en/uncanny-a-dimension-in-contemporary-art>. (Erişim Tarihi:12.12.2018).
- BAUDRİLLARD, Jean., 2014, (Çev: Ali Artun) *Çağdaş Sanat: Kendi Kendisiyle Çağdaş Sanat* (online), e-skop Sanat Tarihi Eleştirisi, <http://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-estetik-cagdas-sanat-kendi-kendisiyle-cagdas-sanat/1862>. (Erişim Tarihi:09.11.2018).
- FRANK, P., 2016, 8 Radical, Feminist Artists From The 1970s Who Shattered The Male Gaze, Huffpost, https://www.huffingtonpost.com/entry/feminist-artists-1970s_us_5800dfc1e4b06e0475943918. (Erişim Tarihi:12.12.2018)
- 32 DAYS REMAİNİNG, 2007, Disability Rightsand Wrongs: Mona Hatoum, <https://slewth.wordpress.com/2007/12/03/disability-rights-and-wrongs-mona-hatoum/> (Erişim Tarihi: 26.12.2018).

- HAMMERMEİSTER, K., 2018, *What's New in Aesthetics* (online), Philosophy Now, https://philosophynow.org/issues/24/Whats_New_in_Aesthetics. (Erişim Tarihi: 15.11.2018).
- MACLEAR, C., 2014, Iranian artist Shirin Neshat on art, politics and changing the world, Art Radar Journal, <http://artradarjournal.com/2014/03/01/iranian-artist-shirin-neshat-on-art-can-change-the-world-interview/> (Erişim Tarihi:09.01.2019).
- NAUKKARINEN, O., 2014, *Contemporary Aesthetics: Perspectives on Time, Space and Content* (online), Contemporary Aesthetics, <https://quod.lib.umich.edu/c/ca/7523862.0012.005/--contemporary-aesthetics-perspectives-on-time-space?rgn=main;view=fulltext>. (Erişim Tarihi:10.11.2018).
- PİSCİOTTA, H., 2018, *Encyclopedia of Aesthetics* (online), <http://www.caareviews.org/reviews/280#.XDRzG1X7SUK>. (Erişim Tarihi: 15.11.2018).
- SMITH, R., 2012, The Audience as Art Movement (online), Art&Design, <https://www.nytimes.com/2012/12/07/arts/design/ann-hamilton-at-the-park-avenue-armory.html>. (Erişim Tarihi:08.01.2019).
- THIS WEEK in NEW YORK, 2012, Ann Hamilton:TheEvent of a Thread (online), <http://twi-ny.com/blog/2012/12/30/ann-hamilton-the-event-of-a-thread/> (Erişim Tarihi:08.01.2018)

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 111-122

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.009

Araştırma Makalesi / Research Article

A DISCUSSION OF THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE ARRIVED SHIP DOCTRINE

Sinan MİSİLİ*

* Dr. Öğr. Üyesi, Uludağ Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, TÜRKİYE,
E-mail: sinanmisili@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6759-2317>

Received: 5 October 2018; Accepted: 20 December 2018

ABSTRACT

There are three requirements for laytime to commence in common law. Firstly, the vessel must arrive at the agreed destination. Secondly, the vessel must be ready to load or discharge the cargo. Lastly, notice of readiness must be given to charterers or their agents. Under English Law, especially as a doctrine “arrived ship” is considered when only first requirement is satisfied. At loading and unloading, there is limited time interval called laytime in common law which is either fixed or customary. So charterer must complete its loading or unloading in these time limits. If there is a limited time it is important to determine the commencing point. In common law it is determined by “arrived ship doctrine”. This work will examine “the history and development of the arrived ship doctrine”. It is going to be focused on the cases in English Courts.

Keywords: Arrived Ship, Laytime, Notice of Readiness.

1. INTRODUCTION

It has been correctly pointed out by one author that “there is always a destination to which the ship is to proceed for loading, and to which the goods are to be conveyed for delivery” (Tiberg, 1979:226). In these destinations for delivery and loading, there is a limited time interval which is called as laytime in common law, either fixed or customary. Laytime means the period of time agreed between the parties during which the owner will make and keep the vessel available for loading or discharging without payment additional to the freight (The Voylayrules 93 at rule 4) (URL-1). In a charterparty laytime clause specify the available period of time for loading and discharging which is free of charge to the charterer (Girvin, 2003:558; Hill, 2003:218). So charterer must complete its loading or disloading in these limited time intervals. If there is a limited time, it is important to determine the commencing point. Because if these limited time intervals or period of time is exceeded, then charterer has to pay

compensation either in demurrage or liquidated damages (Girvin, 2003:558). In common law the commencing point is determined by “arrived ship doctrine”

Charterer must have had notice of readiness for beginning to run of lay days against the charterer (Colinvaux, 1995:1315). To achieve this, ‘the ship must have arrived at the place agreed upon for loading or discharging, and must be ready to take in the cargo or to deliver it’ (Colinvaux, 1995:1318). There are three requirements (Schofield, 2011:71; Davies, 2006:1; Hill, 2003:218), for laytime to commence in common law. Firstly, the vessel must arrive at the agreed destination. Secondly, the vessel must be in all respects ready to load or discharge the cargo. Lastly, notice of readiness must be given to charterers or their agents. As Davies (2006:1) mentioned if these three requirements are satisfied, the vessel is considered an “arrived ship”. Notice of readiness cannot be given until the ship is an “arrived” ship (Colinvaux, 1995:1318). Under English Law, as a rule, the term “arrived ship” is considered when only three requirements are satisfied. Therefore it is mentioned that ‘the current test in English Law on whether the ship has arrived or not has three requirements such; 1-) Has the ship reached the ‘commercial area of the port’ or the ‘normal waiting place?, 2-) Is the ship ready to perform her cargo operations?, 3-) Has notice of readiness been tendered?’. (Packard, 1979:11). But one must also be borne in mind that especially as a doctrine “arrived ship” is also considered by many (include judges, arbitrators etc...) when only first requirement is satisfied and this work also used “arrived ship” as this meaning (Davies, 2006:1-2). Till the ship becomes ‘arrived ship’ shipowner does not entitled to give notice of readiness to load (or unload) (Leonis v. Rank, 1908:517-518). In other words the shipowner has no right to claim against the charterer that laytime to commence until the ship is an ‘arrived ship’(Leonis v. Rank, 1908:517-518).

The arrived ship doctrine is important for voyage charters. In voyage charters there is four stages; ‘loading (approach) voyage, the loading operation, the carrying voyage, and the discharging operation’(The “Johanna Oldendorff”, 1973:304; Hill, 2003:214). In loading and carrying voyages the shipowner is alone, whereas loading and discharging operations are joint operations by shipowners and charterers (The “Johanna Oldendorff”, 1973:304). There are three types of voyage charter; port, dock (wharf) and berth (Packard 1979:14; Girvin, 2003:560). It is ‘relatively straightforward’ (Wilson, 2010:53) or lets say ‘generally plain enough’ (Leonis v. Rank, 1908:518) to determine whether the vessel becomes an “arrived ship”, or not, when it is berth or dock charter. Because “the vessel becomes an arrived ship when it enters the specified berth or dock” (Wilson, 2010:54; Leonis v. Rank, 1908:518). For berth charters, this means that when the vessel is in the agreed berth, special destination is reached (Girvin, 2003:560) and the vessel does not need to move further for loading or discharging (Schofield, 2011:79). If the loading place is berth, the vessel becomes ‘arrived ship’ only when the vessel actually have berthed (Cooke et al., 2014:387). The loading and carrying voyage did not end until the vessel at that specified berth (The “Johanna Oldendorff”, 1973:304). Berth means the specific place within a port where the vessel is to load or discharge (The Voylayrules 93 at rule 2) (URL-1). Even the berth as a word is not used in the charter, but the specific place is (or is to be) identified by its name, this definition shall still apply (The Voylayrules 93 at rule 2) (URL-1). Actually a berth is an individual point on a jetty, wharf or in a dock (Girvin, 2003:560). In a dock a berth generally named by numbers such as No 1 berth etc.. (Girvin, 2003:560). In conclusion berth charters are ‘those in which the place to which the vessel is to proceed and there load and discharge is a single berth, either named in the charterparty itself or nominated thereafter by the charterer in the exercise of an express power to do so’(The “Johanna Oldendorff”, 1973:303).

There is also no difficulty in saying whether a vessel arrives in a dock (The “Johanna Oldendorff”, 1973:306). Dock is a structure that encloses water, often between two piers, in which ships are received for loading, unloading, safekeeping or repair (Garner, 2009:552). In a

dock charterparty, when a vessel arrives in dock, it means the vessel reaches its specified destination (Schofield, 2011:80). The ship becomes an arrived ship when it enters the specified dock (Girvin, 2003:561). Namely, the laytime begins to run as soon as the ship has arrived in that dock (Colinvaux, 1995:1321). Dock charters are ‘those in which the corresponding named or nominated place is a dock containing, it may be, several berths’ (The “Johanna Oldendorff”, 1973:303). In berth and dock charters the risk of delay is borne by the shipowner (Wilson, 2010:54; Girvin, 2003:560). In berth and dock charters, it is known when laytime would start to run (The “Johanna Oldendorff”, 1973:303).

It is different for ports. Because ports are larger than docks or berths and “dependent on whether it is regarded from legal, geographical, administrative or commercial standpoint.” (Cooke et al., 2014:387; Girvin, 2003:561). Therefore, to formulate the test ‘arrived ship’ is difficult in port charters (Girvin, 2003:561). Port means an area, within which vessels load or discharge cargo whether at berths, anchorages, buoys, or the like, and shall also include the usual places where vessels wait for their turn or are ordered or obliged to wait for their turn no matter the distance from that area (The Voylayrules 93 at rule 1) (URL-1). A port charter is ‘in which the named or nominated place of loading is port containing, it may be, several docks each with several berths’ (The “Johanna Oldendorff”, 1973:303). In port charters, namely if the loading or discharging place is a port, there is two possibility; either agreed berth is available or not. If berth is available, the vessel must proceed immediately to the berth and tender notice of readiness when arrived, whereas if the agreed berth is occupied the vessel will normally reach a place within the port where the waiting ships lie (Cooke et al., 2014:387 – 388). In the latter situation, whether the ship becomes ‘arrived ship’ or not, is considered in several English cases.

This work will examine “the history and development of the arrived ship doctrine”. It is going to be focused only on the leading cases regarding port charterparty in English Courts. Because it must be borne in mind that whole concept of the “arrived ship doctrine” was formed and developed by English Courts. It is going to be seen that there was ongoing development regarding this doctrine by courts for many years.

This work firstly focuses on the case “Leonis v. Rank” (Leonis Steamship Company, Limited v. Rank, Limited, [1908] 1 K.B. 499). Later it is going to be examined respectively the cases; The “Aello” (Agrimpex Hungarian Trading Company for Agricultural Products v. Sociedad Financiera de Bienes Raices, S.A. [1960] 1 Llyod’s Rep. 623), The “Delian Spirit” (Shipping Developments Corporation S.A. v. V/O Sojuzneftexport [1971] 1 Llyod’s Rep 506) and most importantly The “Johanna Oldendorff” (E.L. Oldendorff &CO. G.M.B.H v. Tradax Export S.A. [1973] 2 Llyod’s Rep 285). Lastly this work focuses on the case The “Maratha Envoy” (Federal Commerce and Navigation Co. Ltd. v. Tradax Export S.A. [1977] 2 Llyod’s Rep. 301). All cases deal with ports.

2. LEONIS STEAMSHIP COMPANY, LIMITED v. RANK, LIMITED (LEONIS v. RANK)

In this case, the vessel was ordered to Bahia which arrived February 24 and anchored about three ship’s lengths from the railway pier which for waiting available berth (that because all berths were full) and which did not become available for a month. The question here is that whether the vessel becomes an arrived ship on February 24 or not.

The learned judge found that the vessel did not become an arrived ship on February 24, but a latter date, because the place which the vessel has anchored is not an usual place for loading but a possible place for loading (Leonis v. Rank, 1908:510). But the court of appeal reversed this decision. In leading judgement of Lord Justice Kennedy L.J., it is stated that; “Just as a port may have one set of limits, if viewed geographically, and another for fiscal or for

pilotage purposes, so when it is named in a commercial document, and for commercial purposes, the term is to be construed in a commercial sense... ” (Leonis v. Rank, 1908:519).

Lord Justice Kennedy maintained that ‘we must construe it in regard the “arrival” of the ship at that destination as meaning that port in commercial sense’(Leonis v. Rank, 1908:521). Commercial sense means what the person in regarding shipping business understands (Leonis v. Rank, 1908:521). Lord Justice Kennedy said that the commercial area of port, arrival within which makes the ship an arrived ship, and, as such, entitled to give notice of readiness to load, and at the expiration of the notice to begin to count lay days’ (Leonis v. Rank, 1908:521). Lord Justice Kennedy also stated that ‘to be that area of the named port of destination on arrival within which the master can effectively place his ship at the disposal of charter, the vessel herself being then, so far as she is concerned, ready to load, and as near as circumstances permit the actual loading spot, to be it quay or wharf, or pier, or mooring, and in a place where ships waiting for access to that spot usually lie...’ (Leonis v. Rank, 1908:521 - 522).

It is clear that judge Kennedy mentioned that even one port describes as geographically or for fiscal or pilotage purposes, if it is named in commercial document which as in the case it is named in a commercial document, the area of port must be construed in commercial sense. As Davies (2006:4) correctly proclaimed that “the court disregarded the geographical, fiscal and pilotage limits of port, they focused on commercial area of port”. So the court found that the vessel became an arrived ship on February 24, because it was in the commercial area of port on February 24.

To reach a conclusion Judge Kennedy refer to Carver’s famous book (4th ed. Of Carriage by Sea) and stated that; “When the place named is a port, or other wide district, the lay days begin when the ship is ready, and at the freighter’s disposal, within the named place in its commercial sense; though she may not be in a position to take in discharge cargo, and though she may not be at the wharf, dock, or other part of the place to which charterer may have properly required her to go” (Leonis v. Rank, 1908:523).

It must be said that this case brought the the concept of arrived ship doctrine dependent on whether or not the vessel reached the commercial limits of port. So, according the findings of this case it can be proclaimed that reaching the commercial area of the port means the end of voyage (Schofield, 2011:90). But as Davies (2006:4) mentioned “with the advance of time and the growth/expansion of ports it became more difficult to delineate the “commercial area”. So that, to conclude it can be said that for this case it was not difficult to delineate the limits of commercial place of ports, because the port was not large and the vessel has anchored only a few ship’s length off the pier. But what is going to happen for the larger ports?

3. THE “AELLO” (AGRIMPEX HUNGARIAN TRADING COMPANY FOR AGRICULTURAL PRODUCTS v. SOCIEDAD FINANCIERA DE BIENES RAICES, S.A.)

In this case the question is that whether the vessel the “Aello” becomes an arrived ship when she anchored Buenos Aires Roads on October 12, 1954 which is near Intersection, some 22 miles and three hours away from the loading berths and here was not the usual waiting place. In this case ‘the “Aello”, in the first instance, proceed up the River Paran to Rosario and there loaded a part cargo of maize, completing this operation at 6 p.m. on October 11, 1954. She was then ordered by the charterers to proceed to Buenos Aires and there load the balance of such cargo...Aello returned down river to Buenos Aires and anchored in Beuones Aires Roads at 1.30 p.m. on October 12, 1954. Buenos Aires Roads are in the vicinity of a point in the estuary known as “Intersection” which is marked by a moored hulk for the use of port officials.... Intersection is some 22 miles down river from nearest point in the dock areas at facilities for loading grain are provided’ (The “Aello”, 1960:658). On September 1 there a resolution by port

authorities was in force. According to resolution, “in consequence of acute shortage of maize cargoes, no vessel intending to load maize was allowed to enter the inner harbour without giro (which would allocate the vessel a berth), and no giro could be issued to any vessel unless a cargo of maize was available for her, and no such cargo was became available for the “Aello” until October 29” (The “Aello”, 1960:659).

In the court of appeal, court has found that the vessel must reach to commercial area as the Leonis v. Rank case to become an arrived ship and in this sense, the “Aello” is not an arrived ship. Parker L.J. said that “the commercial area was intended to be part of the port where a ship can be loaded when a berth is available” (The “Aello”, 1958 (2 Lloyd’s Rep. 65):77). As one author correctly mentioned that “this requirement to be an arrived ship the vessel must be in an area where loading or discharging takes place, became known as “the parker” test” (Schofield, 2011:92). When the case has brought before The House of Lords the majority of Lords confirmed the Court of Appeal decision. Lord Keith of Avonholm emphasized the below points (The “Aello”, 1960:649);

1. The free anchorage was not an area within the port in which grain ships usually lay when waiting to load.
2. The lying of the Aello in the Roads was a purely temporary incident.
3. The vessel lay some 22 miles from the dock area and still to finish her voyage to Buenos Aires...
4. ..
5. No loading or unloading of grain ships ever took place at the anchorage in the Roads.
6. The ship was no doubt as near as she could get “the actual loading spot” for some time after her arrival at the anchorage...
7. The ship could not be reasonably held to have been placed at the disposal of the charterer while she was lying at the Roads.
8. The fact that oil vessels or other types of vessel might load or discharge in the Roads is nothing to the point. There may be different commercial areas in a port for different types of vessel and cargo....

Because of above reasons Lord Keith of Avonholm found that the Aello is not an arrived ship when she anchored in the Roads.

In addition, Lord Jenkins stated that;

“...the commercial area of the port that is to say, the area in which the actual loading spot is to be found and which vessels seeking to load cargo of the relevant description usually go, and in which the business of loading such cargo is usually carried out... The judgements as I think clearly postulate as the “commercial area” a physical area capable (though no doubt, only within broad limits) of identification on a map.” (The “Aello”, 1960:660). “...loading or unloading (grain) operations at ‘Intersection’ which would have been carried out by means of lighters sent out from the dock area, is considered impracticable and is never done” (The “Aello”, 1960:658 - 659).

According to Lord Jenkins (The “Aello”, 1960:660), when the ships enter the commercial area, she is an ‘arrived ship’, until the she is not. It can be said that this case “clarified the application of the commercial area principle” (Davies, 2006:6). In this case it must be noticed that the port was larger port than the one in Leonis v. Rank’s. So also this case is important for larger ports to determine the exact place for commercial area. In addition to these, bearing in mind the cargo which the vessel carry, is also important. Because due to “the

nature of cargo” (Davies, 2006:6), the loading and discharging place can be changed, so the commercial area in the port can vary due to the cargo. So as it has been said by one author that “parts of a port would not constitute the commercial area for a particular vessel unless that vessel was within the area of the port which handled the goods to be loaded/discharged.” (Davies, 2006:6). This provide certainty as some author mentioned because whether the vessel becomes an arrived ship can be understood easily by only looking the nature of the cargo and the part of the port which this kind of cargo is loading/discharging. (Davies, 2006:6).

4. THE “DELIAN SPIRIT” (SHIPPING DEVELOPMENTS CORPORATION S.A. v. V/O SOJUZNEFTEXT)

In this case charterers ordered the vessel to Tuapse, which is a smaller port than the one in the “Aello”. The port was quite a small port which has a breakwater in which is a jetty with berths for four tankers. “If the berths are all occupied, oil tankers are not allowed to wait inside the breakwater; they have to remain outside at an anchorage place within the roads” (The “Delian Spirit”, 1971:507). When the “Delian Spirit” entered the port, the berths all four were occupied, so the vessel anchored in the roads one and a quarter miles away from the jetty which is the place where the tankers in waiting always have to lie, but in place outside the breakwater. On the morning of the vessel’s arrival on February 19, 1964, at 8:00, she gave notice of readiness. Although it was a 6 hours’ notice, she could not get in for 4 ½ day. It was only in February 24, 1964, at 8:00, that the charterers can provide an available berth. The issue is here that whether vessel becomes an arrived ship at the anchorage or not. Although the learned umpire found that the vessel is not an arrived ship, The High Court and Court of Appeal agreed on the contrast that they found the vessel became an arrived ship at the anchorage under commercial area principle. Lord Denning in the court of appeal stated that “the present case seems to fall within the Leonis, the “Delian Spirit” waited at the allotted customary and usual place for tankers waiting to get in, it was the only place and she was not allowed to inside the breakwater and waited within a distance of 1, 1/4 miles from jetty, when applying the classic test of Lord Justice Kennedy in the case of Leonis (at 521), she is an arrived ship” (The “Delian Spirit”, 1971:509). Justice Sir Gordon Willmer also refer Lord Justice Kennedy in the case of Leonis and said that the phrase ‘arrived ship’ has to be construed in a commercial sense and the “Delian Spririt” was in the anchorage appointed for ships proceeding to the oil berth within the harbour” (The “Delian Spirit”, 1971:512).

But it must be said that according to the correct understanding of the commercial area principle under the cases Leonis v. Rank and The “Aello” the findings of the High Court and Court of Appeal are not quite right. Namely, as Davies (2006:8; also see Schofield, 2011:94) mentioned, although the the decision of the courts was in accordance with commonsense it appeared to be wrong under application of the “commercial area” test, the principle which had been adopted by the House of Lords in the “Aello”.

This decision was later severely criticised by Lord Reid in the House of Lords. Lord Reid correctly stated that ‘ I find this irreconcilable with... the definition of ‘commercial area’ by Lord Justice Parker which was adopted. I cannot see how it can possibly be said that the open sea outside the breakwater was “within that part of the port where a ship can be loaded when a berth is available’ (The “Johanna Oldendorff”, 1973:291).

It has been believed that this case caused some uncertainties in implementing of the commercial area principle in arrived ship doctrine. In addition to that it has been maintained that although there has some flexibility in commercial area principle, it caused economic unjust to the shipowners and this flexibility sometimes can be reasoned for the uncertainty as in The “Delian Spirit” case (Davies, 2006:7). It began to be seen that “the increase in the size of ship cause some difficulties” (Davies, 2006:7) on implementation of the commercial area concept”.

Therefore the arrived ship doctrine was needed to be reversed at that time. And it did with The “Johanna Oldendorff” case.

5. THE “JOHANNA OLDENDORFF” (E.L. OLDENDORFF & CO. G.M.B.H v. TRADAX EXPORT S.A.)

Till this case all “arrived ship doctrine” was formed and implemented according to “commercial area” principle. In other words, insofar a vessel must have arrived in “the commercial area of the port” before notice of readiness could be tendered. (Cooke et al., 2014:387 – 388). But since this case all “arrived ship doctrine” has been exercised according to “geographical and administrative area” principle. It may be submitted that The House of Lords has changed all concept of “arrived ship doctrine” in this case.

In this case the “Johanna Oldendorff”, the vessel, had been ordered to the Liverpool/Birkenhead, but there were no available berth when the vessel reached the port. So the vessel was ordered to anchor at the Mersey Bar which is 17 miles away from the dock area but within the administrative limits of the port. The question is that whether the vessel has become an arrived ship in Mersey Bar, or not. The Appeal Court ([1972] 2 Lloyd’s Rep 292) found that the vessel was not arrived ship, because she had not reached the commercial area of the port. It is claimed that the appeal court decision was clearly right from a commercial point of view (Schofield, 2011:94). Whereas The House of Lords dismissed the appeal court decision and held that the vessel has become an arrived ship when in Mersey Bar. It must be borne in mind that underlying view in this case is based on “criticising the test of commercial area principle” (Wilson, 2010:54) of the case the “Aello”. With the decision of the “Johanna Oldendorff”, the House of Lords overruled the decision (findings) of the case the “Aello”.

The most important speech was given by Lord Reid in this case, what he said is known now is “Reid Test” (Schofield, 2011:92). ‘The Parker test’ in the “Aello” is replaced with ‘the Reid test’ (Schofield, 2011:82). It is stated in his speech that; “Before a ship can be said to have arrived at a port she must, if she cannot proceed immediately to a berth, have reached a position within the port where she is at the immediate and effective disposition of the charterer. If she is at a place where waiting ships usually lie, she will be in such a position unless in some extraordinary circumstances proof of which would lie in the charterer. ...If the ship is waiting some other place in the port then it will be for the owner to prove that she is as fully at the disposition of the charterer...” (The “Johanna Oldendorff”, 1973:291).

Lord Reid said (The “Johanna Oldendorff”, 1973:291) very clearly that before a ship can be treated as an arrived ship she must be within the port and at the immediate and effective disposition of the charterer. First of all it can be understood from the above speech that the Reid test is regarding where there is a delay between the vessel’s arrival in the port and its moving to a berth (Schofield, 2011:83). It is clear that in his speech, to be an arrived ship there are two requirements to be fulfilled (Davies, 2006:9; Schofield, 2011:83; Wilson, 2010:54; Hill, 2003:216). Firstly, the vessel must be within (the geographical, administrative and legal area of the) port. This can be understood also from the judge Viscount Dilhorne speech in the case. He stated that ‘if the vessel is refused permission and ordered to wait outside the port by the port authority it is not an “arrived ship’ (The “Johanna Oldendorff”, 1973:302). Lord Reid held that the ship was “at the Bar anchorage, within the legal, administrative and fiscal area of port” (The “Johanna Oldendorff”, 1973:291). Secondly the vessel must be at the immediate and effective disposition of the charterer. If the vessel lies the usual waiting place in the port, “the vessel is presumed to be effectively at the disposal of the charterer”, but if the vessel lies at some other place in the port, it will be for the owner to prove that the vessel is at the effective and immediate disposition of the charterer. This decision if compared to the commercial area understanding, widened the area which a vessel can be considered an arrived ship (Davies,

2006:12; see also Girvin, 2003:561). In conclusion, with this case, in port charters where no berth is available, the vessel must have reached a place within the the port where wating ships usually lie (Cooke et al., 2014:388).

Defining the legal limits of ports became a problem. Although Lord Reid claimed that “the area within which a port authority exercises its various powers can hardly be difficult to ascertain” (The “Johanna Oldendorff”, 1973:291), many ports have not well defined legal limits (Davies, 2006:12; Girvin, 2003:562). In many cases it may have possible uncertainty to define the legal limits of ports. Wheras Lord Reid maintained that ‘he finds it difficult to believe that there would, except perhaps rare cases, be any real dificulty in deciding whether at any particular port the usual waiting place was or was not within the port’ (The “Johanna Oldendorff”, 1973:291). So as Wilson correctly pointed out that “the possible weakness of the “Johanna Oldendorff” approach is that it fails to provide any really effective formula for identifying the port area in a specific case, despite the fact that the entire test hinges on this requirement” (Wilson, 2010:55). It has been also said (Hill, 2003:216; see also Girvin, 2003:562) that the only defect in the Reid test is the word “within”. Because of these, it has been maintained that arbitrators have been faced with problems, regarding whether the usual waiting place is, or not, within the port (Davies, 2006:13).

As mentioned above, Lord Reid claimed that “the area within which a port authority exercises its various powers can hardly be difficult to ascertain”. To determine the limits of ‘within port’ in legal and administrive sense, it is advised that ‘the area within which the port authority exercised powers regulating the movements and conduct of ships might be an indication’ (Girvin, 2003:561).

Does the vessel anchored at the usual waiting place would always be considered an arrived ship under a port charter according to findings of the “Oldendorff” case regardless of whether the usual waiting place was inside or outside the port limits? This question aroused in a few years in another case the “Maratha Envoy”.

6. THE “MARATHA ENVOY” (FEDERAL COMMERCE AND NAVIGATION CO. LTD. v. TRADAX EXPORT S.A)

As Wilson (2010:55) mentioned “within four years (since the “Johanna Oldendorff”) their Lordships were provided with an opportunity for second thoughts” with this case. But whether the result in this case is satisfactory or not, for all parties is arguable. It is submitted (Davies, 2006:15) that this case was a bad case because it was soon after the “Johanna Oldendorff” and also still the same three Lords in the “Johanna Oldendorff” sat in the “Maratha Envoy” case.

In this case, the vessel was nominated to Brake which is a river port on the Wesser, because of congestion in the port there were no available berth, so the vessel was ordered to proceed upstream and wait at the Wesser Light. But the problem was that this lightship was 25 miles away downstream from Brake and although it was normal waiting place for that size of vessels, it was outside the port limits. The question in this case was that whether this vessel became an arrived ship in the Weser or not. Firstly when this case has brought before the Court of Appeal, the court held that the vessel was an arrived ship when in Wesser. In his judgement Lord Denning indicated in the court of appeal that; “I think that, at the present day, a vessel should be held to be an arrived ship when she has reached the usual waiting place for the port, even though it may be a few miles outside the limits of the port itself. The reason being that she has completed her carrying voyage and is at the disposition of the charterers as effectively as if she was inside the port itself in the vicinity of a berth.” ([1977] 1 Llyod’s Rep. 217: 223).

That is to say, the court of appeal took held that the important and “decisive factor” (Wilson, 2010:55) was whether or not the vessel was immediately and effectively at the disposal of the charterer. Court of appeal held that there was no reason why a vessel should not be regarded as an ‘arrived ship’ merely because she was outside the strict port limits, provided that she had reached the normal waiting place for that port and was effectively at the disposition of the charterer. Lord Denning submitted that ‘there is no decision which binds us to hold that a vessel cannot be an arrived ship until she gets within the limits of the ports’ ([1977] 1 Llyod’s Rep. 217:222). To reach a decision Lord Denning ([1977] 1 Llyod’s Rep. 217: 223) refer to an arbitration case (Maritime Bulk Carriers v. Garnac Grain Co (The Polyfreedom), (1975) A.M.C. 1826) in which the tribunal by majority held that a vessel which arrived off the Hook of Holland and anchored within an area designated as recommended anchorage, but which was not fiscal, legal or geographical limits of the port of Rotterdam, for vessels waiting entry to the Port of Rotterdam, was an arrived ship.

Therefore according to the court of appeal whether the vessel outside the port or not, is unimportant. But as Wilson (2010:55) correctly mentioned that “The house of Lords had no hesitation in rejecting this heresy and restoring the position established in the “Johanna Oldendorff”. Namely, The House of Lords held that the “Maratha Envoy” did not become an arrived ship while anchored at the Weser Light, because she was not within the limits of the port of Brake.

In this case Lord Diplock (The Maratha Envoy, 1977:305) firstly referred to Reid test; ‘before a ship can be said to have arrived at a port she must, if she cannot proceed immediately to a berth, have reached a position within the port where she is at the immediate and effective disposition of the charterer’, and secondly emphasised what Viscount Dilhorne said that “to become an arrived ship the vessel must be within the port limits, if the vessel is ordered to wait outside this vessel is not an arrived ship” .

In conclusion, the usual waiting place must be within the port, if it is outside the limits of the port, then no notice of readiness can be served (Cooke et al., 2014:388). So it is clear that The House of Lords underlined its tendency regarding “arrived ship doctrine” that they strictly in that same position with the Reid Test. There it can be said that the view of that a vessel anchored at the usual waiting area would always be considered an arrived ship, whether the waiting area was within or outside the port is rejected by the House of Lords (Schofield, 2011:95). It must be borne in mind that since that case still the Reid test prevails the “arrived ship doctrine”. But one must consider that there are ports like Hook of Holland for Rotterdam which the usual waiting areas are outside the port (Hill, 2003:216). Therefore it is suggested (Hill, 2003:216) that the Reid test should have been widened in scope to say ‘whether within or without the port’. Some charterparties like Asbatankvoy, provide a clause that notice of readiness maybe tendered, once the vessel has reached the customary anchorage, even this is at the outside of the official port limits (Girvin, 2003:562).

7. CONCLUSION

It has been seen that there were ongoing developments from commercial area principle to geographical-administrative area principle. All five case indicated one truth actually and it is that “the shipping business, the size and technology of the ships, the size of the port and the technology of communications uninterruptedly improves and changes in everyyear from a century”. So the important thing is that whether the law can reach the speed of this improvement or not. But it must be said as Davies (2006:20). that “the courts have been so sluggish and slow regarding developments in the arrived ship concept”.

Bearing in mind, either in the “Johanna Oldendorff” or in the “Maratha Envoy”, The House of Lords thought that they provided legal certainty (Davies, 2006:21). But in shipping

business it does not seem so. As it has been reported by one author that “arbitrators have had problems put to them in this respect and, in many of those disputes, considerable time and expense was expended in searching for and providing evidence in order to attempt to show that the vessel was in or outside of the port” (Davies, 2006:21).

Therefore it can be said that providing the greater certainty with changing the law from Parker test to Reid test, has failed. Lord Diplock said (The Maratha Envoy, 1977:305) in the case of the “Maratha Envoy” that he is not aware that in practice the Reid test has proved difficulty of application as to whether the usual place where vessels wait their turn for a berth at a particular port lies within the limits of that port or not. But it must be said that contrast to Lord Diplock idea, the Reid test results difficulties for application (Davies, 2006:21; Wilson, 2010:55).

To summarize the current position regarding ‘the arrived ship doctrine’, as Lord Reid stated in the case of the “Johanna Oldendorff” : ‘before a ship can be said to have arrived at a port she must if she cannot proceed immediately to a berth, have reached a position within the port where she is at the immediate and effective disposition of the charterer’. Additionally, it can be said that if there is no express provision dealing with how the misfortune risk of delay through congestion at the loading or discharging port is to be allocated between charterer and shipowner, the Reid test applied; ‘in such a case it allocates the risk to the charterer when waiting place lies within the limits of the port; but the shipowner, when it lies outside those limits’ (The Maratha Envoy, 1977:305). Briefly it is an arrived ship when (usual) waiting place lies within the limits of the port, it is not when it lies outside those limits, provided that the vessel is at the immediate and effective disposition of the charterer.

To conclude, it can be claimed and postulated that there are still things to be developed, the rules to be changed and grey areas to be clarified, regarding the “arrived ship doctrine”. The most important thing is to provide legal certainty in these issues, because it’s their right both shipowner and charterer to know exactly when the vessel becomes an arrived ship. Because the time is money in the shipping business.

REFERENCES

BOOKS

- COLINVAUX, R., (Reprinted in) 1995, Carver's Carriage By Sea (13th edn), Sweet&Maxwell, London, 0-420-45110-2.
- COOKE J. et al., 2014, Voyage Charters (4th edn.), Informa Law, Oxon, 978-1-315-79502-7.
- DAVIES, D., 2006, Commencement of Laytime (4th edn.), Informa, London, 1-84311-530-1.
- GARNER, B.A., 2009, Black's Law Dictionary (9th edn.), West, USA, 978-0-314-19949-2.
- GIRVIN, S., 2011, Carriage of Goods By Sea (2nd edn.), Oxford, 978-0-19-958991-3.
- HILL, C., 2003, Maritime Law (6thedn.), LLP, London, 1-84311-255-8.
- PACKARD,W.V., (Reprinted in) 1983, Laytime Calculating, Fairplay Publications,London, 0-905045-09-2.
- SCHOFIELD, J., 2011, Laytime and Demurrage(6th. edn.), Informa,Oxon,978-1-84311-945-6.
- TIBERG, H., 1979, The Law of Demurrage (3rd edn.), Stevens&Sons.
- WILSON, J.F.,2010, Carriage of Goods by Sea (7th edn.), Pearson, Essex, 978-1-4082-1893-8.

CASES

- AgrimpeX Hungarian Trading Company for Agricultural Products v. Sociedad Financiera de Bienes Raices, S.A. [1958] 2 Llyod's Rep. 65.
- AgrimpeX Hungarian Trading Company for Agricultural Products v. Sociedad Financiera de Bienes Raices, S.A. [1960] 1 Llyod's Rep. 623.
- E.L. Oldendorff &CO. G.M.B.H v. Tradax Export S.A. [1972] 2 Llyod's Rep 292.
- E.L. Oldendorff &CO. G.M.B.H v. Tradax Export S.A. [1973] 2 Llyod's Rep 285.
- Federal Commerce and Navigation Co. Ltd. v. Tradax Export S.A. [1977] 1 Llyod's Rep. 217
- Federal Commerce and Navigation Co. Ltd. v. Tradax Export S.A. [1977] 2 Llyod's Rep. 301.
- Leonis Steamship Company, Limited v. Rank, Limited, [1908] 1 K.B. 499.
- Shipping Developments Corporation S.A. v. V/O Sojuzneftexport [1971] 1 Llyod's Rep 506.

INTERNET SOURCES

- URL-1 Voyage Charterparty Laytime Interpretation Rules 1993 (The Voylayrules 93).
<http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUR5401/h06/undervisningsmateriale/voylayrules93.pdf> (10.07.2018).

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 123-138

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.010

Araştırma Makalesi / Research Article

YUNANİSTAN KÜTÜPHANELERİ İSLAMİ EL YAZMALARI

ISLAMIC MANUSCRIPTS IN GREEK LIBRARIES

Şadi AYDIN* & Serdar DORUK**

* Doç. Dr., Araştırmacı-Yazar, TÜRKİYE, E-mail: aydinsadi29@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5953-4187>

** Araştırmacı, TÜRKİYE, E-mail: serdrk37@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5213-1665>

Geliş Tarihi: 8 Ocak 2019; Kabul Tarihi: 29 Ocak 2019

Received: 8 January 2019; Accepted: 29 January 2019

ÖZET

Asırlar boyunca Osmanlı hakimiyeti altında bulunmuş Yunanistan toprakları uzunca bir dönemi kapsayan idari, tarihi ve kültürel ilişkinin sonucu olarak Osmanlı tarihi arşivinin önemli bir parçasını teşkil eder. Osmanlı tarihi araştırmalarının, özellikle Osmanlı-Yunanistan ilişkileri için en mühim kaynak sayılabilecek Yunanistan tarihî Osmanlı arşivi maalesef XIX. yüzyıldaki karışıklıklar ve olağanüstü olaylardan olumsuz etkilenerek hatırı sayılacak bir kısmı zarar görmüştür. Ancak herşeye rağmen bu kıymetli arşivin kayda değer bölümü henüz ülkenin bazı arşivlerinde korunmaktadır. Araştırmamızın konusu olan Yunanistan kütüphaneleri İslami el yazmalarının (Türkçe, Farsça, Arapça) izini işte bu arşivlerde ve diğer bazı kütüphanelerde aradık ve bugüne kadar bu alanda yapılmış hemen hemen bütün çalışmaları da gözden geçirerek bu yazma eserleri tespiti çalıştık. Yunanistan kütüphanelerinde tespit ettiğimiz İslami el yazma eserlerin azlığı dikkati çeken bir husustur. Lakin zikredildiği gibi XIX. asır başı ve sonrasında yüzyılı aşkın bir sürede yaşanan hadiseler zinciri bu hususa bir açıklık getirebilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Osmanlı, Kütüphane, İslami El Yazmaları.

ABSTRACT

The territory of Greece, which had been under Ottoman rule for centuries, constitutes an important part of the Ottoman history archive as a result of the administrative, historical and cultural relations covering a long period. The Greek historical Ottoman archive, which could be considered as the most important source of Ottoman history research, especially Ottoman-Greek relations, was unfortunately negatively affected by the disturbances and extraordinary events of the 19th century and some of the important ones were damaged. However, a significant portion of this valuable archive is still preserved in some archives of the country. We searched the Islamic manuscripts in Greece, which

are the subject of our research, in these archives and some other libraries, and we reviewed the almost all works made in this field so far and tried to determine these manuscripts. The lack of Islamic manuscripts we have identified in the libraries of Greece is striking. As mentioned, the chain of events in a period of more than a century, from the beginning of the 19th century, is capable of clarifying this issue.

Keywords: Greece, Ottoman, Library, Islamic Manuscripts.

1. TARİH BOYUNCA OSMANLI-YUNAN İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ

Osmanlılar'ın 1360'lı yıllardan itibaren Balkanlar'daki hızlı ilerleyişleri, Makedonya kesiminden başlamak üzere Yunanistan'ı da içine alan yeni bir dönemin habercisi oldu. 1371 Çirmen zaferinden sonra Trakya'daki egemenliklerini sağlamlaştıran Osmanlılar, Makedonya topraklarına doğru ilerledi. 1372'de Gazi Evrenos Bey, Batı Trakya'da Gümülcine, İskeçe gibi şehirleri ele geçirirken Kara Halil Paşa tarafından Kavala, Drama, Zihne, Serez ve Karaferye Sırplar'dan alındı. Evrenos Bey, Serez'i kendine merkez yaptı ve Anadolu'dan getirilen aşiretler bölgeye yerleştirilmeye başlandı. Osmanlı kuvvetleri 1380'lerde Makedonya'nın diğer bölgelerini de fethetti. Selânik, Çandarlı Hayreddin Paşa ile Gazi Evrenos'un uzun kuşatması neticesinde 1387'de alındı, fakat 1402'deki Ankara Savaşı'nın ardından tekrar Bizans'a bırakıldı. Osmanlılar II. Murad döneminde yeniden Selânik'e yöneldiler. Bunun üzerine Selânik'in Rum despotu şehri 1423'te Venedik'e sattı. Bizzat II. Murad'ın kumandasındaki Osmanlı ordusu 1430'da Selânik'i zaptetti. Aya Dimitri Kilisesi Rumlar'a bırakıldı, geri kalan kiliseler camiye çevrildi ve buraya Türkler iskân edilmeye başlandı. Ardından merkezi Yanya olan Epir despotuna karşı harekete geçildi. Despotluk kavgalarından bıkan Epir halkı 1430'un Ekim ayında Yanya'yı Sinan Paşa'ya teslim etti. Yıldırım Bayezid zamanında Mora yarımadası da Osmanlı nüfuzu altına girmiş, fakat Ankara Savaşı'ndan sonra bu nüfuz sona ermişti. Bizans İmparatorluğu'nun elinde Konstantinopolis ile Karadeniz kıyısındaki birkaç şehir yanında Paleologlar tarafından yönetilen Peloponnes (Mora Despotluğu) kalmıştı. Mora despotu olan Bizans imparatorunun kardeşi Konstantinos, Osmanlılar'a karşı savunma önlemleri aldı. İstanbul'un fethinin ardından önce Latinler'in elinde bulunan Atina (860/1456), 1460'ta yapılan bir seferle de Venedikliler'in elindeki kaleler hariç Mora bütünüyle Osmanlılar'ın hâkimiyetine girdi. Mora ve Kuzey Ege adalarında yaşayan çok sayıda Rum, İstanbul'a göç ettirilerek iskân edildi. Böylece Yunanistan tamamıyla Osmanlı Devleti'ne katıldı.

Yunan bağımsızlık hareketi Fransız İhtilâli ile gelişen sürece bağlanır. Tesalya'da bir Rum tüccarın oğlu olan Rigas Velestinlis'in daha 1790'larda bağımsızlık manifestosu ve şiirler yazarak Yunan bağımsızlık hareketini başlattığı ileri sürülür. 1821'de Fenerli beyler tarafından yönetilen Eflak-Boğdan'da ve ardından Mora'da Yunan isyanı başladı. Osmanlı yenilgisi üzerine Mora yarımadasında ve Atina'yı da içine alan, Attika'dan Tesalya'ya kadar uzanan bir Yunan Devleti kuruldu (1829). Osmanlı Devleti 1830'da bu devleti tanımak zorunda kaldı (Hacısalihoğlu, 2013: 586-88).

2. YUNANİSTAN'DA BULUNAN OSMANLI ARŞİVLERİ

Yunanistan'da Osmanlı döneminden kalan tarihî eserlerin büyük çoğunluğu tahrip edilirken bölgede kalan arşiv malzemesi de genelde yok edilmiştir. Peloponnes ve merkezi Yunanistan'da bulunan Osmanlı belgeleri ve defterleri daha bağımsızlık savaşları döneminde (1821-1830) ve takip eden yıllarda imha edilmişti. Yalnızca Balkan savaşlarından sonra ele geçirilen bölgelerdeki Osmanlı arşiv malzemesi kısmen mevcuttur. Selânik'teki Makedonya Tarih Arşivi ve Girit'in Herakleion (Kandiye) şehrindeki Vikeleia Şehir Kütüphanesi, Osmanlı arşiv malzemesini barındıran en önemli kurumlardır. Buralarda başta kadı sicilleri olmak üzere Osmanlı idaresiyle ilgili farklı tipte belge ve defterler mevcuttur. Meselâ Girit'te üç şehirde

Osmanlı kadı sicilleri bulunmaktaydı. Bunlardan Hanya'da yer alan kadı sicilleri 1897 Osmanlı-Yunan savaşı döneminde tahrip edilmiş, Rethymnon'daki (Resmo) siciller, 1945'te Resmo Millî Direniş Örgütü tarafından yağmalanarak bakkallara paket kâğıdı olarak satılmış, sadece Kandiye'deki kadı sicilleri (166 defter) günümüze kadar gelebilmiştir. Bunların yanında Girit'te Hanya'da, Kuzey Yunanistan'da Karaferye ile (Veroia) Kozani'de ve Rodos gibi yerlerde küçük arşivler bulunmaktadır (Hacısalihoglu, 2013: 594-95). Osmanlı arşivleri ile ilgili olarak Prof. Dr. Evangelia Balta çok güzel çalışmalar ortaya koymuştur. Yunanistan kütüphanelerinde bulunan İslami el yazma eserlerle ilgili H. Badawy ve G.J. Roper'in makalesi birçok eksiklik ve iddialarla doludur. Meselâ; bu makale Selanik Makedonya Tarihî arşivinde iki bin adet İslami el yazması bulunduğunu iddia etmektedir. Lakin yaptığımız araştırma ve orada bulunan kütüphane personelinin verdiği bilgiler doğrultusunda bu arşivde arşiv belgeleri dışında hiçbir İslami el yazma eserin bulunmadığını gördük. Yine aynı makalede Girit arşivinde çok sayıda İslami el yazması bulunduğu dile getirilmiştir, fakat arşivle yaptığımız temaslar sonucu arşiv personeli, arşiv belgeleri haricinde herhangi bir İslami el yazma eserin bulunmadığını yazılı olarak bildirmiştir. Çalışmamızda Yunanistan'da bulunan kütüphanelerin el yazması eserlere ait kataloglarını inceleyerek İslami el yazmalarını tespit ettik. Benaki Müzesi ve Gennadius kütüphaneleri gibi bazı kütüphanelerin katalogları basılmamıştı. Bu kütüphanelerdeki İslami el yazmalarını tek tek inceleyerek tavsifini gerçekleştirdik. Kataloglarda bulunan ancak isimlerinin yanlış olduğunu düşündüğümüz bazı eserleri de bizzat görmek suretiyle katalog yanlışlıklarını düzelterek kütüphanelere yazılı olarak bildirdik. Tahminimize göre; eski tarihlerde yapılan katalog çalışmalarından sonra kütüphanelerin arşivine dahil edilmiş ve bizim görme imkanımızın bulunmadığı bazı İslami el yazmaları da (Türkçe, Farsça ve Arapça) bulunmaktadır.

3. YUNANİSTAN KÜTÜPHANELERİNDE BULUNAN İSLAMİ EL YAZMASI ESERLER

Yunanistan kütüphanelerinde bulunan İslami el yazma eserlerin azlığı dikkati çeken bir konudur. Ancak yapılan araştırma sonucunda, 1923 yılında yapılan Lozan Antlaşması ile karşılıklı olarak nüfus mübadelesi şartlarına dahil olarak menkul varlıkların taşınması esasına göre Türkiye ve Yunanistan'da bulunan yazma eserlerin de şahıs ve vakıflar tarafından nakledildiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte geride kalan az sayıda İslami yazma eser tarafımızca yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilmiştir. Bu makale hazırlanırken Yunanistan kütüphaneleri katalogları incelenmiş ve bu konuda kaleme alınmış makale ve kitapların hemen hemen tamamı gözden geçirilmiştir. Makalenin sonuna umumi bir bibliyografya eklenmek suretiyle bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara kolaylık sağlanmıştır. Bu çalışmada İslami el yazmaları barındıran Yunanistan kütüphaneleri belirlenerek koleksiyonlarında bulunan eserlerin katalog bilgileri sunulmuştur. Bu kütüphaneler şunlardır; Yunanistan Millî Kütüphanesi (Ethniki Vivliothiki Tis Ellados), Yunanistan Meclis Kütüphanesi (Vivliothiki Tis Voulis), Selanik Aristoteles Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Benaki Müzesi Kütüphanesi, Gennadius Kütüphanesi, Anagnostiki Etaireia Kerkiras (Korfu Reading Society Kütüphanesi).

4. YUNANİSTAN MİLLİ KÜTÜPHANESİ (ETHNİKİ VİVLİOTHİKİ TİS ELLADOS)

Yunanistan Millî Kütüphanesi 1829 yılında kurulmuştur. 1834 yılında kütüphaneye manastırlardan, kiliselerden ve diğer devlet kütüphanelerinden kitaplar ve mecmualar toplanmıştır. Yunanistan Millî Kütüphanesi el yazmaları koleksiyonu IX. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar el yazması eserler içerir. Kütüphanede Homeros zamanından Bizans'a ve sonrasına ait yazmalar bulunmaktadır. Kütüphane toplamda 18 adet İslami el yazması içermektedir; 9 Türkçe, 2 Arapça, 7 Farsça.

Kur'an-ı Kerim Nr: 1809

Eser, (36x25)cm ebadındadır. 1077 hicri tarihinde Şaban İbn-i Cafer Bey el-Beşiktaşî tarafından istinsah edilmiştir. 326 varaktır.

Kur'an-ı Kerim Nr: 1810

Eser, (17x11)cm ebadındadır. Hafız Mustafa Telamidî tarafından istinsah edilmiştir ve istinsah tarihi belli değildir. 305 varaktır.

Devletşah Tezkiresi Nr: 1811

Eser Farsça'dır. (25x16)cm ebadındadır, istinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. 214 varaktır.

Vassaf Tarihi Nr: 1812

Eser Farsça'dır. (24x14)cm ebadındadır, istinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. 246 varaktır.

Kitab-ı Nuş Aferin-i Gevhertac Nr: 1813

Eser Farsça'dır. (22x18) (15,5x10)cm ebadındadır. Yeşil mukavva cilt içindedir. 1268 hicri tarihinde istinsah edilmiştir ve müstensihisi malum değildir. 119 varaktır.

Molla Abdurrahman Câmî Divânı Nr: 1814

Eser Farsça'dır. (24x14)cm ebadındadır, istinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. 165 varaktır.

Örfi-i Şirazî Divânı Nr: 1815

Eserin dili Farsça'dır. (22x12)cm ebadındadır, istinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. 236 varaktır.

Gülistan-ı Sadi-i Şirazî Nr: 1816

Eser Farsça'dır. (19x12)cm ebadındadır. Hicri 980 tarihinde istinsah edilmiştir ve müstensihisi belli değildir. 138 varaktır.

Gülistan-ı Sadi-i Şirazî Nr: 1817

Dili Farsça'dır. (22x13)cm ebadındadır. Hicri 1266 tarihinde Mirzan Cafer tarafından istinsah edilmiştir. 87 varaktır. Nüsha eksiktir.

Karaçelebizâde Abdulaziz Efendi Tarihi Nr: 1827

Eser Türkçe'dir. (21x14) (14x9)cm ebadındadır. Şemseli kahverengi deri ciltlidir. Hicri 18 Rebiülevvel 1134 tarihinde İstanbul'da istinsah edilmiştir, müstensihisi belli değildir. 319 varaktır.

İskender-nâme Nr: 1828

Eser Türkçe'dir. Baştan ve sondan eksiktir ve manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır. (20x15) (12,5x9,5)cm ebadındadır. Kahverengi deri ciltlidir. İstinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. 178 varaktır. Bu eser kütüphaneye Avusturya'nın Edirne konsolosu İakovou Serigoviç tarafından hediye edilmiştir.

Rağıb Mehmet Paşa Divânı Nr: 1829

Türkçe, (22x16)cm ebadındadır. Hicri 1175 tarihinde istinsah edilmiştir, müstensihisi belli değildir. 40 varaktır.

Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı ve Sicilya Krallıkları Arasındaki Antlaşmalar Nr: 1830

Türkçe, (23x16)cm ebadındadır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 293 varaktır.

Tuhfe-i Şahidî Nr: 1831

Eser, (19x13) (14x7,5)cm ebadındadır. İbrahim Dede bin Salih Muğlevî'nin eseridir. Ebrulu mukavva cilt içindedir. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 28 varaktır.

Tarih-i İbn-i Haldun Nr: 1832

Eser Türkçe'dir. (23x13) (17x7,5)cm ebadındadır. Rebiülevvel 1213 tarihinde Ahmed Hamid Nazifzâde tarafından istinsah edilmiştir. İlk varak tezhipli ve serlevhalıdır. Şemseli bordo deri cilt içindedir. 419 varaktır.

Kitab-ı İlm-i İnşa Nr: 1833

Eser Türkçe'dir. (21x15)cm ebadındadır. Hafız Mehmed Emin tarafından hicri 1218 tarihinde istinsah edilmiştir. Mor ebrulu mukavva cilt içindedir. 54 varaktır.

Takvim Nr: 1834

Türkçe, (21x14)cm ebadındadır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 8 varaktır.

Lügatçe Nr: 1835

Türkçe eş anlamlı kelimeler sözlüğüdür. (24x18)cm ebadındadır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 12 varaktır.

Hâb-nâme-i Veysî Nr: 4153

Eserin dili Türkçe'dir. (21x11)cm ebadındadır. 1749 hicri tarihinde istinsah edilmiştir ve müstensihî belli değildir. 208 varaktır.

5. YUNANİSTAN MECLİS KÜTÜPHANESİ (VİVLİOTHİKİ TİS VOULİS)

Kütüphane 1845 yılında kurulmuştur. 1860 yılında yangın geçirmiştir. 1875 yılında Meclis binasına taşınmıştır. Oldukça zengin dergi ve gazete arşivi bulunmaktadır. Nadir eserler bölümünde çok değerli eserlerin yanında ilk Yunan parlamentosunun, krallığın ve cumhurbaşkanlığının tutanakları vardır. El yazmaları bölümü de oldukça zengindir. Kütüphanede toplam 19 adet İslami el yazma eser bulunmaktadır.

Câmi'u'l-Mebâdi' ve'l-Gayât fî İlmi'l-Mîkat Nr: 265

Arapça, (28,7x18,1)cm ebadındadır. 17. yüzyıla ait bir eserdir. Müellifi Şerafeddin Ebu Ali el-Hasan İbn-i Ali İbn-i Ömer el-Merrakuşî'dir. Hicri 1072 tarihinde istinsah edilmiştir ve müstensihî belli değildir. Astronomi, astroloji, matematik ve zaman hesaplamalarına ait bir kitaptır. Kitapta geometrik şekiller ve şemalar bulunmaktadır. Kitap içinde yer yer tezhipli bölümler de bulunur. Kırmızı deri ciltlidir. Eser iyi durumdadır. 506 varaktır. Eski envanter numarası 205 olarak kaydedilmiştir.

Arapça-Türkçe Lügat Nr: 266

Eser (28,6x18,3)cm ebadındadır. 18. yüzyıla aittir. Yazarı Muhammed bin Yusuf'tur. Hicri 1084 tarihinde istinsah edilmiştir. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser iyi durumdadır. Kestane renkli cilt içindedir. 304 varaktır. Eski envanter numarası 206 olarak kaydedilmiştir.

Matematik ve Astronomi Kitabı Nr: 267

Dili Arapça'dır. (20,7x14,8)cm ebadındadır. Deri cilt içindedir. 18. asra aittir. Aynı cilt içinde matematik ve astronomi kitabı ayrı ayrıdır. Bazı şekillerin üzerinde sonradan eklenen yeşil mürekkepli çizimler vardır. Eser temizdir ve 118 varaktır. Buna ilaveten 40 varaklık Kadızâde Rumî'ye ait astronomi şerhi bulunmaktadır. Şerhin istinsah tarihi hicri 1082 olarak kaydedilmiştir. Eserin eski envanter numarası 207'dir.

Geometri Kitabı Nr: 268

Dili Arapça'dır. (18x12,5)cm ebadındadır. Yeşil deri cilt içindedir. 18. yüzyıla aittir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Geometrik şekiller içermektedir. 55 varaktır. Eski envanter numarası 208 olarak kaydedilmiştir.

Astronomi Kitabı Nr: 269

Dili Arapça'dır. (18,4x13,8)cm ebadındadır. Yeşil deri cilt içindedir. 15. yüzyıla aittir. Eserin yazarı Muhammed İbn-i İbrahim İbn-i Hacı Süleyman'dır. Hicri 856 tarihinde istinsah edilmiştir. Konu başlıkları kırmızı mürekkeplidir ve içinde geometrik şekiller bulunmaktadır. Temiz yazılıdır. 50 varaktır. Eski envanter numarası 209 olarak kaydedilmiştir.

Astronomi Kitabı Nr: 270

Dili Türkçe'dir. (20,3x14,1)cm ebadındadır. İçi kırmızı kaplı yeşil deri cilt içindedir. Eser 18. yüzyıla aittir. İki bölümden oluşur. İlk bölümün yazarı Abdulali Bey Mehmed'dir. İkinci kısmın yazarı Selim adında bir kişidir. Başlıklar kırmızı mürekkeple kitabet edilmiştir. Eserin içinde geometrik şekiller mevcuttur. Hicri 1170 tarihli bir kayıt bulunmaktadır. 157 varaktır. Eski envanter numarası 210 olarak kaydedilmiştir.

Hidayetü'l-İhvan Nr: 271

Dili Türkçe'dir. Astronomi ile ilgilidir. (18,8x12,5)cm ebadındadır. Eser 18. yüzyıla aittir. Başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İçinde geometrik şekiller bulundurmaktadır. Hicri 1137 tarihinde istinsah edilmiştir. 135 varaktır. Eski envanter numarası 211 olarak kaydedilmiştir.

Astronomi Kitabı Nr: 272

Dili Arapça'dır. (18,4x13)cm ebadındadır. Muhammed İbnü'l-Hasan el-Tusi'ye aittir. Yeşil cilt içerisindedir. Eser 17. yüzyıla aittir. Eserin içinde kırmızı mürekkeple çizilmiş geometrik şekiller bulunmaktadır. Hicri 1000 yılında istinsah edilmiştir. Eser iyi durumdadır. 98 varaktır. Eski envanter numarası 212 olarak kaydedilmiştir.

Elif-Ba Cüzü Nr: 273

(23x16,6)cm ebadındadır. 18. asra aittir. Birinci ve ikinci varak oldukça renklidir. Altın yaldızlıdır. 17 varaktır. Eski envanter numarası 213 olarak kaydedilmiştir.

Matematik Kitabı Nr: 274

Arapça'dır. (20x13)cm ebadındadır. Ramazan el-Cezerî'nin kitabıdır. Yeşil deri cilt içindedir. 17. asra aittir. Kırmızı mürekkeple çizilmiş geometrik şekiller bulundurmaktadır. 132 varaktır. Eski envanter numarası 214 olarak kaydedilmiştir.

Astroloji Kitabı Nr: 276

Arapça'dır. (16x10,5)cm ebadındadır. Mustafa İbn-i Abdulkadir'e aittir. Yeşil deri cilt içindedir. Yer yer altın yaldızlıdır. Hicri 1158 tarihinde istinsah edilmiştir. 188 varaktır. Eski envanter numarası 216 olarak kaydedilmiştir.

Kur'an-ı Kerim Cüzü Nr: 277

(21x14,4)cm ebadındadır. 18. asra aittir. Altın yaldızlıdır. Birinci varakta Aleksandrou Kiriayakou Kumbari'ye ait temellük kaydı bulunmaktadır. 20. varakta Yunan alfabesiyle bir not bulunmaktadır. Toplam 20 varaktır. Eski envanter numarası 217 olarak kaydedilmiştir.

Müfredat-ı İbn-i Baytar Nr: 278

Arapça'dır. (15,6x10,8)cm ebadındadır. Eczacılıkla ilgilidir. Deri ciltlidir. Alfabetik olarak kitabet edilmiştir. Kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 244. varakta Yunan Meclisi milletvekili Hristodoulos'a ait bir temellük kaydı vardır. 245 varaktır. Eski envanter numarası 218 olarak kaydedilmiştir.

Kilise Kitabı Nr: 279

Arapça'dır. (15,8x10,5)cm ebadındadır. 18. yüzyıla aittir. Baş sayfaları kopmuş haldedir. Kırmızı mürekkeple kitabet edilmiştir. Çok eski deri bir cilt içindedir. Sayfaları düzensiz 240 varaktır. Eski envanter numarası 219 olarak kaydedilmiştir.

Yusuf ve Züleyha Mesnevisi Nr: 280

Eser Farsça'dır. Molla Abdurrahman Camî'nin eseridir. (21,6x14) (12,5x7)cm ebadındadır. Şemseli mukavva cilt içindedir. Nefis bir nüshadır. Altın yazdırlıdır. Minyatürler bulundurmaktadır. Muhammed Emin Abdullah Es-Saidî tarafından hicri 970 tarihinde istinsah edilmiştir. 163 varaktır. Eski envanter numarası 220 olarak kaydedilmiştir.

Muhtasar Türk Tarihi Nr: 281

Türkçe'dir. (20,2x15,1)cm ebadındadır. Grigorou Papadopoulou'nun el yazması Türkçe kitabından özetlenmiştir. Karton ciltlidir. Eser iyi durumdadır. 15 Eylül 1847 tarihli Yunanca bir not bulundurmaktadır. Eski envanter numarası 221 olarak kaydedilmiştir.

Namaz Risalesi Nr: 282

Arapça namaz risalesidir. (14,3x8,4)cm ebadındadır. 18. yüzyıla aittir. Deri cilt içindedir. 385 varaktır. Eski envanter numarası 222 olarak kaydedilmiştir.

Enam-ı Şerif ve Dua Mecmuası Nr: 283

Enam-ı Şerif cüzünün yanı sıra Arapça ve Türkçe duaları muhtevidir. (13,7x9,8)cm ebadındadır. 18. yüzyıla aittir. Eski deri cilt içindedir. Metinde kırmızı ve yeşil mürekkep kullanılmıştır. Tezhiplidir. Sayfa düzeni dağınıktır. 130 varaktır. Eski envanter numarası 223 olarak kaydedilmiştir.

İlahiyat Antolojisi Nr: 320

Türkçe'dir. (17,6x17,7)cm ebadındadır. Altın yaldız ve tezhiplidir. Eser çok iyi durumdadır. Tezhipli deri cilt içindedir. Cildin dışında "Mahmud Han İbn-i Sultan Mustafa Han İbn-i Sultan Mehmed Han" ibaresi bulunmaktadır. 155 varaktır.

6. SELANİK ARİSTOTELES ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Kütüphane 1927 yılında kurulmuştur. 1974 yılına kadar Felsefe Fakültesi binasında faaliyet göstermiştir. 2000 yılından sonra müstakil binasında hizmet vermeye başlamıştır. Çok fazla sayıda özel koleksiyon bağışlarıyla kütüphane zenginleşmiştir. Aynı zamanda 1923 mübadelesinde Türkiye'den getirilen önemli sayıdaki Yunanca kitaplar da bu kütüphaneye bağışlanmıştır. İki adet İslami el yazma eser bulundurmaktadır.

Kur'an-ı Kerim Nr: 40

(15x11)cm ebadındadır, 306 varaktır. 1243/1827 tarihinde istinsah edilmiştir. Seyyid eş-Şeyh Mahmud İbn-i es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa İstivafi'ye ait temellük kaydı bulunmaktadır. Kestane renginde deri ciltlidir, sayfalar tezhiplidir. Çok iyi durumdadır. Kütüphaneye ilk giriş kayıt numarası: 9107040.

Tıbba ait Kitap Nr: 53

Karamanlıca (Yunan alfabesiyle yazılmış Türkçe) yazılmış bir eserdir. (20x13)cm ebadındadır. İki kısımdan oluşur. Birinci bölüm; 1-15 arasındaki sayfalardır. 87 adet reçete içermektedir. İkinci bölüm; 16-46 arasındaki sayfalardır. 181 reçete bulundurmaktadır. Kitabın sonunda Averchiou Karamuratidou'nun bu kitabı Savva oğlu Pastol'den aldığına dair bir bilgi vardır. Kitap 1965 yılında 158502 nolu giriş kaydıyla Aristoteles Üniversitesi'ne bağışlanmıştır. İmla Kapadokya Karamanlıcası şeklindedir. Eserin 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başına ait olduğu düşünülmektedir.

7. RODOS HAFIZ AHMED AĞA KÜTÜPHANESİ

Medrese talebelerinin yararlanması için Kanuni Vakfı külliyesi içinde Süleymaniye Camii'nin hemen yanı başında bir kütüphane inşâ edilmişti. Bânisi Rodos'un Uzgur Köyü'nde doğmuş olup adadaki saat kulesini inşâ ettiren Tophane Müşiri Ahmed Fethi Paşa'nın babası, eski Rikâbdâr-ı Şehriyârî Hâfız Ahmed Ağa'nın ismi verilen kütüphanenin açılışı 1793 yılında gerçekleşti. Ahmed Fethi Paşa, babasının ihya ettiği kütüphaneyi İstanbul'dan getirdiği, el yazması ve nadir matbu kitaplarla zenginleştirmiştir. Dönemin tüm ilmi alanlarda bilinen eserlerinden derlendiği görülen ve 20 farklı konuda 816 cilt kitaptan oluşan Hafız Ahmed Ağa Koleksiyonu kitapları Hafız Ahmed Ağa vakıf mührü taşımaktadır ve kuruluş dönemi demirbaş defteri mevcuttur. Bir kaç eksik dışında bu defterde kayıtlı kitapların tamamı yerindedir. Ayrıca kütüphanede civar medrese, cami ve şahıslardan yakın dönemde kütüphaneye getirildiği öğrenilen ve hiçbir kaydı bulunmayan 459 cilt yazma kitap bulunmaktadır. Toplam 1288 cilt kitap içerisinde 2187 eser yer almaktadır. (Şahin ve Ağartan, 2010: s. XIII-XVII) El yazması eserler şu konuları ihtiva etmektedir: Kur'ân-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Kelâm, Akâid, Tasavvuf, Siyer, Fıkıh, Usûlü'l-Fıkıh, Ferâiz, Mevâiz, Mantık, Felsefe, Kıraat, Nahiv, Sarf, Meâni ve'l-Beyân, Edebiyat, Lügat, Tarih, Astronomi, Tıp. Kütüphanenin kataloğu Bekir Şahin ve Faruk Ağartan tarafından hazırlanmıştır. Yunanistan'da bulunan İslami yazma eserler Türkiye'ye götürülmüşken bu önemli kütüphanede bulunan eserlerin bırakılmış olması ilginç bir durumdur.

8. BENAKİ MÜZESİ KÜTÜPHANESİ

Benaki Müzesi dahilinde hizmet veren bu özel kütüphane 1931 yılında kurulmuştur. Kütüphanede yüzbinin üzerinde kitap ve mecmua bulunmaktadır. Koleksiyon Yunan tarihi, sanat, kültür, entelektüel hayat ve dini içeriğe sahiptir. Bir bölümü Osmanlı dönemine bir kısmı da modern zamana aittir. Kütüphanede bulunan çoğu el yazma 10. asırdan 19. asra kadar Bizans ve Bizans sonrası el yazmalarını içermektedir. Kütüphanede 16 adet İslami el yazma eser bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim Cüzü ve Dua Mecmuası Nr: MM 74

(10x6)cm ebadındadır. Kahverengi deri cilt içindedir. Müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

Delailü'l-Hayrat Nr: MM 75

Eser (18x12)cm ebadındadır. Mustafa el-Sururî'nin talebesi Hafız Mustafa el-Fehmî tarafından istinsah edilmiştir. İstinsah tarihi malum değildir. Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere'ye ait minyatürleri içermektedir.

Takvim Nr: MM 76

(17x11)cm ebadındadır. 1215 hicri tarihinde istinsah edilmiştir. Girit'ten Abdurrahman Tsakouri tarafından Benaki Müzesi'ne hediye edilmiştir. Kahverengi mukavva cilt içindedir. Son kısmında bazı şiirler ve şahsi notlar bulunmaktadır. Eserde aynı zamanda Mevlana Celaleddin Rumî'nin bazı Rumca beyitlerinin Türkçe şerhi bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim Nr: MM 77

(17,5x11) (11,5x6,5)cm ebadındadır. Şemseli, salbekli ve miklepli kahverengi deri cilt içindedir. İlk iki varak tezhiplidir ancak birinci varak yıpranmıştır. İsmail Kadızâde'nin talebelerinden Hafız el-Hasan bin Ahmed Şem'i-zâde tarafından istinsah edilmiştir, istinsah tarihi belli değildir.

Kur'an-ı Kerim Nr: MM 78

(16,5x11) (11x7)cm ebadındadır. Şemseli, salbekli ve miklepli kahverengi deri cilt içindedir. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. İlk iki sayfası tezhiplidir. Eserin son varığı eksiktir.

Kur'an-ı Kerim Nr: MM 79

Eser (15x9,5) (12x5)cm ebadındadır. 1142 hicri tarihinde istinsah edilmiştir ve müstensihi belli değildir. Ciltsizdir, şirazesi vardır. İlk varığı tezhipli ve yıpranmıştır.

Delailü'l-Hayrat Nr: MM 80

Eser (15,5x10) (10,5x6,5)cm ebadındadır. Bordo mukavva cilt içindedir. Şirazesi kopmuştur. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir.

Tenbihü'l-Enam Nr: MM 81

Eser Arapça'dır. (19,5x10,5) (14x5,5)cm ebadındadır. Kahverengi mukavva cilt içindedir. Birinci varak serlevhalı ve tezhiplidir. 1247 hicri tarihinde Muhammed Kamil Rifat İbn-i Ali tarafından istinsah edilmiştir.

Hadis-i Erbain Nr: MM 92

Eser Arapça'dır. (18,7x13,5) (14,5x7)cm ebadındadır. Şemseli, salbekli kahverengi deri cilt içindedir. 27 Ramazan 1140 hicri tarihinde istinsah edilmiştir. Müstensihi belli değildir.

Tefsir-i Keşaf Nr: GE 16645

Eser Arapça'dır. (31x19) (22,5x12)cm ebadındadır. Kırmızı deri cilt içindedir. Hüseyin İbn-i Yusuf Abdülaziz el-Şirazî tarafından 747 hicri tarihinde istinsah edilmiştir.

Tercüme-i Tuhfetü'l-Müminin Nr: GE 16646

Eser Farsça'dır. Tıp ve eczacılık hakkındadır. (30x17,3) (21,4x10,3)cm ebadındadır. Muhammed Mümin İbn-i Mir Muhammed Deylemî Tunkabunî'nin eseridir. Hafız adlı birisi tarafından 1186 hicri tarihinde Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Şemseli, salbekli, miklepli kahverengi deri cilt içindedir. 436 varaktır.

Kur'an-ı Kerim Nr: GE 16647

(12x7,5)cm ebadındadır. Eser tezhiplidir ve birinci varak serlevhalıdır. İdris İbn-i Muhammed'e ait temellük kaydı bulunmaktadır. Birinci ve son altı sayfasında Farsça şiirleri muhtevidir.

Dua Mecmuası Nr: GE 16648

Eser Arapça'dır. (9,2x6)cm ebadındadır. Mehmed Hurşid tarafından 1200 hicri tarihinde istinsah edilmiştir. Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere'ye ait minyatürleri havidir.

Kitab-ı Müstetab Nr: GE 40108

Eser Farsça'dır. (15x8,5) (8x4)cm ebadındadır. Talik yazıyla 112 varaktır. Ciltsiz ve sondan eksiktir. Mehdi el-Musulî'ye ait bir mühür bulundurmaktadır. 1249 tarihinde istinsah edilmiştir ve müstensihî belli değildir.

Kitab-ı Enam-ı Şerif N: GE 40378

Enam-ı Şerif ve dua mecmuasıdır. (15,5x11) (9,5x6)cm ebadındadır. Tezhipli kırmızı mukavva cilt içindedir. Nefis bir yazmadır. Hafizu'l-Kur'an el-Hac Muhammed Recaî tarafından 1207 hicri tarihinde istinsah edilmiştir. 257 varaktır.

Kur'an-ı Kerim Nr: GE 51725

(19x12,5) (13,5x8)cm ebadındadır. Kırmızı deri cilt içindedir. Eksik bir Kur'an-ı Kerim'dir. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. 67 varaktır.

9. GENNADIUS KÜTÜPHANESİ

1926 yılında Atina'da Amerikan Klasik Çalışmalar Okulu'nda İoannis Gennadiu'nun başlattığı 26.000 cilt eserle kurulmuştur. Bugün kütüphanede 120.000 cilt eser bulunmaktadır. Yunan kütüphaneciliğinde içeriğinin zenginliği bakımından çok önemli bir yere sahiptir; eski gazeteler, kitaplar, mecmualar, broşürler, Yunan dili öğretim kitapları, fotoğraflar, tablolar, özellikle Tepedelenli Ali Paşa, Emmanuel Tsouderou, Filippou Dragoumi'nin arşivlerinin yanı sıra önemli miktarda el yazmaları içermektedir. Koleksiyonda 20 adet İslami el yazma eser bulunmaktadır.

Delailü'l-Hayrat Oriental Yazmalar Nr: 170

Arapça, (10x6,35)cm ebadındadır. Deri cilt içindedir. Tahminen 17. yüzyılda istinsah edilmiştir ve müstensihî belli değildir. İlk dokuz varak tezhiplidir. Başlıklar yaldızlıdır. Mekke ve Medine'nin minyatürlerini ihtiva etmektedir. 140 varaktır.

Kur'an-ı Kerim Oriental Yazmalar Nr: 171

(14,6x9,5)cm ebadındadır. Hafız Osman hattıdır. Altın çerçeveli ve tezhiplidir. İlk iki varak ve son varakta tezhip bulunur.

Kitab fi'l-Letaifu'l-Mesail Oriental Yazmalar Nr: 172

Eser, Arapça fetva mecmuasıdır. Hicri 943 tarihinde istinsah edilmiştir, müstensihî malum değildir. 100 varaktır.

İlmihal Oriental Yazmalar Nr: 173

Eser Türkçe'dir. Astrahan'da 1821 yılında bir molla tarafından istinsah edilmiştir. Başlıklar kırmızı renklidir. 2 Ağustos 1833 tarihli bir hediye kaydı bulunmaktadır. William Selbi Ashinthin tarafından John Morrison'a hediye edilmiştir. 57 varaktır.

Ahit-nâme Oriental Yazmalar Nr: 174

Türkçe bir antlaşma metnidir. Osmanlı İmparatorluğu ile Fransız Krallığı arasında yapılan antlaşmadır. İstanbul'da hicri 1153 tarihinde kaleme alınmıştır. 56 varaktır.

Gülistan Oriental Yazmalar Nr: 175

Farsça'dır. Sadi-i Şirazi'nin Gülistan adlı eserinin birinci faslıdır. (31,75x22,86)cm ebadındadır. 18. yüzyılda istinsah edilmiştir ve müstensihisi belli değildir. Altın yaldızlı ve tezhiplidir. Serlevha ve ilk varak bitki motifli çerçeveye kaplanmıştır. 50 varaktır.

Divân-ı Hasan Dehlevî Oriental Yazmalar Nr: 176

Farsça'dır. Hicri 909 tarihinde istinsah edilmiştir, müstensihisi belli değildir. Serlevhalıdır ve ilk varak tezhiplidir.

Mantuku't-Tayr Oriental Yazmalar Nr: 177

Farsça'dır. Feridüddin-i Attar-ı Nişaburî'ye aittir. 1260 hicri tarihinde istinsah edilmiştir, müstensihisi belli değildir. Çift sütunlu 180 varaktır.

Hat Örnekleri Oriental Yazmalar Nr: 178

(43x28)cm ebadındadır. Nesih ve talik hatları ihtiva etmektedir. Fatiha suresi ile başlamaktadır. 24 varaktır. Altın çerçevelidir.

Ferhad u Şirin Oriental Yazmalar Nr: 179

Eser Farsça'dır. Vahşi-i Bafikî'nin mesnevisidir. (19x11,5) (17,5x10,5)cm ebadındadır. Deri cilt içindedir. İlk iki varığı tezhiplidir. Altın çerçevelidir. İlk iki varak tezhiplidir. Bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1258 tarihli Ali İbn-i Hüseyin adlı birisine ait temellük kaydı bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. Eser 144 varaktır.

Kur'an-ı Kerim Oriental Yazmalar Nr: 180

İlk iki ve son iki sayfası tezhiplidir. Kırmızı deri cilt içindedir. 304 varaktır.

Şiir Mecmuası Oriental Yazmalar Nr: 181

(21x13)cm ebadındadır. Kahverengi deri cilt içindedir. Niyazî-i Mısri, Rumî, Vafî, Bâkî gibi şairlere ait gazel ve kasideleri içermektedir. Eser tezhiplidir. İstinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. 70 varaktır.

Risale Mecmuası Oriental Yazmalar Nr: 182

Türkçe yazılmıştır ve vakit hesaplamalarını içeren iki risaleden oluşmaktadır. (21x13) (15,5x8,5)cm ebadındadır. Kırmızı deri cilt içindedir. İlk sayfası tezhiplidir. Selimiye Camii muvakkithanesinde görevli Mustafa bin Ali el-Muvakkit tarafından telif edilmiştir. Kur'an hafızı Süleyman el-Vehbi tarafından 1191 tarihinde istinsah edilmiştir. İlk risale 6, ikinci risale ise 23 varaktır.

Kitab-ı İlm-i İnşa Oriental Yazmalar Nr: 183

Eser Türkçe'dir. (21x15,8)cm ebadındadır. Kırmızı deri cilt içinde 18 varaktır. Sayfalar altın yaldızlıdır. 1209 hicri tarihinde Çorbacı-zâde Mehmed Sadık Eyyubî tarafından istinsah edilmiştir.

Elif-Ba ve Kur'an Cüzü Oriental Yazmalar Nr: 184

(24x17) (12,5x9,5)cm ebadındadır. Mukavva ciltlidir. Tamamı tezhiplidir. Mehmed Hilmi tarafından telif edilmiştir, telif tarihi belli değildir. 18 varaktır. İlk ve son iki sayfa tezhiplidir.

Takvim Oriental Yazmalar Nr: 185

Türkçe'dir. 1843 yılında İstanbul'da yazılmıştır. 14 varaktır.

Tuhfe-i Nuriye Oriental Yazmalar Nr: 186

Nuri Osman Hanyavî'nin manzum Türkçe-Rumca lügatidir. 46 varaktır.

Camasb-nâme Oriental Yazmalar Nr: 187

Eser Türkçe ve Fransızca'dır. (21,5x15) (16x10)cm ebadındadır. Kahverengi deri ciltlidir. İki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım eserin Türkçe metni ikinci kısmı ise bu metnin Fransızca tercümesinden ibarettir. Türkçe metin 83 varak, 1144 hicri tarihlidir. Fransızca metin ise 307 sayfa ve 1732 miladi tarihlidir. Müstensihî belli değildir.

Dua Mecmuası Oriental Yazmalar Nr: 188

Arapça dua mecmuasıdır. (15x10,5) (11x5,5)cm ebadındadır. Mukavva cilt içindedir. 1236 hicri tarihinde istinsah edilmiştir, müstensihî belli değildir.

Risale Oriental Yazmalar Nr: 189

Eser Arapça'dır. (15,5x10,5) (12x6)cm ebadındadır. Mukavva cilt içinde 16 varaktır. Mevlana el-Kadir Ebu Tahir Mehmed bin Mustafa el-Naimî el-Şehir Ketani-zâde tarafından 1176 tarihinde telif edilmiştir. Erzurum'da dini ilimler tahsil ettiği dönemde kendisine ders veren hocaların isimlerini beyan eder.

10. ANAGNOSTİKİ ETAİREİA KERKYRAS (KORFU READING SOCIETY KÜTÜPHANESİ)

Korfu Okuma Topluluğu 1836 yılında bir grup genç tarafından kurulmuştur. Kuruluşunda Cenova Okuma Topluluğu esas alınmıştır. Korfu Okuma Topluluğu Kütüphanesi günümüzde yedi İyonya adası ile ilgili çalışmaların merkezidir. İslami yazmalar bakımından 6 adet Arapça, 2 adet de Türkçe eser bulundurmaktadır. Burada bulunan eserler Guilford Hanedanı'nın 5. Kontu Frederick North'a (1766-1827) aittir.

134

Kitap Listesi Nr: A1

Arapça, (30x41)cm ebadında tek varak kitap listesidir. Sinyor İbrahim'e ait kitapların listesidir. Listede ismi bulunan kitaplar; Arap tarihi, şiir, edebiyat, coğrafya ve Arap kültürüne aittir.

Napolyon Bonapart'ın Mısır Fermanı Nr: A2

Arapça, (33,5x54)cm ebadındadır. 13 Haziran 1213 hicri tarihlidir. Napolyon Bonapart'ın Mısır ticaretinde rüşvete karşı fermanıdır. Üzerinde (5x3)cm ebadında Fransız devlet amblemi bulunmaktadır.

Türklerle İngilizler Arasında Yapılan Ticari Antlaşma Nr: A3

Türkçe, (22x28,5)cm ebadındadır. Tek sayfadır. 1225 hicri yılında kitabet edilmiştir. Metnin altındaki imzalar; Çolak Ahmed Efendi, Hacı Osman, İngilizler Feliki, Hezen Almedar Yogji, İngilizler Herman Amroou Lokalos'a aittir.

Guilford'a İthaf Edilmiş Şiir Nr: A4

Arapça ve İtalyancadır. (21,5x30,5)cm ebadındadır. 2 varaktır. 23 Temmuz 1812 yılında Halep'te kitabet edilmiştir. Frederick North adına yazılmış akrostiş şiirdir. Arapça kısmı el-Fakir Abdu Zeki Fidal tarafından istinsah edilmiştir. İtalyanca kısmı ise Giyacommo Syte Vidali tarafından yazılmıştır.

Thomas el-Kuşî el-Keldanî'nin Guilford'a Mektubu Nr: A5

Arapçadır. (18x23,4)cm ebadındadır. Tek varaktır. Malta'dan 1821 yılının Şubat ayının sonuna doğru gönderilmiştir. Gönderen kimse Guilford'u Thomaso Borciti'den öğrendiği doğu dilleri hakkında bilgilendirmektedir.

Lübnan Hakkında Rapor Nr: A6

Arapçadır. (21,5x31)cm ebadındadır. 2 varaktır. Tarihsizdir ve müstensihî belli değildir. Lübnan'ın ekonomik ve sosyal durumunu anlatan bir rapordur.

Lübnan Bölgesi Kültürü Hakkında Rapor Nr: A7

Arapçadır. (21x30,5)cm ebadındadır. 2 varaktır. Tarihsizdir ve müstensihî belli değildir. Bölgedeki arkeolojik eserler, bölgedeki Dürzilerin dini hayat ve yapıları hakkındadır.

Şiir Nr: A8

Türkçe, bir varak şiirdir. (18,5x9,5)cm ebadındadır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir.

KAYNAKÇA

- BADAWY, H., ROPER, G. J. (1992), "Greece, World Survey of Islamic Manuscripts", V. I, Al-Furqan Islamic Heritage Foundation, pp. 377-385, London.
- BALTA, Evangelia (1989), "Othomanika Archeia Stin Ellada" Mnimon, Vol. 12, Athens, pp. 241-252.
- BALTA, Evangelia (2003), Ottoman Studies and Archives in Greece, İstanbul.
- DIAMANTIS, Athan. Konstantinos (1961-1997), Vivliothiki Genikon Archeion tou Kratous, Ta Periechomena ton Genikon Archeion tou Kratous (Library of the General State Archives, The Contents of the General State Archives), vols., 1-31, Athens.
- ERSOY, Ersen (2018), Yurt Dışındaki Türkçe Yazmalarla İlgili Bazı Tespit ve Öneriler, Prof. Dr. Tahir Üzgör'e Armağan Kitabı, s. 273-296, Ankara.
- FLÜGEL, G. (1852), Ueber eine Bibliothek in Rhodus, Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft, 6, pp. 541-544.
- HACISALİHOĞLU, Mehmet (2013), DİA, "Yunanistan Maddesi", Cilt 43, İstanbul, s. 586-595.
- HELEN, Philon (1980), Mouseio Benaki: İslamiki Tehni, Athina.
- KOKKINIS, S. (1970), Bibliothekes kai Arkheia stin Ellada, Ekdoseis Petrou Tzounakou, Athens.
- KONOMOS, Ntinos (1965), Sympliromatikos Katalogos ton Heirografon Kodikon tis Vivliothikis tis Voulis (1-241), (Supplementary Catalogue of the Manuscripts of the Library of the Parliament), Athens.
- KUT, A. Turgut, (1972) Türkçe Yazma Eserler Katalogları Repertuarı, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı: Belleten, s. 183-240.
- KYRIAKI, Dafni I. D. (1984), Kerkyraiko Archeio Guilford Katalogos, Corfu: Anagnostiki Etaireia Kerkyras, Korfu.
- LAMBROU, Spyros (1965), Sympliromatikos Katalogos ton Heirografon Kodikon tis Vivliothikis tis Voulis (242-448), (Supplementary Catalogue of the Manuscripts of the Library of the Parliament), Athens.
- LAPPA, Evridiki, RİZOU-KOUROUPOU, Zizika Matoula, (2017) Katalogos Ellinikon Xeirografon tou Mouseio Benaki, (10-16.yy), Athina.
- LIAKOPOULOS, Georgios C. (2002), "A Catalogue of the Ottoman Primary Sources in Athens, Greece", Bulgarian Historical Review, Year: 13, Issue: 1-2, pp. 140-145.
- MIKHAILOVA, I. B., KHALIDOV, A. B. (1982), Bibliografiya Arabskikh Rukopisei, Moscow: Nauka.
- NIKOLOPOULOS, Panagiotis G. (1996), Perigrafi Heirografon Kodikon tis Ethnikis Vivliothikis tis Ellados, Arith. 3122-3369 (Description of the Manuscript Codices of the National Library of Greece, No. 3122-3369). National Library of Greece, Athens.
- PAPPA, Amelia (1991), "Istoriko Archeio Makedonias Periechomena" Mnemon, vol.16, Athens, pp. 310-327.
- PATON, Lucy Allen (1924), Selected Bindings from the Gennadius Library, Cambridge: American School of Classical Studies at Athens.

- PEARSON, J. D. (1971), *Oriental Manuscripts in Europe and North America: A Survey*, Zug: Inter Documentation Company, (Bibliotheca Asiatica, 7.)
- POLITIS, Linos (1991), *Katalogos Heirografon tis Ethnikis Vivliothikis tis Ellados, Arith. 1857-2500* (Catalogue of the Manuscripts of the Library of Greece, No. 1857-2500). *Pragmateiai tis Akademias Athinon*, (Academia Athinon) No. 54, Athens.
- ROSSI, E. (1927), *Assedio e conquista di Rodi nel 1522, secondo le relazioni edite ed inedite dei Turchi; con una notizia sulla biblioteca Hafiz di Rodi*, Roma: Bardi.
- ROSSI, E. (1941), *Gli Studi Orientalistici in Grecia*, *Oriente Moderno*, 21, pp. 538-547.
- SAKKELION, Ioannes and SAKELLION I., I. Alkibiades (1892), *Ethniki Vivliothiki tis Ellados, Katalogos ton Heirografon tis Ethnikis Vivliothikis tis Ellados* (National Library of Greece, Catalogue of the Manuscripts of the National Library of Greece), Athens.
- STAVRINIDIS, Nikolaos S. (1984-1987), *Bikelaia Dimotiki Bibliothiki Herakleiou, Metaphraseis Tourkikon Historikon Engrafon Aforonton eis ten Historian tes Kretes*.
- ŞAHİN, Bekir, AĞARTAN, Faruk (2013), *Rodos Fethi Paşa Vakfi Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, İSAR İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı*, İstanbul.
- ŞAHİN, Bekir, AĞARTAN, Faruk (2010), *Rodos Fethi Paşa Vakfi Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*, Konya, https://www.academia.edu/32528728/Rodos_Haf%C4%B1z_Ahmet_Aga_K%C3%BCt%C3%BCphanesi_Katalog_Giri%C5%9Fi.pdf, [Date Accessed: 18 Ocak 2019].
- THEOCHARIDIS, Ioannis (1988), “I Anaptiksi ton Tourkologikon Spoudon stin Ellada”, (The Development of the Turcological Studies in Greece), vol.16, 1st issue, *Epistimoniki Epetirida tou Tmimatos Istorias kai Arhaiologias tis Philosophikis Scholis tou Panepistimiou Ioanninon*, Ioannina, pp. 19-61.
- TOPPING, Peter (1955), “La Bibliothéque Gennadeion: son historire et ses collections”, *L’Hellenisme Contemporain*, II/9, pp. 121-148.
- UTAS, Bo (1971), “Notes on some public and semi-public libraries in the Near and Middle East containing Persian and other Moslem manuscripts”, *Acta Orientalia*, Copenhagen, 33, pp. 169-192.
- VARDAS, Christina (1995), *Gennadius Library Archives Catalogue*, Angeliki Kosmopoulou and Shawna Leigh (trans., rev.), Athens.
- WALTON, F. R. (1964), *Portrait of a Bibliophile XII: Joannes Gennadius, 1844-1932*, *Book Collector*, 13, pp. 305-326.
- XATZOPOULOU, Venetia, (2017) *Katalogos Ellinikon Xeirografon tou Mouseio Benaki*, (16-20.yy), Athina.

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 139-146

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.011

Araştırma Makalesi / Research Article

KENTTE İMGE ÜRETİMİ BAĞLAMINDA SANATSAL YAKLAŞIMLAR

ARTISTIC APPROACHES WITHIN THE CONTEXT OF IMAGE PRODUCTION IN THE CITY

Yasemin TANRIVERDİ*

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, TÜRKİYE, E-mail: yasem.t5@gmail.com,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6869-4454>

Geliş Tarihi: 3 Ocak 2019; Kabul Tarihi: 25 Ocak 2019

Received: 3 January 2019; Accepted: 25 Ocak 2019

ÖZET

Kentler, belli bir topluluğun üzerinde yaşamlarını sürdürdüğü mekân olarak tanımlanmasının yanı sıra, toplumların tarihsel sürecinin ve bununla birlikte toplumsal gerçekliğin sonucunda oluşan yerleşik bir kültürün algısal birikimini yansıtmaktadırlar. Kentsel imgelerin oluşumunda, yaşanan tarihsel süreç, coğrafi yapı, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim gibi pek çok faktör bir arada bulunmaktadır. Geçmişten günümüze var olan tüm maddi ve manevi değerler imgenin temelini oluşturur ve bedeninin varlığıyla birlikte mekânsal bir boyut kazanır. Kimlik ise bu mekânlar arası dolaşımında kendini her tanımlayışında yeni bir durumun deneyimlenişini yaşar.

İçerisinde yaşanan coğrafyanın da etkisiyle bireylerin dış dünyayı algılama biçimleri, ürettiği kültürel değerler, her türlü toplumsal eylemler üzerinde belirleyici birer unsurdur. Bugüne kadar daha çok kişisel nesnelere üzerinden giden “imge” kavramı, kentte imge üretimi bağlamında sanatsal yaklaşım ve tavırlar olarak ilerlemektedir. Kentlerde, kamusal mekânlarda yer alan duvar resimleri, seramik eser ve benzeri sanatsal yaklaşımlar kentin kendi coğrafyası ve içerdiği tüm değerler ile ilintili olarak ortaya çıkan etkileşimi sunmaktadır.

Çalışma kapsamında kentsel imgenin algılanışı ve bu durumun sonucu olarak ortaya çıkan sanatsal eserler incelenmiştir. Sanatçıların farklı mekân arayışları ve sergileme biçimlerine yöneldikleri günümüz dünyasında sanat eserleri yepyeni bir boyut kazanmaktadır. Sonuç olarak sürekli bir devinim içerisinde olan yenedünyada kentsel imgeler sanatçıları etkisi altına alarak kamusal alanda sanatsal ifade biçimlerine dönüşmektedir. Söz konusu ifade biçiminin izleyiciye kamusal alanda bir adım daha yaklaştırıldığı ve toplum algısına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent, İmge, Kimlik, Plastik Sanatlar, Seramik

ABSTRACT

Cities are defined as the place where they live on a certain community, but also reflect the perceptual accumulation of a settled culture consisted as a result of the historical process of societies and however social reality. In the formation of urban images, many factors such as historical process, geographical structure, socio-economic and cultural development exist together. All the material and spiritual values that existed from the past to the present form the basis of the image and gain a spatial dimension together with the existence of the body. As for identity, it experiences the experience of a new situation in each of describing itself in circulation at these spaces.

Through the influence of the geography lived in it, the ways which individuals perceive the outside world, the cultural values they produce are the determining factors on all kinds of social actions. Until today, the concept of image which goes on through more personal objects proceeds as artistic approaches and attitudes in the context of image production in the city. In the cities, wall paintings, ceramic works and similar artistic approaches in public spaces present the interaction of the city with its geography and all the values it contains.

Within the context of the study, the perception of the urban image and the artistic works that emerged as a result of this situation were examined. In today's world where artists are looking for different places and exhibition styles, art works gain a whole new dimension. Consequently, in the new world, which is in a continuous movement, the urban images are transformed into artistic expression forms in the public space by taking artists under their influence. It is thought that the related expression form is approximated one step closer to the audience in the public sphere and contributes to the perception of society.

Keywords: City, Image, Identity, Plastic Arts, Ceramics

1. GİRİŞ

Kentler, kültürlerin özelliklerini içinde barındıran mekânlar olarak kolektif belleğin bir yansımasıdır. Kentte yapılan sanat eserleri, içinde bulunduğu kültürün etkileriyle bütünleşir. Kişiler yaşadıkları mekânla iç içe durumdadır. Ait olunan toplum içerisinde yaşanan mekân ise bellek oluşumunda etkilidir. Dolayısıyla kentlerde üretilen sanat, toplumun izlerini geleceğe taşır vaziyettedir. Aynı zamanda toplumsal mekânlar zamanla ilişki içerisinde. “Her toplumsal mekân, gösteren ve göstermeyen, algılanan, yaşanan, pratik ve teorik gibi çok sayıda vechesi ve hareketi olan bir sürecin sonucudur.” (Lefebvre, 2015:133) Her toplumsal mekânın bir geçmişi vardır ve bu geçmiş âna yansır.

“Bir kent, ister büyük küçük, içindeki anıtların, sokakların toplamından çok başka bir şeydir; tıpkı bunun gibi sadece bir ekonomi, ticaret, endüstri merkezi de değildir. Toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümü olarak kent, dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde kesiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekân görünümüyle karşımıza çıkar.” (Braudel, 1991:125)

Kamusal alanlar ise insanların ortak ihtiyaçları doğrultusunda gelişen, toplu kullanıma açık olan alanlardır. Kamusal alanda üretilen eserler, toplum belleğinin bir parçası olarak kolektif belleğin oluşumunda etken olurlar. Kamusal alanda üretilen eserler, içinde bulunduğu toplumun kimliğini oluştururlar.

“Bir kentteki hareketli elemanlar, özellikle de insanlar ve onların faaliyetleri, sabit fiziksel bölümler kadar önemlidir. Biz bu gösterinin izleyicileri olarak kalamayız, kendimiz de onun bir parçasıyız, öteki katılımcılarla birlikte sahnede yer alırız. Çoğu kez kendi algılamamız süreklilik göstermez, kısmi bölük pörçük olur, daha çok

dikkatimizi çeken şeylerle bölünür. Hemen hemen bütün duyularımız devrededir. Kentin imgesi bütün bunların birleşimidir. (Lynch, 2010).

Kentler; anılar, arzular gibi birçok olgunun bir araya gelmesi ile oluşur. (Calvino, 2016:13) Bununla birlikte kentler, belleğin canlı tutulmasına yardımcı olup, geçmişin izlerini beraberinde taşırlar.

İmgelem ise, etimolojik olarak, *imago* ‘*temsil, taklit*’ ve *taklit etmek*, yeniden üretmek ile iç içedir. İmgeler, taklit eder, olanları sonsuz olarak tekrar ederler. “İmgeleme sahip olmak, dünyayı, bütünselliği içinde görmektir. Çünkü kavramsallaşmaya gelmeyen her şey, imgelerin görevidir ve bu onun uhdesindedir” (Eliade, 2017: 29). İmgenin algılanışı kişilere göre farklılaşabilir. Sanatçıların da imgeyi algılama ve aktarma biçimleri kendi içinde değişiklik gösterebilir.

İnsanlar, imgeler sayesinde düşünür, yaşamına şekil verirler. Kullandıkları ve ürettikleri kültür nesnelere ile kendileri arasında doğrudan kurdukları bir bağ yoktur. Dolayısıyla insanlar bellekte bu nesnelere imgeler aracılığı ile bağ kurar. “İnsan zihninin, gövdesine ve bütünlüğüne dair daha fazla bilgi edindikçe, kültürün ve imgelerin rolü de değişmiştir. İmgeler, artık insan eylemlerinin temsilleri ya da yorumlayıcıları değildir.” (Burnett, 2007:19). Sartre’a göre, varoluş imge olarak, zorlukla ele geçirilebilecek bir varlık kipidir. Onu anlamak için zihni zorlamak gerekmektedir. Örneğin bir kâğıdı ele aldığımızda, imge ile gerçeklik olarak kâğıt yaprağı, birbirinden farklı iki varoluşa sahiptir. Sartre, “İmge, nesne olduğuna göre, imgenin nesne gibi var olduğu sonucu çıkarılır”. (Sartre, 2006:7) demektedir.

Çoğunlukla kişisel nesnelere üzerinden ele alınan imge kavramı kentte yapılan sanatla birlikte yerini farklı bir algıya bırakmıştır. Kent kavramı içerisinde imge artık kişisel bellekteki algısının yerini toplumdaki imge algısına bırakmaktadır.

2. KENTTE SANAT

141

Kentler insanların ortak kullanımına açık, kültürel bir bilincin yansımasıdır. Kent içerisinde yapılan sanat, izleyicisine ulaşabilmesi adına, içerisinde bulunduğu mekân ile bütünlük kurar. Kent içerisinde üretilen sanat, kentin kimliğini taşır ve böylelikle tamamlanır. Sanat eseriyle birlikte kentler kültürel belleği gelecek nesillere aktarır ve devamlılığını sağlarlar. Eserler kentlerin tarihsel süreçlerinde önemli bir yere sahiptirler. Sanatın sokaklara taşınmasıyla birlikte eserler daha geniş kitlelere ulaşmıştır. Kentsel yapının önemli bir parçası olan sokak duvarları, kamusal alanlar (meydanlar, parklar, hastaneler, dini mekânlar, metrolar vb.) sanatsal yapıyla birlikte zenginleşir. Kent kavramına bakıldığı zaman akla ilk olarak taş yığınları (binalar), betonlar, asfalt yollar, toplu taşıma araçları nadir de olsa parklar ve bahçeler gelir. Bir kenti yaşanılır kılan şey, o kent halkının kente olan katkısıdır. Sanat eserlerinin kentin içine yayılması ile birlikte kent, artık o soğuk ruhsuz halinden çıkıp, kimliği hakkında bilgi veren, mekânları cazip kılan bir hale dönüşmektedir.

Duvarlar

Kentlerin içerisinde yer alan duvarlar bir sınırın göstergesidir. Bir binaya, bir iş yerine, bir hastane veya bir parka ait olabilir. Her ne için yapılmış olursa olsun bize o alanın sınırlarını gösterir. Üzerinde çok fazla düşünmesek de bizlere soğuk bir his vermektedir. Sanatçı kent içerisinde eserini sergilerken mekânın etkisi çok önemlidir. Kent içerisinde dikkatimizi çekmeyen ve vakit geçirmekten zevk almadığımız mekânlar, sanatçıların eserleriyle birlikte en akılda kalınan yerlere dönüşür.

Görsel 1: “Top Oyunları Yok” Banksy, 2006

Banksy’ e göre, bir duvar, çalışmalarınızı sergilemek için her zaman en iyi yerlerden biri olmuştur. Sanatçı, şehirleri yöneten insanların grafitiyi anlamadıklarını, çünkü kâr etmedikçe hiçbir şeyin var olmaya hakkı olmadığını düşündüklerini söylemektedir. Şayet sadece paraya değer veriyorsanız, fikrin bir değeri yoktur. Sanatçı, grafitinin insanları korkuttuğunu düşünmektedir, ancak grafiti sadece üç tip insanın aklında tehlikelidir ki bunlar; politikacılar, reklam yöneticileri ve grafiti yazarlarıdır. (Banksy, 2005:7) Sanatçı, günümüzde mahallelerin şirketlerin dev sloganlarıyla insanları etki altına aldığını düşünmekte, toplu taşımalar aracılığıyla insanların tüketime zorlandığı mekânlar olarak görmektedir. O nedenle sanatçı toplum sorunlarına değinen ve farkındalığı arttıran eserlerle izleyicisinin karşısına çıkar.

Görsel 2: Add Fuel, 2012

Add Fuel, çiniyi bir alan olarak eserlerinde kullanmıştır. Londra’da Portekizli kiremit geleneğini hatırlatan ve aynı zamanda “İç Mekânlar” sergisinde sunulanlarla aynı estetiğe sahip olan bir panele yapıştırarak küçük parçaları bir araya getirmiştir. Sanatçı bu geleneksel İngiliz Orta Çağ çinilerini yeniden yorumlamaktadır. Belleklerimizde yer alan kraliyet ailesine ait çini motifi imgesini sokakta sunarak algının farklılaşmasına neden olmaktadır.

Sokaklar

Kent yapısı içerisinde sokaklar yan yana duran binaların konumlandığı alanlardır. Sokaklar iki sıra halinde paralel olarak sıralanmış binaların arasında bulunan statik yerlerdir. Kentler sokaklardan oluşmaktadır. Aynı zamanda sokaklar yön bulmamızı sağlayan yerlerdir. Bu nedenle aslında sokaklar belli standartları içinde barındırır. Her kent için bu standartlar aynıdır. Sokak isimleri, bina numaraları alıştığımız, belleğimizde artık daima var olan bir durum sergilerler. Bir sanatçının eseriyle bir sokakta yer alması bizi şaşırtan mekânın algısını tamamen değiştiren bir duruma sokar. Sokak artık alışılmış kimliğinden çıkıp, o mekânın toplumsal kimliği ile bütünleşir.

Görsel 3: Rory MacDonald, (a) “Graffiti fırın (tamir)”, endüstriyel tuğla, düşük sırlı emeye, 2011, (b) “Kamu El Sanatları (bordürler)”, 2005

(a)

(b)

MacDonald eserlerini sergilemek için mekân olarak sokakları kullanır. Günlük hayatımız içerisinde bize çok tanıdık gelen, çok yalın, böylelikle güven duyduğumuz desenleri kullanır. Kent yapısı içerisinde, MacDonald onarımlarından birine rastlayabiliriz. Sanatçının amacı, her yerde bulunan gri betonun soğukluğu ile uyumsuz ve sarsıcı olan bu mekânları eserleri ile onararak farklılaştırmaya çalışmaktır. Sanatçı eserlerinde kullandığı desenleri kaldırımların kenarlarına ya da duvarlara yerleştirerek, iç estetiğe müdahalede bulunur ve aslında kamusal alanları kullanır. Donald, bu müdahaleleri yaparken sınırları zorlar, normalde hasarlı olan bölgeleri seçerek temsil edilen şeyin söz konusu müdahaleye ihtiyacı olduğunu düşünür.

Görsel 4: Joan Miro, Miro'nun Şikago'su, 1963

Merkezinde bir ay ve başının üstünde bir yıldız bulunan Miró'nun kadın figürü, gökten ilham almaktadır. Eser Amerika'nın Chicago kentindeki Brunswick Plaza'da bulunmaktadır. Uzun ünvanına (Güneş, Ay ve Bir Yıldız) ve kadın biçimine uygun olarak, "Bayan Chicago" adlı sevecen lakabı kazanmıştır. Eserin üst kısmı çan şeklindedir ve yeryüzüne yakın bir yere işaret etmektedir. Miró eserini üretirken izleyicilerde fiziksel bir tepki uyandırmayı hedeflemiştir. Bu gün Bayan Chicago, hem turistlerin hem de Chicagolar'ın ilgisini çeken, kentin mücevherlerinden biri olarak görülmektedir. Eser çelik, tel örgü, beton, bronz ve seramikten üretilmiştir.

Kent sokaklarında yer alan bu eserler kentin imgelerini de içerisinde taşır. Miró, gökyüzünün artık yok olup gitmeye başladığını beton yığınları arasından yükselen eseriyle izleyicisine hatırlatmaktadır.

İç Mekân

İç mekânın sınırları bizlerin algılarının da sınırlanmasına neden olur. Bakış açımız mekânın bize sunduklarıyla sınırlanır. Algımız çoğunlukla mekânda yapacağımız işe yöneliktir. Çoğu zaman çevrede olup biteni fark etmeyebiliriz. İç mekânlarda yapılan sanat eserleri ile birlikte algı odağından çıkar ve sizi mekânın içine çeker. Böylelikle artık sadece yapacağımız işin değil mekânın da farkına varırız.

Görsel 5: Yves Bosquet, Styvenbergh Metro İstasyonu, 1985

Stuyvenbergh metro istasyonuna girdiğinizde hayalet figürler, bir kaya zemin üzerinden yolculara bakar. İlk bakışta ürkütücüdür ama normalde varoluşları gerçektir. Sanatçı Yves Bosquet onları Belçika Kraliyet Ailesine bir övgü olarak yaratmıştır. Heykeller Kraliçe Elisabeth'in hayatının farklı dönemlerinde çocukları, torunları ve Albert Einstein da dâhil olmak üzere tanıdığı diğer insanları temsil etmektedir. Eser, beyaz ve kahverengi tonlarında pişmiş toprak heykel gruplarından oluşmaktadır. Modelin kendisi bütün detayları ile ön plana çıkmaktadır. Tüm insani duygular yelpazesine yaklaşılır ve çok fazla hassasiyetle temsil edilir.

Görsel 6: (a), (b) Stockmans Piet, Brüksel Metro'su, 1991

(a)

(b)

Piet Stockmans Brüksel Metro'su'nda yaptığı bu büyük ölçekli kurulumunda tekrar ögesi önemli bir rol oynamaktadır. Sanatçı nesnenin inşasını üretimin nesnesi olarak kullanmıştır. Tekrarlama, Stockmans eserlerine düzen, ölçü ve ritim vermektedir. Seri halinde düzenlenmiş eser, dört farklı yere (her biri 25 metre uzunluğunda) yapılandırılmış ince porselen elemanlardan oluşur. Eserdeki mavi noktalar zihinlerde, tüyleri ve kanatları uyandırmaktadır. Bu porselen duvar montajı, duyu düzeyinde bir gelişim sağlayan her türlü çağrışıma açık, ruhun bilinçaltı tabakalaşmasında uyuklu arketiplerin temsillerine hayat veren çağrılar ve referanslar içermektedir. Bu durum, porselenin, işlevsel veya sanatsal nesnelerin olağan anlayışının çok ötesine geçen olanaklara sahip olduğunun kanıtıdır.

3. SONUÇ

Kentte sanat üretimi insana hitap eder, konusunu bireylerden ve toplumsal sorunlardan alır. Sanatçı bir nevi halkın politik dilinin temsilcisidir. Kent sanatı içinde bulunduğu mekân ve kişiler arasında iletişim kurar. Eserin bulunduğu mekân, kişiler için cazip bir hal alır. Özellikle kamusal mekân içerisinde yer alan eserler mekânın soğuk kasvetli yapısını kırar ve içerisinde geçirilen vakti zevkli bir hale getirir. Kent içerisinde üretim yapan sanatçı, toplumun bireyleri ile iletişim halindedir. Sanatçı izleyicinin farkındalığını artırma yoluna gider. İzleyici ise çoğu zaman karşılaştığı ama önemsemediği nesne veya olgularla farklı bir mekân ya da durumla tekrar karşılaşır ve bu durum izleyiciyi düşünmeye sevk eder.

Kent içerisinde yapılan sanat, kentin kimliği ile bütünlük sağlar. Eser artık o kentin simgesi durumundadır. Eser, kent kültürünün de bir ifade aracıdır, kolektif belleğin aktarılmasında önemlidir. Kent aynı zamanda değişir ve gelişir. Sürekli değişim içerisinde var olan bu sanat eserleri sabit kalır ve kültürün aktarımına aracılık eder. Eserler imgeler yoluyla içinde yer aldığı halkın dili durumundadır. Kentler kendi imgelerini içerisinde barındırırken sanatçı ise bu imgeleri kişilerle buluşturur. Sonuç itibarıyla kentte yapılan sanat, kentin kimliğini sonraki nesillere aktardığı gibi, kenti yaşayan bir hale getirir. İnsanları hoşgörü ve barış içerisine çekerek mekânları cazip kılar. Sürekli bir devrim içerisinde olan yeni dünyada kentsel imgeler sanatçıları doğrudan etkiler. Kamusal alanda eserlerini sergileyen sanatçıların söz konusu ifade biçimlerinin eser ile izleyicisini birbirine bir adım daha yaklaştırdığı ve toplum algısına katkı sağladığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- BANKSY, (2005) *Wall and Piece*, 207
- BRAUDEL, (1991) *Akdeniz: Mekân ve Tarih*, Metis Yayınları, 160
- BURNETT, Ron, (2007) *İmgeler Nasıl Düşünür?*, Metis Yayınları, 336
- CALVINO, Italo, (2016) *Görünmez Kentler*, Yapı Kredi Yayınları, 204
- ELIADE Mircea, (2017) *İmgeler ve Simgeler*, Doğubatı Yayınları, 207
- LEFEBVRE, Henri, (2015) *Mekânın Üretimi*, Sel Yayınları, 447
- LYNCH, Kevin, (2016) *Kent İmgesi*, Çev. İrem Başaran, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 215
- MAC DONALD, Rory, (2012) *Ceramics, Art and Perception*, No: 90
- SARTRE, Jean-Paul, (2006) *İmgelem*, İtaki Yayınları, 154

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1: Banksy, <http://www.banksy.co.uk/in.asp> Erişim: 18/12/ 2018
- Görsel 2: Add Fuel, <https://diaryofatileaddict.com> Erişim: 20/12/2018
- Görsel 3: Mac Donald, Rory, *Ceramics, Art and Perception*, 2012, No: 90
- Görsel 4: Joan Miro, <http://www.statuestorieschicago.com> Erişim: 28/12/2018
- Görsel 5: Yves Bosquet, L'art à Bruxelles^[1] passe aussi par le métro
- Görsel 6: Stockmans Piet, L'art à Bruxelles^[1] passe aussi par le métro

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 147-152

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.012

Araştırma Makalesi / Research Article

H. CAVIDIN'İN ŞİİRLER DÜNYASINDA TANRI ARKETİPİ

THE ARCHETYPE OF GOD IN THE H. JAVID'S POETRY WORLD

Xanim Rza SULTANOVA*

* Bakı Slayyan Universiteti, AMEA-nın Nizami Adına Edebiyyat Enstitüsü, AZERBAIJAN

E-mail: sultanovaxanim@gmail.com

Geliş Tarihi: 29 Aralık 2018; Kabul Tarihi: 26 Ocak 2019

Received: 29 December 2018; Accepted: 26 January 2019

ÖZET

Makalede, Azerbaycan şiirinin tanınmış şairi H. Cavid'in yaratıcılığındaki Tanrı arketipleri incelenir. Bu arketipin yazarın yaratıcılığında düşünce merkezini, dini-biyografik, aksiyoloji yönlerinin buluşmasını ifade etmesi odak noktasıdır.

Arketipler yardımıyla, metinde gizlenmiş olan anlam yapısının eski haline getirme olasılığı belirlenir. Tanrı'nın arketipi, büyük düşünürün kudretli sanatsal görünümünde güçlü doğüstü güçler gibi olarak doğüstü güçler birçok eserlerin yapısal bileşenlerinde, yani kompozisyonunda, konusunda,, kronotopunda (zaman-mekan), suretler sisteminde "zuhur etmesi" araştırmada belirtilir . 20. yüzyıl Azerbaycan şiirinde, yazar tarafından gösterilen arketipin mitopoetik geleneğin izleyicisi olarak rolü belirlenir

Anahtar Kelimeler: Tanrı'nın arketipleri, doğüstü fikirler, fikir merkezi, ontolojik yön, ahlaki biyografik yön, aksiyolojik yön, mitopoetik

ABSTRACT

The article examines the archetype of God of the prominent representative of Azerbaijani poetry H.Javid. The focusing on the central idea and the intersection point of religious biographical archeological aspects in the writer's creativity is the main point of view.Using archetypes helps to determine the possibility of reconstruction of of the deep hidden essence of the texts. The archetype of God is involved in the "appearance" of the structural components of many works, in composition, plot, chronotype, and images system, in the artistic embodiment of the great thinker as a mighty superpower.The role as a follower of mythopoetic tradition in the 20th century Azerbaijan poetry is determined by the archetype presented by the author.

Keywords: The archetype of God, supernatural idea, central idea, ontological aspect, moral-biographical aspect, axiological aspect, mythopoetics

1. GİRİŞ

Tanrı-Allah'ın arketipleri, her insanın düşüncesinde önemli bir yer tutar. Modern psikologlara göre, "Tanrı / Allah" kavramı, insanın irrasyonel doğasının temel psikolojik işlevidir. İlahi varlık, doğaüstü düşünce, her zaman insan düşüncesinde istemese de var olur, ancak bir arketip olarak, bilinçaltında arkaik "prototip" gibi bulunur.

Edebiyat terimlerinin sözlüğündeki "arketip" kavramı, uzak bir geçmişten gelen, bilinçaltında kök salmış ve mitlerde, sonra ise edebiyatta tekrar eden konular, motifler, durumlar, nesnelere, görüntüler, karakterler olarak tanımlanır ve onlar edebi eserlerin geniş bir yelpazesinde eşit gösterilir "(8, 46).

M.Bodkin, G.D.Gachev, J.Duran, Y.M.Meletinski, E.Noyman, K.Levi-Stross, V.N.Toporov, M.Fray, C.Jung ve diğerleri, arketip araştırmasına değerli araştırmalar eklemişler..

Farklı metodolojik konumlara rağmen, bu bilim adamları arketipleri insan ruhunun temel yapılarının sanatsal ifadesi olarak görüyorlardı.

C. Jung, arketiplerin edebi sanatsal, dini-mitolojik motiflerde varlığını keşfeder ve şu sonuca varır: "Çocukluğumuzdan bizim bilincimize geçen izler güçlü duygularla ilişkilidir ve derindir, aynı zamanda insanlığa ilkel, arkaik dönemden geçen izler daha derin ve daha güçlü duygu kaynağıdır. Kültürün binyıldan beri biriken bulguları bu izlerin üzerine eklenir."(4, 117-118).

1.1. H.Cavid'in Sanat Dünyasında Tanrı'nın Arketipleri

Biraz mistik olan "arketip" kavramı, büyük Azerbaycanlı şair Hüseyin Cavid'in yaratıcılığına uygulanabilir. H.Cavid'in sanat dünyasında, Tanrı'nın arketipi özel bir yere sahiptir. Bu arketip, yazarın çalışmalarındaki düşünce merkezini, dinî-felsefî, ontoloji, sosyal tarihî, ahlaki biyografik, aksiyoloji yönlerin buluşmasını ifade eder. Tanrı'nın imgesi, yazarın mitopoetikanın tüm alanlarını birleştiren yapının başlangıcıdır.

"Arketip"lerin yardımıyla metinlerde saklanan anlamlı yapıları eski haline getirmek mümkündür. Bu arketiplerden biri, H.Cavid dünyasının felsefî özünü tanımlayan ve yirminci yüzyılın efsanevi yaratıcılığı bağlamında özellikle ilgi çeken Tanrı-Allah arketipidir. "Tanrı" mitoloji dinî arketipi olarak H.Cavid'in dini inançları ve bakış açısıyla yakından ilgilidir. "Tanrı" arketipi, onun kahramanlarının içinde bulunan doğaüstü yaratıklardır ve sakral gerçekliğin adıdır. "Sayısız fikirleri, Tanrı'yı seyretmek, dünyayı Müslüman düşüncesiyle anlamak İslam mabedlerinin kubbelerindeki işaretlerde ve Tasavvuf şiirindeki sembollerde kendini gösterir" (3, 185).

Büyük Alman filozof Hegel, aslında insanın Tanrı olduğunu ve Tanrı'nın insan olduğunu söyler, Cavid'in felsefesi ise bu fikrin kanıtıdır. Tanrı'yla bağlantı Cavid'in eserlerinde yoğun şekilde kendini göstermektedir.

Hüseyin Cavid'in kahramanları Hakkın dergahına güzellik ve sevginin kanatlarında ulaşabilirler.

Şairim, bəslədiyim sidqü səfa,

Çırpınıb izlədiyim nuri-dəha.

Daima ruhumu oqşar cəbərut,

Şe'rü ilhamımı dinlər mələkut.

Bən fəqət hüsni-xuda şairiyim,

Yerə enməm də səma şairiyim. (2, III c., 160-161)

Tanrı'nın hiç kimsenin görmediği, hüsnü ən mükəmmel hüsnüdür. Cavid, bu meçhul, ebedi, sakral güzelliğin şairidir.

Cavid, aşkın din üzerinde değil dinle beraber var olmasına çalışır ve felsefi yolla bunu eserlerinde gösterir. Cavid "Maral" eserinde yazar:

Bir könülə iki sevgi yaraşmaz,

Könlü bir, sevgi bir, böyük Tanrı bir... (2, II c., 69)

Cavid, bize burada Tanrı'ya giden yolun kalp ve gönülden geçtiğini söyler.

H. Cavid'in dünyasında, inanç mitle iç içedir. "Tanrı ve Tevhid duygusu, ümmet ve kavmiyet ortaklığı - İslam ve Türk bakış açısının karışımı" (3,179).

C. Yung'un görüşüne göre, prototipin sanatsal genişlemesi, bir anlamda, onun çağdaşlığın diline çevrilmesidir"(9, 284). Büyük düşünürün eserlerinde, Tanrı'nın arketipinin yapılanması O'nun sonsuz niteliklerini yansıtır.

Orhun Yenisey abidelerinde Gök Tanrı'yı üstü sembolize ediyor -

"Yukarda mavi gök, aşağıda kara yer yaratıldığında ikisinin arasında insanoğlu yaratılmış." (6, 139).

Tanrı'nın arketipleri, H.Cavid'in sanatsal tasvirinde, doğaüstü güçler birçok eserlerin yapısal bileşenlerinde, yani kompozisyonunda, konusunda,, kronotopunda (zaman-mekan), **imgeler** sisteminde "zuhur eder" (ortaya çıkar)".

1.2. H. Cavid'in Eserlerinde Hakk ve Kahramanlık.

H.Cavid'in kahramanları bu sakral, doğaüstü imgeyi, "nuri hakikati" (gerçeğin ışığını) arıyorlar. "Senan`ı düşündüren " mübhem" (belirsiz), ve "perdeli" hikmetlerdir: nedir hakk? – itikat mı, ya hakikat mi?, "dinleri", tarikat ve talimlerin anlamı, gerekliliği mi, yoksa insan duygularının doğallığı, saflığı, özgürlüğü mü?", "hayat, aşk ya da ibadet, inanç"? -hangisi haklı?, Senan`nın aradığı "hakkın nurudur", gerçeğin ışığıdır. Başka bir kahramanın – Arif in aradığı nedir? Yine de, "nuri hakikat!" (5, 14).

Dəyişirkən, əvət bəşər qafası,

Dəyişir Tanrının da siması (2, I c., 155).

"Kız Mektebinde" ndeki şiirin yapısı, Gülbahar adında bir kızla diyalog olarak yapılandırılmıştır. Kız öğrenciden en çok kimi sevdiğini sorduğunda:

- Ən çox sevdiyim ilkin

O Allah ki, yeri-göyü, insanları xəlq eylər.

- Sonra kimlər?

- Sonra Onun göndərdiyi elçilər. (1, 40)

İslam dininin Azərbaycan kültüründe ve maneviyatında üst düzeyde olmasına rağmen, mitolojik ve ilahi kavramlar etnik bakış açısında her zaman güçlü bir substrat olarak kullanılmıştır. Farklı düşünce-inanç sistemlerinin- İslam ve Türk tanrıçılığının H.Cavid'in yaratıcılığındaki yakınlığı, bazı durumlarda kavuşması, öncü temalara ve mötiflere dönüşmesi oldukça ilginç ve farklı yönleriyle araştırılması gerekmektedir.

Şüpheşiz, Hüseyin Cavid'in ruhunun özü İslam dinidir, Kur'an'ın bilgeliğidir. İslam Peygamberi onun hayatının anlamı ve idealiydi. Tanrı ve Allah sema şairinin romantik ideal arayışına, hayatına ve karakterine uyum sağlıyordu.

Tanrı'nın arketipi, klasik şiirimizin fikir içeriğini şekillendiren sakral arketiplerden biridir. Bu arketip aşağıdaki özellikleri içerir:

- Allah sonsuzdur, zamanın ve mekanın ötesindedir;
- Allah her yerdedir ve her şeyi görür.
- Allah her şeyi bilir. O sonsuz bilginin taşıyıcısıdır.
- Allah hüküm veren ve karar verendir.

H. Cavid'in felsefi-estetik ve mitolojik bakış açısını şekillendirmede Doğu, İslamî değerler önemli bir yere sahiptir. Mitoloji ve İslam bakış açısının kavuşmasının H.Cavid'in eserlerinde öncü bir tema ve fikir kaynağına dönüşmesi çok ilginç bir konudur..

H.Cavid'in evrensel konulara başvurması, basitlikten uzaklaşıp kutsallığa yönelmesi Tanrı'nın imgesinin hareketliliğini şart kılar, bu da sırayla farklı anlamları, Doğu allegorisini, ezoterik sembolün ifadesini mümkün kılar.

2. CAVID'İN "PEYGAMBER" ESERİNDEKİ KÂMİLLİK KAVRAMI

H.Cavid, dünyayı Tanrı ile aynı tutmaz, onu her şeyin üstünde tutar, Tanrı'yı gökten aşağıya indirmeyi, ancak insanların mükemmelleşerek Tanrı dergâhına ulaşabileceği fikrini ortaya koyar.

Tanrının hikmätidir, cümlə cahan

Varmı təzkib edəcək bir insan –

mısraları bu düşüncemizin kanıtıdır.

“Peygamber” eserinde baş reisin (başkanın) diliyle Peygamber'in talimini şöyle açıklar:

Onun ancaq yuca göylərdə yaşar,

Əl vurulmaz yeni bir Tanrısı var.

Öylə bir Tanrı ki, gözlər görməz,

Cismi yoqmuş da nə cevhər, nə ərəz...(2, III c., 178)

Bu mısralar çoğunlukla İslam dininin kutsal kitabı olan “Kur'an-ı Kerim'den” alınmıştır. Başkan kendi diliyle Tanrı'nın yurtsuz, mekansız olduğunu söyler. Ama kendisi bunu kabul etmek istemez. Tanrı'nın önceki benzetmelerde göklerde yaşadığını söylemek kendi fikridir. Maalesef, Tanrı'yı göklerde aramak basit bir bilinç anlayışıdır. Tanrı göklerde değil, her yerdedir. Dinimizde belirtildiği gibi, Tanrı bize şah damarımızdan daha yakındır. O bizim kalbimizdedir. Bizi bizden daha iyi tanır.

“Peygamber” eserinde Başkanın açıklamasından kısa bir süre sonra, Ebu Talib'in oğlunun diliyle verilen mısralarda daha derin bir açıklamayla karşılaşırız.

Hər zaman işte hər yerdə,

Əvət, göstərir hər səda.

Hər hərəkət onu daim,

Bir şey görmədim ki, onda

Tanrıyı görmüş, olmayım (2, III c., 183).

Yaxud,

Ən kiçük zərrə, ən böyük aləm,

Tanrı eşqilə rəqs edib duruyor.

İncə bir rəmzdür o, pək mübhəm,

Hər böyük qəlb o rəmz için vuruyor (2, III c., 162).

Peygamberin sözləri onun "Tanrı sevgisinin" anlamına biraz da açıqlama kazandırır.

Nərdə parlarsa haq, şərəf, vicdan,

Eyilik, doğruluq, gözəllik, inan,

Orda var sevgi, orda var insan,

Orda var şübhəsiz böyük Yaradan! (2, III c., 162).

Tasavvufta, "Tanrı sevgisi" sonsuz sevginin, güzelliğinin adıdır.

"Peygamber" eserinde, Peygambere aşık olan olan Şemsa karakteri aracıyla onun "Büyük Tanrı'ya" olan sevgisini göstermiştir. Şemsa'nın konuşmasına Tanrı sevgisi şöyle ifade edilir:

Mən istərəm ki, qəlbimdəki Tanrı eşqi unudulsun

Könlümdə çırpınan sevgi o eşqin yerinə dolsun

-söylediğinde, Peygamber sinirlənir. O kadının sevgisinin Tanrı'nın sevgisinin karşısında bir hiç olduğunu söyler. Ve onu dine inanmaya sesler.

Fəqət bir Tanrı ki, sana

Böylə bir gözəllik vermiş.

Nədən xor baqarsın ona,

Niçin etməzsən pərəstiş? (2, III c., 173).

H.Cavidin'in "Peygamber" adlı eserinde, iki tür mistisizm- İslam ve Türk tanrıçılığının ezoterik geleneğinin kesişimini gözlemliyoruz.

Ulu Tanrı, o görünməz yaradan

Əmr edər yalnız ədalət, ehsan.

O, fəna işləri, fəhşiyatı

Nəhy edər, varlığının isbatı

Şu təbiət, şu məhabətli fəza...

Onca birdir: ulu, zəngin, fükəra. (2, III c., 202)

Bu mısralar, "Peygamber" eserinin Hicret bölümündən alınmış ve aslında "Kur'an-i Kerim" in "en Nahl" suresinin 90. ayetinin Hüseyin Cavid tarafından çevrisidir. A. Turan kitabında karşılaştırma amacıyla ayetin mealini gösterir: "Gerçekten, Allah (Kur'an-i Kerimde insanlara) adil olmayı, iyi olmayı, akrabalarına iyilik yapmayı (yoksullara dinde belirtildiği biçimde yardım etmeyi) buyurur, zinayı, adaletsizlik etmeyi ve baskı yapmayı yasaklar. O, sen öğrenesin diye böyle nasihatlerde bulunur." (3, 201).

Hər gülün cihanda bir pənahı var,

Hər əhli-halın bir qıbləgahı var,

Hər kəsin bir eşqi, bir ilahı var

Bənım tanrım gözəllikdir, sevgidir (2, I c., 130).

"İblis" eserinde aynı zamanda Arif'in istediği "nuri hakikat" dir. Tanrı'nın sevgi ve güzellik tanrısı olduğunu Şeyh Senan da farkedir. "Nuri Hakikat" sevgi ve güzelliğinin birliğinden oluşur.

Y. Garayev'in "Benim Tanrım" şiirinin, program seciyyeli eser olarak tanımlamasının nedeni budur (5, 8).

Anne Tanrı'ya yalvarır ve O'ndan yardım ister. O, Yüce Tanrı'ya inanır ."Anne"eseri, annenin Tanrı'ya hitabı ile başlar:

Ey mərhəmət kəni, ey ulu Tanrı!

Ey yerlərin, göylərin hökmdarı!

İnayət qıl, yoq başqa bir havadar,

Yalnız varım-yoqum tək bir oğlum var. (2, II c., 7)

Selma anne ne kadar yalvarırsa da, Tanrı'nın yazdığı silinmez.. Selma annenin seslenmelerinde Ulu Tanrı ifadesinin yanı sıra "Allah" adı da kullanılır.

Ey bizi yoqdan yaradan bir Allah!

Rəhm eylə, səndən başqa yoq bir pənah. (2, II c., 34)

3. SONUÇ

H.Cavid'in "Tanrı"sı mistik, doğaüstü güçdür, doğaüstü anlamdır. Müslüman dini mitoloji sisteminde önemli olan Tanrı, evrenin yaratıcısıdır: Dünyayı, gökleri, suyu ve toprağı yarattı. Burası Qaf Dağı ile çevrilidir. Allah, ilk insanları-Adem ve Havva'yı cennete gönderdi. İblis ise yasak ağacın meyvesini tatmaya tahrik etti.. Müslüman mitolojisinin ana hatlarından biri buradan başlar ... "(7, 88).

Zülmə hərgiz yaqlaşmıyın, doğru yoldan şaşmıyın,

Tanrı haqdır, haqqı sevər, ədalətdən xoşlanır (2, I c., 127).

Yaşlı Türk çocuklarına vasiyette bulunulduğunda mutlaka durumu anlatır:

Vicdanımla, namusumla yaşar, haqqı bilirkən,

Güclükmü var himmətinə qavuşmaqda Tanrının!?(2, I c., 128).

ƏDƏBİYYAT:

1. Hüseyn Cavid. Dram əsərləri. Bakı: "Lider nəşriyyat", 2007
2. Hüseyn Cavid. Əsərləri. Beş cilddə. I-V c., Bakı: "Lider nəşriyyat", 2005
3. Turan A. Cavidnamə. Bakı: Elm və təhsil, 2010
4. Mehdi N. Sənətin arxeologiyası. Sənətin arxitektonikası. Bakı: Qanun, 2007
5. Qarayev Y. Hüseyn Cavidin yaradıcılığı // H.Cavid. Əsərləri. Beş cilddə. I c. Bakı: "Lider nəşriyyat", 2005, s.7 – 24
6. Şükürlü Ə.C. Qədim türk yazılı abidələrinin dili. Bakı, 1993
7. Bəkirqızı P. Mifopoetika və XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının poetik strukturu. Bakı: Elm və təhsil, 2015
8. Боров Ю.Б. Эстетика. Теория литературы. Энциклопедический словарь терминов. М., 2003
9. Юнг К. Архетип и символ. М. 1991

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 1, 2019, pp. 153-176

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: 10.26809/joa.4.013

Araştırma Makalesi / Research Article

ÇOCUKLARDA ÖZERKLİK ALGISI İLE ÖĞRETMENLERİN ÖZERKLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE GELİŞTİRMEYE YÖNELİK STRATEJİLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ[§]

THE PERCEPTION OF AUTONOMY IN CHILDREN AND TEACHERS' VIEWS ON THE FACTORS AFFECTING THE AUTONOMY AND STRATEGIES FOR DEVELOPMENT

Sevinç ÖLÇER* & Gözde YILMAZ**

* Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, TÜRKİYE. olcervinc@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1876-4861>

** Anasınıfı öğretmeni, Yavuz Selim İlkokulu Yayladağı/Hatay, TÜRKİYE,
E-mail: ygozdevilmaz@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7592-8469>

Geliş Tarihi: 29 Aralık 2018; Kabul Tarihi: 26 Ocak 2019

Received: 29 December 2018; Accepted: 26 January 2019

ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi eğitimine devam eden altı yaş çocuklarının özerklik algılarını ve öğretmenlerin, çocuklarda özerkliği etkileyen faktörler ile özerkliği geliştirmeye yönelik stratejiler hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Türkiye'nin güneyinde bulunan bir şehirdeki dört anaokulundan seçkisiz olarak belirlenen 110 çocuk ve onların öğretmenlerinden oluşmuştur. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşme soruları ile toplanmıştır. Verilerin analizinde kategorisel tema analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda çocukların özgürlük kavramına ilişkin görüşlerinin davranışsal, sosyal- duygusal ve bilişsel özerklik olmak üzere üç ana tema altında toplandığı görülmüştür. Öğretmenlerin, çocukların özerkliğini etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerinin; Yetişkin tutum ve davranışları, sosyal çevre ve fiziki çevre olmak üzere üç tema oluşturduğu; Çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşlerinin ise sosyal çevreye ilişkin stratejiler, fiziki çevreye ilişkin stratejiler, kural koymak, sorumluluk vermek, seçenek sunmak olmak üzere beş tema altında toplandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, özerklik, okul öncesi öğretmeni

[§] Bu çalışma, Gözde Yılmaz'ın, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde, Dr. Öğr. Üyesi Sevinç Ölçer danışmanlığında yürüttüğü, "Okul Öncesi Öğrenme Ortamlarında Çocuğun Özerkliğini Geliştirmek: Öğretmen ve Çocukların Görüşleri" adlı Yüksek Lisans Tezi'nden türetilmiştir. Çalışma, Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler 2018 Kongre'sinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the autonomy perception of the six-year-old children who attended pre-school education and teachers' views on the factors affecting autonomy in children and strategies to develop autonomy. The research is a descriptive study in the screening model. Working group of the research, 2016-2017 academic year spring semester in southern Turkey with selected randomly from 110 preschool children and their teacher was composed of. Research data were collected by semi-structured open-ended interview questions prepared by the researchers. Categorical theme analysis technique was used for data analysis. As a result of the study, it was seen that the views of children about the concept of autonomy were grouped under three main categories as behavioral, social-emotional and value autonomy. Teachers' views on the factors affecting the autonomy of children constitute three themes: adult attitudes and behaviors, social environment and physical conditions; The strategies to develop autonomy in children are grouped under five themes: strategies related to social environment, strategies related to physical environment, setting rules, giving responsibility and offering options/to include to decision

Keywords: *Preschool, autonomy, preschool teacher*

1.GİRİŞ

Özerklik, ilgili yazında bireyin kendi hayatını, kendi planlarına uygun olarak yaşama, kişinin kendi kendini yönetebilme kapasitesi (Ben Ishai, 2008; Berlin, 1969; Chirkov, 2005; Helming, 2006), birbirine zıt talep ve eğilimler arasında bir tercih yapabilme yetisi, dışsal kontrolden görece bağımsızlık (Hergenhahn ve Olson, 2002), benlik bilincinin farkında olarak, özgürce düşünüp karar verme, kararını eyleme geçirme, bağımsız ve içten davranma gücü ve yeteneği (Babadağ, 2001; Crittenden, 1990; Özdoğan, 2014), davranışı organize etme yeteneği (Noom, Decovic ve Meeus, 1999), ahlak ilişkilerinde aklın egemenliği (Kant, 2009), bireyin kendi hayatını sürdürebilmesini mümkün kılan kapasitelerin tümü (Anderson ve Honneth, 2005) olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun özerkliği, kişilik psikolojisi, sosyal psikoloji, gelişim psikolojisi gibi alanlarda önemli bir değer olmuştur. Özerklik, aile bireyleriyle bağların sürdüğü fakat aynı zamanda kişinin kendi kararlarını kendinin alabildiği, kendi kendini güdüleyebildiği bir gelişim süreci olarak görülmektedir (Collins ve diğ., 1997). Özerklik duygusu çocuğun yalnızca ayrılmış bir varlık olduğunu algılaması değil aynı zamanda karşıt dürtü ve eğilimler arasında bir seçim yapabilmesi, benlik saygısını yitirmeden, utanç ve kuşku yakapılmadan birçok yönden kendi kendisini denetleyebilmesidir (Aslan, 2016).

1.1.Özerklik Edinimine Kuramsal Bakış

Özerkliğin edinimine kuramsal açıdan bakıldığında Freud, özellikle ilk altı yaştaki yaşantılara dikkat çekerek, bu dönemin izlerinin bireyin yetişkinlik yıllarındaki kişilik özellikleri üzerinde belirleyici olduğunu savunmuştur. Freud ve Ericson'ın Oral (0-1 yaş), anal (1-3 yaş), ve Freud'un fallik, Ericson'ın ise cinsel devinsel dönem (3-6 yaş) olarak nitelendirdiği dönemler özerklik açısından büyük bir öneme sahiptir. Çocuklar bu dönemlerde bedeni, benliği, nesnel ve sosyal çevresi üzerinde kontrol kurma yeteneklerini kazanmakta ve geliştirmektedirler. 0-1 yaş oral dönemde anne ile kurulan sıcak ve güvene dayalı yakın ilişkinin devamı olarak 1-3 yaşları arasında çocuk, bedeni, nesnel ve sosyal çevresi üzerinde kontrol kurma çabasıyla başladığı özerklik gelişim sürecinde yavaş yavaş ebeveynlerinden duygusal olarak özgürleşmeye başlamakta, gitgide kendini daha iyi tanımakta yaklaşık 3 yaş civarında ev ortamında kendinden başka bireylerin de varlığı ve gereksinimleri bulunduğunun, bunların kendi istek ve beklentilerinden de farklı olduğunun bilincine vararak yavaş yavaş ben merkezilikten uzaklaşmakta ve benliği üzerinde kontrol anlamına gelen isteklerini erteleyebilme konusunda da aşama kat etmektedir. Çocuğun bu dönemlerde her konudaki özerklik çabası yetişkinler tarafından desteklendiğinde, seçim yapabilen, kendi kararlarını

alabilen, sorunların üstesinden gelebilen, kendi kendini güdüleyebilen, kendine özgü değer yargıları oluşturabilen diğer bir deyişle gerek davranışsal, gerek sosyal-duygusal gerekse bilişsel (değer özerkliği) özerklik açısından sağlıklı bireyler olmaları mümkün olabilmektedir (Ölçer, 2017).

Erikson'a göre kişilik gelişimi sekiz aşamada gerçekleşmekte ve her evrede bir olumlu bir de olumsuz duygu ya da öge ayrışıp olgunlaşmaktadır. Bu karşıt iki duygu arasındaki çatışma, o evreye özgü bunalımın konusunu oluşturmaktadır. Evrenin sonuna doğru hangi duygunun öne çıkacağı belli olmaktadır (Dereboy, 1993). Erikson (1968)'a göre uygun bir şekilde çözülen bunalımlar kişilik gelişimine ve psikososyal olgunluğa katkıda bulunmaktadır. İnsanları, gelişme eğilimleri olan aktif organizmalar olarak gören aynı zamanda bir motivasyon kuramı olan öz belirleme kuramına göre insanlar gelişim sürecinde, özerklik, yeterlik ve ilişkili olma gibi temel psikolojik ihtiyaçlarını doyumundadır. Temel psikolojik ihtiyaçların doyumunda ise içinde buldukları çevre önemlidir (Ryan ve Deci, 2000). Daha önce "sosyal çevre üzerinde kontrol kurmak" şeklinde ifade edildiği gibi Ryan ve Deci'ye (2000) göre de yetenekli hissetmek, çevreyle başarılı bir şekilde başa çıkmaktır. Bağlılık hissetmek, başkalarını değerlendirebilmekle birlikte başkalarının ona değer vermesini sağlamaktadır. Özerk hissetmek, gerçek benlikten gelen eylemlere sahip olmaktır. Bu psikolojik ihtiyaçlar toplumsal bağlamda tatmin edilirse motivasyon olumlu şekilde etkilenmektedir.

Öz-belirleme kuramı bağlamında özerklik desteği, çocukların kendi çevrelerini keşfetmelerine, önemli olanın kendileri için karar vermelerine yönelik yönlendirme olarak tanımlanmakla birlikte hem ebeveynler hem de öğretmenler gerekli gördükleri zaman çocukların çalışmalarına katılarak, yeri geldiğinde onların kendi başına çalışmalarına izin vererek çocuklarla olan ilişkileri çerçevesinde çocukların özerkliklerini destekleyebilir, karşılaştıkları zorlukların çözümüne yönelik kendi stratejilerini oluşturmalarına yardımcı olabilirler (Ryan ve Connell, 1989). Böylece bireylerin içinde buldukları çevre ihtiyaçlarını doyumlarını desteklediğinde, bireylerin iyi olma düzeyleri artmakta aksi durumda iyi olma düzeyleri düşmektedir. Bu bağlamda çevrenin özerklik destekleyici ya da kontrol edici olmasına göre bireylerin ihtiyaç doyumunun derecesi ve iyi olma düzeyi farklılaşmaktadır. Benzer şekilde, özerkliği destekleyici çevreler bireylerin öz belirleme düzeylerinin artmasını sağlarken, kontrol edici çevreler bireylerin öz belirleme düzeylerinin azalmasına neden olmaktadır (Pomerantz ve Ruble, 1998).

Gerek Ericson'ın psikososyal gelişim kuramı gerekse öz belirleme kuramıyla birçok yönden benzer olarak kişinin refahının, zevk ve mutluluğun derecesine kadar olduğu anlamına gelen hedonizm ile ebeveynlik refahının görüşlerini karşılaştıran eklektik kurama göre (Kahneman ve Miller, 1986) ilişkisel ve bilişsel yönler birbirine entegre olup çoğunlukla üçüncü veya dördüncü unsurlarla bağlantılıdır (Yılmaz, 2007; Noom ve diğ., 2001). Özerklik gelişimini eklektik yaklaşıma göre açıklayan ilk araştırmacılar, kararlılık kuramının yaratıcıları, Deci ve Ryan olmuştur.

1.2.Özerklikle İlgili Farklı Boyutlar

Alan yazında özerklikle ilgili yer alan araştırmalar incelendiğinde özerklik gelişiminin tek boyutlu olmadığı ve farklı özerklik türlerine vurgu yapılarak bireyler üzerindeki etkilerinin farklılaştığı, özerkliğin tanımlanması ve sınıflanmasında bir tutum birliği olmadığı görülmektedir. Steinberg (1993) özerkliği, duygusal, davranışsal ve değer özerkliği ile ilişkili olan bilişsel özerklik olarak üç farklı boyutta sınıflarken, Noom (1999), duygusal, davranışsal/işlevsel; Schwartz (1974) ise etkileyici ve entelektüel olarak iki boyutlu ele almakta ve bu iki boyutun da toplumdaki etkilediğini belirtmektedir. Özerklik çeşitli alt başlıklar altında nitelendirilmesine rağmen genellikle duygusal, davranışsal ve bilişsel özerklik olarak

sınıflandırılmaktadır (Morsünbül, 2011; Yılmaz, 2007; Demir, 2002; Sessa ve Steinberg, 1991).

Duygusal özerklik, çocuksu bağılıktan kurtulma (Douvan ve Adelson 1966), bebeklikten getirilen ebeveynle olan bağların koparılması, yalnızlık ve aşırı korunma hissinin olmaması, başkalarının duygusal desteğinin aşırı olmaması, duygusal baskı hissetmeme, ebeveyn ve akran baskısına karşı koyabilme, kişiler arası ilişkilerde yeterlik kazanma, uygun sosyal sorumluluk sergileme, sosyal bağımsızlık (Nomn vd., 2001; Driscoll, Worthington ve Hurrell, 1995) ile yakından ilişkilidir. Duygusal özerkliğe ilişkin ilk çalışmalar psikanalist ve neoanalistler tarafından ortaya konulmuştur (Parra ve Oliva, 2009). Allen ve diğ. (1994)'ne göre çocuk anne ve babasıyla yakın bir ilişki sürdürürken duygusal özerkliğini veya kendisini hissetme yetisini kullanmaktadır. Okul öncesinde çocuklar anne babalarına duygusal olarak daha çok bağımlıdır (Steinberg ve Silverberg, 1986). Steinberg ve Silverberg (1986) duygusal özerklik duygusunun, okul öncesi çağlardan başlayarak ergenlik döneminin sonuna doğru arttığını ifade etmektedir. Steinberg (1993) duygusal özerkliğin, duygusal yakınlığın olduğu ailelerde daha iyi geliştiğini vurgulamaktadır.

İşlevsel özerklik olarak da tanımlanan davranışsal özerklik, bireyin davranışları üzerinde kontrol kurması, kendi kendine davranışta bulunma sorumluluğunu almasıyla başlamaktadır. Feldman ve Wood (1994) davranışsal özerkliği, çocuğun davranışlarını kendi kendini düzenleme özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır. Sosyal fenomenoloji kapsamında ele alınan bu kavram, anne-baba ve sosyal çevre ile kurulan bağlarla ilgilenmektedir (Toepfer, 2001). Driscoll vd. (1995)'e göre davranışsal özerklik, hareket özgürlüğü, bağımsız karar alma, seçme özgürlüğü, davranışlarından sorumlu olmayı içermektedir. Bir kısım araştırmacılar özerkliğin davranışsal boyutunu, kişinin kendi kendini yönetmesini, kendi davranışlarını düzenlemesini ve kendi kararlarını almasını ve aldığı kararları uygulamasını içeren aktif ve bağımsız bir işleyiş olarak görmüştür (Feldman ve Rosenthal, 1991; Sessa ve Steinberg, 1991). Davranışsal özerklik bireyin kendi davranışlarını kontrol etmeye başlamasıyla oluşmaktadır. Çocuk, bağımsız olarak yürüyüp koşmaya başladıkça ihtiyatlı bir şekilde anne babasından ayrılmakta, artık zamanla tanımadığı yerlere doğru ilerlemeye cesaret etmektedir. Çocuk yuvasına giden, oyun grubuna katılan, parktaki kumlara yönelen çocuk nihayet nereye gideceğine kendisi karar vermektedir (Nitzch, 2003). Erikson'un modelinin aksine yeni araştırmacılar davranışsal bağımsızlık gelişimini okul öncesi dönemden çok orta çocukluk dönemine yerleştirmektedir. Özerkliği davranış çerçevesi içerisinde ele almanın bazı yararları vardır. Bunların başında ölçümlerin göreceli kolaylığı gelmektedir. Çünkü davranışın izlenmesi duygu ve bilginin değerlendirilmesinden genellikle daha açık seçik ve kolaydır. Davranış modeline getirilen en büyük eleştiri ise bağımsızlığın kanıtlarının, kişinin görevlerini başarıyla tamamlayıp tamamlayamadığına bakarak gözlenebilmesine karşın, bu bağımsızlığın özerklik olarak sınıflandırılmasında mantıksal bir kopukluk olmasıdır. Özerk davranışlarla ilgili güçlendirme daha ileri özerk davranışları beslemektedir (Beckert, 2005). Yapılan araştırmalar, özerkliğin yaş arttıkça arttığını göstermektedir (Steinberg ve Silverberg, 1986).

Bilişsel Özerklik (değer özerkliği) ise ahlaki alanda ortaya çıkan değişiklikleri kapsamaktadır ve ilk olarak Piaget tarafından açıklanmasına rağmen ergenlikte de çalışılmasını uygun hale getiren kişi Kohlberg olmuştur (Steinberg, 2007; Eisenberg ve Morris, 2004). Kohlberg, geliştirdiği kuramında ahlaki gelişimin gelenek öncesi düzey, geleneksel düzey, gelenek sonrası düzey olarak üç evrede gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda gelenek öncesi düzey bireyin ödül almak-cezadan kaçmak ya da kendi çıkarını gözetmek şeklinde bir anlayışa sahip olduğu evreyi tanımlamaktadır. Geleneksel düzey, bireyin başkalarını memnun ederek iyi çocuk olma ya da toplum kurallarına uyma yönündeki davranışların sergilendiği evredir. Gelenek sonrası düzey ise ahlaki ilkelerin tartışılması ve hak, adalet ve doğruluk gibi temel kavramların bireyin kendi değer yargılarına göre oluşturulduğu

ahlaki gelişim aşamasıdır. Bu aşamada adalet duygusu yasa ve kanunların üstündedir. Colby ve diğ. (1983), ahlaksal akıl yürütmenin çocukluk ve ergenlik döneminin sonunda Kohlberg'in belirttiği şekilde daha ilkel başka bir ifade ile kuramda belirtilen sırayla ilerleyeceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda gelişimsel olarak gelenek öncesi düzey çocukluk, geleneksel düzey ön ergenlik ve orta ergenlik, gelenek sonrası düzey ise son ergenlik dönemine karşılık gelmektedir. Fakat zaman zaman bireyler, içinde buldukları yaşta, farklı döneme özgü özellikte davranış gösterebilmektedirler. Steinberg (2007), Piaget gibi değer özerkliğinin, neyin doğru ve yanlış, iyi ve kötü, güzel ve çirkin, önemli veya önemsiz olduğuna ilişkin bir dizi ilkeye sahip olmayı içerdiğini, değer özerkliği gelişiminin bilişsel gelişimle doğru orantılı olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir.

Bilişsel özerklik, kişinin kendine güveninin olması, kendi yaşamını kontrol edebileceğine inanması ve sosyal olarak etkilenmeden karar alabileceği şekilde öznel duygulara sahip olması olarak tanımlanmaktadır (Brown ve diğ., 1993; Sessa ve Steinberg, 1991). Değer özerkliğinin gelişimini duygusal ve davranışsal özerkliğin kazanılmış olma durumu etkilemektedir. Duygusal ve davranışsal özerklik kazanmış bireyler daha sonraki süreçte değer özerkliği de kazanmaya başlamaktadır (Yılmaz, 2007). Bandura'ya (1997) göre insanların fayda konusunda kendilerinin oluşturdukları inançlar, onların nasıl davranacaklarını, hedefe ulaşmak için sarf edecekleri çabayı ve hedefleri ile ilgili olumlu ya da olumsuz hislere kapılmalarını belirlemektedir. Öz yeterlilik davranışlarımızın hangisinin başlatıcı olacağı ve hedeflere ulaşabilmek için bireylerin kendilerini ne derece zorlayacakları ve ilk başta başaramadıkları zaman ne kadar süre devam edeceklerini etkilemektedir. Bilişsel gelişimin en önemli kuramcısı olan Piaget'ye göre özerklik, bireyin ödül ve cezadan bağımsız şekilde düşünebilmesi, doğru ile yanlış ya da gerçek ile hayal arasında tercih yapabilmesidir. Bu gelişim alanında özerklik, kişinin kendi kendini yönetebilmesidir (Kamii, 1991).

1.3.Özerklik Ediniminde Yetişkinlerin Rolü

Özerk bireylerin kendileri için amaç belirleyebilen, bağımsız karar verebilen, seçim yapabilen kendi ilgileri, tercihleri, istekleri doğrultusunda davranabilen, kendi haklarını savunabilen bireyler oldukları (Deci ve Ryan, 2000; Wehmeyer, 1999; Ryan ve Connell, 1989; Deci ve Ryan, 1985) düşünüldüğünde ebeveynler yanında eğitim sürecine henüz başlayan çocukların bu yetileri geliştirebilmeleri konusunda okul öncesi öğretmenlerine de büyük sorumluluklar düşmektedir. Çocukların özerklik çabaları, onlara sınırları çizilmiş güvenli ortamlarda keşfetme, seçim yapma, hedef belirleme, hedefine ulaşma sabır ve motivasyonu gösterme, plan yapma ve planını gerçekleştirme özgürlüğü ve sorumluluk konusunda verilen olanaklarla desteklenebilmektedir.

1.4.Özerklik Ediniminde Akranların Rolü

Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların ilk akran deneyimlerini yaşadıkları yer olmaları nedeniyle de önem taşımaktadır (Wood, Cowan ve Baker, 2002). Çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında etkileşim halinde oldukları akranları, zihinsel (Doll, Murphy & Song, 2003), sosyal (Beyazkürk, Anlık ve Dinçer, 2007; Szewczyk-Sokolowski, Bost & Wainwright, 2005), duygusal (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2001; Mendez, Fantuzzo, & Cicchetti, 2002), psikolojik (Prinstein, Cheah & Guyer, 2005; Ladd & Burgess, 1999) ve fiziksel (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2001) gelişimlerine önemli katkı sağlamakta, akranlarla sağlanan başarılı, özerk ilişkiler ileriki yıllarda çocukların olumlu psikolojik kişilik geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında yapılan çalışmalarda algılanan özerklik desteğinin dışa dönüklüğü, öz motivasyonu, temel psikolojik gereksinimlerin doyumunu (Gagne, 2003), duygusal güveni, özerkliği arttırdığı (Ryan ve diğ., 2005), kaygı ve depresyonu

azalttığı (Kocaefe, 2013), bireysellik ve yeterlikle (Ryan ve Lynch, 1989), çocukların kendi seçimlerini kendilerinin yapmalarıyla (Carver ve Scheier, 2000) olumlu ilişki içinde olduğu, kontrol edici davranışların ise psikolojik gereksinimlerin doyumunu zorlaştırdığı, özerkliğe engel olduğu, algılanan ebeveyn tutumlarının özerklik gelişimi ve okul başarısını etkilediği (Yılmaz, 2007), sosyal problem çözme becerileri arttıkça özerkliğin de bir derecede arttığı (Şahin, 2009), karışık yaş gruplarındaki çocukların daha fazla sosyal etkileşime girdiği ve daha az öğretmen yönlendirmesi gerektiren etkinlikler sergiledikleri (Goldman, 1981), çocukluk döneminde daha fazla özerklik desteği alan ergenlerin daha özerk yönelimli oldukları, kontrol yönelimli ortamda büyümekle özerklik arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu (Deci ve Ryan, 1985), kontrol yönelimli ortamın çocukta özerklik gelişimini sınırlandırdığı (Kağıtçıbaşı, 2000) ayrıca kontrol amaçlı ödül kullanımının özerklik desteğiyle olumsuz ilişki gösterdiği (Carver ve Scheier, 2000) saptanmıştır. Ergenlerin kaygı düzeyi ile davranışsal, duygusal ve değer özerkliği arasında ters yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir (Lüle, 2002).

Türkiye’de okul öncesi çocukların özerklik algılarını inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Doğan Ömür, 2012; Şahin, 2009; Kağıtçıbaşı, 2000; Kaya, 2000). Özerklikle ilgili yürütülen çalışmalar da daha çok ilkököl, ortaokul ve lise düzeyindeki çocuklarla gerçekleştirilmiştir (Kocaefe, 2013; Yılmaz, 2007; Lüle, 2002). Bu gerekçeyle böyle bir çalışmaya gereksinim duyulmuştur.

Bu düşünceden hareketle bu çalışmada okul öncesi eğitime devam eden altı yaş çocuklarının özerklik algılarını ve bu çocuklara eğitim veren öğretmenlerin, çocukların özerkliğini etkileyen faktörler ve geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Çocukların özgürlüğe ilişkin görüşleri nasıldır?
- Öğretmen görüşlerine göre öğrenme ortamlarında çocuklarda özerkliği etkileyen faktörler ve geliştirmeye yönelik stratejiler nelerdir?

2. MATERYAL VE METOD

2.1. Araştırma Modeli

Okul öncesi eğitiminden yararlanan altı yaş çocuklarının özerklik algıları ve öğretmenlerin özerkliği etkileyen faktörler ile özerkliği geliştirmeye yönelik uyguladıkları stratejiler konusundaki görüşlerini belirlemeye yönelik olan bu çalışmada, nitel araştırma modellerinden olgu bilim deseni ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Olgu bilim, bireylerin bir olgu ile ilgili yaşamış deneyimlerinin ortaya çıkarılması olarak tanımlanabilir (Van Manen, 1990). Olgu bilim çalışmalarında araştırmacı, olgu ile ilgili deneyime sahip olan kişilerden veri toplar ve bütün katılımcıların deneyimlerinin özünü tamamlayan bütüncül bir betimleme ortaya koyar, bu betimleme, bireylerin neyi, nasıl deneyimlediklerinden oluşur (Creswell, 2013). Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Sonuçlar, betimsel bir anlatım ile sunulmakta ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanmakta ve yorumlanmaktadır (Van Manen, 1990).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Türkiye’nin güneyinde bulunan bir şehirdeki benzer koşullara sahip anaokulları içinden gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenen 4 anaokulunun 6 yaş gruplarından 10’ar çocuk olmak üzere toplam 110 çocuk ve onların öğretmenlerinden oluşmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma sırasında elde edilen görüşme kayıtları yazıya dökülerek incelenmiş, veriler kodlanmış, uygun tema ve kategoriler oluşturulmuştur. Kategoriler, çocuklar ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden sonra tekrarlayan temalara göre belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca okumayı kolaylaştırmak açısından öğretmen ve çocuk görüşlerine ilişkin frekans (f) ve yüzde (%) değerlerini içeren tablolara da yer verilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın, “Çocukların özgürlüğe ilişkin görüşleri nasıldır?” Sorusuna ilişkin bulguları, Tablo. 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çocukların Özgürlüğe İlişkin Görüşleri

Tema ve Kategoriler	Katılımcılar	f (n:110)	
		Toplam	%
Davranışsal Özerklik	ÇK-4, ÇK-8, ÇK-11, ÇK-12, ÇK-13, ÇK-14, ÇK-15, ÇK-24, ÇK-28, ÇK-30, ÇK-32, ÇK-36, ÇK-37, ÇK-43, ÇK-44, ÇK-45, ÇK-52, ÇK-56, ÇK-58, ÇK-59, ÇK-60, ÇE-61, ÇK-62, ÇE-77, ÇK-78, ÇK-79, ÇK-82, ÇE-87, ÇK-88, ÇK-89, ÇK-91, ÇK-98, ÇK-99, ÇK-100, ÇK-108, ÇK-109	36	29.51
	ÇE-1, ÇE-3, ÇE-7, ÇE-8, ÇE-21, ÇE-27, ÇE-33, ÇE-34, ÇE-35, ÇE-38, ÇE-40, ÇE-41, ÇE-42, ÇE-46, ÇE-48, ÇE-50, ÇE-53, ÇE-57, ÇE-61, ÇE-84, ÇE-87, ÇE-93, ÇE-101, ÇE-104, ÇE-105, ÇE-106, ÇE-107	27	22.13
Toplam		63	51.64
Sosyal-duygusal Özerklik	ÇK-3, ÇK-5, ÇK-10, ÇK-23, ÇK-25, ÇK-26, ÇK-29, ÇK-31, ÇK-39, ÇK-54, ÇK-62, ÇK-64, ÇK-65, ÇK-68, ÇK-69, ÇK-70, ÇK-71, ÇK-73, ÇK-74, ÇK-75, ÇK-80, ÇK-90, ÇK-94, ÇK-95, ÇK-97	25	20.49
	ÇE-2, ÇE-9, ÇE-20, ÇE-22, ÇK-25, ÇE-42, ÇE-47, ÇE-49, ÇE-51, ÇE-55, ÇE-63, ÇE-66, ÇE-67, ÇE-72, ÇE-81, ÇE-83, ÇE-86, ÇE-102	17	13.93
Toplam		42	34.42
Bilişsel özerklik (değer özerkliği)	ÇK-6, ÇK-14, ÇK-60, ÇK-85, ÇK-96, ÇK-109, ÇK-110	7	5.74
	ÇE-16, ÇE-17, ÇE-18, ÇE-19, ÇE-22, ÇE-57, ÇE-61, ÇE-76, ÇE-81, ÇE-103	10	8.19
Toplam		17	13.93
Genel Toplam		122	99.99

Tablo 1 incelendiğinde, çocukların özgürlük kavramına ilişkin görüşlerinin, “davranışsal özerklik”, “sosyal-duygusal özerklik” ve “bilişsel özerklik” tema ve kategorilerini oluşturduğu görülmektedir. Çocukların davranışsal özerklik boyutunda yer alan söylemleri incelendiğinde örnek olarak;

“Top oynamak, maç yapmak” (ÇE-34, ÇE-40, ÇE-41, ÇE-42, ÇK-43, ÇK-44), “Okul bahçesinde oyun oynamak” (ÇK-13, ÇK-15, ÇK-30, ÇK-36, ÇE-38, ÇE-84, ÇK-98, ÇK-62), “İstedğini yapmak” (ÇE-61, ÇK-14, ÇE-21, ÇE-106, ÇE-87, ÇK-109, ÇE-77), “Paten kaymak” (ÇK-11, ÇK-52, ÇK-59), “Bisiklet binmek” (ÇE-8), “Tatilde babamla baleye gitmek, birkaç kolay ve zor hareketler yapıyorum ve özgür oluyorum” (ÇK-28), “Bence özgürlük müziği açıp istediğin gibi oynamaktır.” (ÇK-82) gibi ifadelerle yer verdikleri görülmüştür.

Sosyal-duygusal özerklik kategorisini ortaya çıkartan çocuk söylemleri;

ÇK-31 “Annemin elini bırakıp koşmak”, ÇK-23 “Kendi başıma yaşamak, çünkü bazen anne ve babam çok karışıyor”, ÇK-65 “Kardeşimle oyun oynamak”, ÇE-67 “Özgürlük mutluluktur, oyuncak oynarken mutluyum”, ÇE-81 “Özgürlük üzülmemek mutlu olmaktır mesela

öğretmenim arada kızıyor o zamanları biz az özgür oluyoruz”, Ç_{E-86} “Benim için bütün hayvanlarla olmak bana özgür gelir.” Gibi örnek ifadelerden oluşmuştur. Çocukların bir kısmı da onları mutlu hissettirdiği gerekçesiyle özgürlüğü yemeyle bağdaştırmıştı. (Ç_{E-20}) “Özgürlük annemin yemek yapmasıdır, en çok patatesi ve yumurtalı sucuğu seviyorum, (Ç_{E-2}, Ç_{K-39}) “Sakız çiğnemek”, (Ç_{K-5}, Ç_{E-102})”Cips yemek”, (Ç_{K-10}, Ç_{E-42}, Ç_{E-51}) ”Dondurma yemek”

Bilişsel özerklik kategorisini oluşturan çocuk görüşleri ise;

(Ç_{K-85}, Ç_{K-96}, Ç_{E-103}) “Bir insanın hapisten çıkmasıdır.” (Ç_{K-6}, Ç_{K-14}, Ç_{E-16}, Ç_{E-22}, Ç_{E-61}, Ç_{K-110}, Ç_{K-109}) “Özgürlük kuşların her şeylerin yaşamasıdır, ben de yaşadıkça özgürüm”, Ç_{K-80} “Bence özgürlük evimizdeki çiçekleri sulamaktır çünkü onları sulamazsak özgürsüz olurlar ve solarlar mesela annem her gün onları sular”, Ç_{E-18}” Benim için özgürlük ceza almamak demek, (Ç_{E-76}, Ç_{E-17})“Bence özgürlük düşünebilmektir” Gibi söylemleri içermiştir.

Araştırmanın, “Öğretmen görüşlerine göre öğrenme ortamlarında çocuklarda özerkliği etkileyen faktörler ve geliştirmeye yönelik stratejiler nelerdir?” Sorusuna ilişkin bulguları, Tablo. 2 ve Tablo. 3’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğrenme Ortamlarında Çocuklarda Özerkliği Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema ve kategoriler	Katılımcılar	f (n=11)	
		Toplam	%
Yetişkin Tutum ve Davranışları	Ö ₂ , Ö ₅	2	14.28
Sosyal Çevre	Ö ₃ , Ö ₆	2	14.28
Fiziki Koşullar	Ö ₁ , Ö ₂ , Ö ₃ , Ö ₄ , Ö ₆ , Ö ₇ , Ö ₈ , Ö ₉ , Ö ₁₀ , Ö ₁₁	10	71.43
Genel Toplam		14	99.99

Tablo 2 incelendiğinde, öğrenme ortamlarında çocukların özerkliğini etkileyen faktörlere ilişkin öğretmen görüşlerinin, yetişkin tutum ve davranışları, sosyal çevre ile fiziki koşullar olmak üzere üç kategoride toplandığı görülmektedir.

Öğretmenlerin, yetişkin tutum ve davranışları boyutunda yer alan söylemleri incelendiğinde;

(Ö₂), “Öncelikle aile tutumları özerkliği etkileyen en önemli faktörlerin başındadır. Çocuğun özerkliğini kazandığı ilk ortam ailedir. Önemli ikinci faktör ise öğretmenin çocuk üzerine sergilediği tutum ve davranışlardır. Öğretmenin çocuğa yaklaşımıdır.” (Ö₃) “En önemlisi bana göre öğretmendir. Çocuğa özerkliğini geliştirmesi için tüm imkanları sağlayacak kişi öğretmendir.” Ö₅, “Maddi imkansızlıklar önemli ama aslında bulduğun bir şeyi istediğin şekle sokabilirsin, bizim en büyük hatamız çocukların hayal güçlerini geliştirecek şeyler yapmıyoruz hep aman dur biz yapalım diyoruz yani çocuklar üzerinde özerkliği etkileyen en önemli şey sürekli müdahaleci bir tavır, sürekli onları engelleme sürekli onlara işte dur yavrum yapayım diyerek hazırcılığa alıştırmaktır. Biz bu yıl çocuklarımızın yumurtalarını soymadık. 3 yaşındaki çocuklar sabah kahvaltıda yumurtalarını kendileri soyup yiyorlar.” ... gibi ifadeler yer verdikleri görülmüştür.

Sosyal çevre kategorisini ortaya çıkartan öğretmen söylemlerinin;

(Ö₆) “Çocuğun oynadığı çocuklar, arkadaş grupları etkiliyor.” (Ö₃)”Özellikle tüm sınıfı bir tutmaya çalışıyorum, çocuklar sosyalken mutludur, arkadaşlarıyla özgürdür, onların oyunlarına karışmıyorum, serbest bırakıyorum hep birlikte oynuyorlar”, ...gibi ifadelerden oluştuğu görülmüştür.

Fiziki koşullar kategorisini oluşturan öğretmen görüşleri ise örn;

(Ö₁), “Bana göre çocukların boyuna uygun olmayan ve kapalı olan dolaplar çocukların sınıfta özgür olarak hareketlerini engeller sınıftaki oyuncaklar çocukların çabuk ulaşacakları yerlerde olmalı merkezler çocukların ilgilerini çekmeli. Sınıfı sahiplenebilmeleri için onların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmeli. Dolap boyları çocukların ulaşabilecekleri ve zarar görmeyecekleri şekilde olmalı ki çocuklar rahatlıkla sınıfta hareket etsinler. Ö₄ ve Ö₈, “Araç-gerecin yetersiz olması çok etkiliyor. Mesela yapıstırıcım bile eksik olursa olmaz, her çocuğun bireysel yapıstırıcısı olacak, çocuk sıra beklemeyi de öğrenecek ama bu yapıstırıcı için olmamalı yani her çocuğa araç gereci etkinliği iyi yapabilecek şekilde sağlamamız gerekiyor.” ifadeleriyle Ö₁, Ö₄ ve Ö₈ öğrenme ortamında çocuğun özerkliğini etkileyen faktörlere yönelik ortak görüşlerde birleşmiştir. Ö₆ “Fiziksel çevre etkiliyor”, Ö₇, “özgürlüğünü en çok malzemeler kısıtlıyor. Dolapların sıkı yerleştirilmesi, çocukların boyunu aşması, boş alanların olmaması kısıtlıyor, bazı oyuncaklarımız tek yönlü, çocuklar düşünemiyorlar ve çok az oyuncak oluyor düzensiz bir sınıf ortamı var.” gibi görüşleri kapsamıştır.

Tablo 3. Öğrenme Ortamlarında Çocuklarda Özerkliği Geliştirmeye Yönelik Stratejilere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema ve kategoriler	Katılımcılar	f (n=11)	
		Toplam	%
Sosyal çevreye ilişkin stratejiler	Ö ₁ , Ö ₂ , Ö ₄ , Ö ₅ , Ö ₆ , Ö ₈ , Ö ₉ , Ö ₁₀	8	32.00
Fiziki çevreye ilişkin stratejiler	Ö ₁ , Ö ₂ , Ö ₃ , Ö ₁₀	4	16.00
Kural koymak	Ö ₁ , Ö ₄ , Ö ₈ , Ö ₉ , Ö ₁₀ , Ö ₁₁	6	24.00
Sorumluluk vermek	Ö ₄ , Ö ₅ , Ö ₆	3	12.00
Seçenek sunmak/ karara dahil etmek	Ö ₁ , Ö ₃ , Ö ₇ , Ö ₉	4	16.00
Genel Toplam		25	100.00

Tablo 3 incelendiğinde, öğrenme ortamlarında çocukların özerkliğini geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin öğretmen görüşlerinin, “sosyal çevreye ilişkin stratejiler”, “fiziki çevreye ilişkin stratejiler”, “kural koymak”, “sorumluluk vermek”, “seçenek sunmak/karara dahil etmek” olmak üzere beş kategoride toplandığı görülmektedir.

Öğretmenlerin, çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilerden, sosyal çevreye ilişkin stratejiler boyutunda yer alan söylemleri incelendiğinde;

Ö₂, “Çocuğun özerkliğini desteklemek için aileyle iş birliği içinde olunmalıdır. Çocuğa ulaşmanın ilk yolu aileden gelir. Çünkü çocuğun sosyalleştiği ve kendini bildiği ilk ortam ailedir, ikinci ortam da öğretmen ve sınıf ortamıdır....”, Ö₁, “Düz anlatım yerine proje kullanırım ki çocuklar her zaman için etkinliğin içinde olsun. Kendi istedikleri gibi etkinliği yönetsinler. Böylece özgür düşünme becerisi kazanmalarını sağlarım. Beyin fırtınası, istasyon gibi teknikler kullanarak özgür düşünme becerilerini geliştirmelerine destek olurum.”, Ö₄ “Öğretmenler her çocuğun bireysel özelliğine göre yaklaşmalıdır. Teke tek ilişkiye girmelidir. Daha sonra çocuk, arkadaş gruplarına girer, daha da iyi olur.” Ö₆ “Özellikle tüm sınıfı bir tutmaya çalışıyorum, çocuklar sosyalken mutludur, arkadaşlarıyla özgürdür, onların oyunlarına karışmıyorum, serbest bırakıyorum hep birlikte oynuyorlar”, ... ifadelerine yer verdikleri görülmüştür.

Fiziki çevreye ilişkin stratejiler temasını ortaya çıkartan öğretmen söylemleri;

Ö₂ “Çocuğun özerkliğini desteklemek için öncelikle sınıf ortamında düzenlemeler yapılmalıdır”, Ö₁ “Sınıf ortamı çocukların özerkliği göz önünde tutularak ayarlanmalıdır.

Öncelik çocukların gelişim seviyesi ve ihtiyaçları olmalıdır ki sınıf çocukların özgürce gelişimlerini tamamlayacağı bir öğrenme merkezi haline gelsin.” ... gibi ifadelerden oluşmuştur.

Kural koymak temasını oluşturan öğretmen görüşlerinin ise özetle;

Ö₈ “Arkadaşlarıyla birlikte oyun oynayabilirler, araba sürebilirler ama vuramazlar. Sınıftaki her şeyin yerini bilirler. Benim dolabımı da bilirler. Dolabımın üstünde müdüre imzalattığım şeylere de dokunulmayacağını bilirler. Her şeyin yerini bilirler....”, Ö₉ “Genelde özgür bırakıyorum tabi bazı kurallar dahilinde”, Ö₁₀ “Sınıfımızın iyi olması için sene başından çocuklarla kurallar oluşturuyorum.” Ö₄ “Önce bir sınıfın kurallarını koyarım, çok baskıcı bir tutum içine asla girmeyi sevmiyorum. Her çocuğun yapmayı sevdiği şeyler vardır.” Ö₈ “Kuralları en baştan çok güzel oturtmaya çalışırım. Masaya oturmamak bir kuraldır. Ben de oturmam. Neden? Çünkü masanın üstü kullanmak içindir, sandalye oturmamak içindir. Küçük kurallar oturtulursa büyük kurallar daha güzel oluşturulur.” Ö₉ “Genelde özgür bırakıyorum tabi bazı kurallar dahilinde...” Ö₁₀ “Sınıfımızın iyi olması için sene başından çocuklarla kurallar koyuyorum...” Ö₁₁ “Sınıfımıza ait kurallar oluşturuyoruz hep birlikte ve kurallar çerçevesinde hareket ediyoruz”.... söylemlerinden oluştuğu görülmüştür.

Sorumluluk vermek temasını ortaya çıkartan öğretmen söylemlerinden örnekler incelendiğinde;

Ö₄ “Mesela okula başladığında E.’yi bıraktıkları zaman ağlıyordu. Pano hazırlarken “bana yardım eder misin?” dedim “hayır” dedi. “Sen bilirsin” dedim “ama bunu birinin tutması lazım, elim acıyor, ucundan birazcık tutar mısın?” dedim azıcık tuttu sonra biraz daha derken adım ilerledik.” Ö₆ “Sınıfımızda Montessori eğitimi vermeye çalışıyoruz. Çocuklar sınıflarda her şeyi kendisi yapıyor mesela ortaya sütü koyuyoruz içmek istiyorlarsa kendileri doldurup istediği kadar içebiliyor.”...

Seçenek sunmak/karara dahil etmek temasını ortaya çıkartan öğretmen görüşleri incelendiğinde;

Ö₁ “Etkinlikleri yapmadan önce çocuklarla fikir alışverişi yaparak onların isteklerini uygulamaya çalışırım.” (Ö₉) “Etkinliklerimde çocukların özerkliklerini desteklemek için her birine seçenekler sunuyorum, fırsatlar veriyorum ve birlikte öğrenmeleri için grupluyorum onları”, Ö₁₀ “Ben çocukların fikirlerine saygı duyuyorum ve bir etkinliğe başlamadan önce onların görüşlerini alıyorum, yaratıcılıklarını destekleyen etkinliklere çok önem veriyorum, onlara hikâyeler anlatıyorum yarıda kesip tamamlamalarını istiyorum.” Ö₁, “Sınıf kurallarını oluştururken çocuklardan fikir alırım.” Ö₃, “Onlara seçenek sunmak. Etkinlik yaparken birden fazla seçenek çocuklara sunulabilir ve çevre buna göre düzenlenebilir.” Ö₇ “Serbest zaman etkinliklerimizde kullanıyorum yönergelerim ve yaptıklarımla, masaları çocukların isteğine göre düzenliyorum istedikleri etkinliklere yöneliyorlar”, Ö₉ “Etkinliklerimde de özerkliklerini desteklemek için her birine seçenekler sunuyorum fırsatlar veriyorum ve birlikte öğrenmeleri için grupluyorum onları”

4. TARTIŞMA

Çocukların özgürlüğe ilişkin görüşlerinden yola çıkarak onların özgürlük kavramına yaklaşımının daha çok davranışsal özerkliğe ilişkin olduğu görülmüştür (%51.64). Çocuğun kendisini en özgür hissettiği anlar oyun ortamında geçmektedir. Oyunda çocuk yaşamak istediği dünyayı yaşamakta, kuralları kendisi koymakta ve kendi hayal dünyasının kahramanı olmaktadır. Oyun, özgürlük, ciddiyet, gerilim, düzen, paylaşma ve haz duyma kavramlarını içermektedir. Çocuk oyun yoluyla birçok kavramı, deneyimi, düşüncüyü, sosyal becerileri, çatışmayı, uzlaşmayı bir ortamda öğrenme fırsatı elde etmektedir (Bağatır, 2008). Altı yaş civarında çocuklar dil, denge ve motor gelişimleri bakımından büyük ilerlemeler

göstermektedir. Aynı zamanda okul ya da evde karşılaşılabileceği durumlarla mücadele edip, başarılı olmasına yetecek fizikî, zihni ve hissi olanaklara sahiptir (Yavuzer, 1998). Doğan Ömür (2012)'ün okul öncesi eğitimine devam eden çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmada orta sosyo ekonomik düzey ve üst sosyo ekonomik düzey aile çocuklarının ve demokratik yaklaşımı benimseyen aile ortamında yetişen çocukların özgürlüğün anlamına yakın tahminlerde ve yorumlarda buldukları tespit edilmiştir.

Bunun yanında çocukların sosyal-duygusal özerklik kategorisini oluşturan söylemlerinin de % 34.42 oranında olduğu görülmüştür. Araştırmalar benlik algısı ile rekabet içeren oyunlardaki galibiyetler ve okul başarısı gibi çeşitli başarılarla arasında bir bağ olduğunu bulmuştur. Böylelikle kendisini arkadaşları ile karşılaştıran çocuğun benlik kavramı bundan olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir (Davis-Kean ve Sandler, 2001; Marsh ve Hau, 2006). Doğal olarak benlik kavramı da çocukların sosyal-duygusal özerklikle ilgili algı ve davranışlarını da etkileyebilmektedir.

Bütün yaşantılarımız zaman ve uzay ortamı içerisinde doğal bir akışla oluşmaktadır. Bu ortamlarda bulunan çeşitli uyaranlar, bir nesnenin algılanışını etkilemektedir. Böylece nesnelere olduklarından farklı biçimlerde algılanabilmektedir. Bir nesnenin ya da olayın, değişik bir ortamda ne kadar değişik biçimlerde algılanabileceği yaşantılar yolu ile bilinmektedir. Her nesne, içinde bulunduğu ortamın bir parçası olarak algılanmakta, böylece her olayın algılanışında, kendisinden önce gelen ya da kendisi ile birlikte meydana gelen başka olayların da etkisi olmaktadır. Yani, aynı yerde bulunan ve birbirine yakın olan her şey birbirini etkilemektedir. Geçmiş yaşantıların izlenimleri de yeni algıları etkilemektedir. Karşılaşılan olaylar, zihindeki tasarımların etkisiyle yorumlanmaktadır. Algılamada, yalnız dıştan gelen uyarımların sağladığı materyal ile yetinilmemekte, buna zihinden birçok şey katılmaktadır. Herkesin bir nesneyi veya olayı kendine göre algılamasının en önemli nedeni de bu olmaktadır. Her insanın yaşantılarının kendine göre olması, aynı uyarıcıların değişik kişilerde değişik şekilde algılanmasına yol açmaktadır (Baymur, 1994). Bu çalışmada da ortaya çıkan çocuk görüşlerinin, onların yakın zamanda yaşadıkları olaylardan etkilenebileceğini, geçmiş yaşantılarının bu anlık deneyimlerine yansıtılabileceğini düşündürmektedir.

Ayrıca %13.93 oranında çocuklar, bilişsel özerklik, diğer bir deyişle değer özerkliği temasını oluşturacak şekilde görüş belirtmiştir. Sosyal öğrenme kuramına göre ahlaki davranışları istedik yönde değiştirme, model, taklit, ceza, ödül, pekiştirme gibi yöntemlerin etkili şekilde kullanılmasıyla sağlanabilmektedir. Ahlaki gelişime zihin gelişimi açısından yaklaşan ilk psikolog olan Piaget çocukların kural ve ilkeleri nasıl yorumladıklarının anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Piaget'e göre çocuk olgunlaştıkça, çevresiyle etkileşimi arttıkça ahlaki konulardaki düşünceleri de gelişmekte ve netleşmektedir. Bu ahlaki yargılar önceleri, dışsal bir otoriteye bağlı iken, bilişsel gelişim ve çevreyle etkileşimine bağlı olarak ortaya çıkan özerk bir ahlaki yapıya dönüşmektedir (Bayhan ve Artan, 2012).

Okul öncesi çocukları ve öğretmenleriyle gerçekleştirilen bu çalışma konusuyla ilgili olarak sınırlı sayıda çalışma mevcut olduğundan dolayı sonuçlar, üst sınıf düzeyindeki çocuklar ve ergenleri de kapsayan benzer araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Lüle (2002) lise mezunu ergenlerle gerçekleştirdiği çalışmada, ergenlerin özerklik düzeyleri ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş, ergenlerin kaygı düzeyleri ile davranışsal, duygusal, tutum ve değer özerkliği arasında ters yönlü yani negatif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ergenlerin kaygı düzeyi puanları arttıkça özerklik düzeyi puanlarında düşüş gözlenmiştir.

Öğretmenlerin, öğrenme ortamlarında çocuklarda özerkliği etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri, yetişkin tutum ve davranışları (%14.28), sosyal çevre (%14.28) ve fiziki koşullar (%71.43) olmak üzere üç tema altında toplanmıştır. Yılmaz (2007), ilköğretim ikinci kademe

öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada, hem anne hem de baba tarafından demokratik tutum algılayan çocukların, davranışsal ve duygusal özerklik ile akademik başarı ölçek puanlarının diğer gruplardan yüksek olduğunu bulmuştur. Carver ve Scheir (2000), ilköğretim öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada çocukların kendilerini düzenlemelerinde özerklik desteğinin, çocukların kendi seçimlerini kendilerinin yapmalarıyla pozitif ilişkili olduğunu, Ryan ve Lynch (1989), ailenin verdiği özerklik desteğinin bireysellik ve yeterlikle olumlu, duygusal özerklikle olumsuz ilişki gösterdiğini tespit etmiştir. Deci ve Ryan (1985), çocukluk yıllarında ebeveynlerinden daha fazla özerklik desteği alan ergenlerin daha özerk yönelimli olduklarını; Kağıtçıbaşı (2000) anne-baba kontrol yönelimli çocuk yetiştirme tutumunun çocukta özerklik gelişimini sınırlandırdığını; Kocaefe (2013) ise ebeveynler tarafından sağlanan özerklik desteğinin ergenlerin bilinçli farkındalık düzeyiyle pozitif, anne tarafından sağlanan özerklik desteğinin ise kaygı ve depresyon seviyesiyle negatif ilişkiye sahip olduğunu bulmuştur.

Ssosyal-duygusal özerklik açısından ele alındığında bu çalışmada öğretmenlerin, çocuklarda özerkliği etkileyen faktörlere yönelik sosyal çevre kategorisindeki görüşleri ile dolaylı da olsa benzer olarak Bayraktar (2011), öğrencilerin algılanan sosyal destek düzeyleri ile duygusal zekâları arasında pozitif bir ilişki bulmuş, arkadaş, aile ve öğretmenlerden alınan sosyal desteğin öğrencilerin duygusal zekâlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Şahin (2009), okul öncesi eğitime devam eden çocukların özerklik ve atılganlık düzeyi ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiş, çocukların sosyal problem çözme becerileri arttıkça bir ölçüde özerklik ve boyutlarında da artış gösterdiğini saptamıştır.

Öğretmenler özerkliğin en çok fiziki koşullardan etkilendiğini vurgulayan ifadelerde bulunmuştur (%71.43). Özgan (2009), Kandır ve Çaltık (2006), Kalemci (1998) çalışmalarında, okul öncesi eğitim kurumlarında fiziki koşul ve araç-gereçlerin yeterli olmadığını tespit etmiştir. Bu çalışmada öğretmenler öğrenme ortamlarında çocuğun özerkliğini etkileyen faktörlere ilişkin genelde sınıfların çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun, rahat hareket edebilecekleri, araç-gerecin yeterli olduğu bir ortam olması gerektiği konusunda hemfikir olmuştur. Okul öncesi kurumunun oyun ve çalışma alanlarının yeterli genişlikte olması, eğitici araç ve gereçler yönünden düzenlenerek bu konudaki yetersizliklerin giderilmesi sağlanmalıdır. Eğitim ortamının düzenlenmesi ve program hazırlığı okul-aile işbirliği içinde gerçekleşmelidir.

Mekanın kalitesi çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinden, disiplin olaylarına, motivasyonlarından beklentilerine kadar birçok şeyi etkilemektedir. Sınıf ortamında merkezleri ayıran dolaplar, paravanlar ve duvarlar gibi dikey açıklık alanlarının konumu ve etkili kullanımı farklı etkinliklerin gerçekleşmesine fayda sağladığı gibi sınıf içerisinde estetik ve dekoratif bir ortamın oluşmasına da yardımcı olmaktadır (Kıldan ve Ahi, 2016). Çocuğun gelişiminde çevresinin önemli bir rolü bulunmakla birlikte çocuk çevresi ile etkileşime girdiğinde birçok farklı deneyimler kazanmakta ve bu deneyimlerde zeka kapasitesinin gelişimine önemli ölçüde destek sağlamaktadır. Piaget'e göre çocuk çevresi ile etkileşime girdikçe var olan zihinsel yapılarını geliştirir yeni şemalar oluşturur. Çocukların zihinsel yapılarını geliştirmek için çevresinde uyarıcı, dikkat çekici materyallerin bulunması çok önemlidir (Küçükkaragöz, 2005). Eğitim çalışmaları içinde oluşturulan fiziksel çevre koşulları çocukların dikkatini çekici, etkinliğe yönlendirici, çocukların nasıl bir etkinlik yapacakları konusunda mesaj verici bir özellik taşımaktadır. Sınıf ortamı içinde hazırlanan materyallerin dikkat çekici, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını destekleyici olması, çocuklara keşfetme, araştırma ve birbirleriyle arasında etkileşim kurma fırsatı vermesi etkinliklerin başarılı bir şekilde uygulanmasına katkı sağlamakta böylece çocuklar kendilerini rahat hissedip, rahat ifade edebilmektedir (Tok, 2011).

Öğretmenlerin, çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşlerinin, %32 oranında sosyal çevreye ilişkin stratejiler, %24 oranında kural koymak, %16 oranında fiziki çevreye ilişkin stratejiler, %16 oranında seçenek sunmak/karara dahil etmek,

%12 oranında ise sorumluluk vermek temalarında birleştiği görülmüştür. Öğretmenlerin çocuklarda özerkliği geliştirme konusunda en önemli strateji olarak sosyal çevreyi gördüğü, en düşük etkiye sahip olarak da sorumluluk vermeyi tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Oysaki özerklik gelişimi açısından küçük yaşlardan itibaren çocuklara verilen sorumluluklar büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca evde ailesi tarafından sorumlu davranışlar gözlemleyen bir çocuk okulda da aynı davranışları uygulamaktadır. (http://www.gelisim.k12.tr/images/feimg/dokumanlar/sorumluluk_ocak2015_oo.pdf).

Bu çalışma, daha kapsamlı bir çalışmadan sadece bir kesit sunmaktadır. Kapsamlı çalışmada öğretmenlerin çocuklara daha çok sınıfın toplanması ve temizliği ile materyal dağıtımından sorumlu olmak gibi sorumluluklar verdiği görülmüştür. Çocuk görüşlerinden yola çıkarak yazarlar öğretmenlerin çocuklarda özerkliği destekleme adına onlara, plan yapma, planını gerçekleştirme, hedef belirleme, hedefine ulaşacak derecede motivasyona sahip olma ve gerekli performans sergileme, kendi kararları doğrultusunda kendini yönetme, problem oluşturma, problem çözme, sosyal sorumluluk konusunda fazla şans tanımadığı sonucuna ulaşmıştır (Yılmaz, 2018; Yılmaz ve Ölçer, 2017). Çocuğun sorumluluk sahibi bir birey haline gelebilmesi için aynı zamanda örnek bir yetişkine gereksinimi bulunmaktadır. (Yavuzer, 2017; Goldstein, 2007). Okul öncesi dönemde çocuğun sevgiye, güvene, çevresindekilere inanmaya, özgürlüğe, büyüdükçe bazı şeyleri kendi başına yapmaya ihtiyacı vardır. Küçük yaştan itibaren çocuğa, yaşına, yeteneğine ve cinsiyetine uygun görev ve sorumluluklar verilmesi çocuğun güven duygusunu pekiştirmektedir (Aydoğmuş ve diğ., 2003). Sorumluluğu öğretirken önemli olan çocuğu kendine özgü kişiliğe sahip bağımsız bir birey olarak kabul etmek ve onun hak ve özgürlüklerinin sınırlarını dengeli bir biçimde belirleyebilmektir (Aydoğmuş ve diğ., 2003). Yeşil (2003), sınıf ve aile ortamlarını, sorumluluk eğitimine uygunluğu açısından değerlendirmek ve çocuk davranışlarında sorumluluk bilincinin ne düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla ilköğretim seviyesindeki çocuklarla yaptığı çalışmada çocuk görüşlerine göre aile ortamının, sınıf ortamına göre sorumluluk eğitimine daha uygun olduğu (aynı zamanda Günay, 2005), öğretmen görüşlerine göre ise çocukların çoğunluğunun sorumluluk boyutunda yer alan davranışları yeterince gösteremediği ortaya çıkmıştır.

Daha önce vurgulandığı gibi öğretmenlerin çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejiler konusundaki görüşleri daha çok sosyal çevrenin etkisi üzerinde odaklanmıştır. Genelde bir çocuk kendisini başarılı hissetmesini sağlayacak, başarılı olamadığı zamanlarda iyi olduğu konusunda olumlu düşünmesini sürdürmeye yarayacak etkinlikler ve etkileşimler aramaktadır (Yavuzer, 2017). Sınıf ortamı, aile sıcaklığı ve anlayışı ile desteklenirse öğrenmeye karşı ilgi artar. Sevgi ve hoşgörünün kendini hissettirdiği eğitim ortamlarında başarısızlık bir korku olmaktan çıkar ve kabul edilebilir hale gelir. Böylece çocuklarda utanma, çekinme, küçük düşme ve cezalandırılma gibi kaygılar ortadan kalkar. Özerk bir eğitim ortamı çocukların cesaretlenmesine, yeteneklerini tanımalarına ve geliştirmesine katkıda bulunur (Başar, 1999).

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri olan toplumsallaşma, bireylerin özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir. Sürecin gerçekte doğumdan hemen sonra başlayıp bir insan yaşamı boyunca sürmesine karşın, etkilediği davranışların çoğu ilk çocukluk döneminde özellikle belirgin hale gelmektedir. Bunlar arasında anne-baba, çocuk-kardeşler, çocuk-yaşlılar arası etkileşimler vardır. Çocukların bağımlı davranış gösterme derecesi, disipline gereksinim duyma derecesi, disiplinin türü ve çocukların buna tepkisi, hepsi sosyalleşme süreciyle yakından ilişkilidir (Gander ve Gardiner, 2015).

Öğretmenlerin, çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşlerinin, %24 oranında “kural koymak” stratejisini oluşturduğu görülmüştür. Günlük yaşam içerisinde insanın davranışlarına yön vererek toplumsal hayatta düzenli işleyişi sağlayan

ilkeler olan kurallar, sosyal kurum olarak sınıf ortamlarında da sağlıklı bir şekilde eğitim öğretim işlevinin yerine getirilmesinde öğretmenler tarafından uygulanmaktadır. Bu kuralların çocuklarla tartışarak belirlenmesi çocuklara katılım duygusu verir ve bu da kuralları sürdürmek ve yaşatmak için daha istekli davranmalarını sağlar. Sınıf bir bütün olarak kuralların uygulanmasını kabul ettiği zaman kurallara uymayan çocuk, sınıfın ortak normlarını çiğnediğini, bu kuralların öğretmenin kararları olmadığını bilir (Arı, 2005).

İlköğretim birinci kademe öğretmenleriyle yürüttüğü çalışmada Günay (2005), öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kural oluşturmada güçlük çekmediğini, güçlük çekilen durumların ise çocukların bireysel farklılıkları, sınıfların kalabalık olması, yaptırım bulmak, ilgisizlik ve önem konusunda olduğunu; Kuralları uygulamada çekilen güçlüklerin de öğretmenlerin yanlış davranışlarından, farklı çevrelerden gelen çocukların bir sınıfta olmasından ve ailenin ilgisizliği ve eğitimsizliğinden kaynaklandığını tespit etmiştir.

Okul öncesi eğitim kurumunda öğretmenin, çocuklarla birlikte, onların düzey ve bireysel özelliklerine uygun, takip edebilecekleri belirli sayıda kural oluşturmaya gerekmektedir. Merkezleri oluşturma ve yerleştirmede olduğu gibi çocukların kural koyma sürecine de aktif katılımı hem onların kurallara uyma hem de sınıfı sahiplenerek düzeni sağlama ve koruma konusunda daha dikkatli olmalarını sağlayacaktır.

Çocuk, iletişim kurulduğu andan itibaren kendi özgürlük sınırlarından haberdar edilmeli, bazı temel alışkanlık ve kuralları benimsemelidir. Çocuk sınırlarını bilirse, sınırları çizilmiş güvenli bir çevrede özgür bırakılırsa, yapmasına izin verilen ve verilmeyen durumlara ilişkin gelişim düzeyine uygun kurallara sahip olursa kendini daha güvende hissetmekte ve kendi kararlarını kendisinin aldığı, eylemlerini yönettiği özerk davranışlarda bulunabilmektedir (Ölçer, 2017).

Öğretmenlerin, çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşlerinin, %16 oranında “fiziki çevreye ilişkin stratejiler” teması altında toplandığı görülmüştür. Çocukların okul öncesi eğitimden en uygun şekilde yararlanabilmeleri, ihtiyaç duydukları her şeye ulaşabilmeleri, kendilerini rahat ifade edebilmeleri, yaratıcı düşünebilmeleri ve çevre hakkında merak duyabilmeleri oranında gerçekleşmektedir. Eğitim ortamlarının çok yönlü düşünmeye ortam sağlayacak, rahat hareket etme imkânı verecek düzeyde esnek ve güvenilir alanlar olması, eğitimden istenilen oranda yararlanılmasını sağlamaktadır (Özdemir ve diğ., 2007; Demiriz ve diğ., 2003; Zembat, 2006; Anderson ve diğ., 2002). Okul öncesi sınıf ortamı ve etkinlikler yapısalcı bir yaklaşımla, duygusal zeka ve çoklu zeka alanlarına uygun olarak çok amaçlı bir şekilde düzenlendiğinde çocuklar kendilerini daha rahat ifade etmekle birlikte kendilerine güven geliştirebilecek ve problem çözme, karar verme becerileri gelişecektir (Ölçer, 2010). Ayrıca eğitim ortamlarının farklı yaş gruplarına hitap edecek şekilde düzenlenmesi, her düzeydeki çocukların ulaşabilecekleri materyallerin hazırlanması gerekmektedir (M.E.B., 2006).

Okulöncesi eğitim kurumlarındaki eğitim ortamlarının düzenlenmesi çocukların gelişimlerini, davranışlarını, birbirleri ve çevreyle olan iletişimlerini etkilemektedir. Sınıf içerisindeki etkinlik alanları düzenlenirken malzemelerin bir bütünlük içinde düzenlenmeleri, çocukların özerk hareket edebilmelerini sağlayan, tehlikeli durumların oluşabilirliğini engelleyen tek katlı yapılar olması son derece önemli görülmektedir. Bu etkinlik alanlarının birbirleriyle etkileşimli bir özellik taşıması çocukların materyallere rahatlıkla ulaşabilmeleri, tüm materyallerin belli yerlerinin olması, materyallerin rahatlıkla bulunup kullanılması ise önemli bir faktördür (Baran ve diğ., 2007). Mekanın kalitesi çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinden, disiplin olaylarına, motivasyonlarından beklentilerine kadar birçok şeyi etkilemektedir (Kıldan ve Ahi, 2016). Montessori’ye göre çocuklar en iyi öğrenmeyi zengin uyarıcılarla dolu ve özgür hissettikleri öğrenme ortamlarında yaparak ve keşfederek

gerçekleştirebilirler. Bu özgür ortam çocukların aynı zamanda öz disiplin -oto kontrol-kazanmalarını desteklemektedir (Kartal, 2008). Kaya (2000), okul öncesinde uygulanan farklı program ve etkinliklerin çocukların özerklik ve atılganlık düzeylerini etkilediğini incelemiş, okul, yaş ve cinsiyete göre özerklik düzeylerinde fark tespit etmiştir. Aktaş Arnas ve diğ., (2014), okul öncesi öğretmenlerinin tek yönlü ve kalıplaşmış etkinliklere yer verdiğini bulmuştur.

Öğretmenlerin, çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşlerinin, %16 oranında “Seçenek sunmak/karara dahil etmek” temasını oluşturduğu görülmüştür. Bireylerin seçim yapabildiklerinde daha yüksek motivasyona sahip oldukları ve daha iyi hissettikleri bilinmektedir. Ayrıca çocukların özerk seçimler yapmaları, onların psikolojik ihtiyaçları ve eğilimlerini gözlemlemek için öğretmenlere de olanak sağlamaktadır. Böylelikle yetişkinler, çocuğun nelere ilgi gösterip hangi aktivitelerde bulunduğunu gözlemleme olanağı bulmakta, çocuğu daha iyi değerlendirip öğrenme çevresinde ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli düzenlemeleri yapmada önemli ipuçları yakalamaktadır (Lillard, 2005; Torrence ve Chattin-McNichols, 2004). Çocuğa üzerinde çalışmak istediği etkinlik konusunda özgürlük tanımak son derece önemlidir. Bu özgürlük; çocuğu aktif kılan, öğrenmesinde insiyatif alma becerilerini geliştiren ve sorumluluk bilinci kazandıran bir nitelik taşır. Sonuçta çocuk, başkalarının deneyimleriyle kendini geliştirememektedir. Kendini en iyi şekilde geliştirebilmek, içindeki potansiyeli ortaya çıkarabilmek ve yeni deneyimlere ulaşabilmek için özgür olması gerekmektedir (Demiralp, 2014). Çocuğa gereksinim duyduğu özgürlüğü tanımak için öğretmenlerde bu anlayışın yerleşmiş olması aynı zamanda öğrenme ortamlarının da çocuğun özerkliğini destekleyici nitelikte düzenlenmiş olması gerekmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul öncesi eğitiminden yararlanan 6 yaş çocuklarının özerklik algıları ile öğretmenlerin çocuklarda özerkliği etkileyen faktörler ve özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik olan bu çalışmada, benzer koşullara sahip dört anaokulunun 6 yaş gruplarından 10’ar olmak üzere toplam 110 çocuk ve onların öğretmenlerinin görüşleri sorgulanmıştır. Olgu bilim deseninin kullanıldığı ve açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veri toplanan bu nitel çalışmada kategorisel tema analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların özgürlük kavramına ilişkin görüşlerinin, davranışsal, sosyal-duygusal ve bilişsel özerklik olmak üzere üç ana tema altında toplandığı, çocukların özgürlük kavramını, gelişim düzeylerine paralel olarak doğal kabul edilebilecek şekilde daha çok davranışsal özerklikle ilişkilendirdiği ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin okul öncesi öğrenme ortamlarında çocuğun özerkliğini etkileyen faktörlere yönelik görüşlerinin ise, yetişkin tutum ve davranışları, sosyal çevre ve fiziki koşullar olmak üzere üç tema oluşturduğu görülmüştür. Öğretmenlerin çocukta özerkliği etkileyen faktör olarak en çok fiziki çevrenin düzenlenmesi hususunda hemfikir oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik stratejilere ilişkin görüşleri incelendiğinde ise sosyal çevreye ilişkin stratejiler, fiziki çevreye ilişkin stratejiler, kural koymak, sorumluluk vermek, seçenek sunmak/ karara dahil etmek kategorilerinin ortaya çıktığı, çocuklarda özerkliği geliştirmeye yönelik öğretmen görüşlerinin daha çok sosyal çevreye ilişkin stratejiler kategorisinde birleştiği diğer bir deyişle özerkliği geliştirmeye yönelik stratejiler konusunda öğretmenlerin, yetişkin ve arkadaş ortamının önemi konusunda hemfikir olduğu görülmüştür.

Okul öncesi eğitim ortamlarında çalışan öğretmenlere ayrıca ebeveynlere, çocuklarda özerkliği geliştirecek stratejiler ve bunları hem ev ortamında hem de sınıflarda kullanabilmelerine ilişkin seminerler verilebilir. Okul öncesi eğitim ortamında çocukların özerkliğinin ortaya çıkmasında ve geliştirilmesinde en büyük görev öğretmenlere düşmektedir.

Öğretmen, çocukların öğrenme sürecinde; hareket özgürlüğü, kendini yönetme, tercih, araştırma, girişkenlik, soru-sorma kendisi ve başkasının haklarını koruma gibi davranışlara fırsat vermelidir. Baskının, katı kuralların olmadığı eğitim modelleri denenmelidir.

Bu araştırma konusunda okul öncesi eğitim dönemine yönelik sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmada çocukların özerklik algısı demografik değişkenler açısından ele alınmamıştır. Cinsiyete göre özerklik gelişim süreci boylamsal çalışmalarla incelenebilir.

Çocuklarda özerklik algısı ile ebeveyn çocuk yetiştirme stilleri, anne-baba, öğretmen tutum, davranış, kişilik, mizaç özellikleri gibi değişkenler arasındaki ilişki incelenebilir. Bu çalışma, tek bir il ve belirli okullardaki altı yaş grubu çocuklar ve öğretmenler ile sınırlıdır. Bu sebeple farklı yerleşim birimlerinde farklı yaş grupları ile araştırmalar planlanabilir. Benzer bir araştırma ile okul öncesi eğitime devam eden ve okul öncesi eğitimden yararlanmayan çocukların özerklik algıları sorgulanarak karşılaştırma yapılabilir. Çocukların mizaç özellikleri ile özerklik algıları karşılaştırılabilir.

Bu çalışmanın en büyük sınırlılığı, veri toplama sürecinde gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler yanında gözlemlere yer verilmemiş olmasıdır. Okulöncesi dönemdeki çocukların yorum ve açıklamaları hem gelişim özelliklerinden dolayı hem yakın zamanda onları etkileyen olaylar ve çeşitli nedenlerle değişkenlik ve tutarsızlık gösterebilmektedir. Bu yüzden veri toplarken çocuklarla görüşme yanında sınıf içi gözlemlere de yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ ARNAS, Y., ASLAN, D. ve GÜNAY BİLALOĞLU, R., 2014, *Okul Öncesi Dönemde Fen Eğitimi*, Vize Yayınevi, Ankara. ISBN: 9786054551361
- ALLEN, J. P., HAUSER, S. T., EICKHOLT, C., BELL, K. L., ve O'CONNOR, T. G., 1994, Autonomy and Relatedness in Family Interactions as Predictors of Negative Adolescent Affect, *Journal of Research on Adolescence*, 2(4), 535-552, <https://www.tandfonline.com/doi/> [Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2017].
- ANDERSON, J., & HONNETH, A., 2005, Autonomy, Vulnerability, Recognition and Justice. In J. Christman & J. Anderson (Eds.), *Autonomy and the Challenges to Liberalism* (pp. 127-149), Cambridge University Press, New York, NY. Doi:10.1017/CBO9780511610325. 008. ANDERSON, H., ADAM, T., COLTMAN, P., COTTON, E., & DANIELS, R., 2002, Spinning the Plates: Organising the Early Years Classroom, in D. Whitebread (ed.) *Teaching and Learning in the London and Newyork*, Routledge.
- ARI, R., 2005, *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- ASLAN, C., 2016, Özerk Benlikli Birey Yetiştirme Sürecinde Çağdaş Dil ve Edebiyat Öğretimi Ortamlarının Türkçe/Türk Dili ve Edebiyatı) Önemi, *Elementary Education Online*, 15(3), 723-741, <http://ilkogretim-online.org.tr> [Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2016].
- AYDOĞMUŞ, K., BALTAŞ, A., ve BALTAŞ, Z., 2003, *Ana-Baba Okulu*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- BABADAĞ, K., 2001, Ekim-Kasım, Meslekleşme Ve Kadın, *I. Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi*, Antalya.
- BANDURA, A., 1997, *Self-Efficacy: The Exercise of Control*, Freeman, New York.
- BARAN, M., YILMAZ, A. ve YILDIRIM, M., 2007, Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu Örneği, *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 27-44.
- BAĞATIR, R., 2008, Çocukta Sanatsal Yaratıcılık İle Oyun Kavramlarının İlişkilendirilmesi, *Sözlü Bildiri*, 3. *Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu*, Eylül 2018, Ankara.
- BAŞAR, H., 1999, *Sınıf Yönetimi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara. ISBN: 975.11.1704.6
- BAYHAN, P. ve ARTAN, İ., 2012, *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- BAYMUR, F., 1994, *Genel psikoloji: Bilim Ve Kültür Eserleri Dizisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul. ISBN: 9751000972
- BAYRAKTAR, Ö., 2011, Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ile Duygusal Zekaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- BECKERT, T. E., 2005, 'Fostering Autonomy in Adolescent: A Model of Cognitive Autonomy And Self-Evaluation' *Electronic Journal of The American Association of Behavioral and Social Sciences*, <https://www.researchgate.net/publication/282023761> [Erişim Tarihi: 11 Aralık 2016].
- BEN-ISHAİ E., 2008, The Autonomy-Fostering State: Citizenship and Social Service Delivery, *Unpublished Doctoral Dissertation*, Michigan University, Michigan, USA, <http://citeseerx.ist.psu.edu/> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].

- BERLIN, I., 1969, *Two Concepts of Liberty. From Four Essays on Liberty*, Oxford U. Press, N.Y., 122. <http://cactus.dixie.edu/> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- BEYAZKÜRK, D., ANLIAK, Ş., ve DİNÇER, Ç., 2007, Çocuklukta akran ilişkileri ve arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 13-26. www.academia.edu/ [Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2018].
- BROWN, B.B., MOUNTS, N., LAMBORN, S. D., & Steinberg, L., 1993, Parenting Practices and Peer Group Affiliation in Adolescence, *Child Development*, 64, 467-482.
- CARVER, C., S., & SCHEIER, M., 2000 Autonomy of Self-Regulation, *Psychological Inquiry*, 11, 284-290.
- COLBY, A., KOHLBERG, L., GIBBS, J., & LIEBERMAN, M., 1983, A Longitudinal Study of Moral Judgment, *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 48, <http://psycnet.apa.org/record/1983-23133-001> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- COLLINS, W. A., GLEASON, T., & SESMA, A., 1997, Internalization, Autonomy and Relationships: Development During Adolescence. In J. E. Grusec, & L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and Children's Internalization of Values* (pp. 78-99). Wiley, New York. ISBN- 10: 0471123838
- CRESWELL, J.W., 2013, *Nitel Araştırma Yöntemleri* (M. Bütün, S. B. Demir, Çev.), (ss.77-79), Siyasal Yayınları, Ankara. ISBN: 9789750240874
- CHIRKOV, V. I., RYAN, R. M., KIM, Y., & KAPLAN, U., 2003, Differentiating Autonomy from Individualism and Independence: A Self-Determination Theory Perspective on Internalization of Cultural Orientations and Well-Being, *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 97-109.
- CRITTENEDEN, P.M., 1990, Internal Representational Models of Attachment Relationships, *Infant Mental Health Journal*, 11(3), 259-277.
- ÇETİN, F., BİLBAY, A. A., ve KAYMAK, D. A., 2001, Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler, Epsilon Yayıncılık, İstanbul. ISBN: 975331342-X
- DAVIS-KEAN, P. E., & SANDLER, H. M., 2001, A Meta-Analysis of Measures of Self-Esteem for Young Children: A Framework for Future Measures, *Child Development*, 72, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11405589> [Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2017].
- DECI, E. L., & RYAN, R. M., 1985, *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*, Plenum Press, New York. ISBN: 978-1-4899-2271-7
- DECI, E. L., & RYAN, R. M., 2000, The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Determination of Behavior, *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- DEMİRALP, S., 2014, *Montessori ve Uygulamaları*, Nobel Yayıncılık, Ankara. Barkod: 9786051338927
- DEMİR, T. Ş., 2002, İlköğretim Öğrencilerinin Kültürel Etkinlikleri İle Özerklikleri Arasındaki İlişki, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEMİRİZ, S., KARADAĞ, A., ve ULUTAŞ, İ., 2003, *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı Ve Donanım*, Anı Yayıncılık, Ankara. ISBN: 9756956941
- DEREBOY, İ. F., 1993, *Kimlik Bocalaması; Anlamak, Tanımak, Ele Almak*, Özmert Ofset, Malatya. Ürün Kodu: 2278916.

- DOĞAN ÖMÜR, A., 2012, Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Özgürlük Kavramını Algılayışlarına İlişkin Bir Çalışma (İstanbul Örneği), *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DOLL, B., MURPHY, P., & SONG, S.Y., 2003, Their relationship between children's self-reported recess problems and peer acceptance and friendships. *Journal of School Psychology, 41*, 113-130. Doi:10.1016/S0022-4405(03)00029-3
- DOUVAN, E., & ADELSON, J., 1966, *The Adolescent Experience*, Wiley, New York, .
<https://onlinelibrary.wiley.com/> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- DRISCOLL, R. J., WORTHINGTON, K. A., & HURRELL, J. J., Jr., 1995, Workplace Assault: An Emerging Job Stressor, *Consulting Psychology Journal: Practice and Research, 47*(4), 205-212, <http://dx.doi.org/10.1037/1061-4087.47.4.205> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- EISENBERG, N., & MORRIS, A.S., 2004, Moral Cognitions and Prosocial Responding in Adolescence. In R. Lerner ve L. Steinberg (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology*, (2nd Edition, s. 155-188), Wiley ve Sons, New York.
- ERIKSON, E.H., 1968, *Identity: Youth and Crisis*, W.W. Norton & Company, Inc, New York, <https://scholar.google.com.tr/> [Erişim Tarihi: 13 Şubat 2016].
- FELDMAN S.S., & ROSENTHAL D., 1991, Age Expectations of Behavioral Autonomy in Hong Kong, Australian, and American Youth: The Influences of Family Variables and Adolescents' Values, *Int Journal Psychoanal Psy.*, 26, 1-23.
- FELDMAN S.S., & WOOD, D. N., 1994, Parents' Expectations for Pre Adolescent Sons' Behavioral Autonomy: A Longitudinal Study of Correlates and Outcomes, *Journal of Research on Adolescence (Lawrence Erlbaum)*, 4(1), 45-70.
- GAGNE, M., 2003, The Rol of Autonomy Support and Autonomy Orientation in Prosocial Behavior Engagement, *Motivation and Emotion*, 27(3), 199-223.
- GANDER, M. J., & GARDINER, H. W., 2015, *Çocuk Ve Ergen Gelişimi* (B. Onur ve N. Çelen, Çev.), İmge Kitabevi, Ankara. ISBN: 9789755330686
- GOLDMAN, J. A., 1981, Social Participation of Preschool Children in Same Versus Mixed-Age Groups, *Child Development*, 52, 644-650.
- GOLDSTEIN, R., 2007, *Zor Durumlarla Başa Çıkabilmek İçin Daha İyi Anne Daha İyi Baba Olmak*, Özgür Yayınları, İstanbul. ISBN:9789754472325
- GÜNAY, Y., 2005, İlköğretim Birinci Kademedeki Görev Yapan Öğretmenlerin Sınıf Kurallarını Oluşturmada ve Uygulamada Karşılaştıkları Güçlüklerin Belirlenmesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- HELMING, J., 2006, *European Dairy Policy in the Years to Come: Impact of Quota Abolition on the Dairy Sector*, Agricultural Economics Research Institute, The Hague, <http://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/22126> [Erişim Tarihi:27 Mayıs 2016]
- HERGENHAHN, B. R., & OLSON, M. H., 2002, An Introduction to Theories of Personality, *Pearson Education*, Upper Saddle River Newjersay, USA. ISBN: 0130992267
- KAHNEMAN, D., & MILLER, D. T., 1986, Norm Theory: Comparing Reality to Its Alternatives, *Psychological Review*, 93(2), 136-153.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç., 2000, *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan Ve Aile*, Evrim Yayınevi, İstanbul.

- KALEMCİ, F. ,1998, *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Çevre Düzenlemesi ve Çalışan Eğitimci Personelin Nitelikleri Yönünden İncelenmesi*, (1. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- KAMII, C., 1991, Toward Autonomy: The Importance of Critical Thinking and Choice Making, *School Psychology Review*, 20(4), 382-388, <http://psycnet.apa.org/record/> [Erişim Tarihi: 13 Mart 2017].
- KANDIR, A., ve ÇALTIK, İ., 2006, Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görevli Öğretmenlerin Okullarında Fiziksel Koşullarına Ve Sınıflarındaki İlgi Köşelerinin Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi, *Mesleki Eğitim Dergisi*, 8(15), 40-62.
- KANT, I., 2009, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, (I. Kuçuradi, Çev.), TFK Yayınları, Ankara. ISBN:9789757748113
- KARTAL, H., 2008, *Geçmişten Günümüze Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamaları*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa. Barkod: 9789758606771
- KAYA, A., 2000, Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Program ve Farklı Etkinliklerin Çocukların Özerklik (Otonomi) Ve Atılganlık Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi, *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- KILDAN, A., ve AHİ, B., 2016, 48-60 Aylık Çocukların Öğretmen Kavramına Yönelik Algılarının Çizimler Aracılığıyla İncelenmesi, *Elementary Education Online*, 15(1), 77-90.
- Kişisel Gelişim Ve Rehberlik Birimi Bülteni*, 2015, Ocak, Kararlarımın sorumluluğunu alıyorum. <http://www.gelisim.k12.tr/> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- KOCAEFE, T., 2013, The Relationship Between Autonomous Parenting Style, Mindfulness Level and Psychological Well-Being, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KÜÇÜKKARAGÖZ, H., 2005, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, B.Yeşilyaprak (Ed.), Pegem Yayıncılık, Ankara.
- LADD, G. W., & BURGESS, K. B., 1999, Charting the relationship trajectories of aggressive, withdrawn and aggressive/withdrawn children during early grade school. *Child Development*, 70(4), 910-929. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1467-8624.00066> [Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017].
- LILLARD, S. A., 2005, *Montessori: The Science Behind the Genius*. Oxford University Press, USA. ISBN: 019536936X
- LÜLE, A. R., 2002, *Lise Mezunu Olup Üniversiteye Hazırlanan Ergenlerin Özerklik Düzeyleri ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- MARSH, H. W., & HAU K-T., 2006, Big-Fish-Little-Pond-Effect on Academic Self-Concept, *American Psychologist*, 58(5), 364-376.
- M.E.B., 2006, *Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MENDEZ, J. L., FANTUZZO, J., & CICHETTI, D., 2002, Profiles of social competence among low-income African-American preschool children. *Child Development*, 73(4), 1085-1100. <https://www.jstor.org/stable/pdf/3696272.pdf?refreqid=excelsior%3A3a2693529e2cd3257cb74561280c716d> [Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017].

- MORSÜNBÜL, Ü., 2011, Ergenlikte Özerkliği ve Kimlik Biçimlenmesinin Öznel İyi Oluş Üzerindeki Etkisi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MUSAAĞAOĞLU, C., 2004, Ergenlik Sürecinde Özerkliği Gelişimi İle Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- NITZCH, C., 2003, *Sinirlerinize Hâkim Olun*, Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- NOOM, M. J., 1999, *Adolescent Autonomy: Characteristic and Correlates*, Delft, Eburon. ISBN:90516674189789051667417
- NOOM, M. J. DEKOVIC, M., & MEEUS, W., 1999, Autonomy, Attachment and Psychosocial Adjustment During Adolescence: A Double-Edged Sword?, *Journal of Adolescence*, 22, 771-783. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10579889> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- NOOM, M. J. DEKOVIC, M., & MEEUS, W., 2001, Conceptual Analysis and Measurement of Adolescent Autonomy, *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 577-595, <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1010400721676> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- ÖLÇER, S., 2010, *Okulöncesi Eğitime Giriş, Okulöncesi Eğitim Kurumunun İç-Dış Mekan Özellikleri Ve Eğitimsel Düzenlemeler*, D. Ekiz (Ed.), (1. Baskı). (s. 99-162), Lisans Yayıncılık, İstanbul. ISBN: 978-605-4350-21-6
- ÖLÇER, S., 2017, *Yüksek Lisans Ders Notları*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Burdur.
- ÖZDEMİR, S., BACANLI, H., ve SÖZER, M., 2007, *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Sistemi İçin Temel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara. ISBN:978-9944-5128-3-1
- ÖZDOĞAN, B., 2014, *Çocuk Ve Oyun*, Anı Yayıncılık, Ankara. ISBN:9786055213640
- ÖZGAN, H., 2009, An Evaluation Related with Preschool Education in Turkey. *World Applied Sciences Journal*, 7(3), 312-319.
- PARRA, A., & OLIVA, A., 2009, A Longitudinal Research on the Development of Emotional Autonomy During Adolescence, *The Spanish Journal of Psychology*, 12(1), 66-75.
- POMERANTZ, E. M., & RUBLE, D. N., 1998, The Role of Maternal Control in the Development of Sex Differences in Child Self-Evaluative Factors, *Child Development*, 69(2), 458-78, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9586219> [Erişim Tarihi: 17 Mart 2016].
- PRINSTEIN, M. J., CHEAH, C. S. L., & GUYER, A. E. (2005). Peer victimization, cue interpretation, and internalizing symptoms: Preliminary concurrent and longitudinal findings for children and adolescents. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 11-24. <http://mitch.web.unc.edu/files/2013/10/Prinstein-Cheah-and-Guyer-2005.pdf> [Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017].
- RYAN, R., & CONNELL, J., 1989, Perceived Locus of Causality and Internalization: Examining Reasons for Acting in Two Domains, *Journal of Personality and Social Psychology*, 57.

- RYAN, R. M., & DECI, E. L., 2000, Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being, *American Psychologist*, 55, 68–78.
- RYAN, R. M., LA GUARDIA, J. SOLKY-BUTZEL, J., CHIRKOV, V., & KIM, Y., 2005, On the Interpersonal Regulation of Emotions: Emotional Reliance Across Gender, *Relationships and Cultures*. 12.
- RYAN, R. M. & LYNCH, J. H., 1989, Emotional Autonomy Versus Detachment: Revisiting the Vicissitudes of Adolescence and Young Adulthood, *Child Development*, 60, 340–356.
- SCHWARTZ, S., 1974, A Survey of Guiding Principles, The Nature of Human Values by Rokeach, *Sciences New Series*, 186, 436-437.
- SESSA, F.M., & STEINBERG L., 1991, Family Structure and the Development of Autonomy During Adolescence, *J. Early Adolescence*, 11, 38- 55.
- STEINBERG L., 1993, Autonomy, Conflict, and Harmony in the Family Relationship. In S. S. Feldman, & G. R. Elliott (Eds.). *At the Threshold: The Developing Adolescent*, Harvard University Press, Cambridge, MA. ISBN:0674050363
- STEINBERG, L., & SILVERBERG, S. B., 1986, The Vicissitudes of Autonomy in Early Adolescence, *Child Development*, 57, 841- 851.
- STEINBERG, S., 2007, *Ergenlik* (F. Çok, Çev.), İmge Kitabevi, Ankara. ISBN: 9789755335 292
- SZEWCZYK-SOKOLOWSKI, M., BOST, K. K., & WAINWRIGHT, A. B., 2005, Attachment, temperament and preschool children's peer acceptance. *Social Development*, 14(3), 379-397. Doi: 10.1111/j.1467-9507.2005.00307.x [Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017].
- ŞAHİN, Z., 2009, Çocukların Psiko-Sosyal Problem Çözme Becerisinin Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- TOEPFER, S. M., 2001, A Multi-Method Anaysis of Family Systems: Emotional Autonomy in Young Adulthood as Related to Oral Dependency, Family Intrusiveness, and Perceived Social Support, *Unpublished Doctoral Dissertation*, The Ohio State University, Ohio, <https://etd.ohiolink.edu/> [Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2016].
- TOK, Ş., 2011, Öğretimin Yönetimi. H. Kıran (Ed.), *Sınıf Yönetimi, içinde*, 83-123, Anı Yayıncılık, Ankara.
- TORRENCE, M., & Chattin-Mcnichols, J., 2004, Montessori Education Today, (Eds. Jaipaul L. Roopnarine & James E. Johnson), *Approaches To Early Childhood Education* içinde, (4th Edition), Pearson Merrill Prentice Hall, New Jersey, s. 363-391. ISBN:0131408119
- VAN MANEN, M., 1990, *Researching Lived Experience*, SUNY Press, New York. ISBN:0-7914-0425-0
- WEHMEYER, M., 1999, A Functional Model of Self-Determination: Describing Development and Implementing Instruction. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 14(1), 53-62.
- WOOD, J. J., COWAN, P. D., & BAKER, B. L., 2002, Behavior problems and peer rejection in preschool boys and girls. *The Journal of Genetic Psychology*, 163(1), 72-88. Doi: 10.1080/00221320209597969 [Erişim Tarihi: 08 Ekim 2017].
- YAVUZER, H., 1998, *Ana-Baba Ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul. ISBN:978-975-14-0397-1

- YAVUZER, H., 2017, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul. ISBN: 9789751416445
- YEŞİL, R., 2003, Sorumluluk bilincinin gelişmesine okul ve ailenin etkisi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 175-183.
- YILMAZ, G., 2018, Okul Öncesi Öğrenme Ortamlarında Çocuğun Özerkliğini Geliştirmek: Öğretmen ve Çocukların Görüşleri, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- YILMAZ, G. ve ÖLÇER, S., 2018, Okul Öncesi Eğitiminden Yararlanan Altı Yaş Çocuklarında Özerklik Algısı, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Özel Sayısı, 22(3), 176-207, <http://dergipark.gov.tr/tsadergisi/> [Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2018].
- YILMAZER, Y., 2007, Anne-Baba Tutumları İle İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ZEMBAT, R., 2006, *Okul Öncesi Programı Uygulama Rehberi: Ne yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?*, Ya-Pa yayınları, İstanbul. ISBN:9789754248777

